תלמידי
ישיבת נר ישראל
NER YISROEL ALUMNI

CLIMBING HIGHER

as we approach Kabolas HaTorah

סוגיא דכלה: פיקוח נפש

National YARCHEI KALLAH

NER YISROEL CAMPUS

MEMORIAL DAY WEEKEND

Sunday, May 29 - Monday, May 30

ב"ח - ב"ט אייר

Yeshivas Ner Yisroel – National Yarchei Kallah

Schedule

Sunday - May 29th/ כ״ח אייר

7:15 AM	שחרית in Yeshiva	Tanenbaum Yeshiva Bais Medrash
8:15 AM	שחרית in Mechina	I.H. Beren Mechina Bais Medrash
	Breakfast following שחרית	Simcha Hall
9:30 AM – 10:15 AM	Contemporary Issues in Halacha - R' Yosef Wagner	Friedman Bais Medrash
10:15 AM – 12:00 PM	סדר	Tanenbaum Yeshiva Bais Medrash
12:00 PM – 1:00 PM	שיעור בסוגיא דכלה – HaRav Yissocher Frand	Friedman Bais Medrash
1:00 PM	Lunch – דברי פתיחה from HaRav Beryl Weisbord	Wolf Dining Room
2:30 PM	מנחה in Yeshiva	Tanenbaum Yeshiva Bais Medrash
2:45 PM – 3:30 PM	מוסר/השקפה – Moreinu HaRav Aharon Feldman	Friedman Bais Medrash
3:30 PM – 5:00 PM	סדר	Tanenbaum Yeshiva Bais Medrash
5:00 PM – 6:00 PM	שיעור בסוגיא דכלה – HaRav Zvi Einstadter	Friedman Bais Medrash
6:00 PM	Catered Dinner - דברי חיזוק	Simcha Hall

Evening Program

7:30 PM	קבלת פנים With the Rebbeim	Wolf Dining Room
8:30 PM	Rabbi Eytan Feiner – "Savoring The Unparalleled Sweetness of Torah"	I.H. Beren Mechina Bais Medrash
	מעריב following program	

Rabbi Eytan Feiner's Drasha is sponsored

לז״נ הרב משה דוד בן הרב יצחק אייזיק טנדלר וזוג׳ הרבנית שפרה בת מו״ר הרב משה

Rabbi Moshe Tendler, proud parent, grandparent and great-grandparent of Ner Yisroel talmidim, was a leading *posek* in *inyanim* of פיקוח נפש.

>> Please see enclosed campus map<<

Yeshivas Ner Yisroel – National Yarchei Kallah

Schedule

Monday - May 30th/ כ״ט אייר

7:15 AM	שחרית in Yeshiva	Tanenbaum Yeshiva Bais Medrash
8:15 AM	שחרית in Mechina	I.H. Beren Mechina Bais Medrash
	Breakfast following שחרית	Simcha Hall
9:30 AM – 10:15 AM	Contemporary Issues in Halacha - R' Duvi Rubin	Friedman Bais Medrash
10:15 AM – 12:15 PM	סדר	Tanenbaum Yeshiva Bais Medrash
12:15 PM – 1:00 PM	שיעור בסוגיא דכלה – HaRav Dovid Rosenbaum	Friedman Bais Medrash
1:00 PM	Lunch - דברי ברכה	Wolf Dining Room
2:30 PM	מנחה in Yeshiva	Tanenbaum Yeshiva Bais Medrash
2:45 PM – 4:00 PM	סדר	Tanenbaum Yeshiva Bais Medrash
4:00 PM – 5:00 PM	שיעור בסוגיא דכלה - HaRav Tzvi Berkowitz	Friedman Bais Medrash
5:00 PM	Catered Dinner - דברי פרידה from HaRav Aaron Lopiansky	Wolf Dining Room

>> Please see enclosed campus map<<

שיעור בסוגיא דכלה: פיקוח נפש

HaRav Yissocher Frand

מראה מקומות:

א) יומא פ"ה. - פ"ה: -- "וכבר היה ר ישמעאל" עד משנה פ"ה:

ב) רמבם -- הלכות שבת פרק ב' הל' א' "לפיכך חולה שיש בו סכנה..." , והל' ג'

ג) רי"ף מס' שבת סוף פרק שואל -- "תניא ר"ש בן אלעזר אומר תינוק בן יומו...חפשי מן המצוות"

ד) רמבם -- הלכות ממרים פרק ב' הלכה ד' "וכן אם ראו לפי שעה..."

ה) טור שו"ע או"ח ס' ש"ו -- בית יוסף ס"ק י"ד "נשאל הרשב"א על אחד...עכ"ל"

ו) שו"ע או"ח ס' ש"ו סעיף י"ד -- ובמג"א ס"ק כ"ט ובמשנ"ב שם

ז) רמבם -- הלכות שבת פרק ב' הלכה א' "דחויא היא..." ובכסף משנה שם

ח) שו"ע או"ח ס' שכ"ח סעיף י"ב -- ובמשנ"ב שם

לע"נ פייגה לאה בת חיים צבי

The late Grandmother of Mordechai Jacobs from Lawrence

by

Ricky and Kenny Klein

Former Talmidim from Brazil

ושמואל אמר לפקח עליו את הגל. קאמר דאם רוב ישראל (ג) אבל במאכלה על מאכלה לא וכ"ש ברוב כותים: אינו כן. דאמר אפילו ברוב כותים מפקחין: למאי הילכתא. הוי כותי אליבא דשמואל כיון דאמר מפקחין עליו כל שכן דמצוה להחיותו ולמאי הילכתא הוי כותי: להאכילו נבילות. עד שיגדל ויקבל עליו גילות: אם רוב ישראל ישראל למאי הילכתא. הוי ישראל ברוב ישראל טפי ממאכלה על מאכלה (ג) אי שלא להאכילו נבילות במאכלה על מאכלה לא ספינן ליה: לנזקין. שור של ישראל שגגת של כותי פטור ושור של כותי שגגת של ישראל בין תם בין מועד משלם נזק שלם ושל ישראל שגגת של ישראל תם משלם חצי נזק מועד משלם נזק שלם: אי נימא דנגחיה תורא דידן לתורא דידיה. וקאמרינן דמחייבינן ליה לשלומי: נייתי ראיה. דישראל הוא ונשקול וכל זמן שלא עבד בדית דין לשם גירות לא מלינן (ד) לישראל למיזד לשלומי: פלגא. משלם כישראל לחיד פלגא ספק הוא וזה תובעו נזק שלם כדין כותי אמר ליה אייתי ראיה דלאו ישראל אנא ושקול: מאי קאמר. כל הני ספיקי דקתני מאי אתו לאשמועינן: שמצילין את המת. לאגר המעורבת דליכא איסור אלא טלטול: אבל הבא. כי לא שרית ליה לפקוחי מאי אית ליה למיעבד דתיהוי איסורא דאורייתא דנשרי הא מקמי הך: עד היכן הוא בודק. אם דומה למת שאינו מזיז איכריו עד היכן הוא מפקח לדעת האמת: עד חוטמו. ואם אין חיות בחוטמו שאינו מוציא רוח ודאי מת ויניחוהו: הכי גרסינן אמר רב פפא מחלוקת מלמטה למעלה. מחלוקת דהכא תנאי דמר אמר עד לבו ומר אמר עד חוטמו מלמטה למעלה שמולאו דרך מרגלותיו תחלה ובודק והולך כלפי ראשו דמר אמר לבו יש להבחין אם יש בו חיות שנשמתו דופקת שם ומר אמר עד חוטמו דזימנין דאין חיות ניכר בלבו וניכר בחוטמו: (ה) גזי נזרך. ונזר הוא שער הראש: אפילו תימא אבא שאול. נמי סבירא ליה עד חוטמו: ולוי הסדר [6]לא פוסק לי מהו: ושפיכות דמים. שהותר לבעל בית לשפוך דמו של זה להצלת ספק נפשו עבירה חמורה היא שמטמאת את הארץ כדכתיב (במדבר לה:)[7] ולא תטמא את הארץ גדי פרשת רוצחין: וגורם לשכינה שתסתלק. דכתיב (שם)[8] אשר אני שוכן בתוכה הא אם תטמאו אני שוכן וגבי רוצח כתיב: מעם מזבחי. אם כהן הוא שבא לעבוד עבודה: ולא מעל מזבחי. [9]אם התחיל בעבודה אין מפסיק לבא לידון אלא משלים עבודתו: אבל

ולפקח הגל אינו כן. אומר ר"י דהיינו טעמא דאין הולכין בפקוח נפש אחר הרוב משום דכתיב (ויקרא יח)[1] וחי בהם ולא שימות בהם שלא יוכל לבוא בשום ענין לידי מיתת ישראל: להאכילו נבילות. לא הוה אלי למימר שלא להחיותו משום דאפילו מאכלה על מאכלה אינו חייב להחיותו דלוקח ברוב ישראל אמרינן לא שנו אלא להחיותו:

ושמואל אמר לפקח עליו את הגל כי איתמר דשמואל אריש איתמר אם רוב כותים כותי אמר שמואל [2]ולענין פקוח נפש אינו כן אם רוב כותים כותי למאי הילכתא אמר רב פפא [3]להאכילו נבלות אם רוב ישראל ישראל למאי הילכתא [4]להחזיר לו אבידתו מחצה על מחצה ישראל למאי הילכתא אמר ריש לקיש [5]לנזקין היכי דמי אי נימא דנגחיה תורא דידן לתורא דידיה נייתי ראיה ונשקול לא צריכא דנגחיה תורא דידיה לתורא דידן פלגא יהיב ליה אידך פלגא נימא ליה אייתי ראיה דלאו ישראל אנא ושקול: מי שנפל עליו מפולת וכו': מאי קאמר לא מיבעיא קאמר לא מיבעיא ספק הוא שם ספק אינו שם דאי איתיה חי הוא דמפקחין אלא אפילו ספק חי ספק מת מפקחין ולא מיבעיא ספק חי ספק מת דישראל אלא אפילו ספק כותי ספק ישראל מפקחין: מצאוהו חי מפקחין: מצאוהו חי פשיטא לא צריכא [6]דאפי' לחיי שעה: ואם מת יניחוהו: הא נמי פשיטא לא צריכא (ו) לר' יהודה בן לקיש דתניא [7]אין מצילין את המת מפני הדליקה אמר רבי יהודה בן לקיש [8]שמעתי שמצילין את המת מפני הדליקה ואפילו רבי יהודה בן לקיש לא קאמר אלא [9]מתוך שאדם בהול על מתו אי לא שרית ליה אתי לכבויי אבל הכא אי לא שרית ליה מאי אית ליה למעבד תנו רבנן עד היכן הוא בודק [10]עד חוטמו ויש אומרים עד לבו בדק ומצא עליונים מתים לא יאמר כבר מתו התחתונים מעשה היה ומצאו עליונים מתים ותחתונים חיים נימא הני תנאי כי הני תנאי דתניא [11]מהיכן הולד נוצר מראשו שנאמר [12]ממעי אמי אתה גוזי ואומר [13]גזי נזרך והשליכי אבא שאול אומר מטיבורו ומשלח שרשיו אילך ואילך אפילו תימא אבא שאול עד כאן לא קא אמר אבא שאול התם אלא לענין יצירה דכל מידי ממציעותיה מיתצר אבל לענין פקוח נפש אפי' אבא שאול מודי דעיקר חיותא באפיה הוא דכתיב [14]כל אשר נשמת רוח חיים באפיו אמר רב פפא מחלוקת ממטה למעלה אבל ממעלה למטה כיון דבדק ליה עד חוטמו שוב אינו צריך דכתיב כל אשר נשמת רוח חיים באפיו [15]וכבר היה ר' ישמעאל ורבי עקיבא ורבי אלעזר בן עזריה מהלכין בדרך ולוי [16]הסדר ורבי ישמעאל בנו של רבי אלעזר בן עזריה מהלכין אחריהן נשאלה שאלה זו בפניהם מניין לפקוח נפש שדוחה את השבת נענה ר' ישמעאל ואמר [17]אם במחתרת ימצא הגנב ומה זה שספק על ממון בא ספק על נפשות בא [18]ושפיכות דמים מטמא את הארץ וגורם לשכינה שתסתלק מישראל ניתן להציל בנפשו ק"ו לפקוח נפש שדוחה את השבת נענה ר"ע ואמר [19]וכי יזיד איש על רעהו וגו' מעם מזבחי תקחנו למות מעם מזבחי ולא מעל מזבחי ואמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן לא שנו אלא להמית אבל

מסורת הש"ס

גמ' 1) שבת מג.: [תוספתא שבת פי"ל] 2) שבת מג: קח: 3) סוטה מה. 4) מכלתא פ' כי תשא 5) [בערוך ערך שור ד' איתא דלוי הסדר פי' גאון יש אומרים שהי' עושה בגדי שרד לפיכך נקרא שרד או שהיה עושה כלי שרד כגון מלוזות] 6) [שבת נג. וע"ש] תוס' 7) [ועי' תוס' ב"ק מז: ד"ה קמ"ל]

הגהות הב"ח

(א) גמ' לא לריכא אלא לר' יהודה בן לקיש:
(ב) רש"י ד"ה ושמואל כו' דאם רוב ישראל ישראל מבל:
(ג) ד"ה אם רוב כו' על מאכלה דאי שלא להאכילו וכו' על מאכלה נמי לא ספינן:
(ד) ד"ה נייתי כו' לשם גירות לא מלינן לחייבה לישראל לשלומי:
(ה) ד"ה גזי מזרך וד"ה אפילו תימא ל"ל קודם ד"ה הכי גרסינן:

גליון הש"ם

רש"י ד"ה ולוי הסדר. לא פורש לי. עי' ברכות כה: רש"י ד"ה מגלן שמעת ליה וש"נ: שם ד"ה ולא מעל מזבחי אם התחיל בעבודה. עי' ברש"י מכות יב. ד"ה טעה יואב ול"ע:

תורה אור

גמ' א) עָלֶיךָ נִסְמַכְתִּי מִבֶּטֶן מִמְּעֵי אִמִּי אַתָּה גּוֹזִי בֶּךְ תְּהִלָּתִי תָמִיד:
(תהלים עא, ו)
ב) גְּזִי נִזְרֵךְ וְהַשְׁלִיכִי וְשָׂאִי עַל שְׁפָיִם קִינָה כִּי מָאַס יְיָ וַיִּטֹּשׁ אֶת דּוֹר עֶבְרָתוֹ:
(ירמיהו ז, כט)
ג) כֹּל אֲשֶׁר נִשְׁמַת רוּחַ חַיִּים בְּאַפָּיו מִכֹּל אֲשֶׁר בֶּחָרָבָה מֵתוּ:
(בראשית ז, כב)
ד) אִם בַּמַּחֲתֶרֶת יִמָּצֵא הַגַּנָּב וְהֻכֶּה וָמֵת אֵין לוֹ דָּמִים:
(שמות כב, ב)
ה) וְכִי יָזִד אִישׁ עַל רֵעֵהוּ לְהָרְגוֹ בְּעָרְמָה מֵעִם מִזְבְּחִי תִּקָּחֶנּוּ לָמוּת:
(שמות כא, יד)

רש"י ו) וְלֹא תְטַמֵּא אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם יֹשְׁבִים בָּהּ אֲשֶׁר אֲנִי שֹׁכֵן בְּתוֹכָהּ כִּי אֲנִי יְיָ שֹׁכֵן בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:
(במדבר לה, לד)

תוס' ז) וּשְׁמַרְתֶּם אֶת חֻקֹּתַי וְאֶת מִשְׁפָּטַי אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אוֹתָם הָאָדָם וָחַי בָּהֶם אֲנִי יְיָ:
(ויקרא יח, ה)

עין משפט נר מצוה

פא א ב ג ד מיי' פט"ו מהל' איסורי ביאה הל' כו טושע"ע אה"ע סי' ד' סעיף לד:
פב ה מיי' פ"ב מהלכות שבת הלכה יח סמג לאוין סה טוש"ע או"ח סי' שכט סעיף ד:
פג ו מיי' פכ"ו מהל' שבת הל' כא סמג לאוין סה טוש"ע או"ח סי שיח סעיף ח:
פד ז מיי' פ"ג מהלכות שבת הל"ע טוש"ע או"ח סי' שכט סעיף ד:

פניני רש"י

ושפיכות דמים. כגון שמכרו לו הרוג ישראל מכיכך ומת לאו מיהרג:
(פסחים כה:)

תוס' ישנים

אמר רב פפא להאכילו נבילות. וה"נ הוה מצי למינקט [6]לענין להחיותו אי במחצה על מחצה מצוה להחיותו אבל גבי רוב ישראל לא הוה מצי למינקט להחיותו כיון דאפילו במחצה על מחצה חייב להחיותו אם כן לא היה לו שום חידוש ואם נאמר דבמחצה על מחצה אינו חייב להחיותו הוה מצי למימר על רוב ישראל דחייב להחיותו אלא רבותא נקט דאפילו להחזיר לו אבידה שיש בכותים עבירה כמו ששנינו בסנהדרין (דף עו:) לא יאבה ה' סלוח לו זה המחזיר אבידה לכותי אפילו הכי אם רוב ישראל כישראל אבל להחיותו אין כל כך עבירה [7]כתתנן בגיטין (דף פא.) מפרנסין עניי נכרים עם עניי ישראל וכן נראה לרבי שאין צריך להחיותו כיון דליכא פקוח נפש אלא ברוב ישראל והשתא אתי שפיר דלא הוי מצי למינקט במחצה על מחצה כדי להחיותו ורב דאמר לעיל לא שנו אלא להחיותו ארוב ישראל קאי והכי נמי הוה מצי למינקט במחצה על מחצה כדי להחיותו כרב דאמר לעיל לא שנו כו' אלא דנקט החזרת אבידה שהיא חידוש יותר כדפרישית:
לא נצרכה אלא לחיי שעה. והא דאמר בפרק שני דמס' ע"ז (דף מ:) דלחיי שעה לא חיישינן פי' ומתרפא מן הכותי ואע"פ שיש לחוש שמא ימית אותו לאלתר היינו הכא והתם לטובתו כי כאן מפקחין כדי להחיותו ושם מרפאין אותו אולי יחיה:
מתוך שאדם בהול על מתו אי לא שרית ליה אתי לכבויי. ולא דמי למומן דאמר בפרק כל כתבי (שבת קח:) מתוך שאדם בהול על ממונו אי שרית ליה אתי לכבויי דהתם כיון שאינו טרוד להציל (לא יבא להציל) לא יבא לחלל שבת בשביל ממונו אבל כשטרוד בהצלה אז יבא לחלל שבת אגב הצלה לא הוי טרוד אבל אי לא שרית ליה אגב טרדיה וצעריה יבא לכבות. מ"ר:

6) נענין שלא להחיותו דאי במחצה וכו' וה"ק הו"מ למינקט כרוב ישראל כדי להחיותו אלא נקט החזרת אבידה שהוא חידוש יותר כדפר' לע"ל עיין ש"י. 3) ל"ל כדתניא.

---

6) מאי ל"ל הא דרב דאמר ל"ש אלא כו' ושמואל דאמר לפקח עליו את הגל כבר פירשנוהו וכו'. 3) מאי ל"ל כפ"ק דכתובות דף עו.

לשון חכמים

◆ גזי - כמו גזזי:

עם התשובה אין בפני עצמה לא נימא דלא כרבי. תימה לי דהוה מלי לאוסויי מיתה ויוה"כ מכפרות עם התשובה על כל עבירות שבתורה אבל בלא תשובה יש עבירות שאינן מכפרות עליהן כגון פורק עול ומגלה פנים ומיפר ברית ויש לומר דספיר טפי מסני לי נמי י"ל דומיא דסיפא דקתני ועל החמורות הוא מולה עד שיבא יוה"כ ויכפר דההיא בכל עבירה איירי דאיה מכפרת בלא יוה"כ ה"נ ריש"ק **חוץ מפורק עול.** בסוף פ"ק דשבועות (דף יג.) נפקא ליה מקרא כי דבר ה' בזה זה הפורק עול ומגלה פנים בתורה ואת מצותו הפר זה המפר ברית בשר הכרת תכרת הכרת לפני יום הכפורים תכרת לאחר יוה"כ יכול אפילו עשה תשובה ת"ל עונה בה לא אמרתי אלא בזמן שעונה בה והקשה הרב רבי יעקב מאולליינ"ש זל"ל אמאי

אבל להחיות אפילו מעל מזבחי ומה זה שספק יש ממש בדבריו ספק אין ממש בדבריו ועבודה דוחה שבת קל וחומר לפקוח נפש שדוחה את השבת נענה רבי אלעזר ואמר ומה [6]מילה שהיא אחד ממאתים וארבעים ושמונה איברים שבאדם דוחה את השבת קל וחומר לכל גופו שדוחה את השבת רבי יוסי בר' יהודה אומר [א]את שבתותי תשמורו יכול לכל ת"ל [ב]אך חלק רבי יונתן בן יוסף אומר [ג]כי קודש היא לכם היא מסורה בידכם ולא אתם מסורים בידה ר' שמעון בן מנסיא אומר [ד]ושמרו בני ישראל את השבת [ג]אמרה תורה חלל עליו שבת אחת כדי שישמור

שבתות הרבה א"ר יהודה אמר שמואל אי הואי התם הוה אמינא דידי עדיפא מדידהו [ז]דוחי בהם ולא שימות בהם אמר רבא [ה]לכולהו אית להו פירכא בר מדשמואל דלית ליה פירכא דר' ישמעאל דילמא כדרבא [ו]דאמר רבא מאי טעמא דמחתרת חזקה אין אדם מעמיד עצמו על ממונו והאי מידע ידע דקאי לאפיה ואמר אי קאי לאפאי קטילנא ליה והתורה אמרה בא להרגך השכם להרגו ואשכחן ודאי ספק מנלן דר' עקיבא נמי דילמא כדאביי דאמר אביי [ז]מסרינן ליה זוגא דרבנן לידע אם [ח] ממש בדבריו ואשכחן ודאי ספק מנא לן וכולהו אשכחן ודאי ספק מנא לן ודשמואל [ט] ודאי לית ליה פירכא אמר רבינא ואיתימא רב נחמן בר יצחק [י]טבא חדא פלפלתא חריפא ממלא צנא דקרי: **מתני'** חטאת ואשם ודאי מכפרין עם התשובה תשובה מכפרת על עבירות קלות על עשה ועל לא תעשה ועל החמורות [יא]הוא תולה עד שיבא יוה"כ ויכפר [ב]האומר אחטא ואשוב אחטא ואשוב אין מספיקין בידו לעשות תשובה [ג]אחטא ויוה"כ מכפר אין יוה"כ מכפר [ד]עבירות שבין אדם למקום יוה"כ מכפר [ה]עבירות שבין אדם לחבירו אין יוה"כ מכפר עד שירצה את חבירו [ו]דרש ר' אלעזר בן עזריה [ז]מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו עבירות שבין אדם למקום יוה"כ מכפר עבירות שבין אדם לחבירו אין יוה"כ מכפר עד שירצה את חבירו אמר רבי עקיבא אשריכם ישראל לפני מי אתם מטהרין [ח]מי מטהר אתכם אביכם שבשמים שנאמר [ז]וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם ואומר [ז]מקוה ישראל [יב](ה') מה מקוה מטהר את הטמאים אף הקב"ה מטהר את ישראל: **גמ'** אשם ודאי אין אשם תלוי לא והא כפרה כתיבא ביה הנך מכפרי כפרה גמורה אשם תלוי אינו מכפר כפרה גמורה אי נמי הנך אין אחר מכפר כפרתן אשם תלוי אחר מכפר כפרתן דתנן [יג]חייבי חטאות ואשמות ודאין שעבר עליהן יוה"כ חייבין אשמות תלוין פטורין: מיתה ויוה"כ מכפרין עם התשובה: עם התשובה אין בפני עצמן לא נימא דלא כרבי דתניא [יד]רבי אומר על כל עבירות שבתורה בין עשה תשובה בין לא עשה תשובה יום הכפורים מכפר חוץ [טו](מפורק עול) ומגלה פנים בתורה ומיפר ברית בשר שאם עשה תשובה יוה"כ מכפר ואם לא עשה תשובה אין יוה"כ מכפר אפילו תימא רבי תשובה בעיא יוה"כ יוה"כ לא בעיא תשובה: תשובה מכפרת על עבירות קלות על עשה ועל לא תעשה: השתא על לא תעשה מכפרת על עשה מיבעיא אמר רב יהודה הכי קאמר על עשה ועל לא תעשה שניתק לעשה ועל לא תעשה גמור לא ורמינהו [טז]אלו הן קלות עשה ולא תעשה חוץ

דוחש באגדות של דופי לא היה לו למשה לכתוב אלא ומתנע היתה פגום וגו': **ומיפר ברית בשר.** מילה וכמסכת שבועות[יז] יליף לה מקלתי: מוץ

אבל להחיות. כגון שידע לגמר זכות על אדם שנדון בנ"ד ליהרג: **ועבודה.** ממורה שדוחה את השבת מפסיקה להלנת נפש: **ומה מילה.** שהיא תיקון אחד מאיבריו של אדם דוחה את השבת לפי שחייבין עליה כרת לאחר זמן כך שנויה בתוספתא דשבת: (ג) **יכול לכל.** לפי' לפיקוח נפש: **ושמרו בני ישראל את השבת.** כדי לעשות שבתות אחרות יזהרו בשבת זו בקיום שמירת שבתות הרבה: **אין אדם מעמיד את עצמו.** מלהגיל את ממונו מיד גנב והאי גנב דאתי במחתרת מידע ידע דקאי בעל הבית באפיה ואדעתא דהכי אתא דמימר אמר כי קאי לאפאי קטילנא ליה ואין זה ספק נפשות אלא ודאי נפשות והתורה אמרה לו כאן אחרי שבא להורגך השכם להורגו: **דאמר אביי.** בסנהדרין (דף מג.) על היולא ליסקל ואמר יש לי זכות ללמד על עצמי דקתני התם מחזירין אותו אפילו אדרבא ואמנם ובלבד שיאמר ממש בדבריו והוינן בה מנא ידעי ואמר אביי מסרינן ליה זוגא דרבנן שמעון אותו עד בית הסקילה ואם אמר יש לי ללמד זכות על עצמי ישמעו אלו אם יש ממש בדבריו אם לאו והכי נמי גבי כהן העובד אילא למימר נמי דהכי עבדי ליה: **ואשכחן.** מהכא דאודאי פיקוח נפש מחללין אבל ספק לא שמעינן מינה וכולהו נמי כגון אך חלק אילא למימר דודאי פיקוח נפש קא ממעטו ולא ספק וכן ולא אתם מסורין בידה למות (ד) ודאי וכן אלא עליו כדי שישמור ודאי שבתות הרבה: **דשמואל לית ליה פירכא.** אשר יעשה האדם המצוה שיחיה בהם ודאי ולא שיבא בעשייתה לידי ספק מיתה אלמא מחללין על הספק: **חדא פלפלתא.** גרעין אחד: **מתני' חטאת ואשם ודאי.** הם אשם גזילות ומעילות ויש אשם שהוא תלוי הבא על שגגת ספק כרת ובגמ' פריך והא ביה נמי כפרה כתיבא: **חטאת ואשם ודאי מכפרין.** ומקשמא תשובה איכא שאם לא היה מתמרט לא היה מביא קרבן(ה): **גמ' הא כפרה כתיב ביה.** וכפר עליו הכהן על שגגתו אשר שגג (ויקרא ה) [ז]בשאם תלוי כתיב: **אשם תלוי אינו מכפר כפרה גמורה.** אלא מולה להגן עליו מן היסורין עד שידע לו שודאי חטא ויביא חטאת הכי ילפי' לה בבריתות (דף כו.): **פטורין.** דיוס הכפורים מכפר עליהן וטעמא מפרש בבריתות (דף כה.): **חוץ מפורק עול.** כופר בהקב"ה: **מגלה פנים בתורה.** דורש את התורה לגנאי כגון מנשה [ח]שהיה

גמ' א) שבת קנב. [ב)](פסחים ה. וש"נ) **ג)** [שבת קנז:] **ד)** סנהדרין עד. ע"ז כז: כד. **ה)** [מגילה י. וש"נ] **ו)** סנהדרין עב. **ז)** [סנהדרין מג.] **ח)** מגילה י. מגילה ז. **ט)** [גי' רש"ש תשובה תולה] **י)** [ל"ל את זו דרש וכן לר' ממשנה שבמשניות] **יא)** גי' יהושלמי ומי **יב)** [נפקא לן במשנה שבמשניות ליה' וע' מי"ע] בירמיה י"ד כתוב בלא מלת ה' אולם שם יח כתוב מלת ה' כמו שהוא לפניהו וכ"ה בירושלמי ובכי"ף ובע"י **יג)** כריתות כה. **יד)** לקמן פז:] שבועות יג. כריתות ז. **טו)** [בשאלתות פרש הברכה פימון קסז אימא מהלועג על חבירו] **טז)** [שבועו' לט. תוספתא פ"ד] **רש"י יז)** [סנהדרין עט.] **יח)** דף יג. **תוס' יט)** [ועי' תוס' שבועות יג. ד"ה בעומד]

הגהות הב"ח

(א) גמ' זוגא דרבנן לידע אם יש ממש בדבריו:

(ב) שם ושמואל לית ליה פירכא כל"ל ותי' ולאי נמחק:

(ג) רש"י ד"ה ומה מילה וכו' בתוספתא דשבת בפ' עז ועי"ש:

(ד) רש"י ד"ה ואשכחן כו' מסורין בידה למות וכן אלא עליו כל"ל ותיבת ולאי נמחק:

(ה) ד"ה מטאת כו' מביא קרבן הס"ד ואח"כ מה"ד **מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו ולא חטאתיכם שבין זה לזה:**

הגהות מהר"ב רנשבורג

א) בתו"ר ד"ה **תשובה וכו' ואלו הבא קאמר עם התשובה אע"פ שאינה עיקר וכו'.** נ"כ עיין בזה באורך בהגהת מיימוני פ"ג מהל' ת"ת אות כ:

הגהות

גמ' ושמרו בני ישראל את השבת וגו' אמרה כו'. כל"ל עי' פרש"י: (רש"ש)

תורה אור

גמ' א) וְאַתָּה דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אַךְ אֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ כִּי אוֹת הִוא בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם לְדֹרֹתֵיכֶם לָדַעַת כִּי אֲנִי יְיָ מְקַדִּשְׁכֶם: (שמות לא, יג)

ב) וְשָׁמְרָתָם אֶת הַשַּׁבָּת כִּי קֹדֶשׁ הִוא לָכֶם מְחַלְּלֶיהָ מוֹת יוּמָת כִּי כָּל הָעֹשֶׂה בָהּ מְלָאכָה וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִקֶּרֶב עַמָּיהָ: (שמות לא, יד)

ג) וְשָׁמְרוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשַּׁבָּת לַעֲשׂוֹת אֶת הַשַּׁבָּת לְדֹרֹתָם בְּרִית עוֹלָם: (שמות לא, טז)

ד) וְשָׁמַרְתָּם אֶת חֻקֹּתַי וְאֶת מִשְׁפָּטַי אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֹתָם הָאָדָם וָחַי בָּהֶם אֲנִי יְיָ: (ויקרא יח, ה)

ה) כִּי בַיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר עֲלֵיכֶם לְטַהֵר אֶתְכֶם מִכֹּל חַטֹּאתֵיכֶם לִפְנֵי יְיָ תִּטְהָרוּ: (ויקרא טז, ל)

ו) וְזָרַקְתִּי עֲלֵיכֶם מַיִם טְהוֹרִים וּטְהַרְתֶּם מִכֹּל טֻמְאֹתֵיכֶם וּמִכָּל גִּלּוּלֵיכֶם אֲטַהֵר אֶתְכֶם: (יחזקאל לו, כה)

ז) מִקְוֵה יִשְׂרָאֵל יְיָ כָּל עֹזְבֶיךָ יֵבֹשׁוּ סוּרֵי בָאָרֶץ יִכָּתֵבוּ כִּי עָזְבוּ מְקוֹר מַיִם חַיִּים אֶת יְיָ: (ירמיהו יז, יג)

ח) הַנִּכְלָם וְהַנִּכְסָף אֲשֶׁר יָדַע וְנִסְלַח לוֹ: (ויקרא ה, יח)

עין משפט נר מצוה

פה א מיי' פ"ל מהלכות תשובה הלכה ג:

פו ב ג מיי' שם פ"ד הלכה ח:

פז ד ה מיי' שם פ"א הלכה ט:

פח ו מיי' פ"ג מהלכות שגגות הלכה ט:

פניני רש"י

מאי טעמא דמחתרת. שאמרה תורה לא לו דמים לומר הרי הוא לך כמי שאין לו דם ושמה ומותר להורגו: (סנהדרין עב.)

תוס' ישנים

תשובה בעיא יום הכפורים יום הכפורים לא בעי תשובה. ואם תאמר הכא משמע דיום הכפורים עיקר ואפילו הכי קאמר עם תשובה וקשה מכאן על מה שרגיל רבינו יעקב לומר דתלמוד תורה טפל לגבי דרך ארץ מדקתני (מגמות פ"ג מ"ט) יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ אלמא דרך ארץ עיקר כדדייקינן ביבמות פרק החולץ (דף לא:) גבי שומרת יבם שנפלו לה נכסים דיורשי האב עיקר ומיירי בנכסי מלוג מדקתני יחלקו יורשי בעל עם יורשי האב אלמא יורשי האב עיקר ואילו הכא קאמר עם התשובה אע"פ שאינה עיקר א) י"ל דהכי קאמר עם התשובה שעשה כבר צריך יוה"כ ואינו בא לומר שצריך שניהם אי נמי משום מיתה דבהדיא תנא עם התשובה דתשובה עיקר גבי מיתה ועוד יש לומר דלרבי נמי צריך תשובה לכפרה גמורה אע"ג דמהני יום הכפורים למעט מכרת מ"מ כפרה גמורה בלא תשובה ליכא דאל"כ למה חרב הבית בשביל עונותינו כיון שיום הכפורים מכפר חרוץ מג' דברים דפורק עול וכו' ועוד מקשי' על פירוש ר"ת מדכתיב ראה חיים עם אשה וגו' וחיים עיקר ר"ל דחיים דקרא הא דרשינן ליה בפרק קמא דקדושין (דף ל:) שאין זה אלא אומנות והכי קאמר כשם שחייב להשיאו אשה כך חייב אביו ללמדו אומנות ואי תורה היא [כשם שחייב ללמדו תורה כך חייב ללמדו אומנות] א"כ הוה עיקר החיים דאין זה אלא אומנות. מ"ר. אבל לא היה נראה לה"ר אלחנן לומר כי תורה אינה עיקר דהא קאמר בתר הכי וכל תורה שאין עמה מלאכה אדרבה תידוק איפכא מבתרייתא ואמרי' נמי בפרק כיצד מברכין (דף לה:) הראשונים עשו תורתן קבע ומלאכתן עראי כו' ותנן (מגמות פ"ו מ"ח) במ"ח דברים תורה ניקנית במיעוט דרך ארץ כו' והא דייקא דהתולץ אינו ראיה דלא דייק אלא מדתני יחלוקו יורשי הבעל עם יורשי האב ולא קתני יחלוקו סתמא דייקינן מדקא משני בלשונו לשנות יחלוקו יורשי הבעל עם יורשי האב ש"מ דיורשי האב הוו עיקר ולא ידעתי מנ"ל דהא אם היה מאריך בלשונו יחלוקו יורשי הבעל ויורשי האב לא הוה דייקינן מידי וא"כ על כרחין מלשון עם דייק ולי נראה כי היה לו לומר יחלוקו יורשי הבעל ויורשי האב ועם ייתור לשון הוא לדקדק כן אבל כי תני יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ (דהוה משמע) אין זה ייתור לשון כי לא היה לו לשנות יפה תלמוד תורה ודרך ארץ דהוה משמע או זה או זה קאמר וכן נראה עיקר:

ו) ל"ל לא הוס.

Printed from Otzar HaChochma website .תלמוד בבלי <וילנא החדש> - ח יומא / תלמוד בבלי. ש"ס ווילנא החדש (page 172) 3374372

מסורת הרי"ף

רי"ף (א) פרק ג' (ב) עירובין דף לח: (ג) עב ע"ש מדפי אמ"ד ר"ן ד) ס"ל גיטין דף ע"ג

הגהות מאלפס ישן

[ה] נ"ב מיישנין: [ו] נ"ב ומסורה לכהונה:

הגהות הב"ח

(א) דאמו כל"ל: (ב) נ"ל הני: (ג) בכדי כל"ל: (ד) נ"ב הכא מוכחא מילתא אבל במתכתן לא כו': (ה) נ"ל קוטרין: (ו) נ"ב ומימא ס"ב מאי פריך בפ' יוצא דופן דף מ"ו מבלל דמ"ד חוטשין מוגלות והא מיישנין קאמר ופירש"י ומיישנין לחומרא משמע ואפשר לומר לפיכך דוכתא דפריך הכי ופיכא דוכתא דלא פריך הכי: (ז) נמצינו כל"ל: (ח) נ"ל ואפי': (ט) נ"ל וקוטרין והוא דבור בפ"ש: (י) יוסף כל"ל: (כ) נ"ב קשיא: (ל) ועל כל"ל:

המאור הקטן

בה רשות מוחר לרחוץ בה מיד שאני אומר משחשבה מוצאי שבת הוחמה האמבטי אלמא לקולא תלינן ולא פליג רבי יהודה עליה דת"ק דבמחצה נכרים ומחצה ישראל אפילו רבי יהודה סבר שימתין דכיון שהיא מרחץ גדולה וליכא רובה נכרים כי מתממי למרחץ אדעתא דכולם מחמי לה וכיון דלא פליג ר' יהודה ודיקא מתני' כוותיה דשמואל הלכתא כוותיה ריש בזה חלוף בהלכות הרי"ף גם בפירש"י נראה שיש גירסא משובשת שהוא גורס דייקא מתני' כוותיה דשמואל ותניא כוותיה דרב ונראה מדבריו שהוא סובר דהא דתנן עיר שישראל ונכרים דרים בה שהיא ברייתא ואינה אלא משנה וכן זה שאמרו בגמרא אמאי ימתין בכדי שיעשו פירשה הר' שלמה ארישא דקתני עשו לו ארון וחפרו לו קבר ואין זה הפירוש מתיישב על דעתנו ונראה לנו שאין כפר בעשו לו לנכרים וחפרו לו קבר דבר ברור הוא שמותר לקברו בו ישראל למרוצאי שבת מיד אלא אי קשיא סיפא דמתני' (כ) דקתני ואם בשביל ישראל לא יקבר בו עולמית מ"ש הכא דאסור עולמית ובעיר שרובה ישראל אמרינן ימתין בכדי שיחמו חמין ואינם אסורים עולמית אע"פ שהוחמו לצורך ישראל ה"נ נימא ימתין בכדי שיעשו ונקבר (ל) על מה תנן לא יקבר בו עולמית ופירשה עולא ורבי אבהו בעומד הקבר באסרטיא וארון מונח על הקבר באסרטיא דכיון דאיפרסמא מילתא אתו למימר זה הקבר הנעשה בשבת בשביל ישראל הקבור שם ואין זה כבודו של מת הקבור שם משא"כ בשאר מלאכות:

עין משפט נר מצוה

תקע א מיי' פכ"ד מה' שבת סמג לאוין סה טור ש"ע סי' שו:

תקעא ב מיי' שם פכ"ו מהל' שבת סמג לאוין סה טוש"ע סי' שיא:

מלחמת ה'

וספיקא נעשו כמי שנצודדו ביו"ט ואסורין ואמר שמואל הלכה כרבי שמעון בן אלעזר ובספק מוכן פסקו התם דאסור ואם תאמר לא הקילו ביומן אלא בשיעור כדי שיעשו הוא שתלה שמואל לקולא אכתי קשיא הלכתא אהלכתא דקי"ל הלכתא כשמואל דדייקא מתני' כוותיה ואמר רב פפא הלכתא נכרי שהביא דורון לישראל אם יש מאותו המין במחובר אסורין ולערב נמי אסורים בכדי שיעשו אלמא לערב נמי תולין בדבר להחמיר במעשה שבת ע"י נכרי ואע"פ שאינו ידוע שתלשו בשביל ישראל ולענין מה שפירשו בשמרעה זו עצמה דייקא מתני' דמכשירין כוותיה דשמואל מדרבי יהודה דאמר אם יש בה רשות מוחר לרחוץ בה מיד שאני אומר משחשבה מוצאי שבת הוחמה אמבטי אלמא לקולא תלינן יש לי להשיב דהתם פשיטא דשרי כיון דאיכא בכדי שיעשו והוא מוצאי שבת שאפילו נעשית בשבת הואיל ויש כאן שיעור שאפשר להחם משתחשך מותר ובסיפא גבי מצא בה ירק נמכר קתני נמי אם יש בה רשות ליוקח מיד ואם שהה כדי שיתלקט ויביא אפילו ע"י עשרה בני אדם מה לי רשות מה לי גננים ועוד קשה לי לפי פירושם לשון משנתינו לשמואל דקתני נכרי שהביא חלילין כו' אא"כ באו במקום קרוב משמע אפילו הביאם סתם אסורין עד שיודע לנו שבאו במקום קרוב ועוד אא"כ באו במקום קרוב לא משמע שאפשר לתלות אלא שבאו ודאי ואדרבה איפכא הוה ליה למימני נכרי שהביא חלילין יספוד בהן ישראל ואם באו ממקום רחוק לא יספוד בהן ישראל אבל הנכון והמחודר בעיני כדברי רבינו הגדול ז"ל דשמואל לחומרא דספק בספק מוכן ובספק נצוד בין ביד נכרי בין ביד ישראל לחומרא וכך פירושה רב אמר ממקום קרוב ממש כלומר כל מקום ומקום לפי קרבתו אסורו והכי קתני נכרי שהביא חלילין לא יספוד בהן אלא אם כן באו לפנינו ממקום קרוב שיש בין בשעת הספד כדי שיבואו מאותו מקום ושמואל אמר לא כדי שיבואו ממקום קרוב בלבד אלא שא"א שיבאו ממקום יותר רחוק שאפילו באו לפנינו בשבת שחרית חוששין שמא חוץ לחומה לנו ונותנים להם זמן כדי שתחשך

דעיילי בצפרא לא אמרי' אי לאו (ח) דעיילי מאתר קריבא לא הוו עיילי בצפרא אלא אמרינן (ב) הכי מאתרא רחיקא אתו והאי דאתו בצפרא בליליא אזלי עד דמטו לחומה וביתו התם וקא עיילי השתא ומאי אא"כ באו ממקום קרוב ה"ק לא יספוד בהן ישראל אלא ימתין (ג) כדי שיבאו ממקום קרוב והלכה כשמואל דדייקא מתניתין כוותיה דתנן במכשירין(ד) עיר שישראל ונכרים דרין בתוכה והיתה בה מרחץ המרחצת בשבת אם רוב נכרים מותר לרחוץ בה מיד ואם רוב ישראל ימתין בכדי שיחמו חמין מחצה על מחצה ימתין בכדי שיחמו חמין ר' יהודה אומר באמבטי קטנה אם יש בה רשות רוחץ בה מיד [קנא.] מאי רשות א"ר יצחק ברי' דרב יהודה כגון אדם חשוב שיש לו י' עבדים שמחממין לו עשרה קומקומוסין בבת אחת מותר לרחוץ בה מיד (ה)ת"ר לא (א)יטייל אדם בתוך שדהו לידע מה היא צריכה כיוצא בו (ו)לא יטייל אדם על מעונו שמוכל להתמסם על ידי בני אדם מרובין וכיון דקיימא לן כשמואל דהא סייעו רבא ואמר (דתנן קמא) דמתני' כותיה דיקא: (ז) **ומצינו** למדין לפי שיטה זו של רש"י ז"ל דכל היכא דמספקא לן מילתא תלינן לקולא ומיהו איכא למידק עלה מדאמר רב פפא בפרק אין לדין (דף כד:) בנכרי שהביא דורון לישראל דאם יש מאותו המין במחובר לקרקע אסור ולערב נמי בכדי שיעשו והא התם דאיכא למתלי שנתלשו אותן מבערב וכיון שרוכן עוסין כן אין תולין להקל ואכתי איכא למידק מדאמרי' בפ' בכל מערבין (דף מ.) גבי ליפתא דאתאי לחוזא דמזיא רבא דמכמשא ואמר הא ודאי מאתמול עקרה מאי אמרת מחון לתמוס אתאי הכא לישראל אחר ומדאמר מאי אמרת ולא אמרמאי איכא משמע דספוקי הוה מספקא ליה ופס"ה תליא לחומרא ורבא דקא מייתי סייעתא לשמואל הוא דקאמר לה התם אלמא שמואל דאמר מיישנין לא לקולא קאמר דאי הכי קשיא דרבא אדרבא י"ל דעולם שמואל מיישנין לקולא קאמר וכפי' של רש"י ז"ל ורבא נמי כוותיה ס"ל ודקא אמר התם מאי אמרת מחון לתמוס אתאי לגרוזתא דמילתא קאמר דאמר לומר דאפילו לרב דלא תלי לקולא שרי דהכא בשביל ישראל אחר זה מותר לישראל אחר זה דרכו משמע דספוקי הוה מספקא ליה ופס"ה תליא לחומרא ורבא דקא מייתי סייעתא לשמואל הוא דקאמר לה התם אלמא שמואל דאמר מיישנין לא לקולא קאמר דאי הכי קשיא דרבא אדרבא י"ל דעולם שמואל מיישנין לקולא קאמר וכפי' של רש"י ז"ל ורבא נמי כוותיה ס"ל ודקא אמר התם מאי אמרת מחון לתמוס אתאי לגרוזתא דמילתא קאמר לומר דאפילו לרב דלא תלי לקולא שרי דהכא בשביל ישראל אחר זה מותר לישראל אחר זה דרכו של רש"י ז"ל: **ונרמי'** בגמרא ואמאי הכא נמי לימא ימתין בכדי שיעשו ופירש"י ז"ל דאריסא דמתני' קאי דקתני עשו לו ארון וחפרו לו קבר יקבר בו ישראל כלומר מיד ומש"ה פרכינן ואמאי ימתין בכדי שיעשו דהא איכא לספוקי שמא בשביל ישראל נעשה ונהי דליתא לן לאחמורי ולמימר דלא יקבר בו עולמית כיון שלא נעשה בודאי בשביל ישראל מ"מ לגבי כדי שיעשו ומפרקי' בעומד בסרטיא דבכי האי גוונא ליכא לספוקי שנעשה בשביל ישראל דאין ישראל קוברין מתיהן שם ודוקא רישא הוא דמוקמי' בעומד בסרטיא אבל סיפא דקתני אם בשביל ישראל לא יקבר בו עולמית אפי' אינו עומד בסרטיא קאמר וכן נראה מדברי הרב אלפסי ז"ל שלא הביא בהלכות הא דסרטיא כך מלאתי בחדושי הרשב"א ז"ל אבל הגאונים ז"ל פירשו דאסיפא דמתני' דקתני ואם בשביל ישראל לא יקבר בו עולמית פריך אמאי מתמרי' כולי האי ולא סגי לן בכדי שיעשו כי היכי דסגי בחלילין ופרקי' דבעומד בסרטיא עסקינן שהוא מקום פרהסיא וגנאי הוא לישראל שיקבר בקבר מפורסם שנתחלל בו את השבת ולי נראה שאף ה"ל אלפסי כדברי הגאונים ז"ל הוא סובר וזה שלא הביא בהלכות בעומד בסרטיא משום דהכי פירושו הייגו טעמא דבחלילין סגיא בכדי שיעשו ונקבר אמרינן לא יקבר בו עולמית משום דסתמו של קבר בסרטיא עומד הש"ל מקום מפורסם מה שאין כן בחלילין שדרכן להביא אותן בלנעה ולפיכך לא הולרך הרב אלפסי ז"ל להביא [לגלא] סתם משנתנו שאם לא תאמר כן מקשי לך מתני' אמאי נקט בחלילין היתר בכדי שיעשו ונקבר איסור דעולמית אפילו בחלילין כל שהבילו בפרהסיא אסורין עולמית וכמו שנראה מן התוספתא שכתבתי למעלה וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל בפ"י מהלכות שבת (מ) דאפי' קבר מי קאי במקום המוגנע שרי בכדי שיעשו וכיון שכן אמאי נקט שריותא בחלילין ואסורא בקבר אלא ודאי כדאמרן דסתם הנאת חלילין בלנעה וסתם עשיית קבר בפרהסיא כנ"ל: **לא יטייל אדם על פתח מדינה כדי שיחשיך ויכנס למדרחץ מיד.** במסכת עירובין היא שנויה (דף לח:) והביא ה"ר אלפסי ז"ל בלחן וא"ת דהכא משמע דאפי' להחשיך בדבר שהוא חוץ התחום כדי שיכנס למו"ש מיד אסור ואילו ממתני' משמע דשרי דמדקתני אין מחשיכין על התחום משמע דדוקא להחשיך על התחום הוא דאסור משום דמוכחא מילתא אבל בחוץ התחום דלא מוכחא מילתא כגון הולך לגנתו שבחוץ התחום להחשיך ונלגוא להביא פירות מותר תירלו בתוספתא אה"ג דחוץ התחום כה"ג שרי אבל הכא שאני:

דכיון דמטייל על פתח מדינה שהמרחץ שם מוכחא מילתא ואיכא חשדא וכן נמי מהלך בחוץ שדהו שהיא צריכה לגיר ולעבוד מינכר מילתא: **מתני' ובלבד שלא יזיז בו אבר.** לא יגביה לא ידו ולא רגלו ולא ריסי עיניו ומהא שמעינן דאפי' טלטול מקצת שמיה טלטול שלא תאמר עד שיגביה ידו או שיגרר אלא כיון דמזיז ראשו של דבר שאינו ניטל אסור ולא ס"ת הא תניא לקמן בפ' בתרא [דף קנד:] גבי שליף של תבואה מכניס ראשו תחתיה ומסלקה לגד אחר אלמא טלטול מקצת לא שמיה טלטול י"ל התם משום נער ב"ח הוא שהתירו כן: **שיצטנן.** שלא יסריח מחמת החום: **וקושרים את חלחי.** של מת שהיה פיו הולך ונפתח (מ) קושרין את לחייו כדי שלא יפתח פיו יותר: **לא שתעלה.** להסגר ממה שנפתחה דהייגו מזיז אבר: **אלא שלא** (י) **תוסיף** להפתח: **סומכין אותו בספסל.** שהרי מורת כלי עליו: **לא שתעלה.** דהוה ליה בזוה:

גמ'

פתח מדינה כדי שתחשך ויכנס למרחץ מיד: מתני' (ב)עושין כל צרכי המת סכין ומדיחין אותו ובלבד שלא יזיז בו אבר ושומטין את הכר מתחתיו ומטילין אותו על החול [קנא:] בשביל שיצטנן וקושרין את הלחי לא שתעלה אלא שלא תוסיף וכן קורה שנשברה סומכין אותה בספסל או בארוכות המטה לא שתעלה אלא

להם ברחוב העיר ולילנו חוץ לחומה וסייעתא מחצה על מחצה אסור ואפילו יש בה רשות כגון אדם חשוב שיש לו עשרה עבדים שיש לומר עבדיו חממן לו ולא נעשה על ידי הבלנין אעפ"כ אסור לרבנן דחיישינן שמא ע"י בלנין נעשה ובשביל ישראל המפליג פליגי רבנן אדרבי יהודה כדפליגי נמי התם בחלת בבי דהתהיא מתני' ואע"פ דגבי ירק קתני סתם ואם יש בה רשות לוקח מיד התם הולכין אחר לוקחי רוב ירק והוא הרשות ונכון עוד לומר דסייעתא מדקתני מרחץ מרחצת בשבת דמשמע דסתמא אסור ואע"פ שהיינו

טז ואם אין אחד מהם יכול לעשותה כו'. פסק משנה (סס בהמלגיע ל"ב:) ולא כר"ש. ומ"ש ושיעור אחד לשניהם. הוא בגמ' (שם ל"ב:): היה כח באחד להוציא קורה זו לבדו וכו'. בגמרא (שם ל"ב:) בביאור:

יז כל המקלקלין פטורים כיצד הרי שחבל בחבירו וכו'. משנה פ' האורג (שבת ק"ה:) ופי' בשחבל וקרע אלא בחמתו הא בחמתו מייב לדעת רבינו כמו שיתבאר פ' שמיני ועשירי ואחד עשר ושנים עשר: חפר גומא ואינו צריך אלא לעפרה וכו'. מימרא פ' כלל גדול (שם ע"ג:) ונעשה הקלקול הוא לר' יהודה כדאיתא התם. ואפי' לר' יהודה דאמר מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב ה"מ מתקן האי מקלקל הוא ע"כ. ומכאן שאם היתה הגומא במקום שאין בו קלקול אע"פ שאינו צריך לה חייב עליה לדעת רבינו ז"ל שפסק כר"י וזה פשוט:

יח כל המקלקלין על מנת לתקן וכו'. זה משנה בהאורג (שם ק"ה:) והמקלקל על מנת לתקן שיעורו כמתקן ע"כ:

יט כל העושה מלאכה בשבת וכו'. משנה בהזורק בשבת (דף ק"ב.):

פ"ב א דחויה היא שבת אצל סכנת נפשות וכו'. במשנה פ' אמרון דיומא (דף פ"ג.) כל ספק נפשות דוחה שבת: ספק שהוא צריך לחלל עליו את השבת ספק אינו צריך וכן אם אמר רופא וכו'. כבר נתבאר זה בגמ' שם. והיכא שהרופאים יותר משנים ונתלקו יתבאר פ"ב מהלכות שביתת עשור:

ב אמדוהו ביום השבת וכו'. מפורש בגמ' (שם פ"ד:) מימרא על המשנה:

מדליקין וכו'. כל זה מבואר, ופרטי המלאכות שהזכיר הלקח הגר פרק מפנין (שבת דף קכ"ח:) גבי חיה: מכבין הנר. פ' ב"מ (שם כ"ט:): שוחטין ואופין ומבשלין. פ"ק דחולין (דף ע"ז:) ומחממין לו חמין וכו'. בריימא פ' אמרון דיומא (דף פ"ד:) מתממין לו תמין בין להשקותו בין להברותו:

ג כשעושין דברים וכו'. בריימא שם וגיר' ההלכות והגאונים ואין עושין דברים הללו לא ע"י נכרים ולא ע"י קטנים אלא בגדולי ישראל ואין אומרים לעשות דברים הללו לא ע"י נשים ולא ע"י נכרים מפני שמלטרפין לדעת אחרת. ומה שכתב רבינו כדי שלא תהא שבת קלה בעייניהם נראה שהוא פירוש למה שאמרו מפני שמלטרפין לדעת אחרת ואע"פ שכלל רבינו עמהם קטנים ונכרים אין הטעם זה אלא לנשים ועבדים:

ואסור להתמהמה וכו'. מבואר שם. ובירושלמי הזריז הרי זה משובח והשואל הרי זה שופך יין חפר גומא וכו'. כתב הרמ"ך הל"ל ה"מ בבית אבל בשדה חייב דהא פסק כר' יהודה דאמר מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עכ"ל. וי"ל שלא הולך רבינו לפרש כן דמתוך דבריו משמע וכמה שכתב הרב המגיד:

פרק ב א דחויה היא שבת וכו'. בפרק כילד צולין (פסחים עז.) איפליגו תנאי עומאה אם דחויה היא בציבור או הותרה ופירש"י דחויה אע"ג דאכשר רחמנא למיתי בטומאה לאו היתר גמור הוא אלא היכא דלא משתכחי טהורים וכיון דלאו היתר גמור הוא בעיא ליה לרבוי. ומשמע בגמרא דהלכה כמ"ד דחויה היא וכן פסק רבינו בפ"ד מהל' ביאת המקדש הט"ו ומשמע דכי היכי דאיפליגו בטומאה ה"ג איפליגו בשבת לגבי חולה אם היא דחויה או הותרה וקי"ל כמ"ד דחויה וכ"כ הרשב"א והר"ן שהשבת דחויה היא אצל חולה ולא הותרה:

ג כשעושים דברים האלו אין עושין אותם לא ע"י נכרים ולא ע"י קטנים וכו'. גירסת רבינו בבריימא עבדים במקום נכרים לדעת רבינו שפירש מפני שמלטרפים לדעת

מקצתה כגון שעקר זה החפץ מרשות זו והניחו השני ברשות אחרת בין שעשו אותה שניהם כאחד מתחלה ועד סוף כגון שאחזו שניהם בקולמוס וכתבו או אחזו בכר והוציאוהו מרשות לרשות הרי אלו [1]פטורין: **טז** ואם אין אחד מהן יכול לעשותה לבדו עד שיצטרפו כגון שנים שאחזו קורה והוציאוהו לרשות הרבים הואיל ואין כח באחד מהן לעשותה לבדו ועשו אותה בשותפות מתחלה ועד סוף שניהן חייבין ושיעור אחד לשניהן. היה כח באחד להוציא קורה זו לבדו והשני אינו יכול להוציאה לבדו ונשתתפו שניהם והוציאוה. זה הראשון שיכול חייב והשני מסייע הוא ומסייע אינו חייב כלום וכן כל כיוצא בזה: **יז** כל [א]המקלקלין פטורין. כיצד הרי שחבל [2]בחבירו או בבהמה דרך השחתה וכן אם קרע בגדים או שברפן או שבר כלים דרך השחתה הרי זה פטור. חפר גומא ואינו צריך אלא לעפרה הרי זה מקלקל ופטור אע"פ שעשה מלאכה הואיל וכוונתו לקלקל פטור: **יח** כל המקלקל על מנת לתקן חייב. כיצד הרי שסתר כדי לבנות במקומו [ב]או שמחק כדי לכתוב במקום שמחק או שחפר גומא כדי לבנות בתוכה יסודות וכל כיוצא בזה חייב ושיעורן כשיעור המתקן: **יט** כל העושה מלאכה בשבת מקצתה בשוגג ומקצתה בזדון בין שהזיד ולבסוף שגג בין ששגג ולבסוף הזיד פטור עד שיעשה שיעור המלאכה כולה מתחלה ועד סוף בזדון ואחר כך יהיה חייב כרת. ואם יהיה בעדים והתראה חייב סקילה. או שיעשה שיעור מלאכה כולה בשגגה מתחלה ועד סוף ואחר כך יהיה חייב חטאת קבועה:

פרק שני

א דחויה [ג]היא שבת אצל סכנת נפשות כשאר כל המצות. לפיכך חולה שיש בו סכנה עושין לו כל צרכיו בשבת [ד]על פי רופא אומן [ה]של אותו מקום. ספק שהוא צריך לחלל עליו את השבת ספק שאינו צריך. וכן אם אמר רופא לחלל עליו את השבת ורופא אחר אומר אינו צריך מחללין עליו את השבת שספק נפשות דוחה את השבת: **ב** אמדוהו [ו]ביום השבת שהוא צריך לכך וכן לשמנה ימים אין אומרים נמתין עד הערב כדי שלא לחלל עליו שתי שבתות אלא מתחילין מהיום שהוא שבת ומחללין עליו אפילו מאה שבתות כל זמן שהוא צריך ויש בו סכנה או ספק סכנה מחללין. ומדליקין לו את הנר ומכבין מלפניו את הנר ושוחטין לו ואופין ומבשלין ומחממין לו חמין בין להשקותו בין לרחיצת גופו. כללו של דבר שבת לגבי חולה שיש בו סכנה הרי הוא כחול לכל הדברים שהוא צרין להן: **ג** כשעושים דברים האלו אין עושין אותן לא ע"י נכרים ולא ע"י קטנים ולא ע"י עבדים ולא ע"י נשים כדי שלא תהא שבת קלה בעיניהם. אלא על ידי [ז]גדולי ישראל וחכמיהם. ואסור להתמהמה בחילול שבת לחולה שיש בו סכנה שנאמר אשר יעשה אותם האדם וחי בהם

א טור שם סי' ש"מ סמ"ג לאוין שם: ב טור וסמ"ג שם: ג טור סימן שכ"ח שכ"ט סמ"ג לאוין שם: ד טור סימן שכ"ח סמ"ג לאוין שם:

לחם משנה

טז ואם אין א' מהן יכול לעשותה לבדו וכו'. פסק כר' יהודה דפ' המלגיע (דף ל"ג.) ולא כר"ש דבגמרא אמרי' שם לר"ש מלאה מיעוטי כתיבי נפש מחטאת אחת מחטאת בעשותה מחטאת אד למעוטי זה עוקר וזה מניח ואד למעוטי זה יכול וזה יכול [ואד למעוטי זה אינו יכול וזה אינו יכול ור"י אד למעוטי זה עוקר וזה מניח ואד למעוטי זה יכול וזה יכול] ואד למעוטי יחיד שעשאה בהוראת ב"ד ור"ש יחיד שעשאה בהוראת ב"ד אייב ע"כ. וק' דכיון דרבינו פסק כר"י ה"ל למפסק דיחיד שעשאה בהוראת ב"ד פטור והוא פסק בפי"ג מה' שגגות דיחיד שעשה בהוראת ב"ד חייב שכתב שם וכן אם הורו ועשו מיעוטו הקהל על פיהם ונודעה השגגה הרי ב"ד פטורים ואלו המיעוטו שעשו חייבים וכל אחד ואחד מביא חטאתו ע"כ. נראה דפסק דחייב כתכמים דפליגי עליה דר' יהודה כריש הוריות וא"כ אין פסק כאן כר' יהודה הוה אי לרבי יהודה הוה ס"ל חייב לא מיתוקש סברתיה כלל דאיהו מוקי אד למעוטי יחיד שעשאה בהוראת ב"ד. וא"ל לתרץ זה עם קושיא אחרת דאיכא בפשטא דשמעתתא דאמאי קאמר בגמרא איכא תלתא מיעוטי אד לעוקר ומניח ואד לזה יכול ואד ליחיד שעשאה בהוראת ב"ד ליתא דלר' יהודה לא הוי אלא תרי מיעוטי אד לזה יכול ואד לזה עוקר וזה מניח וכדקאמר שם לר"מ דתרי מיעוטי הוו וניתא דר' יהודה אית ליה דיחיד שעשאה בהוראת ב"ד חייב. ולתרץ קושיא זו אומר דודאי אלטריכו בגמרא למימר הכי משום דבריש הוריות (דף ב:) אמרינן דר' יהודה אית ליה דיחיד שעשה בהוראת ב"ד פטור דאמרו שם על מתני' אמר רב יהודה אמר שמואל זו דברי רבי יהודה אבל חכמים אומרים יחיד שעשאה בהוראת ב"ד חייב מאי רבי יהודה דתניא וכו' ולהכי אילטריכו בגמרא לומר דלר' יהודה תלתא מיעוטי הוו אבל אי לא הוה משכח תלמודא דלר' יהודה אית ליה פטור הוה מצי למימר לדידיה דתרי מיעוטי הוו כדקאמר לר"מ. ורבינו ראה לפסוק כאן כר' יהודה בהא דזה אינו יכול וזה אינו יכול משום דר"מ מסייע ליה אבל בהא דיחיד שעשאה בהוראת ב"ד

מגדל עוז

יז כל המקלקלין עד הרי זה פטור. פרק ר' אליעזר דאורג (דף ק"ו): חפר גומא עד פטור. פרק כלל גדול (דף ע"ג): כל המקלקלין עד סוף הפרק. פ' ר"א דאורג (דף ק"ז):

פ"ב א דחויה עד דומה אם השבת. שבת פ' ח' שרצים (דף ק"ט) ופ' בתרא דיומא (דף פ"ד) ופ' אין מעמידין (דף כ"ח) ובכמה מקומות בתלמוד הלכה מכוונת: **ב אמדוהו** ביום עד שהוא בשבת. פ' מפנין (דף קכ"ט) ופרק בתרא דיומא (דף פ"ד): מחללין עד סכנה. פרק ב"מ (דף כ"ט ל'): **ומחללין עד צריך לכך.** פ' בתרא דיומא (דף פ"ד): **ג כשעושין** עד וחכמיהם. פרק לפני איליהן (דף י"ב) ופ' בתרא דיומא: **ואסור** עד בהם. פ' ב"מ (דף כ"ט):

הא

הגהות מיימוניות

טז [1] כר' יהודה ודלא כר"מ דמחייב אפי' זה יכול וזה יכול ודלא כר"ש דפטר אפי' זה אינו יכול וזה אינו יכול דכרבי יהודה סתמא דמתני': **יז** [2] תני ר' אבהו קמיה דר"י כל המקלקלים פטורין חוץ מחובל ומבעיר א"ל פוק תני לברא חובל ומבעיר אינה משנה כו' אלא בסתם משנה דתנן כל המקלקלים פטורין ומוקי בגמרא ההיא דר' אבהו כר"ש ע"כ: **א** [ג] בפ' השואל תני ר"ש ב"ג אומר תינוק בן יומו חי מחללין עליו את השבת בפ' בתרא דיומא מוכחא מקראי ע"כ: [ד] והשיב ר"י שכל בני אדם חשובים בקיאין במקצת וספק נפשות להקל: **ג** [ג] הנשאל הרי זה מגונה והשואל הרי זה שופך דמים:

פירוש

בהם ולא שימות בהם. הא למדת שאין משפטי התורה נקמה בעולם אלא רחמים וחסד ושלום בעולם. ואלו האפיקורוסים שאומרים שזה חילול שבת ואסור עליהן הכתוב אומר גם אני נתתי לכם חוקים לא טובים ומשפטים לא יחיו בהם: **ד** החושש [א]בעיניו והוא שיהיה בשתיהם או באחת מהם ציר או שהיו דמעות שותתות מהן מרוב הכאב או שהיה דם שותת מהן או שהיה בהן קדחת וכיוצא בחלאים אלו הרי זה בכלל חולים שיש בהן סכנה ומחללין עליו את השבת ועושין לו כל צרכי רפואה: **ה** וכן אם יש מכה בחלל גופו מן השפה ולפנים בין בפיו בין במעיו בין בכבדו וטחולו או בשאר מקומות כל שיש בחללו הרי זה חולה שיש בו סכנה ואינו צריך אומד שחוליו כבד הוא לפיכך מחללין עליו את השבת מיד בלא אמידה. ומכה שהיא בגב [ד]היד וגב הרגל הרי היא כמכה של חלל ואינה צריכה אומד ומחללין עליה את השבת. והחום שמסמר את הבשר כמכה של חלל דמי ומחללין עליו את השבת וכן כל חולי שהרופאים אומרין שזה יש בו סכנה אע"פ שהוא בעור הבשר מבחוץ מחללין עליו את השבת על פיהם: **ו** הבולע נימא של מים מחמין לו חמין בשבת ועושין לו כל צרכי רפואה מפני שהיא סכנת נפשות. וכן מי שנשכו כלב שוטה או אחד מזוחלי העפר שממיתין אפילו היו ספק ממיתין ספק אין ממיתין עושין לו כל צרכי רפואה להציל: **ז** חולה שאמדוהו רופאים להביא לו גרוגרת אחת ורצו עשרה בני אדם והביאו לו עשר גרוגרות בבת אחת כולן פטורין מכלום. ואפילו הביאו בזה אחר זה ואפילו הבריא בראשונה שהרי כולם ברשות הביאו: **ח** חולה [ב]שהיה צריך לשתי גרוגרות ולא מצאו אלא שתי גרוגרות בשני עוקצין ושלש גרוגרות בעוקץ אחד כורתין העוקץ שיש בו שלש אף על פי שאין צריכין אלא לשתים כדי שלא ירבו בבצירה אלא יכרתו עוקץ אחד ולא יכרתו שנים וכן כל כיוצא בזה: **ט** המבשל [ג]לחולה בשבת ואכל החולה והותיר אסור לבריא לאכול מן המותר גזרה שמא ירבה בשבילו. אבל השוחט לחולה בשבת מותר [ה]לבריא לאכול ממנו בשר חי שאין בדבר תוספת כדי שנגזור שמא ירבה בשבילו וכן כל כיוצא בזה: **י** חולה [ד]שאין בו סכנה עושין לו כל צרכיו על ידי נכרי. כיצד אומרין [ו]לנכרי לעשות לו ולאפות ולהביא רפואה מרשות

א טור ס"ח סימן שכ"ח סמ"ג לאוין ס"ה: ב טור ס"ח סי' שכ"ח סמ"ג לאוין שם: ג טור סי' ש"ח סמ"ג לאוין ס"ה: ד טור סי' שכ"ח:

לדעת אחרת היינו שלא תהא שבת קלה בעיניהם ה"ט שייך בנשים ועבדים ולא בנכרים וקטנים כמ"ש הר' המגיד משום דקטנים כשיגדלו ילמדו וידעו חומר שבת ואיסורו וטעמא דאין עושין ע"י נכרים וקטנים שמא ילמדו הרואים בקושי התירו פקוח נפש ואין מתיריס אותו לכתחלה ע"י המחוייבים במצות דילמא יבא הדבר שכשלא ימצאו נכרי או קטנים לא ירצו לחלל שבת ע"י גדולי ישראל. ולא כהר"ן שכתב שהטעם שכתב רבינו שלא תהא שבת קלה בעיניהם קאי גם לקטנים דא"כ יקשה אמאי פלגינהו תנא דברייתא בתרתי ונקט קטנים בהדי נכרים ואיכא למידק בדברי רבינו שכתב שאין עושין דברים הללו אלא על ידי גדולי ישראל וחכמיהם דמשמע ע"י שאר ישראלים לא ויקשה דהא לא מיעטה הברייתא אלא קטנים ועשים ועבדים דוקא לכך נ"ל דגדולי ישראל וחכמיהם דנקט רבינו גדולים למעט קטנים ישראל למעוטי נכרים וחכמיהם למעוטי נשים דדעתן קלה:

כתב הרמ"ך שזה הטעם שנתן בע"י נכרים שלא תהא שבת קלה בעיניהם וכי אין שבת קלה לנכרים ולדבריו חכם אחד יכול לצוות לנכרים שיעשה והטעם הברור בעבור שאינם זריזים ואתו למפסע עכ"ל. ובמה שביאר דברי רבינו אין מקום לתמיהתו:

ח חולה שהיה וכו'. כתב הר"ן בפ"ב דביצה דפשיטא לן דשתים בעוקץ אחד ושלש בעוקץ אחד שתים מיירתינן שלא לא מיירתינן לרבויי בשיעורא אסור וכ"כ הרשב"א בפ"ק דחולין וכ"כ הרא"ש בתשובה:

י חולה שאין בו סכנה וכו'. כתב הטור (שכ"ח) כל צרכי חולה בדבר שאין בו סכנה הוא לא יעשה אבל אומר לנכרי ועושה כיון שאין בו סכנת הגוף אפי' יש בו סכנת אבר אין מחללין עליו באיסור דאורייתא אבל מחללין באיסור דרבנן אע"ג דעביד מעשה אבל בחולי

שופך דמים: ומ"ש שנאמר אשר יעשה וכו'. שם מימרא דשמואל ומסקנא דגמרא שם (יומא פ"ה:) דמהתם ילפינן לה: **הא** למדת שאין וכו'. דברי רבינו ז"ל:

ד החושש בעיניו והוא וכו'. מימרא בע"ז פרק אין מעמידין (דף כ"ח:) ופרטי החלייס שכתב שם בגמרא ואמרינן התם לאפוקי קוף אוכלא ופלוחי עינא דאין מחללין. וטעם החלול בחלייס האחריס משום דשורייני דעינא בליעא אלו כדאיתא התם:

ה וכן מי שיש לו מכה בחלל וכו'. ומכה שהיא בגב היד וגב הרגל. הכל מבואר שם (דף כ"ח) מימרות פסוקות. ובהלכות הובאו פ' מ' שרלים ובמדושי הרשב"א ז"ל פי' מכה של חלל שנתקלקל אחד מן האברים הפנימים מחמת מכה שיש בו או מחמת בועה שנעשית בו אבל מיתושים אינן נקלאין מכה ואין מחללין עליהם את השבת אלא א"כ הוא מיתוש שיש בו מכה. מורי הרב נר"ו. וכתב הרמב"ן ז"ל פי' מכה של חלל דקא אמרינן אינה צריכה אומד לומר שאפי' אין שם בקיאים ומולה נמי אינו אומר כלום עושים לו כל שרגלין לעשות לו ממאכלים ורפואות ומחללין שבת ואין נשאלין כלל. אבל כשיודעין ורגילים באותו חולי שהוא ממתין ואין צריך חלול ולאי אסור לעשות לו וכ"ש בחולה או כרופא אומרין אינו צריך לאין מחללין אע"פ שהיא מכה של חלל הא במכה שאינה של חלל נשאלים בבקי או בחולה ואין מחללין עד שיאמר אחד מהם צריך הוא לחלול זה או שנעשה אבל אחד מהם ספק נפשות עכ"ל: וכן כל חולי שהרופאים אומרין וכו'. זה פשוט ביומא (דף פ"ג) ובכמה מקומות:

ו הבולע נימא של מים מחממין לו וכו'. פרק קמא דע"ז (דף י"ב:) ופירש"י ז"ל נימא עלוקה: וכן מי שנשכו כלב שוטה או אחד מזוחלי וכו'. מפורש בגמ' פ' אחרון דיומא (דף פ"ד.) שנשיכת הכלב השוטה ממיתה. ושאר זוחלין פ' כל כתבי (שבת דף קכ"ח.):

ז חולה שאמדוהו רופאים להביא לו גרוגרת אחת ורצו עשרה בני אדם. מימרא פ' ר' ישמעאל במנחות (דף ס"ד.):

ח חולה שהיה צריך לשתי גרוגרות ולא מצאו אלא שתי גרוגרות בשני עוקצים ושלש גרוגרות וכו'. שם בעיא דלפשיטא:

ט המבשל לחולה בשבת ואכל החולה והותיר אסור לבריא לאכול מן וכו'. פסק הלכה בגמ' פ"ק דחולין (דף ט"ו:) ומ"מ הסכימו המפרשים ז"ל שלמולאי שבת מותר לבריא לאלמר ואין צריך להמתין בכדי שיעשו ודברי רבינו ז"ל אינן אלא בשבת עצמו ופשוט הוא: אבל השוחט לחולה בשבת מותר לבריא לאכול ממנו בשר חי וכו'. גם זה שם פסק הלכה אמר רב דימי הלכתא השוחט לחולה בשבת מותר לבריא באומלא מ"ט כיון דא"א לזכות בשבת עלמא בשעתה דחולה קא שחיט: ובהשגות אמר אברהם והוא שיהיה לו חולה מבעוד יום ע"כ. באור דבריו דאי לאו הכי אסור משום מוקצה וכבר נזכר כן שם בגמ' למעלה מזה. ומ"מ עיקר הדבר דלדידן דקי"ל כר"ש אין מוקצה בשבת אלא מוקצה מחמת איסור שדחה בידים כגון גר שהליקו באותה שבת אבל אם לא דחאו בידים כגון בכאן מותר ואע"פ שהבהמה היתה מוקצה מחמת איסור שחיטה לא דחאה הוא בידים וזה דעת הרב ר' יונה ז"ל וזהו אלא הזכיר רב דימי כן וכ"נ מן ההלכות שלא הביאו אלא מימרא דרב דימי בלבד. ודעת קצת המפרשים כדברי הר"א ז"ל:

י חולה שאין בו סכנה עושין לו כל צרכיו ע"י נכרי כיצד אומרין וכו'. מימרא פ' מפנין (שבת דף קכ"ט.) ופירוש דוקא בדבר שיש בו ממנו חולי לכל גופו של אדם כגון חיה ל' יום וכגון לכחול העין בסוף האוכלא שהוא נופל למשכב או מצטער וחולה ממנו אבל חושש והוא מתחזק והולך כבריא אין מתירין לו אפילו שבות דדבריהם ואפילו ע"י נכרי ולא עוד אלא דברים שאין בהם מלאכה ולא כלום בעולם גזרו משום שמיקה קמנין ע"כ כתב הרשב"א ז"ל בשם הרמב"ן ז"ל ודברים ברורים הם יתבארו בדברי רבינו פ' כ"א: וכן

לחם משנה

ב"ד פסק דחייב כחכמים משום דאמרו שם בהוריות זו דברי ר' יהודה אבל חכמים אומרים וכו' ומדקאמר לשון אבל משמע דהיינו כחכמים וכן דקדקו התוספות הרבה פעמים בגמרא ומפני כן פסק דחייב והשתא משגינן דתרי מיעוטי כמיני חד לזה יכול וזה יכול וחד לעוקר ומנים והא דלא משני גמרא הכי הוא משום דמשכח לר' יהודה דאמר בהדיא פטור כדכתיבנא אבל לדידן דקי"ל דלא כרבי יהודה אלא כחכמים לא משגינן הכי:

פרק ב **י חולה** שאין בו סכנה וכו'. כתב ה"ה בשם הרמב"ן דדוקא בדבר שיש בו ממנו חולי לכל גופו של אדם כגון חיה ל' יום וכגון לכחול

מגדל עוז

הא למדת עד וכלום בעולם. פ' ב"מ (דף כ"ח) ובירושלמי: ואלו עד יחיו בהם. פרק ב"מ: החושש עד אלא אמירה. פרק אין מעמידין: **ד ה** ומכה שהיא בגב היד עד על פיהם. פרק אין מעמידין ופ' שמונה שרלים: **ו** הבולע עד נפשות. פ"ק דע"ז (דף י"ב): וכן מי עד להלילו. פרק בתרא דיומא (דף פ"ד): **ז ח** חולה עד כיוצא בזה. מסכת מנחות פ' ר' ישמעאל (דף ס"ד): **ט** המבשל עד כיוצא בזה. פ"ק דחולין (דף ט"ו) ופ' מרובה (דף ע"ח) ובה' ר"י אלפס ריש פרק מירה: **י** חולה עד ישראל. פ' מפנין ופ"ב דביצה (דף כ"ב):

לפיכך

הגהות מיימוניות

ה [ד] פירוש ר"י כגון שלא בא מחמת ברזל אבל אם בא מחמת ברזל אפי' שלא ע"ג היד וגב הרגל מחללין עליו את השבת כדאמרינן לקמן בפירקין האי פדעתא מחללין עליו את השבת משום דהיינו ע"י חרב ולאו היינו ע"ג היד ועל גב הרגל: **ט** [ה] כתב בא"ז בשם רבינו שמריה זצ"ל דחולה שחלה ובקש לשלוח אחר אוהבו בשבת דשרי ליה לשכור רץ ולהתנות אפי' בשבת כדי שלא תטרף דעתו עליו כדאמרינן פ' מי שמתו א"ר לוי קונין משכיב מרע אפי' בשבת שלא תטרף דעתו עליו ע"כ וכ"כ מורי רבינו שי' ובתשובה משמיה: **י** [ו] פ' מפנין

לבטל את דבריו. אפילו בטל הטעם שבגללו גזרו הראשונים או התקינו אין האחרונים יכולין לבטל עד שיהיו גדולים מהם. והיאך יהיו גדולים מהם במנין הואיל וכל בית דין ובית דין של שבעים ואחד הוא. זה מנין חכמי הדור שהסכימו וקבלו הדבר שאמרו בית דין הגדול ולא חלקו בו: **ג** במה דברים אמורים בדברים שלא אסרו אותן כדי לעשות סייג לתורה אלא כשאר דיני תורה. אבל דברים שראו בית דין לגזור ולאסרן לעשות סייג [ו]אם פשט איסורן בכל [ישראל] אין בית דין גדול אחר יכול לעקרן ולהתירן אפילו היה גדול מן הראשונים: **ד** ויש לבית דין לעקור אף דברים אלו לפי שעה אף על פי שהוא קטן מן הראשונים שלא יהו גזרות אלו חמורין מדברי תורה עצמה שאפילו דברי תורה יש לכל בית דין לעקרו הוראת שעה. כיצד בית דין שראו לחזק הדת ולעשות סייג כדי שלא יעברו העם על דברי תורה. מכין ועונשין שלא כדין אבל אין קובעין הדבר לדורות ואומרים שהלכה כך הוא. וכן אם ראו לפי שעה לבטל מצות עשה או לעבור על מצות לא תעשה כדי להחזיר רבים לדת או להציל רבים מישראל מלהכשל בדברים אחרים עושין לפי מה שצריכה השעה. כשם שהרופא חותך ידו או רגלו של זה כדי שיחיה כולו כך בית דין מורים בזמן מן הזמנים לעבור על קצת מצות לפי שעה כדי שיתקיימו [כולם] כדרך שאמרו חכמים הראשונים חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה: **ה** בית דין שנראה להן לגזור גזירה או לתקן תקנה או להנהיג מנהג צריכין להתיישב בדבר ולידע תחלה אם רוב הצבור יכולין לעמוד בהן או אם אין יכולין לעמוד ולעולם אין גוזרין

גזירה

ה ב"ד שנראה להם וכו'. פ' אין מעמידין וסמכו רבותינו על דברי רשב"ג ועל דברי ר' אליעזר בר' צדוק שהיו אומרים אין גוזרין גזירה על הצבור אלא מ"כ רוב הצבור יכולים לעמוד בה.

ד ויש לבית דין לעקור וכו'. זה פשוט בעצמו ולא הולרך לכתבו אלא דלא נימא מכמיס עשו חיזוק לדבריהם יותר משל תורה אפילו בכי הא קמ"ל דלא. ומ"ש דאפילו ד"ת יש לכל ב"ד לעקרו. הכי תניא בסנהדרין פרק נגמר הדין (דף מ"ו.) אראב"י שמעתי שב"ד מכין ועונשין שלא מן הדין ולא לעבור על ד"ת כלומר לקבוע הלכה כן אלא לעשות סייג לתורה כלומר לפי שעה וכבר נתבאר זה בדברי רבינו פ' (מרבעה ועשרים) מהלכות סנהדרין:

ה בית דין שנראה להם לגזור וכו'. פרק אין מעמידין (דף ל"ו.) וסמכו רבותינו על דברי רשב"ג ור' אליעזר בר' צדוק שהיו אומרים אין גוזרין גזירה על הצבור אלא מ"כ רוב הצבור יכולים לעמוד בה:

הרי

לחם משנה

אלא מדא דלא פשט אין יכול להמיר אא"כ גדול וכבר כתבו התוס' תירוץ זה ודחאוהו שם ולכך דברי רבינו עיקר ומ"מ קשה דבפ"ק דמועד קטן אמרינן דנתנו מכמיס שיעור לחרוש בשדה הלבן ערב שביעית עד הפסח ובשדה החילון עד עצרת אבל טפי לא משום דמיחזי כחורש לצורך שביעית ואא"כ אמרו שם ר"ג וביה דינו נמנו על שני פרקים אלו והתירו והקשו שם דר"ג וביה דינו היכי מצו מבטלי מקנתא כו' והא תנן אין ב"ד יכול לבטל כו' אא"כ גדול הימנו בחכמה ובמנין והא התם שייג הוא דגזרו שלא יבא לחרוש בשביעית ומ"מ קאמר התם דאם היה ב"ד גדול יכול לבטל ולדעת רבינו דבר שייג אינו יכול לבטל אפילו אליהו ואולי י"ל דאינו שייג כל כך דלא אתו למיטעי בשביעית אלא על לד היותר טוב מיקנו כן. מיהו מה שהקשה הרב כ"מ על רבינו מהא דשמן דהוי שייג אינה קושיא כלל דהא ודאי זה היא קושית הגמ' בפרק אין מעמידין ועוד הא אמר רבה בר בר חנה וכו' חוץ מי"ח דבר וכו' וכיון דלרבינו י"ח דבר לאו דוקא אלא לדוגמא נקטינהו דכל דבר דשייג דמי לי"ח דבר כדכתיבנא

מגדל עוז

והיאך יהיו גדולים מהם עד ולא חלקו בו. פירושלמי דמכות: **ג בד"א בדברים שלא אסרו אותן** כו' עד גדול מן הראשונים. זהו מ"ש למעלה ממימרא דרבה בר בר חנה א"ר יוחנן בי"ח דבר מפרק אין מעמידין דמסכת ע"ז (דף ל"ו) ומפ"ק דשבת (דף י"ג י"ז): **ד ויש לב"ד לעקור** וכו' עד שבתות הרבה. בספרי פרשת שופטים לגבי גזיל ובסנהדרין פרק נגמר הדין (דף מ"ד) והרבה מקומות: **ה ז ב"ד שנראה להם** כו' עד בחכמה ובמנין. הכל פ' אין מעמידין:

וכל

ג בד"א בדברים שלא אסרו אותם וכו'.

זו היא הך דרב משרשיא שבתבתי למעלה שאם פשט איסורו אפי' יבוא אליהו ויאמר אין שומעין לו.נמצאת למד לפי שיטת רבינו שיש שלא אלוקות בדבר. אם למדו ב"ד דין באחת מן המדות ולא משום שייג ולא משום תקנה אלא אמרו שהדין כך ובא ב"ד אחר ורצו טעם לסתור אותו אפי' שאינם גדולים כראשונים סותרין אותו והיינו דאמר ר' יוחנן בכל יכול לבטל ב"ד דברי בית דין מבירו חוץ וכו'. ואם גזרו או תקנו תקנה או הנהיגו מנהג אם לא פשט ברוב ישראל אפי' שאינם גדולים כראשונים יכולין לבטלו והיינו דר' יהודה נשיאה ואם פשט ברוב ישראל אינם יכולין לבטלו אלא מ"כ גדולים מן הראשונים בחכמה ובמנין והיינו מתני' דעדיות. ואם אסרו דבר כדי לעשות שייג וגדר אם פשט איסורו ברוב ישראל אינם יכולים לבטלו אפי' גדולים מן הראשונים והיינו י"ח דבר וכדאמר רב משרשיא הואיל ופשט איסורו ברוב ישראל:

ד ויש לב"ד לעקור אף דברים אלו וכו'.

פ' נגמר הדין תניא ראב"י אומר שמעתי שב"ד מכין ועונשין שלא מן התורה ולא לעבור על דברי תורה אלא לעשות שייג לתורה ומעשה באחד שרכב על הסוס בשבת בימי יוניס והביאוהו לב"ד והלקוהו לא מפני שראוי לכך אלא שהשעה צריכה וכו' שאין ברכיבת הסוס אלא משום שבות: וכן **אם ראו לפי שעה** וכו'. שם ושוב מעשה באחד שהטיח את אשתו תחת התאנה והביאוהו לב"ד והקלוהו לפי שהיו פרוצים בעריות הרי עברו על לא תרצח לצורך השעה ולעשות גדר וסייג לתורה וכן מעשה דאליהו בהר הכרמל: כשם **שהרופא חותך** וכו'. אין המשל הזה לודק אלא מ"כ אנו רואין את כל ישראל כאילו הם גוף אחד ואף על פי שגופין ממולקין הם כיון שנשמותיהם ממקום אחד חוצבו הרי הם כגוף אחד כי הנשמה היא עיקר, ודע זה. ומדברי רבינו נראה שהמשל הוא על המצות שהם כגוף אחד וב"ד מבטלים מקצת כדי לקיים השאר, והמשל לודק בשני הדרכים:

ה ב"ד שנראה להם וכו'. פ' אין מעמידין וסמכו רבותינו על דברי רשב"ג ועל דברי ר' אליעזר ב"כ לדוק שהיו אומרים אין גוזרין גזירה על הצבור אלא מ"כ רוב הצבור יכולין לעמוד בה ואמר רב אחא בר אהבה מאי קרא במאהבה אתם נאחים ואומי אתם קובעים הגוי כולו אי איכא הגוי כולו אין אי לא לא פירוש אינה מלה כשאר גזירות ויכולה להתבטל אף בב"ד קטן מיהו מלה היא לענין שצריכה שום היתר שהרי שמן נהגו בו איסור עד שבא ר' יהודה והתירו מוס':

גזרו

סמוך לחומה וכל זמן שירצו יחזור הדבר לכמות שהיה וכן אליבא דר' יוסי הרי לך בהדיא שאין תקנה זו דומה לשאר תקנות ואע"פ שנתבלה הטעם לא נתבטלה התקנה ודוק ותשכח: **והיאך** יהיו גדולים וכו'. זה מבואר כיון שהבתי דינים לעולם שוין היאך יהיו גדולים מהם במנין ומתרץ בערך חכמי הדור המקבלים מהם:

לבטל את דבריו. אפילו בטל הטעם שבגללו גזרו הראשונים או התקינו אין האחרונים יכולין לבטל עד שיהיו גדולים מהם. והיאך יהיו גדולים מהם במנין הואיל וכל בית דין ובית דין של שבעים ואחד הוא. זה מנין חכמי הדור שהסכימו וקבלו הדבר שאמרו בית דין הגדול ולא חלקו בו: **ג** במה דברים אמורים בדברים שלא אסרו אותן כדי לעשות סייג לתורה אלא כשאר דיני תורה. אבל דברים שראו בית דין לגזור ולאסרן לעשות סייג [ו]אם פשט איסורן בכל [ישראל] אין בית דין גדול אחר יכול לעקרן ולהתירן אפילו היה גדול מן הראשונים: **ד** ויש לבית דין לעקור אף דברים אלו לפי שעה אף על פי שהוא קטן מן הראשונים שלא יהו גזרות אלו חמורין מדברי תורה עצמה שאפילו דברי תורה יש לכל בית דין לעקרו הוראת שעה. כיצד בית דין שראו לחזק הדת ולעשות סייג כדי שלא יעברו העם על דברי תורה. מכין ועונשין שלא כדין אבל אין קובעין הדבר לדורות ואומרים שהלכה כך הוא. וכן אם ראו לפי שעה לבטל מצות עשה או לעבור על מצות לא תעשה כדי להחזיר רבים לדת או להציל רבים מישראל מלהכשל בדברים אחרים עושין לפי מה שצריכה השעה. כשם שהרופא חותך ידו או רגלו של זה כדי שיחיה כולו כך בית דין מורים בזמן מן הזמנים לעבור על קצת מצות לפי שעה כדי שיתקיימו [כולם] כדרך שאמרו חכמים הראשונים חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה: **ה** בית דין שנראה להן לגזור גזירה או לתקן תקנה או להנהיג מנהג צריכין להתיישב בדבר ולידע תחלה אם רוב הצבור יכולין לעמוד בהן או אם אין יכולין לעמוד ולעולם אין גוזרין

גזירה

א סמ"ג עשין קי"ח:

הגהות מיימוניות

פשטו לא כדברי זה ולא כדברי זה ע"כ: **ג** [ו] כראיתא התם פרק אין מעמידין ד"ח דבר שאפי' אם יבא אליהו אין שומעין לו ומפרש טעמא הואיל ופשט איסורן ברוב ישראל

Printed from Otzar HaChochma website (page 115) 3374372 (משנה תורה <מהדורה חדשה> - יד (שופטים) / משה בן מימון (רמב"ם

מדשות פרק כ"ד (אות ה) כתוב גם כן שאסר מהר"ם לעשות סכוס עם מלמד תינוקות אבל בהגהות מרדכי כתוב פרק (ה') [ד'] (סי' תנט) דאפילו לקנות דמים לדבר מצוה מותר ומכל מקום משמע מדבריו דכל היכא דאפשר בלא קנילה אינו רשאי לקנות וכבר כתבתי (פ. ד"ה והר"ן) דהרמב"ן והר"ן והרב המגיד סוברים כדברי הר"מ ז"ל:

[ז] מותר למדוד מדידה של מצוה בשבת וכו'. פשוט בסוף מסכת שבת (קנז.): **ולחש שמלחשין על כאב הראש** וכו'. גם בהגהות פרק כ"א (אות ד בתרא) ובמרדכי בסוף פרק שמנה שרצים (סי' שפה) כתבו להתיר טז):

[ח] והרהור בעסקיו מותר. בפרק שואל (קנ.) ודבר דבר דבור אסור הרהור מותר: **ומה שכתב ומכל מקום משום עונג שבת מצוה שלא יחשב בהם.** כן כתב ה"ר יונה באגרת המצוה (דרש ג אות לה [יום ה]) אסור לאדם שיהא לבו טרוד בעסקיו בשבת אף על פי שאמרו חכמים הרהור מותר אם יש לו ממון ההרהור טרדת לב או נדוד דאגה אסור שנאמר ועשית כל מלאכתך ואמרו במכילתא (יתרו, בחדש פ"ז אות ט) שתהא כל יח] מלאכתך בעיניך כאלו היא עשויה שלא תהרהר עליה וכן אנו אומרים בתפילה מנוחת שלוש השקט ובטח מנוחה שלימה שאתה רוצה בה ובברכת מזון אנו אומרים שלא תהא צרה ויגון ביום מנוחתנו עכ"ל:

[ט] כתב המרדכי בפרק כירה (סי' שיד) דאסור לומר לגוי שילך חוץ לתחום בשבת אחר קרובי המת שיבואו (לקרותו) [לקבורתו] להספידו לכבודו אבל חולה דתקיף ליה עלמא ואומר שישלחו אחר קרוביו הא ודאי שרי עכ"ל וכן כתוב בהגהות מיימון פרק ג' (אות ה) ופרק כ"ו (דפוס קושטא הכ"ח):

[י] כתב רבינו ירוחם בחלק י"ב (נתיב י"ב, פב ע"ג) להחליף משכון לגוי בשבת נהגו בו התר מטעם שיהיה מלבוש או דבר שאינו מוקצה ויוציאנו הגוי דרך מלבוש כי אין [לו] משא ומתן וגם בישראל מותר בענין זה אם הישראל צריך ללבשו כך כתבו המפרשים עכ"ל (ד):

[יא] כתוב בהגהות אשירי פרק ב' דמועד קטן (סי' יח) בשם אור זרוע מותר לקנות בתים מן הגוי בשבת כילד הוא עושה מראה הוא לו כיסים של דינרין והגוי חותם ומעלה לערכאות עכ"ל כב] ונראה דבקונה בית בארץ ישראל מיירי וכדאמרינן בפרק קמא דגיטין (א:) ובסוף פרק מרובה (ב"ק פ:) (ה):

[יב] כתב הרשב"א בתשובה (ח"ד סי' קד) שמי שאבדה לו אבידה מותר שיכריזו בשבת שמי שיודע בה יבא ויגיד ואפילו אם האבידה היא דבר שאסור לטלטלו בשבת משום דהשבת אבידה מצוה ולומר למי שיודע ממנה שישיבנה תפלי שמים הוא ושרי (ה*):

[יג] כתב הריב"ש (סימן שפ"ח) שהיו נוהגים בקרקסטה שכל מי שמוכר קרקע היו מכריזין בשבת שכל מי שיש לו זכות או תביעה שיבוא ויגיד לברורים תוך שלשים יום ואם לאו שיאבד זכותו ואסר להם וכתב להר"ן על זה והסכים על ידו והאריך בדבר קצת ודבריו הנם כתובים על ספר תשובות הריב"ש ז"ל (סימן שלג) (ו): **כתב** המרדכי בפרק קמא דשבת (סי' רמח) שפסק רבינו גרשום כה] באחד שקנה סוס בשבת דאריך לנקות מכת מרדות ואם יעלו דמי מכירת הסוס על דמי לקיחתו שקלינן והבינן לעניים שלא יהא חוטא נשכר (חלה פ"ב מ"ז) ואם אותו מקום פרוץ לעניין שבת לפי מה שיראו יחמירו בו יותר: כה*] **כתב** רבינו ירוחם בחלק י"ב (נתיב י"ב, פג ע"ג) לאוכן שאכר גוי חמר מערב שבת להוליך לו סחורה במקום פלוני והסחורה היתה בבית יהודי ובא הגוי בשבת ולקח הסחורה מבית היהודי והוליכה ולאי אסור דעד כאן לא אמרו בית הילל (שבת יח:) אלא עם השמש אבל בשבת לא והעובר

ולהזכיר לו סכום מעות אסור: [ז] מותר למדוד מדידה של מצוה בשבת כגון למדוד אם יש במקוה ארבעים סאה וכיוצא בו. ולחש שמלחשים על כאב הראש שלוקחין אזורו ומודדין בו שלש אמות שלש פעמים ואומר הלחש על המדידה אבי העזרי (ראבי"ה סי' רב, שעז) **התירו דמשום לחש ליכא שמותר ללחוש בשבת ומשום מדידה נמי ליכא דמתעסק הוא אצל מדידה. וה"ר משה הכהן אסרו וה"ר מאיר מרוטנבורק היה מדמה אותו למדידה של מצוה** יז]: **[ח] והרהור בעסקיו מותר ומכל מקום משום עונג שבת מצוה שלא יחשב בהם כלל וזהו שכתוב** (שמות כ ט, דברים ה יג) **ששת ימים תעבוד** יט] **ועשית כל מלאכתך ואין אדם יכול לעשות כל מלאכתו בשבוע אחד אלא יראה אדם בכל שבת כאלו** כ] **מלאכתו עשויה ואין לך עונג גדול מזה:**

דרכי משה

(ד) **ועיין** לקמן סימן שכ"ה (צה: ב"י ד"ה ומ"ש או אפילו ובד"מ הארוך שם) דהמרדכי (ביצה סי' תרסז) אוסר אם לא במקום הדחק וע"י כא] גוי: (ה) **וכתב** אור זרוע (ח"ב סי' עו, וסי' פה) דלא שרי אלא כשכותבים בכתיבה של גוים דאינה אסורה אלא מדרבנן אבל בכתיבה שלנו שהיא דאורייתא אסור: (ה*) **[וכן]** כתב האגור (סי' תקט) בשם הרשב"א: (ו) **ובמהרי"ל** (דף ל"ה ע"ב) (מנהגים הל' שבת אות ח) אוסר להכריז היין בשבת דהוי כמקח וממכר עכ"ל כג]. ובאגור (סי' תרמט) כתב בשם הרשב"א (שו"ת ח"ד סי' רצו, ח"ז סי' תמז) דמותר להתיר חרמים של קהל בשבת ואף על פי שאין בו צורך שבת הואיל והוא כנופיא לרבים ולא מתקבצים אלא בשבת עכ"ל כד]. והמגיד משנה פרק כ"ג (הי"ד) כתב שאסורים צבור להחרים שום דבר בשבת אלא אם כן הוא צורך שבת:

חדושי מהרל"ח והגהות

שו [לא] **כי** אין זה מו"מ כל"ל:

הגהות והערות

טז] **במרדכי** משמע שהתיר בשם הראבי"ה מטעם דהוי מדידה של מצוה, אמנם אפשר שאין זה סיום דברי הראבי"ה אלא דברי מהר"ם בתשובה שם ועיי"ש: יז] **ראה** תשב"ץ קטן סימן מה גבי רפואה כעין פייאנו"ר דכתב בשם הראבי"ה דמותר דהוי מדידה של מצוה ולכן התיר מהר"ם אבל אמר שרבי יהודה היה אוסר, וגם מותר למדוד את החגורה דמתעסק בעלמא הוא. וראה גם בשו"ת מהר"ם דפוס פראג סימן תקי"ב והובא בהגהות מיימוניות פרק כ"ד אות ד: יח] **במכילתא** לפנינו, וכי אפשר לו לאדם לעשות מלאכתו בששת ימים אלא שבות כאלו מלאכתך עשויה, ובבאר אברהם על המכילתא כתב, ה"ג וכי אפשר לאדם לעשות כל מלאכתו וכו' אלא שבות כאלו כל מלאכתך עשויה, וזהו ששת ימים תעבוד ויהיו בעינך כשבאה שבת כמו שזה עשית כל מלאכתך ע"כ: יט] **בדפוס** פייבי די שאקו, "וזה שאמר הכתוב ששת ימים תעבוד וגו' ואין וכו'". בדפוס מנטובה, "וזהו שכתב ועשית כל מלאכתך": כ] **נוסח** אחר, כאלו "כל" מלאכתו עשויה. וראה הערה יח: כא] **בדרכי** משה כת"י איתא "או ע"י גוי" וראה בבית יוסף סימן שכה שם שהביא הגהות מיימוניות שכתבו בשם אור זרוע דהיכא דאיכא משום דרכי שלום או א"י אלם מותר לתת לו או לשלוח לו ע"י א"י אחר והביאו בדרכי משה הארוך שם. וראה שלחן ערוך שם סעיף ב: כב] **דין** זה הובא בספר תמים דעים סימן קע"ה בשם הירושלמי. וז"ל הירושלמי (מועד קטן פרק ב' ה"ד) מהו ליקח בתים מן העכו"ם בשבת וכו' ותני בשבת מותר כיצד הוא עושה מראה לו כיסין של דינרין והעכו"ם חותם ומעלה לארכיים וכו'. ומה שכתב הבית יוסף בהמשך דבקנין בארץ ישראל מיירי, כן מוכח שם בירושלמי שהביאו ראיה מכיבוש יריחו שנכבשה בשבת והיינו דמשום ישוב א"י הותר הקנין. וראה תוספתא מועד קטן פרק א הלכה ח דאיתא שם לוקחין מן העכו"ם שדות וכו' מפני שהוא כמציל מידם וכותב ומעלה בערכאין ע"כ, ובהגהות הגר"א שם כתב דאיירי בשבת, וגם משמע שם דאיירי בארץ ישראל: כג] **נוסח** דברי המהרי"ל כאן כבדרכי משה כת"י, ושם הובאו דברי המהרי"ל אחר המגיד משנה שבהמשך: כד] **וכן** כתב בית יוסף לעיל בסימן קנג (קלא.) בבדק הבית שם בשם רבינו ירוחם ולהלן סימן שמא בשם הרשב"א והאגור. ומה שכתב הדרכי משה בהמשך בשם המגיד משנה הובא בבית יוסף להלן סוף סימן שז ובסימן שלט קיד ע"א ד"ה ולא: כה] **בדפו"ר**, רבן גמליאל. וכתב במור וקציעה שצ"ל שפסק רב"ג ר"ת ר' גרשום ומ"ש רבן גמליאל ט"ס הוא: כה*] **כתב** וכו' עד נשאל הרשב"א נשמט מהמהדורות האחרונות:

Printed from Otzar HaChochma website 3374372 (page 315) (טור <מכון שירת דבורה> - ג (או"ח רמב - שמד) / יעקב בן אשר (בעל הטורים

שז א **ודבר דבר דרשו חכמים** וכו'. נפרק אלו קשרים ופירש רש"י שלא יהא דבורך של שבת כדבורך של חול כגון מקח וממכר ותשבוטות עכ"ל וכתבו התוספות (קיג: ד"ה שלא) דאין נראה לרבינו תם דהא כבר נפקא לן ממצוה תפלך (ישעיה נח יג) א] עכ"ל אבל רבינו מיישב פירוש רש"י דלאו מקח וממכר ממש קאמר אלא לדבר ממקח וממכר לומר סחורה פלונית אקנה למחר או דבר פלוני מעסק משא ומתן אעשה למחר: **ומ"ש ואיתא בירושלמי** וכו'. כן כתבו לשם התוספות דאומר רבינו תם דהא דקאמר שלא יהא דבורך של שבת כדבורך של חול היינו כדאמר בוקרא רבה (סוף פרשה לד) רבי שמעון בר יוחאי הוה ליה אימא שבתא דהוה משתעיא שבי אמר לה אימא שבתא היא שתקה משמע שאין כל כך לדבר בשבת כמו בחול ובירושלמי אמרינן בקושי התירו בשאלת שלום בשבת עכ"ל:

סימן שז

פרטי רמזי דינים המבוארים בזה הסימן

[א] אסור לומר דבר פלוני אעשה למחר: אפילו בשיחת דברים אין להרבות: [ב,ה] אסור לשכור פועלים: איסור אמירה לגוי והיתרו: [ו] איסור לחשוב חשבונותיו והיתרו: [ז–ח] היתר דיבור עם חבירו בחפציו ואיסורו: איסור להחשיך על התחום והיתרו ועיין בסימן ש"ו: [י] מותר לומר לחבירו שמור לי פירות שבתחומך ואני אשמור לך פירות שבתחומי: [יא] השואל דבר מחבירו כיצד יאמר לו: [יב] איסור לקרות מגין ארחיו ופרפראותיו מן הכתב והיתרו: [יג] איסור עיון בשטרי חובות וחשבונות ואגרות: [יד] אם יש היתר לקרות או ליגע בכתבים המובאים בשבת: [טו] כתב שתחת הצורה אסור לקרות:

[א] ודבר דבר דרשו חז"ל (ו) **שלא יהא דבורך של שבת כדיבורך של חול. הילכך אסור לומר דבר פלוני אעשה למחר או סחורה פלוני אקנה למחר. ואיתא בירושלמי דאפילו בשיחת דברים** דאמרי אינשי בגמרא אם אין לו ממון כך כתבו קצת מפרשים וכן הרא"ש בתשובה עכ"ל (ז):

[יד] נשאל הרשב"א כו] על אחד שנלמו לו בשבת שהוציאו בתו בחזקה מביתו על ידי ישראל משומד להוציאה מכלל ישראל אם ישיש לדרך פעמיו בשבת פן יפחידוה ותשתמד אם מותר לילך אפילו חוץ לג' פרסאות למאן דאמר (ירושלמי עירובין פ"ג סוף ה"ד) דתחום ג' פרסאות דאורייתא כז] ואפילו להביא חותם מצד המלכות מי דחינן מספק זו את השבת כדדחינן בספק נפשות והשיב הדבר צריך תלמוד ומכל מקום כך דעתי נוטה שאין דוחין שבת על הגלה מהעבירות לפי שאמרו (שבת ד.) אין אומרין לאדם עמוד וחטוא בשביל שיזכה חבירך ואפילו איסור זוטא לא שרינן ליה כדי להציל חבירו מאיסורא רבה דעד כאן לא אמרינן בפרק בכל מערבין (עירובין לב:) ניחא ליה לאבר דליעביד איסורא זוטא כי היכי דלא ליעביד עם הארץ איסורא רבה אלא כשאומו איסור בא לעם הארץ על ידי חבר אבל בענין אחר לא כדמוכח פ"ק דשבת (ו)בענין דהדליק פת בתנור (ד.) ועוד צריך תלמוד עד שיעמוד הדבר על בוריו עכ"ל: **והתוספות** כתבו בפ"ק דשבת (שם ד"ה וכי) בתחלה כדברי הרשב"א ואחר כך הקשו מדתנן (גיטין מא:) מי שחליו עבד וחליו בן חורין כופין את רבו ועושה אותו בן חורין וקיי"ל (שם לח:) כל המשחרר את עבדו עובר בעשה ותירצו דשאני פריה ורביה דמצוה רבה היא ועוד יש לומר דדוקא היכא שפשע שהדליק פת בתנור סמוך לאשיכה אבל היכא דלא פשע מידי שרי למיעבד איסורא זוטא כי היכי דלא ליעביד חבריה איסורא רבה והוכיחו כן מפרק תמיד נשחט (פסחים נט.) ומפרק בתרא דערובין (קג:). וכן כתבו בפרק בכל מערבין (לב: ד"ה ולא) ובפרק השולח (גיטין מא: ד"ה כופין) ובפרק קמא דבתרא (יג. ד"ה כופין) ובפרק קמא דחגיגה (ג: ד"ה כופין) ובפסחים פרק האשה (פח: ד"ה כופין). והשתא אם לתירוצא דמצוה רבה הדבר ברור שאין לך מצוה רבה מלהצילה שלא יפחידוה עד שתשתמד ואם לתירוצא דמחלק בין פשע ללא פשע הכא נמי לא פשעה והילכך לחלל עליה את השבת לפקח עליה שרי ומצוה נמי איכא ואי לא בעי למיעבד כייפינן ליה כדאשכחן במי שחליו עבד שכופין את רבו כדי שלא יתבטל ממצות פריה ורביה כי רבה היא ואפילו לחלל שבת בדברים האסורים מן התורה נראה דשפיר דמי דלגבי שלא תשתמד ותעבור כל ימיה חילול שבת אמרינן כח] איסורא זוטא הוי: **תשלום** דיני דשייכי לענין זה יבואו בסימן שאחר זה (ח):

שז פרטי רמזי דינים המחודשים המבוארים בזה הסימן

[א] אם מותר לספר שמועות מעניני מלכים ושרים: [ד] אם מותר ליתן מעות [לגוי] מערב שבת לקנות לו מה שרוצה או למסור לו בגדים מערב שבת והגוי מוכרם בשבת: [ה] שבות דשבות אם הוא מותר במקום מצוה: אם מותר לומר לגוי להדליק לו נר לסעודת שבת: [ז] אם יכול לומר אני חפץ לרכוב למחר: [ט] אם מותר להחשיך כדי לעשות מלאכה בשדה או במרחץ שהוא תוך התחום: [יא] היתר שאלה בשבת בלשון לעז: הלואת שבת אם ניתנה ליתבע: [טז] איסור קריאה במליצות ומשלים של שיחת חולין אפילו בחול: [יז] אם מותר לקרות בשבת בחכמות חיצוניות: [יח] אם מותר לשאול מן השד בשבת: אם מותר לומר לגוי להוציא מן התנור החמין כשהקדרה נוגעת בגחלים: [יט] סחורה הנפסדת אם מותר לומר לגוי להצילה: [כ] מלאכה הנעשית בשבת על ידי אמירה לגוי אם מותרת בהנאה: אם מותר לומר לגוי לבשל לתינוק: [כא] מותר לומר לגוי בשבת עשה מלאכתך: [כב] בין השמשות אין איסור אמירה לגוי: אם מותר להחרים בשבת: אם מותר שיביא הגוי תבואה בשבת ויתן לתוך אוצר ישראל: אם מותר לישראל הישב בעדר לקנות גבינות שיראה בשבת כשהגוי חולב:

[א] ודבר דבר (ישעיה נח יג) **דרשו חכמים שלא יהא דיבורך של שבת כדיבורך של חול.** נפרק אלו קשרים (קיג סוע"א): **ואיתא בירושלמי** (שבת פט"ו ה"ג) **דאפילו בשיחת דברים בטלים צריך שלא להרבות.** כן כתבו התוספות והרא"ש והר"ן

דרכי משה

(ז) **כתב** באור זרוע (ח"ב סי' פה) כשם שאסור אמירה לגוי כך אסור רמיזה לגוי ודוקא לענין שיעשה לו מלאכה בשבת אבל שיעשה לו מלאכה אחר השבת מותר על ידי רמיזה: (ח) דין אם מותר לחלל שבת כדי להציל אדם מעבירה כתבו בית יוסף כאן ושייך לקמן סימן שכ"ח עיי"ש (אות י) שכתבתיו:

פרישה

שז (ו) **שלא יהא דיבורך של שבת** כו'. כתבו תוספות פרק אלו קשרים (קיג: ד"ה שלא) בוקרא רבה (סוף פרשה לד) רבי שמעון בן יוחאי הוה ליה אימא שבתא דהוה משתעי סגי אמר לה אימא שבתא הוא שתקה משמע שאין כל כך לדבר כמו בחול ובירושלמי אמרינן בטורח התירו בשאלת שלום בשבת וכתבו זה שם על פירוש רש"י שפירש אהא דודבר דבר שלא יהא דיבורך כו' כגון מקח וממכר וז"ל ואין נראה לרבינו תם דהא כבר נפקא ממצוה תפלך (ישעיה נח יג) אלא אומר רבינו תם כדאיתא בוקרא רבה כו'. ר' אברהם פראג:

הגהות והערות

כו] **ראה** שו"ת הרשב"א ח"ז סימן רסז: כז] **וראה** בענין זה להלן סימן שצ"ז ריש הסימן ובבית יוסף שם ד"ה ומ"ש ואינו, ושם בשם הרשב"א דתחומין דרבנן אפילו חוץ לי"ב מיל: כח] **בשני** דפוסים ראשונים של הבית יוסף איתא, "חילול שבת אחד איסורא זוטא הוי", והנוסח שבפנים הוא מהדפוס השלישי:

שז א] **ראה** לעיל ריש סימן שו:

Printed from Otzar HaChochma website 3374372 (page 316) (טור <מכון שירת דבורה> - ג (או"ח רמב - שמד) / יעקב בן אשר (בעל הטורים

ד. תשובת הריב"ש [סימן שפח] והסכים הר"ן [הובא בשו"ת הריב"ש סימן שכ] [נג]: ה. נ"י [עמוד רפו ד"ה והתוספות] מדברי התוספות בשבת דף (ו') [ד] [נד] [ע"ת ד"ה וכן] ועירובין ל"ב [ע"ב ד"ה ולא] וגיטין מ"ת [ע"ב ד"ה טופין] ובשאר מקומות [פסחים פח, ב ד"ה טופין; מגילה ב, ב ד"ה טופין; בבא בתרא יג, א ד"ה טופין] לתירוצא (בתרא) [קמא] דמלוה רבה שלמי [נה]: ה*. נ"י שם מהא דתנן בגיטין שם:

(*) תשלום דיניס השייכים לענין זה בסימן שאחר זה:

ציונים לרמ"א

ג) (מאגודה) [מגיד משנה] פרק כ"ג [משבת הלכה יד]:

מ) מהרי"ל [הלכות שבת עמוד רה]:

עטרת זקנים

ה] דהוי כמקח וממכר. עיין בלבוש [סעיף יג] דישב המנהג שנוהגין בו להתיר, משום דהוי לצורך יין קידוש והוי ליה כחפצי שמים:

ו] בייפינן ליה. משום דאמרינן חטא באיסור זוטא בשביל שלא לעביד חבריה איסורא רבא:

חכמת שלמה

(שם סעיף יד) מי ששלחו לו שהוציאו בתו מביתו. כ"כ, עיין מה שכתבתי בתשובת שאלה בדין מיקח למדינת אונגרין, והוא בחיבורי על אהע"ז מהלורת עלימלי, בפלפול בדין מי אומרים חטא כדי שיזכה חבירך, ובשוב קושית התוספות בגיטין [מא, ב ד"ה טופין] וכמה מילוקים מדשיס בזה בעזרת השם יתברך, ע"ש ודו"ק. ועיין בחיבורי על או"ח משנת תר"ז דף ג' בחידושי למסכת פסחים דף ס"ט, שם העליתי די"ל דלדין דקיימת לן [רמב"ם רים הלכות שבת] [סב] דשבת הוי עשה ולא תעשה, וי"ל דשבת הוי עשה דרבים, וי"ל דאומרים בזה לאדם חטא כדי שיזכה חבריך. והסוגיא דפרק קמא דשבת [ד, א] אזלא להסוברים דשבת אינו רק לא תעשה לבד, ע"ש ודו"ק:

הגהות הסמ"ע

שם בהגה אין מחרימין וכו' לצורך שבת. ועיין לקמן סימן שמ"א [סעיף ג]: סעיף יג והעובר ראוי להענישו בממון לפי עשרו או במלקות אם אין לו ממון, כן כתבו קצת מפרשים וכן כתב הרא"ש בתשובותיו [הובא ברבינו ירוחם נתיב יב חלק יב פג, ג]:

כג כעסקי רבים. משמע דאם הוא צורך יחיד אסור להמיר החרס אם אינו לצורך שבת. ובבדק הבית [סוף סימן קנג] כתב בשם רבינו ירוחם נתיב (י"ז) [יד] חלק ז' [קיג, ד] הטעם, דבחול לא יכול לקבץ הקהל בקל ולא יוכלו להמיר לו, והוי כגדרי אשמו דשרי, [מז] כמו שכתוב סימן שמ"ת [סעיף א]. כתב הב"ח סוף סימן ש"ז [עמוד רלב ד"ה ומה] מה שנהגו בירידים שהשמש קורא ממתן הכתב מי שהוא (מחרים) [מחרים] [נו] על פי בית דין משום חובותיו, יש ליישב המנהג משום פסידא דצריך להכריז בשבת שמתאספין כלם ויודעין לכופו בעירו לשלם, ולולי זה היו נפסדין החובות וכל משא ומתן. ועוד, דנוגע לרבים, והוי עסקי רבים. ועל כן אין כח לשום מורה לבטל מנהג זה שנהגו להקל לפני כמה גדולים, עכ"ל: כד לצורך שבת. דומה להיתר נדרים (מגיד משנה שבת כג, יד). ומשמע דהוא הדין [מז] לדבר אחר, כמו שכתבתי לעיל [ס"ק כג] בשם רבינו ירוחם, וע"ע על רמ"א שכתב אבל וכו', דהא דין החרם והתרתו שוין בזה, וכן כתב בספר דברי ריבות סימן ש"ח דחכם רשאי לגדות בשבת לכבודו, ורשד"מ [או"ח] סימן מ' כתב דמותר לגדות למי שחילל שבת, וכן כתוב בספר חסידים סימן ת"ט [נז]. ועיין בספר שארית יהודה דף מ"ט [ע"ב]: כה להכריז בשבת. בקושטנטינא נוהגין להכריז מי שרוצה להשכיר בית או לקנות, ובתשובת הגאונים [הקלרות סימן קמה] אוסר זה (כנסת הגדולה הגב"י): כו ואם לאו יאבד וכו'. דוקא בכהאי גוונא אסור, דהוי כדן את הדין. אבל אם מכריז סתם כל מי שיש לו זכות יבא ויגיד, אע"פ שיש לא מגיד בטלה זכותו, מכל מקום אינו כדן את הדין, ואי איכא דוכתא דנהיגי כך לא מחיין בהו. ומכל מקום לכתחלה אין לנהוג כן, דהוה דבורא דחול (ריב"ש סימן שלא): כז להכריז יין. ובלבוש [סעיף יג] כתב, ולא ראיתי נוהגין כן, שבכל המקומות מכריזין אפילו בסכום מקח, ואפשר דמשבינן ליה חפצי שמים לצורך קידוש, עכ"ל. ולפי מה שכתוב סעיף ג' אין זה היתר. ובית של שלמה פרק ה' דבילה סימן מ' כתב דיכריז קודם ברכו, ואם שכח עד אחר ברכו לא יזכיר סכום מקח, עכ"ל. ובמהרי"ל [הלכות שבת עמוד רה] כתב דאפילו להודיע מי הוא המוכר אסור. ונריך לומר כיון דבמקומו היה שכיח יין טובא לא הוי צורך מצוה, ושאר מסקין פשיטא דאסור: כח מצוה לשים וכו'. דוקא בכהאי גוונא אומרים לו לאדם חטא בשביל שיזכה חבירך, כמו שכתבתי סימן רנ"ד סעיף ו' [ס"ק כא], שאני התם דפשע במה שהדביק פת (תוספות [נח] שבת ד, א ד"ה וכי), מה שאין כן כאן: כט חוץ לשלשה פרסאות. אפילו לאמן דאמר [נט] דהוי דאורייתא שרי, דלגבי שלא תמר ותעבור כל ימיה חילול שבת, הוי זה איסורא זוטא, דמוטב לחלל שבת אחת כדי שתשמור שבתות הרבה (ב"י עמוד רפו סוף ד"ה והתוספות). וא"כ אם רוצים לאנסה לעבירה אחרת, אפילו לעבוד עבודת אלילים פעם אחת, אין מחללין עליה שבת במלאכה דאורייתא, דמחלל שבת כעובד עבודת אלילים, כדאיתא בעירובין דף ס"ט [ע"ב]. ובחולין דף ה' [ע"א] פירש רש"י [ד"ה אלא לאו] דשבת תמיד [ס] מעבודת אלילים, וע"ע מגן ליה. [☜] וזהו מה שכתב רמ"א [לעיין] [סא] בסימן שכ"ח סעיף י'. והב"ח [עמוד רפד דבור ראשון] כתב דהכא מיירי כשמוששין שיפחידוה שתמר, והתם מיירי שרוצים לאנסה, ואין זו עבירה כל כך, דאונס רחמנא פטריה [נדרים כז, א], ולכן אין מחללין שבת בגיניה, דאפילו תקנתא דרבנן לא עקרינן מקמי אונס, כדאיתא ריש כתובות [ג, ב], עכ"ל. ולי נראה כמו שכתבתי, דאדרבא כשאונסין אותו

(ד) וכן אסור להכריז יין בשבת. נראה מדמדמה אותו למקח וממכר אין איסור אלא במכריז שיש לו יין למכור בסך זה, אבל אם אינו זוכר הסכום אלא סתם שיש לו יין למכור, אין איסור, כיון דעל כל פנים לורך מצוה [הוא] [סג] לכבוד שבת. ודומה למה שכתב רמ"א סימן ש"ו סעיף ג'. ובלבוש [סעיף יג] כתב וז"ל, אבל ראיתי שבכל המקומות מכריזין יין אפילו בסכום מקח, ואפשר לומר דמשבינן ליה חפצי שמים להודיע לקנות יין קידוש, נראה לי, עכ"ל. ומכל מקום נראה לי דהנשאל על זה לא יורה להיתר בסכום מקח: (ה) מי ששלחו לו כו'. לקמן סימן שכ"ח סעיף י' [בהגה] פסק דבשביל שרוצים לאנסו שיעבור עבירה גדולה אין מחללין עליו השבת כדי להצילו, ורמ"א [כאן] כתב ועיין סימן שכ"ח סעיף י', ולכאורה סותרים אהדדי, ופלוגתא היא בב"י [עמוד רפו ד"ה נשאל וד"ה והתוספות] בין הרשב"א [שו"ת מ"ז סימן רסז] להתוספות [שבת ד, א ד"ה וכו']. ונראה לי דשאני הכא שרוצים להמירה ותשאר מומרת לעולם אחר כך, בזה הכריע בהתוספות דיש להצילה בחילול שבת, דזה עדיף מפיקוח נפש, מה שאין כן לקמן שיעשה פעם אחת באונס, כיון דאונס רחמנא פטריה ואח"כ אין חשש, לא יחלל שבת בשביל הצלה זו, כן נראה לי נכון:

כב כעסקי רבים הוי (טו) כנופיא לרבים דשרי לדבר בם [כבד] [נ] אבל (טז) אין מחרימין בשבת כי אם מדבר שהוא כד לצורך שבת:

יג [נא] ד כה [כה] להכריז בשבת על (יז) קרקע הנמכר שכל מי שיש לו זכות עליו יבא ויגיד כו ואם לאו יאבד זכותו אסור: הגה (ד) [מ] וכן אסור כז (יח) להכריז יין בשבת [נ] דהוי כמקח וממכר:

יד [נב] ה (ה) [נכ] מי ששלחו לו שהוציאו בתו מביתו בשבת להוציאה מכלל ישראל [נג] כח (יט) מצוה לשים לדרך פעמיו להשתדל בהצלתה ויוצא אפילו כט חוץ לשלשה פרסאות [נד]* ואי לא בעי למעבד [נה] [כז] בייפינן ליה: (ועיין לקמן סימן שכ"ח סעיף י') (*):

ערך לחם למהריק"ש

סוף סעיף יד [להוציאה מכלל ישראל]. לגו לאנוס אדם לעשות עבירה, אם היא מאותן שיהרג ואל יעבור, מחללין שבת להצילו כדין סכנות נפשות. ושל עבירה אחרת אין מחללין, אבל דינו כזכר בסימן רנ"ד [ערך לאסר] על דין ו':

שערי תשובה

(יז) [סד] קרקע. עיין באר היטב. ועיין בשו"ת כנסת הגדולה [או"ח] סימן ט"ז ללמד זכות מה שנהגו להכריז בית וחצות ופורעין לשמש המכריז, ע"ש: (יט) מצוה. עיין באר היטב. ובשבות יעקב חלק א' סימן ט"ז חולק על הנחלת שבעה, ובאליה רבה [סוף הסימן] כתב להקל באיסור דרבנן. ועיין שם בשבות יעקב במי שרוצה למסור, וזה הולך למנוע אותו שלא ימסור, אסור לחלל שבת עבור זה, ע"ש. ונראה שאם הוא ודאי שיציל אין להחמיר, שאף אם הוא עסקי ממון יוכל לבא לידי נפשות, ומכל שכן אם זה עושה מעצמו ויש ספק אם ישמע שיש לומר הנח להם מוטב שיהיו שוגגין כו'. ולכתוב כתב בקשה בעסקי ממון ע"י עכו"ם בשבת, כתב בברכי יוסף [אות טו] בשם רבינו ישעיה הראשון [תשובות הרי"ד סימן מה] לאסור, ולפי מה שכתב הרמ"א [סעיף יא] דכתב שלהם דרבנן, הוה ליה שבות דשבות במקום פסידא. ועיין מה שכתבתי לעיל סימן רמ"ד [ס"ק ז] בענין זה. ועיין בשאלת יעב"ץ [ח"א] סימן (קס"ב) [קסז] כתב שלהבטיח בעל ספינה שיש לו בה סך רב אפילו ע"י עכו"ם אסור, ע"ש:

באר היטב

(טו) כנופיא. ומה שנוהגין בירידים שהשמש קורא ממתן הכתב מי שמחרים מפני מה מוכותיו, הוי כעסקי רבים, ואין כח לשום מורה לבטל זה שנהגו להקל לפני כמה גדולים, ב"ח, [מ"א ס"ק כג]: (טז) אין מחרימין. וחכם רשאי לגדות בשבת לכבודו, דברי ריבות סימן ש"ח. ומותר לגדות למי שחילל שבת, רשד"ם סימן (מ') [מ] (ובספר אליה רבה ס"ק כח אוסר כי אם לצורך שבת, ע"ש, הגא"א), וכן כתוב בספר חסידים סימן ת"ט, [מ"א ס"ק כד]: (יז) קרקע. הוא הדין להשכיר בית או לקנות, כנסת הגדולה, [מ"א ס"ק כה]: (יח) להכריז. ובלבוש כתב דנוהגין להכריז אפילו בסכום מקח, ואפשר דמשבינן ליה חפצי שמים לצורך קידוש, [ט"ז ס"ק ד; מ"א ס"ק ז; עטרת זקנים ס"ק ה]. ולפי מה שכתוב בסעיף ג' אין זה היתר, מ"א, [שם]. ובכ"ל פרק ה' דבילה סימן מ' כתב דיכריז קודם ברכו, ואם שכח עד אחר ברכו לא יזכיר סכום מקח, ע"ש. ושאר מסקין פשיטא דאסור, מ"א [שם]: (יט) מצוה. דאשאר מומרת לעולם מ"ו, מה שאין כן בסימן שכ"ח סעיף י' בהג"ה שיעשה פעם אחת באונס עבירה, עיין ט"ז [ס"ק ה] ומ"א [ס"ק כט]. ועיין לעיל סימן ש"ה ס"ק ה': מה שכתבתי שם בשם שו"ת נחלת שבעה סימן פ"ג שמתיר אפילו פושעת, דשמא תתחרט, ע"ש. וכנכסת הגדולה בשם הרמ"ה מתיר ליכן חוץ לתחום לנקום נקמת אביו. וע"ע, דהא לא עדיף מלורך מצוה דאסור ליכן חוץ לתחום, מ"א [סוף ס"ק כט]. ולי נראה דשרי, משום מגדר מילתא. ובתשובת בית יעקב סימן קט"ו מתיר לברות בשבת חוץ לתחום, אם שר העיר רוצה לתבשו בבית הסוהר אם יש לחוש שמא ימות בתפיסה, אפילו על עסקי ממון, ואין מילוק בזה בין יחיד לרבים, ע"ש:

אומרים לאדם מטת בשבילו, כמו שכתבתי לעיל [ס"ק כח] בשם התוספות, ולא דמי להא דאמרינן בכתובות, ע"ש, והדבר ברור כמו שכתבתי. ועיין סוף סימן שכ"ט [סעיף ח] בהג"ה, דאיתא בהדיא דהכא איירי ג"כ באונס. ומכל מקום אם הבת קטנה נ"ע אם יעשה הגדול מטה בשביל הקטן, דהא אין מצווין להפרישו, עיין סימן שמ"ג, או דלמא מידי דהוי אפיקות נפש שמתלין על הקטן דאומרים חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה [שבת קנא, ב], הכא נמי כן, וע"ע. ובהגהות הרי"ף פרק י"ד דשבת [מדושי אנשי שם מ, א אות א] ט חילק בין היכא (יח*) שהוא זוכה במלות, ולכן כתב [רשב"א] שם [שו"ת מ"ז סימן רסז] דאפילו יחיד לא יעשה איסור להציל הציבור, אבל כל הפוסקים חולקין עליו. ועיין בתשובת בית יוסף סימן (ג') [א] מדיני כתובות [מד"ה ומה שכתב דמוטב] ובמשפטי שמואל סימן ק"כ (בנסת הגדולה הגב"י). ללכת חוץ לתחום בשבת לנקוס נקמת אביו שרי (נימוקי [הרמ"ה] הר"מ מירזבורק] סוף שו"ת מהר"י וויל דיני בושת סימן כ"א ד"ה דין דגוזלי). ולע"ע, דהא לא עדיף מצורך מצוה דאסור ליכך חוץ לתחום:

שז אסור לספר בשבת איזו דבר שמצער בו (ספר חסידים סימן ק"י): **א** אעשה למחר. (ג) אפילו דבר מצוה (ספר חסידים סימן רס"ו). כתב המגודה [שבת סימן כז] אסור לעכב העכו"ס בשבת בשביל החוב, אבל יכול לומר בחול לשופט מדוע לא עכבת העכו"ס בשבת. אסור לעכב נכסי רשות ביד שמעון (רשד"מ חו"מ סימן ק"ה): **ב** לשכור לו פועלים. אבל בדבר שאינו אלא חומרא בעלמא שרי [ד] לומר לעכו"ס (רד"ך בית כב [ז] מדר (ב') [ז]). ועיין בר"ש יונה שי למורא סימן נ"א):

ערך לחם למהריק"ש

שז סוף סעיף ב [שמבין מתוך דבריו]. ולענין רמיזה למלאכה הנעשית בשבת, אסור [ה]. ולמלאכה הנעשית במולאי שבת מותר, הרלב"ז סימן קס"ב [ס"ד סימן אלף רכ]:

שערי תשובה

שז (א) אעשה. עיין באר היטב. ובאליה רבה [ס"ק א] חולק, דלדבר מצוה מותר, וכן נראה דעת הבדרכי יוסף [אות א]. ומה שכתב [באר היטב] בשם שו"ת הב"ח, עיין בשאילת יעב"ץ [ח"א] סימן (קס"ב) [קסז] כהאי גוונא. וכתב ברכי יוסף [אות ב] בשם רדב"ז [ח"ב סימן תרצ] שאסור לקרות בספר בשבת כדי להכיר מקום הצריך הגה, להגיה אותו למחר, אבל אם מכוון לקרות ואם ימצא טעות יגיה למחר, מותר: (ב) לספרם. עיין באר היטב. ועיין שו"ת מים רבים סימן ל':

באר היטב

שז (א) אעשה. אפילו דבר מצוה, ספר חסידים סימן רס"ו. אסור לעכב העכו"ס בשבת בשביל החוב, אבל יוכל לומר בחול לשופט מדוע לא עכבת העכו"ס בשבת, גאונה, ואם כן בשבת לקבוע עליו אבל אשר שיפרעינו, ע"ש. אסור לעכב נכסי רשות ביד שמעון, רשד"ש מלך חו"מ סימן ק"ה, [מ"א אס]: (ב) לספרם. ואסור לספר איזה דבר שמצער בו, ספר חסידים סימן ק"י, [מ"א ריש הסימן]. והנשמר מלדבר כי אם בלשון הקודש בשבת תבא עליו ברכה, כי מחלליה נאמר [שמות לא, יד] על מי שמדבר ג"כ דברים בטלים בשבת, עיין זוהר [ויקהל רה, ב] ובספר הכוונות [פרי עץ חיים שער השבת סוף פרק כא]. וקבלתי, אדם המבקר לחבירו בשבת לא יאמר לו כדרך שאומר בחול כגון לפרוק טבעת, אלא יאמר שבת שלום או שבת טוב, לקיים זכור את יום השבת [שמות כ, ח], אל"ה [מסכת שבת פרק גר מצוה ד"ה בענין ועשה טוב]: (ג) לגוי. ואסור לומר לעכו"ס שיאמר לעכו"ס אחר לעשות לו מלאכה, הגאון מוהר"ר גרשון ז"ל בשו"ת חות יאיר סימן מ"ט. ובסימן נ"ג [וסימן מו] דעת חות יאיר להקל, וכל שכן בשבות, ע"ש. בדבר שאינו אלא חומרא בעלמא שרי לומר לעכו"ס, הרל"ך, מ"א [ס"ק ב]:

מחצית השקל

חטא כו': **ולא דמי להא דאמרינן בכתובות.** והיא ראיית הב"ח הנ"ל, דשאני התם, דדוקא הכא דאנו מתירים אחד לחלל שבת עבורה פעם אחת שלא תמיר ותעבור לחלל שבת כל ימיה, והיינו משום דהוא המציל לא יעשה איסור [כי אם] [ס] פעם אחת, מה שאין כן בהאי דכתובות דהיו צריכים לעקור תקנתא דרבנן בכל אשה שתנשא שלא תעבור פעם אחת, כהאי גוונא לא התירו: **ועיין סוף סימן שכ"ט בהג"ה.** שכתב רמ"א וז"ל, ועיין לעיל סוף סימן ש"ו מי שרוצים לאנסו אם מחללין עליו את השבת, עכ"ל, מבואר מזה דכאן מיירי באונס ואפילו הכי מותר, דלא כב"ח, ועל כרחך צריך לומר כמו שכתב מ"א: **דהא אין מצווין להפרישו.** וכתב בספר תוספת שבת [שם] אע"ג דהאב מצווה להפרישו, כמו שכתוב סימן שמ"ג, מכל מקום כיון דלא חמיר כל כך דהא אין בית דין מצווים להפרישו, לא התירו אפילו לאב לחלל עבורו: **ובהגהות הרי"ף כו'.** דהוא פוסק כהרשב"א שהביא הרב ב"י [עמוד רפו ד"ה נשאל] דאסור לחלל שבת בשביל להציל אחר שלא ימיר, דלא כמו שכתוב בשו"ע, נסתפק אם מכל מקום יחיד רשאי לחלל שבת להציל את הצבור, דמצינו בברכות [מו, ב] דרבי אליעזר שחרר עבדו ועבר על לעולם בהם תעבודו [ויקרא כה, מו] כדי להשלים מנין עשרה בני חורין לומר קדושה או קריאה בספר תורה, עיין שם, הואיל והוא מצוה דרבים, כדאמרינן שם בברכות, או דלמא שאני התם דגם הוא זכה על ידי זה במצוה, דהא גם הוא צריך לעשרה: **אבל כל הפוסקים חולקין.** וכמו שכתוב בשו"ע דאפילו בשביל יחיד מותר לחלל שבת:

שז (ס"ק א) **אעשה למחר. אפילו דבר מצוה (ספר חסידים).** ובספר אליה רבה [ס"ק א] הקשה למה יגרע מהאי דסימן ש"ו [סעיף ו] דבחפצי שמים מותר לדבר בשבת. ובספר תוספת שבת [ס"ק א] תירץ דשאני האי דסימן ש"ו דיש צורך בדבורו היום, ופה מיירי דאין צורך בדבורו היום, עיין שם. אלא שבספר אליה רבה [שם] כתב דאין ענין מה שכתב בספר חסידים למה שכתב מ"א, וז"ל, עייניתי בספר חסידים דמיירי כשאומר נישן כדי לכתוב ספר תורה למחר, דאז אין תענוג השינה בשביל כבוד השבת, אבל אומר שיעשה מצוה למחר מנא ליה, עכ"ל. ואני עייניתי בספר חסידים וראיתי שכתב וז"ל, בשבת לא יאמר אדם נישן כדי שנעשה מלאכתינו במוצאי שבת, שאסור לומר למחר אעשה כך, ואפילו חפץ לכתוב תורה, מפני שמראה מה שישן ונח בשבת שעושה בשביל החול, אלא יאמר נגוח כי שבת היום, עכ"ל. ונראה שהוא טעות, וראוי לכתוב בהיפך, כי לפי מה שכתוב לפנינו קשה, איך נתן טעם על מה שכתב לא יאמר אדם נישן כדי כו', שאסור לו לומר כו', תיפוק ליה הטעם מה שסיים בסוף מפני שמראה כו' שעושה בשביל החול, וגם למה הוצרך בסוף ליתן עוד טעם מפני שמראה כו', הלא כבר אמר שאסור לומר כו'. אלא על כרחך שהדברים

סימן שז

[ה] דיני שבת התלוים בדבור. ובו כ"ב סעיפים:

א [ג] ודבר דבר [ישעיה נח, יג] שלא יהא דיבורך של שבת כדיבורך של חול [ד] [א] הילכך אסור לומר דבר פלוני **א** (א) אעשה למחר או סחורה פלונית אקנה למחר [ב] **ואפילו בשיחת דברים בטלים אסור** [ב] להרבות: הגה [ג] ה) ובני אדם שסיפור שמועות ודברי מדושים הוא עונג להם מותר [ב] לספרם בשבת כמו בחול (א) אבל מי שאינו מתענג אסור לאומרם בהם חבירו:

ב [ד] אסור לשכור פועלים [ה] [ד] ולא לומר [ג] לגוי **ב** לשכור לו פועלים בשבת [ו] [ה] אף על פי שאין הישראל צריך לאותה מלאכה אלא לאחר השבת [ז] שכל מה שהוא אסור לעשותו אסור לומר לגוי לעשותו [ז] [ז] ואפילו לומר לו קודם השבת לעשותו בשבת אסור [ח] אבל מותר לומר לו אחר השבת למה לא עשית דבר פלוני בשבת שעבר (ב) אף על פי שמבין מתוך דבריו שרצונו שיעשנו בשבת הבאה:

שז (א) אבל מי שאינו מתענג מותר [א] לאומרם כו'. לשון אבל אינו מתוקן, (ט) והיה לו לכתוב אפילו מי שאינו כו'. ובלבוש [סעיף ט] העתיק אבל מי שאינו כו' אסור לספרם כו'. ובאמת איתא כן בתרומת הדשן סימן ס"א וז"ל, אמנם ראיתי הרבה פעמים שמקצת [מאותם] בני אדם המתאספים לספר שמועות הללו אינם מתענגים בדיבור שמועות הללו, אלא שעושין כן לרצון חבירהם הנאספים עמהם, יש משם איסור לאותן שאין מתענגים, עכ"ל. וראיה כוונתו, דאותן המספרים אין להם משם כלל לספר, רק שמתכוונים למלאות רצון חבירהם, בזה יש משם איסור. אבל אם מתכוונים שיהיה להם עונג מזה אין משם, דבזה יש גם לו עונג במה שמענג חבירו, כן נראה לי חילוק נכון: (ב) אף על פי שמבין כו'. והטור [עמוד רפז] כתב על זה ומסתבר קצת לאיסור. והוא תמוה, מאי [שנא] [ב] מאמירת כל המלכה אינו מפסיד דברי בסימן (שלז) [שלד] [סעיף כו] ואם אפילו בשבת גופיה, וכן כתב מו"ח ז"ל [בס"ק עמוד רפז] דאפילו בשבת גופיה מותר לדבר בלשון רמז שיבין לעשות איזה דבר, וראיה מהא דמותר לומר לישראל הנראה בעיניך שתעמוד עמי לערב [סעיף ז]. ולקמן סימן זה בסופו כתב רמ"א דאסור לרמוז לעכו"ס כל מה שאסור לומר לו, וכן עיקר:

ציונים לרמ"א

שז ה) תרומת הדשן [ס"א] סימן (כ"א) [סא] [וס"ב סימן קנה]:

חכמת שלמה

שז (שו"ע סעיף ב) **אסור לשכור פועלים.** נ"ב, הנה בדין אם מותר למכור איזה מין בקרקע לנכרי לבנות בשבת, עיין מה שכתבתי דרך אגב בחיבורי ליו"ד מהדורא זי"ן סימן נ"ט [טוב טעם ודעת מהדורא ג מ"א סימן קכא] מה שכתבתי שם דאפילה לעשות כן, ע"ש בטוב טעם. גם בנידון הפאבלייכען כתבנו שם [ד"ה ובנידון מה], יע"ש:

גליון מהרש"א

שז [ג] (כותרת הסימן) **דיני שבת התלוים בדבור.** שבות דשבות, לומר לעכו"ס לעשות דבר שהוא רק שבות, ודאי אסור. אבל לומר לגוי שיאמר לגוי, עיין תשובות חות יאיר עלה ל' ב' [סוף סימן מו] וב"ב ב' [סימן מא] וכ"ה ג' [סימן נג]: [ב] (שו"ע סעיף א) **ודבר דבר.** רש"י בעבודה זרה ע"ו א' ד"ה כיון דזבנא, כתב דמה שאסור לומר לעכו"ס עשה לי כך, הוא משום ודבר דבר:

אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ לְצֹרֶךְ שַׁבָּת, הוֹאִיל וְהוּא יוֹם [טו] כְּנוּפְיָא לְרַבִּים **(נא)** הָוֵי כְּעִסְקֵי רַבִּים דְּשָׁרֵי לְדַבֵּר בָּם (אגור), **(נב)** אֲבָל [טז] אֵין מַחֲרִימִין בְּשַׁבָּת כִּי אִם מִדָּבָר שֶׁהוּא לְצֹרֶךְ שַׁבָּת (אגודה פרק כג): **יג.** [ד] **(נג)** [יז] **לְהַכְרִיז בְּשַׁבָּת עַל** [יח] **קַרְקַע הַנִּמְכָּר, שֶׁכָּל מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ זְכוּת עָלָיו יָבֹא וְיַגִּיד (נד) וְאִם לָאו יְאַבֵּד זְכוּתוֹ אָסוּר.** הגה וְכֵן אָסוּר [יט] **(נה)** לְהַכְרִיז יַיִן בְּשַׁבָּת, דְּהָוֵי כְּמִקָּח וּמִמְכָּר (מהרי"ל): **יד.** [כ] **מִי שֶׁשָּׁלְחוּ לוֹ**

ד תְּשׁוּבַת הַריב"ש וְהִסְכִּים הַר"ן. **ה** בֵּית יוֹסֵף מִדִּבְרֵי הַתּוֹסְפוֹת בְּשַׁבָּת ד וְעֲרוּבִין לב וְגִטִּין מא וּבְשֹׁאֶר מְקוֹמוֹת דְּלְהַרוּצָא בַּתְּרָא מְצָוָה רַבָּה שֶׁאֵנִי.

בֵּאֵר הֵיטֵב

טו. כְּנוּפְיָא. וּמַה שֶׁנּוֹהֲגִין בַּיְרִידִים שֶׁהַשַּׁמָּשׁ קוֹרֵא מִתּוֹךְ הַכְּתָב מִי שֶׁמַּחֲרִם מִשּׁוּם חוֹבוֹתָיו, הָוֵי כְּעִסְקֵי רַבִּים, וְאֵין כֹּחַ לְשׁוּם מוֹרֶה לְבַטֵּל זֶה שֶׁנָּהֲגוּ לְהָקֵל לִפְנֵי כַּמָּה גְּדוֹלִים, בַּ"ח: **טז. אֵין מַחֲרִימִין.** וְחָכָם רַשַׁאי לְנַדּוֹת בְּשַׁבָּת לְכִבּוֹדוֹ, דִּבְרֵי רִיבוֹת סִימָן שה. וּמַתָּר לְנַדּוֹת לְמִי שֶׁחִלֵּל שַׁבָּת, רַשְׁדַ"ם סִימָן מ' [וּבְסֵפֶר אֵלִיָּה רַבָּה אוֹסֵר כִּי אִם לְצֹרֶךְ שַׁבָּת, עַיֵּן שָׁם], וְכֵן כָּתַב בְּסֵפֶר חֲסִידִים סִימָן תט: **יז. קַרְקַע.** הוּא הַדִּין לְהַשְׁכִּיר בַּיִת אוֹ לִקְנוֹת, כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה: **יח. לְהַכְרִיז.** וּבַלְּבוּשׁ כָּתַב דְּנוֹהֲגִין לְהַכְרִיז אֲפִלּוּ בִּסְכוּם מֻקָּח, וְאֶפְשָׁר דְּחָשְׁבִינָן לֵהּ חֲפָצֵי שָׁמַיִם לְצֹרֶךְ קִדּוּשׁ, וּלְפִי מַה שֶׁכָּתוּב

שַׁעֲרֵי תְּשׁוּבָה

(ד) לְהַכְרִיז. עַיֵּן בַּאֵר הֵיטֵב. וְעַיֵּן בְּשו"ת כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה סִימָן טז לְלַמֵּד זְכוּת מַה שֶׁנָּהֲגוּ לְהַכְרִיז בַּיִת וְחֲנוּת וּפוֹרְעִין לַשַּׁמָּשׁ הַמַּכְרִיז, עַיֵּן שָׁם:

מִשְׁנָה בְּרוּרָה

(נא) הָוֵי כְּעִסְקֵי רַבִּים. מַשְׁמַע [מ] דְּאִם הוּא לְצֹרֶךְ יָחִיד לְהַתִּיר לוֹ מַה שֶׁהֶחֱרִימוּהוּ הַצִּבּוּר, הָיָה אָסוּר כְּשֶׁאֵינוֹ לְצֹרֶךְ שַׁבָּת, אֲבָל מִמַּה שֶׁכָּתַב בְּבֶרֶק הַבַּיִת בְּשֵׁם רַבֵּנוּ יְרֻחָם, וְכֵן מִתְּשׁוּבַת הַרַשְׁבָּ"א שֶׁהוּבָא לְקַמָּן בְּבֵית יוֹסֵף בְּסִימָן שמא, מַשְׁמַע דַּאֲפִלּוּ לְצֹרֶךְ יָחִיד מַתִּירִין לוֹ, מִשּׁוּם דְּבְחֹל לֹא יוּכַל לְקַבֵּץ הַקָּהָל בְּקַל שֶׁיַּתִּירוּ לוֹ, וְכֵן מְצַדְּדִים הָאַחֲרוֹנִים לַהֲלָכָה. כָּתַב בְּבַ"ח סוֹף סִימָן שז, דְּמַה שֶּׁנּוֹהֲגִין בַּיְרִידִים שֶׁהַשַּׁמָּשׁ קוֹרֵא מִתּוֹךְ הַכְּתָב מִי שֶׁמַּחֲרִם מִשּׁוּם חוֹבוֹתָיו, הָוֵי כְּעִסְקֵי רַבִּים, דְּלוּלֵא זֶה הָיוּ נִפְסָדִין הַחוֹבוֹת וְכָל מַשָּׂא וּמַתָּן, וְאֵין כֹּחַ לְשׁוּם מוֹרֶה לְבַטֵּל זֶה, שֶׁנָּהֲגוּ לְהָקֵל לִפְנֵי כַּמָּה גְּדוֹלִים: **(נב) אֲבָל וְכוּ'.** וְהַמָּגֵן אַבְרָהָם הוֹכִיחַ דְּדִין הַחֵרֶם וְהַתָּרָתוֹ שָׁוֶה, דְּלְיָחִיד אָסוּר לְהַחֲרִים אִם עָבַר עֲבֵרָה, אִם לֹא שֶׁחִלֵּל שַׁבָּת דְּהָוֵי כְּמוֹ לְצֹרֶךְ שַׁבָּת, וּלְצֹרֶךְ צִבּוּר מֻתָּר אֲפִלּוּ אֵינוֹ לְצֹרֶךְ שַׁבָּת, דְּאִם לֹא יַחֲרִימוּ בְּשַׁבָּת לֹא יִתְאַסְּפוּ בְּיוֹם אַחֵר, וְיִתְבַּטֵּל הַדָּבָר. וּבְסֵפֶר אֵלִיָּה רַבָּה מְצַדֵּד דְּאַף לְצֹרֶךְ רַבִּים אֵין כְּדַאי לְהַחֲרִים בְּיוֹם הַשַּׁבָּת, מִשּׁוּם דִּכְתִיב בּוֹ בְּרָכָה. וְעַיֵּן בְּסֵפֶר זִכֹּר לְאַבְרָהָם, בְּהִלְכוֹת שַׁבָּת אוֹת ח, שֶׁהֵבִיא מִשֵּׁם כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה דְּהַמִּנְהָג הַפָּשׁוּט הוּא לְהָקֵל, וּכְדִבְרֵי הַמָּגֵן אַבְרָהָם הַנַּ"ל. וּבִתְשׁוּבוֹת דִּבְרֵי רִיבוֹת אִיתָא דְּחָכָם יָכוֹל לְנַדּוֹת בְּשַׁבָּת לִכְבוֹדוֹ: **יג (נג) לְהַכְרִיז בְּשַׁבָּת.** וּלְהַכְרִיז שֶׁיֵּשׁ בַּיִת לִמְכֹּר אוֹ לְהַשְׁכִּיר, [מא] בְּקוּשְׁטַנְטִינָא נוֹהֲגִין הֵתֵּר, אֲבָל בִּתְשׁוּבַת הַגְּאוֹנִים סִימָן קמה אוֹסֵר אֲפִלּוּ בְּשֶׁל הֶקְדֵּשׁ וִיתוֹמִים: **(נד) וְאִם לָאו יְאַבֵּד וְכוּ'.** דַּוְקָא בְּכִי הַאי גַּוְנָא אָסוּר דְּהָוֵי כְּדָן אֶת הַדִּין, אֲבָל אִם מַכְרִיז סְתָם, כָּל מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ זְכוּת יָבֹא וְיַגִּיד אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ תַּקָּנָה בָּעִיר שֶׁאִם לֹא יַגִּיד בְּטֵלָה זְכוּתוֹ, מִכָּל מָקוֹם אֵינוֹ כְּדָן אֶת הַדִּין, וּמִכָּל מָקוֹם לְכַתְּחִלָּה אֵין לְנַהֵג כֵּן, דְּהָוֵי כְּדִבּוּרָא דְּחֹל, אַךְ אִי אִיכָּא דּוּכְתָּא דְּנַהְגֵי כָּךְ לֹא מָחִינָן בְּהוּ, שֶׁיֵּשׁ מָקוֹם לוֹמַר [מב] דְּהָוֵי כְּצָרְכֵי רַבִּים, אַךְ שֶׁהוּא עִנְיָן מַתְמִיהַּ [ריב"ש]: **(נה) לְהַכְרִיז יַיִן.** הֵינוּ, לְהוֹדִיעַ שֶׁיֵּשׁ אֵצֶל פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי יַיִן לִמְכֹּר. וְכָתַב הַמָּגֵן אַבְרָהָם, דְּדַוְקָא בִּמְקוֹם שֶׁשְּׁכִיחַ יַיִן טוּבָא, אֲבָל בִּמְקוֹם שֶׁאֵין מָצוּי כָּל כָּךְ, הָוֵי הַכְרָזָה עַל [מג] יַיִן צֹרֶךְ מִצְוָה בִּשְׁבִיל קִדּוּשׁ. וּמִכָּל מָקוֹם אָסוּר לְהַזְכִּיר סְכוּם מִקָּח בְּכָל גַּוְנֵי, וְכַנַּ"ל בְּסָעִיף ג בְּהַגָּ"ה. וּרְשַׁ"ל כָּתַב דְּיַכְרִיז קֹדֶם בָּרְכוּ, וְאִם שָׁכַח לְהַכְרִיז עַד אַחַר בָּרְכוּ לֹא יַזְכִּיר סְכוּם מִקָּח:

בֵּאוּר הַלָּכָה

דְּהַמִּשְׁנָה סוֹתֶרֶת אֶת עַצְמָהּ וּכְמוֹ שֶׁכְּתַבְנוּ, וְעוֹד, דְּלְמָה יִשְׁתַּנֶּה עִנְיָנֵי שַׁבָּת מִגִּטִּין וּשְׁאָר שְׁטָרוֹת דְּאִיתָא בְּהֶדְיָא בְּגִטִּין יט דְּהוּא בְּכָל לָשׁוֹן וְנִפְסַק כֵּן בְּאֶבֶן הָעֶזֶר סִימָן קכו, וְגַם שָׁם כְּתִיב וְכָתַב לָהּ אַלְמָא דְּדֶרֶךְ כְּתִיבָה הִיא, וְעַל כָּרְחֲךָ דְּיֵשׁ פֵּרוּשׁ אַחֵר בְּדִבְרֵי הַיְרוּשַׁלְמִי. **וְנִרְאֶה** לִי דְּכַוָּנַת הַיְרוּשַׁלְמִי הוּא, דְּמִתְּחִלָּה קָאָמַר, מִשֶּׁנֵּי סִימָנִיּוֹת מָנִי, ר' יוֹסֵי הִיא, וְאַחַר כָּךְ קָאָמַר, מַהוּ בְּכָל לָשׁוֹן, רוֹצֶה לוֹמַר, מַהוּ הֲרָבוּתָא, כֵּיוָן דַּאֲפִלּוּ רוֹשֵׁם בְּעָלְמָא חַיָּב, וְלֹא גָּרַע אֵיזֶה לָשׁוֹן שֶׁהוּא מְרוֹשֵׁם בְּעָלְמָא, לְכָךְ קָאָמַר אֲפִלּוּ אָל"ף אַלְפָ"א, רוֹצֶה לוֹמַר, דְּמִתְּחִלָּה הָיָה כָּתוּב אָל"ף בֵּי"ת וְהוֹסִיף אוֹת א' בְּכָל תֵּבָה וְנַעֲשָׂה אַלְפָא בֵּיתָא, וְהָוֵי אָמִינָא דְּזֶה גָּרַע דְּלֹא אַהֲנֵי בְּהוֹסָפָתוֹ כְּלוּם, וְקָא מַשְׁמַע לָן דְּחַיָּב, דִּכְתִיבָה הוּא בְּכָל לָשׁוֹן, וּלְפִי הַלָּשׁוֹן יְוָנִי אָל"ף לָאו תֵּבָה כְּלָל עֲדַיִן עַד שֶׁהִשְׁלִימוּ בָּזֶה הָאוֹת הָאַחֲרוֹן, וְכֵן בְּבֵי"ת הַשְּׁלִים עוֹד אוֹת א' וְנַעֲשָׂה בֵּיתָא, וְאַף דְּבְעִינָן שֶׁיְּהֵא שְׁתֵּי הָאוֹתִיּוֹת נֶהְגִּין וְנִקְרִין זֶה עִם זֶה, סְבִירָא לֵהּ לְהִירוּשַׁלְמִי דְּגַם זֶה הוּא בְּכְלָל, אַחֲרֵי שֶׁשְּׁתֵּי הַתֵּבוֹת סְמוּכוֹת. וּלְפִי הִירוּשַׁלְמִי מִשְּׁמַע דְּאִירֵי הַמִּשְׁנָה דְּגוּף הַכְּתָב הָיָה אַשּׁוּרִי אֶלָּא שֶׁהַלָּשׁוֹן הוּא יְוָנִי, וְהַרְבוּתָא הוּא כַּנַּ"ל, אֲבָל בָּאֱמֶת פְּשִׁיטָא דַּאֲפִלּוּ אִם הָיָה גּוּף הַכְּתָב נַמִּי שֶׁל יְוָנִי אוֹ שֶׁל כָּל לָשׁוֹן גַּם כֵּן חַיָּב, וּכְמוֹ דְּקָיְמָא לָן לְעִנְיַן גִּטִּין בְּאֶבֶן הָעֶזֶר בְּסִימָן קכו דִּבְכָל כְּתָב וּבְכָל לָשׁוֹן כָּשֵׁר, וְאַף דְּהָתָם כְּתִיב בְּקָרָא וְכָתַב, [הַגָּ"ה עוֹד נוֹכַל לוֹמַר דְּכַוָּנַת הַיְרוּשַׁלְמִי הוּא לְרַמֵּז עַל מַה שֶׁכָּתַב רַבֵּנוּ יְרֻחָם בִּנְתִיב יב חֵלֶק יד, דְּאִם כָּתַב אוֹת אֶחָד מִלָּשׁוֹן זֶה וְאוֹת אֶחָד מִלָּשׁוֹן אַחֵר חַיָּב, וְלֹא הֵבִיא לָזֶה שׁוּם מָקוֹר, וְאֶפְשָׁר שֶׁהוּא מְפָרֵשׁ הַיְרוּשַׁלְמִי דְּקָאָמַר אֲפִלּוּ אָל"ף אַלְפָ"א כִּפְשָׁטֵהּ, דְּהֵינוּ אוֹת אֶחָד כָּתַב הַתְּמוּנָה בִּכְתָב שֶׁלָּנוּ וְאוֹת אֶחָד כָּתַב הַתְּמוּנָה בִּכְתָב יְוָנִי וְהוּא הַדִּין בִּלְשׁוֹן אַחֵר. וְרָאִיתִי עוֹד פֵּרוּשׁ עַל הַיְרוּשַׁלְמִי בְּגִלְיוֹן הַשַּׁ"ס, וְלֹא נִהִירָא, דְּאִם כֵּן הָיָה לוֹ לוֹמַר אֲפִלּוּ אָל"ף אָל"ף, וְעוֹד דְּמִשְּׁמַע בַּגְּמָרָא שֶׁלָּנוּ דִּגְלָטוֹרֵי בְּעָלְמָא אֵינוּ בִּכְלַל לָשׁוֹן]. **הֵיוֹצֵא** מִדִּבְרֵינוּ דַּעַל כָּל כְּתָב שֶׁל כָּל אֻמָּה חַיָּב מִן הַתּוֹרָה וְלָךְ נָא רְאֵה שֶׁכָּל הָרָאשׁוֹנִים סְבִירָא לְהוּ כֵּן דְּהַרַמְבַּ"ם פִּי"א מֵהִלְכוֹת שַׁבָּת כְּתַב בְּהֶדְיָא דְּהַכּוֹתֵב בְּכָל כְּתָב וּבְכָל לָשׁוֹן חַיָּב, וְכֵן מוֹכָח מִפֵּרוּשׁ רַשִּׁ"י בְּמַתְנִיתִין דְּעַל כָּל כְּתָב וְלָשׁוֹן חַיָּב וְכֵן הָאַלְפָס וְהַרֹא"ש וְהָרוֹקֵחַ הֶעָתִיקוּ הַמִּשְׁנָה דְּבְכָל לָשׁוֹן חַיָּב כְּצוּרָתָהּ וְלֹא הִגִּיהוּ עָלֶיהָ כְּלוּם מִדִּבְרֵי הַיְרוּשַׁלְמִי וּלְפִי פֵּרוּשׁ הָאוֹר זָרוּעַ הָיָה לָהֶם לְהֵבִיאוֹ, לְהוֹרוֹת דְּדַוְקָא יְוָנִי וְלֹא כְּתָב אַחֵר [וּלְבַד זֶה, מוֹכָח כֵּן בְּהֶדְיָא מִדִּבְרֵי הַרֹא"ש בְּפֶרֶק מְרֻבָּה דְּעַל כְּתָב שֶׁלָּהֶם יֵשׁ גַּם כֵּן אִסּוּר דְּאוֹרַיְתָא, אֶלָּא דְּמִשּׁוּם יִשּׁוּב אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הִתִּירוּ לוֹמַר לְאֵינוֹ יְהוּדִין], וְכֵן פֵּרֵשׁ הַר"ן בְּהֶדְיָא בְּמַתְנִיתִין דְּעַל כָּל כְּתָב שֶׁל שְׁבָעִים לָשׁוֹן חַיָּב, וְכֵן כָּתַב בְּמַאֲירִי גַּם כֵּן כְּלָשׁוֹן הַזֶּה שֶׁל הַר"ן, וְכֵן מוֹכָח מֵרַבֵּנוּ יְרֻחָם בִּנְתִיב יב חֵלֶק יד, וְכֵן מוֹכָח מִתּוֹסְפוֹת גִּטִּין ח ע"ב בְּעִנְיָן דְּלוּקַח בֵּית מֵאֵינוֹ יְהוּדִי דִּכְתָב שֶׁלָּהֶם הוּא גַּם כֵּן אִסּוּר דְּאוֹרַיְתָא, אֶלָּא דְּמִשּׁוּם יִשּׁוּב אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הִתִּירוּ בָּזֶה אֲמִירָה לְאֵינוֹ יְהוּדִי [וּרְאִיָּה זוֹ הֵבִיא גַּם כֵּן הַמָּגֵן אַבְרָהָם בְּסִימָן שמז], וְכֵן מוֹכָח בְּרַשְׁבָּ"א בְּבָא קַמָּא פֶּרֶק מְרוּבָּה וּבְרַמְבַּ"ן וּבְרִיטְבָ"א פֶּרֶק ר' אֱלִיעֶזֶר דְּמִילָּה כְּדַעַת הַתּוֹסְפוֹת הַנַּ"ל, וְכֵן מִבַּעַל הָעִטּוּר מוֹכָח כִּדְבָרֵינוּ, דְּהוּא הֵבִיא מֵהַאי סוּגְיָא דְּכוֹתְבִין עָלָיו אוֹנוֹ דְּמְלָאכָה דְּאוֹרַיְתָא מֻתָּר עַל יְדֵי אֵינוֹ יְהוּדִי בִּמְקוֹם מִצְוָה, וְכֵן מוֹכָח עוֹד מִכַּמָּה פּוֹסְקִים שֶׁהֶעְתִּיקוּ הַמִּשְׁנָה הַנַּ"ל כְּצוּרָתָהּ, וְכֵן הַמָּגֵן אַבְרָהָם בְּסִימָן שמ תָּמֵהּ עַל דִּבְרֵי הַרַמְ"א כָּאן, עַיֵּן שָׁם בְּמַה שֶׁמָּאֲרִיךְ וּמִתְמִיהַּ עַל דִּבְרֵי הַגְּהוֹת מִימוֹנִי שֶׁכָּתַב כְּעֵין זֶה. וּנְבָאֵר עוֹד בְּתוֹסֶפֶת נֹפֶךְ דְּאֵין לְפָטֵר בִּכְתִיבַת שְׁאָר לְשׁוֹנוֹת מִטַּעַם דַּאֲפִלּוּ בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ יֵשׁ פּוֹסְקִים שֶׁסּוֹבְרִין דְּאִם חִסֵּר הַזִּיּוּנִין דְּשַׁעְטְנֵ"ז גִּ"ץ פָּטוּר, וּמִכָּל שֶׁכֵּן בְּשְׁאָר לְשׁוֹנוֹת דְּאֵין לָהֶם שׁוּם תְּמוּנַת אַשּׁוּרִי, חָדָא, דַּאֲנַן פָּסְקִינָן לְעֵיל בְּסִימָן לוֹ דְּאֵין הַזִּיּוּנִין מְעַכֵּב, וּמִמֵּילָא חַיָּב בְּשַׁבָּת בְּכָל גַּוְנֵי, וַאֲפִלּוּ הַפּוֹסְקִים שֶׁסּוֹבְרִין דְּבִכְתִיבָה אַשּׁוּרִית אִם חִסֵּר הַזִּיּוּן פָּסוּל, וּמִמֵּילָא פָּטוּר לְעִנְיַן שַׁבָּת, הֵינוּ דַּוְקָא בִּכְתִיבַת סת"ם שֶׁם סְבִירָא לָהוּ דְּלֹא מִקְרֵי כְּתָב בְּלֹא זִיּוּן שַׁעְטְנֵ"ז גִּ"ץ, אֲבָל גַּבֵּי גִּטִּין הֲלֹא נִפְסַק בְּאֶבֶן הָעֶזֶר דְּכוֹתְבִין כְּתִיבָה אַשּׁוּרִית בְּלֹא זִיּוּן, וְעַל כָּרְחֲךָ כְּמוֹ שֶׁמְּחַלֵּק בְּסֵפֶר הַתְּרוּמָה דְּבִכְתִיבַת סת"ם שָׁאֵנִי, וַאֲפִלּוּ לְדַעַת הָרִיבָ"א דְּסוֹבֵר דְּגַם גַּבֵּי גִּטִּין בְּעִינָן שֶׁיִּהְיוּ הָאוֹתִיּוֹת מְזֻיָּנִין, הֲלֹא גַּם הוּא מוֹדֶה דְּבִלְשׁוֹן אַחֵר גַּם כֵּן כָּשֵׁר

שַׁעַר הַצִּיּוּן

מ. מָגֵן אַבְרָהָם: **יג מא.** וְטַעְמָם, דְּהָוֵי בִּכְלָל צָרְכֵי רַבִּים: **מב.** וְכֵן מַשְׁמַע מֵהַגְּרָ"א בְּבֵאוּרוֹ: **מג.** וּבִשְׁאָר מַשְׁקִין פְּשִׁיטָא דְּאָסוּר [מָגֵן אַבְרָהָם], וּבְאֵלִיָּה רַבָּה כָּתַב דַּאֲפִלּוּ אִם אֵין צָרִיךְ לְקִדּוּשׁ, מִכָּל מָקוֹם צֹרֶךְ שַׁבָּת וְצֹרֶךְ רַבִּים נִינְהוּ, וְלַעֲנִיּוּת דַּעְתִּי הַדִּין עִם הַמָּגֵן אַבְרָהָם, דִּבְיֵין מִנְכַּר לְכֹל שֶׁהוּא צֹרֶךְ מִצְוָה, אֲבָל בִּסְתָם מַשְׁקֶה הָוֵי הַכְרָזָה דִּילוּתָא לְשַׁבָּת:

(נו) שֶׁהוֹצִיאוּ בְּתוֹ מִבֵּיתוֹ בְּשַׁבָּת לְהוֹצִיאָהּ מִכְּלַל יִשְׂרָאֵל, יט (ה) מִצְוָה לָשׁוּם לְדֶרֶךְ פְּעָמָיו לְהִשְׁתַּדֵּל בְּהַצָּלָתָהּ, וְיוֹצֵא אֲפִלּוּ (נז) חוּץ לְשָׁלֹשׁ פַּרְסָאוֹת, וְאִי לֹא בָּעֵי, כֵּייפִינָן לֵיהּ (נח) (וְעַיֵּן לְקַמָּן סִימָן שכח סָעִיף י)*:

*) (תִּשְׁלוּם דִּינִים הַשַּׁיָּכִים לְעִנְיָן זֶה בְּסִי׳ שֶׁאַחַר זֶה).

שז דִּינֵי שַׁבָּת הַתְּלוּיִים בְּדִבּוּר. וּבוֹ כ״ב סְעִיפִים:

א שַׁבָּת קיג. ב טור. ג טור בְּשֵׁם הֵירוּשַׁלְמִי וְתוֹסְפוֹת שָׁם.

א. א וְדַבֵּר דָּבָר, שֶׁלֹּא יְהֵא דִּבּוּרְךָ שֶׁל שַׁבָּת כְּדִבּוּרְךָ שֶׁל חֹל. ב הִלְכָּךְ אָסוּר לוֹמַר דָּבָר פְּלוֹנִי ג (א) (א) אֶעֱשֶׂה לְמָחָר אוֹ סְחוֹרָה פְּלוֹנִית אֶקְנֶה לְמָחָר, ג וַאֲפִלּוּ בְּשִׂיחַת

שַׁעֲרֵי תְּשׁוּבָה

(ה) מִצְוָה. עַיֵּן בַּאֵר הֵיטֵב. וּבַשְּׁבוּת יַעֲקֹב חֵלֶק א סִימָן טז חוֹלֵק עַל הַנַּחֲלַת שִׁבְעָה, וּבְאֵלִיָּה רַבָּה כָּתַב לְהָקֵל בְּאִסּוּר דְּרַבָּנָן. וְעַיֵּן שָׁם בְּשִׁבּוּת יַעֲקֹב מִמִּי שְׁרוּצָה לְמִסֹּר וְזֶה הוֹלֵךְ לִמְנֹעַ אוֹתוֹ שֶׁלֹּא יִמְסֹר, אָסוּר לְחַלֵּל שַׁבָּת עֲבוּר זֶה, עַיֵּן שָׁם, וְנִרְאֶה שֶׁאִם הוּא וַדַּאי שֶׁיַּצִּיל אֵין לְהַחְמִיר, שֶׁאַף אִם הוּא עִסְקֵי מָמוֹן יוּכַל לְכָא לִידֵי נְפָשׁוֹת, וּמִכָּל שֶׁכֵּן אִם זֶה עוֹשֶׂה מֵעַצְמוֹ וְיֵשׁ סָפֵק אִם יִשְׁמַע, שֶׁיֵּשׁ לוֹמַר, הַנַּח לָהֶם מוּטָב שֶׁיִּהְיוּ שׁוֹגְגִין כוּ׳. וְלִכְתֹּב כָּתַב בַּקָּשָׁה בְּעִסְקֵי מָמוֹן עַל יְדֵי אֵינוֹ יְהוּדִי בְּשַׁבָּת, כָּתַב בְּבִרְכֵי יוֹסֵף מִבֵּית רַבֵּנוּ יַשַּׁעְיָה הָרִאשׁוֹן לֶאֱסֹר, וּלְפִי מַה שֶׁכָּתַבְנוּ לְעֵיל סִימָן רמד בְּעִנְיָן זֶה, וְעַיֵּן בִּשְׁאֵלַת יַעֲבֵ״ץ סִימָן קסב כְּתָב שֶׁלְּהַבְטִיחַ בַּעַל סְפִינָה שֶׁיֵּשׁ לוֹ בָּהּ סָךְ רַב, אֲפִלּוּ עַל יְדֵי אֵינוֹ יְהוּדִי אָסוּר, עַיֵּן שָׁם:

(א) אֶעֱשֶׂה. עַיֵּן בַּאֵר הֵיטֵב. וּבְאֵלִיָּה רַבָּה חוֹלֵק דְּלִדְבַר מִצְוָה מֻתָּר, וְכֵן נִרְאֶה דַּעַת הַבִּרְכֵי יוֹסֵף. וּמַה שֶׁכָּתַב בְּשֵׁם שו״ת הַבַּ״ח, עַיֵּן בִּשְׁאֵלַת יַעֲבֵ״ץ סִימָן קסב כְּהַאי גַּוְנָא. וְכָתַב בִּרְכֵי

בַּאֵר הֵיטֵב

בְּסָעִיף ג אֵין זֶה הֶתֵּר, מָגֵן אַבְרָהָם. וּבִרְשַׁ״ל פֶּרֶק ה דְּבֵיצָה סִימָן ת כָּתַב דְּיִכְרִיז קֹדֶם בָּרְכוֹ, וְאִם שָׁכַח עַד אַחַר בָּרְכוֹ לֹא יַזְכִּיר סְכוּם מִקָּח, עַיֵּן שָׁם. וּשְׁאָר מִשְׁקִין פְּשִׁיטָא דְּאָסוּר, מָגֵן אַבְרָהָם: **יט. מִצְוָה.** דְּתִשָּׁאֵר מוּמֶרֶת לְעוֹלָם חַס וְשָׁלוֹם, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּסִימָן שכח סָעִיף י׳ בְּהַגְ״ה שֶׁיַּעֲשֶׂה פַּעַם אַחַת בְּאֹנֶס עֲבֵרָה, עַיֵּן שַׁ״ז וּמָגֵן אַבְרָהָם. וְעַיֵּן לְעֵיל סִימָן שה סָעִיף קָטָן ה׳ מַה שֶׁכָּתַבְתִּי שָׁם בְּשֵׁם נַחֲלַת שִׁבְעָה. וּבִכְנֶסֶת הַגְּדוֹלָה בְּשֵׁם הַרַמְ״א מַתִּיר לֵילֵךְ חוּץ לַתְּחוּם לִנְקוֹם נִקְמַת אָבִיו, וְצָרִיךְ עִיּוּן, דְּהָא לֹא עָדִיף מִצַּדֶּרֶךְ מִצְוָה דְּאָסוּר לֵילֵךְ חוּץ לַתְּחוּם, מָגֵן אַבְרָהָם. וּבִתְשׁוּבַת בֵּית יַעֲקֹב סִימָן קטו מַתִּיר לִבְרֹחַ בְּשַׁבָּת חוּץ לַתְּחוּם אִם שַׂר הַעִיר רוֹצֶה לְחָבְשׁוֹ בְּתִפִּיסָה אִם יֵשׁ לָחוּשׁ שֶׁמָּא יָמוּת בַּתְּפִיסָה אֲפִלּוּ עַל עִסְקֵי מָמוֹן, וְאֵין חִלּוּק בָּזֶה בֵּין יָחִיד לְרַבִּים, עַיֵּן שָׁם: **ג. אֶעֱשֶׂה.** אֲפִלּוּ דְּבַר מִצְוָה, סֵפֶר חֲסִידִים סִימָן רסו. אָסוּר לְעַכֵּב עוֹבֵד כּוֹכָבִים בְּשַׁבָּת בְּשְׁבִיל הַחוֹב, אֲבָל יוּכַל לוֹמַר בְּחֹל לַשּׁוֹפֵט מַדּוּעַ לֹא עִכַּבְתָּ הַעוֹבֵד כּוֹכָבִים בְּשַׁבָּת, אֲגַדָּה. וּבִתְשׁוּבַת הַבַּ״ח סִימָן קמו מַתִּיר מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ חוֹב אֶצֶל הָאֹנֶס וּבְשַׁבָּת נוֹדַע לוֹ שֶׁהָאֹנֶס יֵלֵךְ מִן הָעִיר וְאֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יָשׁוּב עוֹד, מֵתֶר לֵילֵךְ בְּשַׁבָּת לִקְבֹּל עָלָיו אֶצֶל הַשַּׂר שֶׁיִּפְרָעֶנּוּ, עַיֵּן שָׁם. אָסוּר לְעַכֵּב נִכְסֵי רְאוּבֵן בְּיַד שִׁמְעוֹן, רַשְׁדַ״ם חֹשֶׁן מִשְׁפָּט סִימָן קה:

בֵּאוּר הַלָּכָה

וְלֹא שַׁיָּךְ שָׁם לוֹמַר דְּחָסֵר זִיּוּן, כֵּיוָן דְּדֶרֶךְ הַכָּתֹב זֶה הָכִי הוּא, וְכִדְאִיתָא בַּמִּשְׁנָה [גִּטִּין פ״ז], גֵּט שֶׁכְּתָבוֹ עִבְרִית וְעַדָּיו יְוָנִית וְכוּ׳, וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב כָּל זֶה בַּמְּרַדְּכִי בַּהֲלָכוֹת קְטַנּוֹת, עַיֵּן שָׁם. **הַיּוֹצֵא** מִדְּבָרֵינוּ, דְּכָל הָרִאשׁוֹנִים אֲזָלֵי בְּחַדָּא שִׁיטָתָא כִּפְשָׁטָא דְּמַתְנִיתִין הַנַּ״ל, דְּעַל כָּל כְּתָב וְכָל לָשׁוֹן חַיָּב, וְדִבְרֵי הָאוֹר זָרוּעַ וְהַגָּהוֹת מִימוֹנִי פֶּרֶק א מֵהִלְכוֹת תְּפִלִּין שֶׁהֵבִיאוּ בְּשֵׁם רַבֵּנוּ יוֹאֵל, דַּעַת יְחִידָאָה הִיא וְנִדְחֵית מִכָּל הָנֵי רַבְוָתָא הַנַּ״ל. וְעַיֵּן לְקַמָּן בְּסִימָן שְׁמֵ״שׁ קָצָת שִׁיטַת רַבֵּנוּ יוֹאֵל הַמּוּבָא בְּהַגָּהוֹת מִימוֹנִי מִקַּשְׁיַת הַמָּגֵן אַבְרָהָם דְּבְכָל לָשׁוֹן חַיָּב, וְדַחַק הַפְּרִי מְגַדִּים דְּהוּא יָפְרֵשׁ הַמִּשְׁנָה דְּבְכָל לָשׁוֹן הֵינוּ, רַק לְעִנְיַן הַלָּשׁוֹן לְבַד, אֲבָל גּוּף הַכָּתֹב אֶפְשָׁר דְּבְעִינָן דַּוְקָא אַשּׁוּרִית, עַיֵּן שָׁם, וְלֹא רָאָה דִּבְרֵי רַבֵּנוּ יוֹאֵל בְּעַל שִׁיטָה זוֹ הַמּוּבָא בְּאוֹר זָרוּעַ דְּמִפְּרֵשׁ שָׁם בְּהֶדְיָא בְּכִוָּנָה בְּכָל לָשׁוֹן לְעִנְיַן גּוּף הָאוֹתִיּוֹת וּמַרְבֶּה בָּזֶה רַק יְוָנִי, וְעוֹד, דְּמַאי שְׁנָא מִגִּיטִּין דְּכִתִּיב בֵּהּ וְכָתַב, וּמוּכָח בְּגִיטִּין יט וְכֵן נִפְסַק בְּשֻׁלְחָן עָרוּךְ אֶבֶן הָעֶזֶר קכו דְּנִכְתָּבֶת בְּכָל כְּתָב, וְהָכִי נַמִּי לְעִנְיַן שַׁבָּת וְכַנַּ״ל בְּשֵׁם כָּל הָרִאשׁוֹנִים. אַחַר כָּךְ מָצָאתִי בְּנוֹדָע בִּיהוּדָה מֵהֲדוּרָא תִּנְיָנָא סִימָן לג שֶׁגַּם הוּא כָּתַב כִּדְבָרֵינוּ שֶׁכָּל כְּתָב הוּא מִן הַתּוֹרָה, וְסִיֵּם שֶׁעַל כָּל פָּנִים הָאוֹר זָרוּעַ הוּא יָחִיד בַּדָּבָר וְלֹא מְצִינוּ לוֹ חָבֵר:

מִשְׁנָה בְּרוּרָה

יד (נו) שֶׁהוֹצִיאוּ בְּתוֹ. אֹרְחָא דְּמִלְּתָא מד נָקֵט, וְהוּא הַדִּין אַחֵר רַשַּׁאי לְחַלֵּל שַׁבָּת כְּדֵי לְהַצִּילָהּ מֵהָאִסּוּר הַגָּדוֹל. מה וְכָל זֶה מִיָּרֵי שֶׁהוֹצִיאוּהָ אֵינָם יְהוּדִים מִבֵּיתוֹ בְּאֹנֶס, וְעַל כֵּן הִתִּירוּ לוֹ לָשׁוּם לְדֶרֶךְ פְּעָמָיו לְהַצִּילָהּ, דְּקָיְמָא לָן אִם אֵינוֹ פּוֹשֵׁעַ, חַיָּב לַעֲשׂוֹת אִסּוּרָא זוּטָא כְּדֵי שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה חֲבֵרוֹ אִסּוּרָא רַבָּא, אֲבָל אִם פָּשְׁעָה, אֵין לוֹ לְאָבִיהָ לְחַלֵּל שַׁבָּת עֲבוּרָהּ, דְּאֵין אוֹמְרִים לוֹ לָאָדָם חֲטֹא כְּדֵי שֶׁיִּזְכֶּה חֲבֵרְךָ, מו וְדַוְקָא בְּאִסּוּר דְּאוֹרַיְתָא, אֲבָל בְּאִסּוּר מז דְּרַבָּנָן, דַּעַת הָאֵלִיָּה רַבָּה דְּיֵשׁ לְהָקֵל לַעֲבֹר כְּדֵי לְהַצִּילָהּ: **(נז) חוּץ לְשָׁלֹשׁ פַּרְסָאוֹת.** הֵינוּ, אַף דְּיֵשׁ בָּזֶה אִסּוּר דְּאוֹרַיְתָא לְאֵיזֶה פּוֹסְקִים, מח וְהוּא הַדִּין אִם יִצְטָרֵךְ לְחַלֵּל שַׁבָּת עַל יְדֵי זֶה בְּאֵיזֶה מל״ט מְלָאכוֹת, גַּם כֵּן שַׁפִּיר דָּמֵי, דְּכַאֲשֶׁר תָּמִיר אֶת הַדָּת לְגַמְרֵי, תְּחַלֵּל שַׁבָּת וְתַעֲבֹד עֲבוֹדַת גִּלּוּלִים כָּל יָמֶיהָ, וְאִם הוּא יְחַלֵּל שַׁבָּת פַּעַם אֶחָד נִקְרָא אִסּוּרָא זוּטָא נֶגֶד זֶה. כָּתַב הַמָּגֵן אַבְרָהָם, צָרִיךְ עִיּוּן אִם הַבַּת קְטַנָּה וְרוֹצִים לְהוֹצִיאָהּ מִכְּלַל יִשְׂרָאֵל, אִם יַעֲשֶׂה הַגָּדוֹל חֵטְא בִּשְׁבִילָהּ, דְּהָא קָיְמָא לָן דְּאֵין בֵּית דִּין מְצֻוִּין לְהַפְרִישָׁהּ מֵאִסּוּר, אוֹ דִּלְמָא מִידֵי דְּהָוֵי אַפִּקּוּחַ נֶפֶשׁ שֶׁמְּחַלְּלִין עַל הַקָּטָן, דְּאוֹמְרִים, חַלֵּל עָלָיו שַׁבָּת אֶחָד כְּדֵי שֶׁיִּשְׁמֹר שַׁבָּתוֹת הַרְבֵּה, הָכִי נַמִּי כֵּן. וּבְאֵלִיָּה רַבָּה מט דַּעְתּוֹ לְהָקֵל, דְּאִם לֹא יִשְׁתַּדֵּל לְהַצִּילָהּ תִּשָּׁאֵר כֵּן גַּם בִּגְדֻלּוּתָהּ:

(נח) וְעַיֵּן לְקַמָּן סִימָן שכח סָעִיף י. בְּהַגְ״הּ, דְּאִיתָא שָׁם, דְּמִי שֶׁרוֹצִים לְאָנְסוֹ שֶׁיַּעֲבֹר עֲבֵרָה גְּדוֹלָה, אֵין מְחַלְּלִין עָלָיו שַׁבָּת כְּדֵי לְהַצִּילוֹ, וְאֵין סְתִירָה לְכָאן, דְּהָתָם מַיְרֵי שֶׁרוֹצִים לְאָנְסוֹ שֶׁיַּעֲבוֹר עֲבֵרָה פַּעַם אֶחָד, וּלְהָכִי נ אֲפִלּוּ אִם הִיא עֲבֵרָה גְּדוֹלָה, כְּגוֹן לַעֲבֹד עֲבוֹדַת גִּלּוּלִים, אֵין צָרִיךְ לְחַלֵּל שַׁבָּת כְּדֵי לְהַצִּילוֹ, דִּמְחַלֵּל שַׁבָּת גַּם כֵּן כְּעוֹבֵד עֲבוֹדַת גִּלּוּלִים, מַה שֶּׁאֵין כֵּן כָּאן, שֶׁתִּשָּׁאֵר מוּמֶרֶת וּתְחַלֵּל שַׁבָּת לְעוֹלָם. כָּתַב כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה, דְּלְלֶכֶת חוּץ לַתְּחוּם בְּשַׁבָּת לִנְקוֹם נִקְמַת אָבִיו מְרוֹצְחִים, מֵתֶר. וְתָמֵהּ עָלָיו הַמָּגֵן אַבְרָהָם וּשְׁאָר אַחֲרוֹנִים, דְּהָא לֹא עָדִיף מִשְּׁאָר צֹרֶךְ מִצְוָה דְּאָסוּר לֵילֵךְ חוּץ לַתְּחוּם עֲבוּרָהּ:

שז א (א) אֶעֱשֶׂה לְמָחָר. וְדַוְקָא א אִם הוּא דָּבָר שֶׁאָסוּר לַעֲשׂוֹתוֹ בְּשַׁבָּת, ב וַאֲפִלּוּ אִם הוּא רַק אִסּוּר דְּרַבָּנָן. יֵשׁ שֶׁכָּתְבוּ ג דַּאֲפִלּוּ דְּבַר מִצְוָה, כְּגוֹן כְּתִיבַת סֵפֶר תּוֹרָה וּכְהַאי גַּוְנָא, אָסוּר לוֹמַר אֶעֱשֶׂה לְמָחָר, אֲבָל בְּאֵלִיָּה רַבָּה וְכֵן בְּמַאֲמַר מָרְדְּכַי וּבִרְכֵי יוֹסֵף חוֹלְקִים עֲלֵיהֶם וְסוֹבְרִים דְּכֹל לְדְבַר מִצְוָה שָׁרֵי, וּמִכָּל מָקוֹם נָכוֹן לְכַתְּחִלָּה לְהַחְמִיר כְּשֶׁאֵין צֹרֶךְ לָזֶה בְּדִבּוּרוֹ הַיּוֹם [עַיֵּן בְּתוֹסֶפֶת שַׁבָּת]. וְאִם מִתְיָרֵא שֶׁיִּתְרַשֵּׁל

שַׁעַר הַצִּיּוּן

יד מד. עֹלַת תָּמִיד וְמַלְבּוּשֵׁי יוֹם טוֹב וְאֵלִיָּה רַבָּה. וְנִרְאֶה לִי דְּנָקֵט בְּתוֹ מִשּׁוּם סִיפָא, דְּאִי לֹא בָּעֵי כֵּיפִינָן לֵהּ שֶׁלֹּא לְהִתְעַלֵּם מִמֶּנָּה, כִּי הוּא גּוֹאֲלָהּ וּקְרוֹבָהּ: מה. עֹלַת תָּמִיד וּמָגֵן אַבְרָהָם וּשְׁאָר אַחֲרוֹנִים: מו. אַף דְּמִמָּגֵן אַבְרָהָם סִימָן רנד מַשְׁמַע דַּאֲפִלּוּ אִסּוּר דְּרַבָּנָן אֵין לַעֲבוֹר עֲבֵרָה כִּשְׁפָשְׁעָה בְּעַצְמָהּ, מִסְתַּבְּרָא דְּבְאִסּוּר דְּרַבָּנָן יֵשׁ לִסְמֹךְ אַחַד תִּירוּצָא בְּתוֹסְפוֹת שָׁם, דִּלְמִצְוָה רַבָּה יֵשׁ לְהָקֵל אֲפִלּוּ כְּשֶׁפָּשְׁעָה מִתְּחִלָּה, וְהָכָא אֵין מִצְוָה רַבָּה גְּדוֹלָה מִזּוֹ, אוּלַי תַּחֲזֹר בָּהּ, וְכֵן הִסְכִּים הָאֵלִיָּה רַבָּה וְהֵבִיאוּ גַּם הַפְּרִי מְגַדִּים: מז. כְּגוֹן לְלֶכֶת אַחֲרֶיהָ חוּץ לִתְחוּם אַלְפַּיִם וּשְׁאָר שְׁבוּתִים: מח. בֵּית יוֹסֵף וּמָגֵן אַבְרָהָם וּשְׁאָר אַחֲרוֹנִים: מט. וַאֲפִלּוּ אִם הָיָה בְּרָצוֹן, פִּתּוּי קָטַנָּה אֹנֶס הוּא: נ. וּבִפְרִי מְגַדִּים מִסְתַּפֵּק דְּאֲפִשָּׁר דַּוְקָא מְלָאכָה גְּמוּרָה, אֲבָל תְּחוּמִין דְּשֵׁנִּים עָשָׂר מִילִין דְּאֵין בּוֹ לְכֵלִי עָלְמָא רַק לָאו, מֵתֶר לִרְחוֹתָהּ מִפְּנֵי עֲבֵרָה גְּדוֹלָה:

שז א. כִּדְלִקָּמָן בְּסָעִיף ח: **ב.** הַרֹא״ש בְּפֶרֶק כג סִימָן ו: **ג.** מָגֵן אַבְרָהָם וּכְנֶסֶת

ט. [צ]**הַחוֹשֵׁשׁ** (כב) **בְּעֵינָיו אוֹ בְּעֵינוֹ וְיֵשׁ בּוֹ צִיר אוֹ שֶׁהָיוּ שׁוֹתְתוֹת מִמֶּנּוּ דְּמָעוֹת מֵחֲמַת הַכְּאֵב, אוֹ שֶׁהָיָה שׁוֹתֶת דָּם, אוֹ שֶׁהָיָה בּוֹ** (כג) **רִירָא וּתְחֹלֶת אוֹכְלָא** (פִּרוּשׁ, (כד) תְּחֹלֶת חֹלִי), **מְחַלְּלִין עָלָיו אֶת הַשַּׁבָּת:**

י. [ק]**כָּל חֹלִי** (כה) **שֶׁהָרוֹפְאִים אוֹמְרִים שֶׁהוּא סַכָּנָה, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא עַל הַבָּשָׂר מִבַּחוּץ, מְחַלְּלִין עָלָיו אֶת הַשַּׁבָּת.** [*י]**וְאִם רוֹפֵא אֶחָד אוֹמֵר צָרִיךְ** [*ז]**וְרוֹפֵא אֶחָד אוֹמֵר אֵינוֹ צָרִיךְ,** (כו) **מְחַלְּלִין.** [*ח]**יֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר** [ר](כז) **שֶׁאֵין צָרִיךְ מֵמְחֶה,** (כח) **דְּכָל בְּנֵי אָדָם חֲשׁוּבִים מֵמְחִין קְצָת, וּסְפֵק נְפָשׁוֹת לְהָקֵל.** הגה וְיֵשׁ אוֹמְרִים (כט) דַּוְקָא יִשְׂרָאֵלִים, (ל) אֲבָל סְתָם אֵינָם יְהוּדִים שֶׁאֵינָן רוֹפְאִין לֹא מַחֲזִקִינָן אוֹתָם כִּבְקִיאִים (איסור והיתר הארוך). מִי שֶׁרוֹצִים לְאָנְסוֹ שֶׁיַּעֲבֹר עֲבֵרָה גְּדוֹלָה, (לא) אֵין מְחַלְּלִין עָלָיו הַשַּׁבָּת כְּדֵי לְהַצִּילוֹ (עַיִן לְעֵיל סִימָן שו) (בית יוסף בשם הרשב"א):

יא. [ש]**חוֹלֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סַכָּנָה, שֶׁאֲמָדוּהוּ בְּיוֹם שַׁבָּת שֶׁצָּרִיךְ לַעֲשׂוֹת לוֹ רְפוּאָה יְדוּעָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ מְלֶאכֶת חִלּוּל שַׁבָּת שְׁמוֹנָה יָמִים,** (לב) **אֵין אוֹמְרִים נַמְתִּין עַד הַלַּיְלָה וְנִמְצָא שֶׁלֹּא לְחַלֵּל עָלָיו אֶלָּא שַׁבָּת אַחַת, אֶלָּא יַעֲשׂוּ מִיָּד אַף עַל פִּי שֶׁמְּחַלְּלִין עָלָיו שְׁתֵּי שַׁבָּתוֹת. וּלְכַבּוֹת הַנֵּר בִּשְׁבִיל שֶׁיִּישַׁן, עַיִן לְעֵיל סִימָן רעח:**

יב. [ת]**כְּשֶׁמְּחַלְּלִין שַׁבָּת עַל חוֹלֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סַכָּנָה, מִשְׁתַּדְּלִין** (לג) **שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת עַל יְדֵי אֵינָם יְהוּדִים וּקְטַנִּים וְנָשִׁים,** (לד) **אֶלָּא עַל יְדֵי יִשְׂרָאֵל גְּדוֹלִים** [א]**וּבְנֵי דַּעַת.** הגה וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּאִם אֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹת בְּלֹא דְּחוּי (לה) וּבְלֹא אִחוּר עַל יְדֵי שִׁנּוּי, עוֹשֶׂה עַל יְדֵי שִׁנּוּי, וְאִם אֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹת (לו) עַל יְדֵי אֵינוֹ יְהוּדִי בְּלֹא אִחוּר כְּלָל, עוֹשִׂין עַל יְדֵי אֵינוֹ יְהוּדִי (אור זרוע), [ב](לז) וְכֵן נוֹהֲגִים, אֲבָל בְּמָקוֹם דְּיֵשׁ לָחוּשׁ שֶׁיִּתְעַצֵּל הָאֵינוֹ יְהוּדִי, אֵין לַעֲשׂוֹת עַל יְדֵי אֵינוֹ יְהוּדִי (תוספות ור"ן):

צ עֲבוֹדַת גְּלוּלִים כח.
ק יוֹמָא פד בְּרַיְתָא לְעִנְיַן לְהַאֲכִילוֹ בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים וּמִשָּׁם לְמָדוּ לְעִנְיַן שַׁבָּת. ר טור בְּשֵׁם ר"י. ש שָׁם בַּגְּמָרָא בְּפֵרוּשׁ הַמִּשְׁנָה וּבְרַיְתָא. ת שָׁם וְהַבְּרַיְתָא. א הָרַמְבַּ"ם בְּפֶרֶק ב.

בֵּאוּר הַיּוֹטֵב

מֵאֲחוֹרָיו, וְהָיָה קָמִיעָא מֻמְחֶה, וְנִשְׁלַם הַזְּמַן בְּשַׁבָּת, יָכוֹל לִזְרָקָה, כֵּיוָן דְּהַנָּהֵר הוּא כַּרְמְלִית, שְׁבוּת יַעֲקֹב חֵלֶק ב סִימָן נ׳, עַיִן שָׁם: **ז. שֶׁאֵין צָרִיךְ.** וְעַל כָּל פָּנִים אֵינוֹ נֶאֱמָן לְהַכְחִישׁ שֶׁיֹּאמַר שֶׁמַּכִּיר בְּאוֹתוֹ חוֹלִי, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב סִימָן תריח, וְעַל כָּל פָּנִים אֵינוֹ נֶאֱמָן לְהַכְחִישׁ

בֵּאוּר הֲלָכָה

[אור הרמב"ם]

י [*ז]**וְאִם רוֹפֵא אֶחָד.** וְהִסְכִּימוּ כַּמָּה אַחֲרוֹנִים [הַמָּגֵן אַבְרָהָם בְּשֵׁם הַב"ח וְאֵלִיָּה רַבָּה, עַיִן שָׁם], דְּהַיְנוּ דַּוְקָא אִם שְׁנֵיהֶם שָׁוִים, אֲבָל אִם אֶחָד מֵהֶם מֻפְלָג בְּחָכְמָה שׁוֹמְעִין לְדִבְרָיו בֵּין לְהָקֵל בֵּין לְהַחְמִיר, דְּכֵיוָן דִּבְמִנְיָנָם שָׁוִים הֵם אֲזַלִינָן בָּתַר רֹב חָכְמָה:

[*ז]**וְרוֹפֵא אֶחָד אוֹמֵר אֵינוֹ צָרִיךְ.** עַיִן בְּמִשְׁנָה בְּרוּרָה שֶׁכָּתְבוּ בְּשֵׁם הַרַדְבַּ"ז חֵלֶק ד סִימָן סו, שֶׁאִם חוֹלֶה אוֹמֵר צָרִיךְ אֲנִי לְתְרוּפָה פְּלוֹנִית וְרוֹפֵא אוֹמֵר אֵינוֹ צָרִיךְ, שׁוֹמְעִין לַחוֹלֶה, כְּמוֹ דְּאָמְרִינָן לְעִנְיַן תַּעֲנִית יוֹם הַכִּפּוּרִים, וְלַעֲנִיּוּת דַּעְתִּי אֵין הַדְּבָרִים אֲמוּרִים אֶלָּא כְּשֶׁאוֹמֵר מַרְגִּישׁ אֲנִי חֻלְשָׁה בְּאֵבָר פְּלוֹנִי עַל כֵּן יַעֲשׂוּ לִי תְּרוּפָה פְּלוֹנִית שֶׁמּוֹעֶלֶת לָחֳלִי אֵבָר זֶה, וּבָזֶה וַדַּאי שׁוֹמְעִין לוֹ, דְּלֵב יוֹדֵעַ מָרַת נַפְשׁוֹ שֵׁיְכָא בְּכָל מִלֵּי, וַאֲפִלּוּ רוֹפֵא אוֹמֵר שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ שׁוּם תְּרוּפָה אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, אֲבָל אִם הַמַּחֲלָה יְדוּעָה וְהַחוֹלֶה אוֹמֵר שֶׁתְּרוּפָה זוֹ מוֹעֶלֶת לְמַחֲלָה זוֹ וְהָרוֹפֵא אוֹמֵר שֶׁאֵינוֹ מוֹעִיל, בָּזֶה אֵין סְבָרָא לִשְׁמוֹעַ לַחוֹלֶה לְחַלֵּל שַׁבָּת בְּחִנָּם. **[וּמִכָּל** מָקוֹם אֶפְשָׁר לוֹמַר דְּהֵיכִי דְּאוֹמֵר הַחוֹלֶה דִּידוּעַ לוֹ שֶׁסְּבָע גּוּפוֹ לְהִתְרַפֵּאת מִמַּחֲלָה זוֹ כְּשֶׁנּוֹטֵל רְפוּאָה זוֹ, אֶפְשָׁר דְּשׁוֹמְעִין לוֹ, דְּגַם בָּזֶה שַׁיְכוּת קָצָת לוֹמַר דְּאָדָם בָּקִי בְּגוּפוֹ יוֹתֵר מִמֵּאָה רוֹפְאִים], אִם לֹא דְּאִיכָּא חֵשֶׁשׁ שֶׁמָּא תִּטְרַף דַּעְתּוֹ עָלָיו אִם יִרְאֶה שֶׁאֵינָם עוֹשִׂים כִּדְבָרָיו. **וְהָא** דְּאָמְרִינָן גַּבֵּי חַיָּה דְּעֵד שִׁבְעָה מְחַלְּלִין כְּשֶׁאָמְרָה צְרִיכָה, וּמְבֹאָר בְּחִדּוּשֵׁי הַרַשְׁבַּ"א דַּאֲפִלּוּ רוֹפֵא אָמַר אֵינָהּ צְרִיכָה שׁוֹמְעִין לָהּ, מִיָּרֵי גַּם כֵּן בְּאֹפֶן זֶה, שֶׁהִיא אוֹמֶרֶת שֶׁצְּרִיכָה חִמִּין לִשְׁתּוֹת אוֹ לְרַחִיצָה, שֶׁמַּרְגֶּשֶׁת חֻלְשָׁה בְּאֵבָרֶיהָ וְכַדּוֹמֶה, וְרוֹפֵא אוֹמֵר שֶׁלְּפִי חִזּוּק גּוּפָהּ אֵינָהּ צְרִיכָה עַל כֵּן אֵין שׁוֹמְעִין לִדְבָרֶיהָ, דְּלֵב יוֹדֵעַ וְכוּ׳, אֲבָל כְּשֶׁהִיא מְחֻלֶּקֶת לְאֵיזֶה תְּרוּפָה תּוֹעִיל אֵין סְבָרָא לִשְׁמֹעַ לָהּ [וְעַיִן בְּשֻׁלְחָנִי הַגְּבוֹרִים פֶּרֶק מְפַנִּין דִּבּוּר הַמַּתְחִיל הַשְּׁאֵלוֹת וְדִוּק], וְכֵן מִשְׁמַע בְּתְשׁוּבַת הַרַשְׁבַּ"א חֵלֶק ד סִימָן רפד כִּדְבָרֵינוּ:

[*ח]**וְיֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ מֵמְחֶה.** דִּין זֶה הוּבָא בַּטּוּר בְּשֵׁם הַר"י. וְהִנֵּה מֵרַמְבַּ"ם מַשְׁמַע דְּלֹא סְבִירָא לֵהּ כֵּן, דְּזֶה לְשׁוֹנוֹ בְּפֶרֶק ב מֵהִלְכוֹת שַׁבָּת, לְפִיכָךְ חוֹלֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סַכָּנָה עוֹשִׂין וְכוּ׳ עַל פִּי רוֹפֵא אֶמֶן שֶׁל אוֹתוֹ מָקוֹם, וְכֵן בְּר"ן שֶׁלְּהֵי יוֹמָא לְעִנְיַן מַאֲכִילִין אוֹתוֹ עַל פִּי בְּקִיאִין, מַשְׁמַע גַּם כֵּן לְכָאוֹרָה דְּלֹא סְבִירָא לֵהּ כֵּן, עַיִן שָׁם, אַךְ מִשּׁוּם דְּהוּא סַכָּנַת נְפָשׁוֹת חֵשֶׁשׁ הַמְחַבֵּר לְדַעְתּוֹ, כְּמוֹ שֶׁסִּים בְּעַצְמוֹ. וְעַל כֵּן נִרְאֶה דְּאִם אֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹת עַל יְדֵי אֵינוֹ יְהוּדִי יַעֲשֶׂה עַל יְדֵי אֵינוֹ יְהוּדִי, דְּבָלְאו הָכִי יֵשׁ דְּעוֹת דְּאַף אִם רוֹפֵא מֻמְחֶה צִוָּה לְחַלֵּל וְהוּא יָכוֹל לַעֲשׂוֹת עַל יְדֵי אֵינוֹ יְהוּדִי דְּיַעֲשֶׂה עַל יְדֵי אֵינוֹ יְהוּדִי, וּכְדִלְקַמָּן בְּסָעִיף יב:

מִשְׁנָה בְּרוּרָה

ט (כב) **בְּעֵינָיו וְכוּ׳.** וְאַף עַל גַּב דְּמִשּׁוּם סַכָּנַת אֵבָר אֵין מְחַלְּלִין בְּאִסּוּר דְּאוֹרַיְתָא לְכֵלֵי עֶלְמָא, וּכְדִלְקַמָּן בְּסָעִיף יז, עַיִן שָׁאנִי, דְּשׁוּרְיָקֵי דְּעֵינָא בְּלִבָּא תְּלִיָא וְאִיכָּא סַכָּנַת נֶפֶשׁ [גְּמָרָא]: (כג) **רִירָא.** בַּגְּמָרָא מַשְׁמַע דְּהוּא הַדִּין קִידְחָא, וְכֵן אִיתָא בְּרַמְבַּ"ם וְכָל בּוֹ [הַגְּרָ"א]: (כד) **תְּחֹלֶת חֹלִי.** [ג]וְכֵן בְּאֶמְצַע הַמַּחֲלָה, אֲבָל בְּסוֹף חֹלִי שֶׁכְּבָר תָּשׁ מַחֲלָתוֹ, לֵיכָּא סַכָּנָתָא עַל יְדֵי סִימָנִים הַלָּלוּ, וְכָל שֶׁכֵּן כְּשֶׁרוֹצֶה לַעֲשׂוֹת רְפוּאָה [ד]כְּדֵי לְהַגְבִּיר אוֹר עֵינָיו, דְּבְוַדַּאי אֵין מְחַלְּלִין מִשּׁוּם זֶה:

י (כה) **שֶׁהָרוֹפְאִים וְכוּ׳.** אֲפִלּוּ אֵינוֹ יְהוּדִי, כֵּיוָן שֶׁרוֹפֵא [ט]אֶמֶן הוּא, וְכָתַב הַרַדְבַּ"ז חֵלֶק ד סִימָן סו, אִם הַחוֹלֶה אוֹמֵר צָרִיךְ אֲנִי לִתְרוּפָה פְּלוֹנִית וְהָרוֹפֵא אוֹמֵר אֵינוֹ צָרִיךְ, שׁוֹמְעִין לַחוֹלֶה, אִם לֹא שֶׁרוֹפֵא אוֹמֵר שֶׁאוֹתָהּ תְּרוּפָה תַּזִּיקֵהוּ, אֲזַי שׁוֹמְעִין לָרוֹפֵא. וְעַיִן בֵּאוּר הֲלָכָה (אות ז) מַה שֶׁכָּתַבְנוּ בָּזֶה: (כו) **מְחַלְּלִין.** דִּסְפֵק נְפָשׁוֹת לְהָקֵל:

(כז) **שֶׁאֵין צָרִיךְ מֵמְחֶה.** וּמִכָּל מָקוֹם דַּוְקָא כְּשֶׁיֹּאמַר שֶׁמַּכִּיר בְּאוֹתוֹ חֹלִי, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב סִימָן תריח, וְגַם אֵינוֹ נֶאֱמָן לְהַכְחִישׁ הַמֻּמְחֶה אֲפִלּוּ לְהָקֵל [מָגֵן אַבְרָהָם וְאֵלִיָּה רַבָּה]: (כח) **דְּכָל בְּנֵי אָדָם וְכוּ׳.** הַיְנוּ, אֲפִלּוּ לְמַכָּה שֶׁאֵינָהּ שֶׁל חָלָל, וּמִכָּל מָקוֹם אִם אֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹת עַל יְדֵי אֵינוֹ יְהוּדִי, טוֹב יוֹתֵר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְתִּי בְּבֵאוּר הֲלָכָה (אות ח):

(כט) **דַּוְקָא יִשְׂרָאֵלִים.** דְּכֵיוָן שֶׁהוּא מְצַוֶּה עַל שַׁבָּת וְאוֹמֵר לְחַלְּלוֹ, וַדַּאי סוֹמֵךְ עַל הַמְחָאָתוֹ: (ל) **אֲבָל סְתָם וְכוּ׳.** [ה]וְכֵן עִקָּר [אֵלִיָּה רַבָּה]:

(לא) **אֵין מְחַלְּלִין וְכוּ׳.** דְּאֵין אוֹמְרִים לוֹ לְאָדָם חֲטֹא בִּשְׁבִיל שֶׁיִּזְכֶּה חֲבֵרְךָ, אַךְ אִם הִכְפִּיָּה הָיָה בְּאֶחָד מִשָּׁלֹשׁ עֲבֵרוֹת, עֲבוֹדַת גְּלוּלִים וְגִלּוּי עֲרָיוֹת וּשְׁפִיכוּת דָּמִים, וְהוּא מְשַׁעֵר שֶׁהַנֶּאֱנָס יִמְסֹר עַצְמוֹ לְמִיתָה בִּשְׁבִיל זֶה, אֶפְשָׁר דְּצָרִיךְ לְחַלֵּל כְּדֵי שֶׁלֹּא יָבֹא לָזֶה: **יא** (לב) **אֵין אוֹמְרִים נַמְתִּין.** וְאֵין סְתִירָה מִזֶּה לְהָא דְּסוֹף סָעִיף ד, דְּהָתָם הֲלֹא מִיָּרֵי שֶׁיּוֹדֵעַ וּמַכִּיר שֶׁעַל יְדֵי הַמִּתְּנָתוֹ עַד הָעֶרֶב לֹא יַגִּיעַ שׁוּם רֵיעוּתָא לְהַחוֹלֶה, מַה שֶׁאֵין כֵּן הָכָא: **יב** (לג) **שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת וְכוּ׳.** הַטַּעַם כָּתַב הַרא"ש, מִשּׁוּם דִּזְמִנִּין דְּלִתְנִיהוּ, וְאָתֵי גַּם כֵּן לְאַהֲדוּרֵי בַּתְרֵיהוּ, וּמִתּוֹךְ כַּךְ יָבֹא לִידֵי סַכָּנָה, וְטַעַם זֶה שַׁיָּךְ גַּבֵּי קְטַנִּים וְאֵינָם יְהוּדִים, וְאֲצֶל נָשִׁים אִיכָּא טַעַם אַחֵר, שֶׁמָּא יֹאמְרוּ שֶׁלֹּא נִתָּן שַׁבָּת לִדְחוֹת אַף בִּפְקוּחַ נֶפֶשׁ וּלְכָךְ מוֹסְרִין אוֹתָהּ לָהֶם, וְיִתְעַצְּלוּ בַּדָּבָר וּמִתּוֹךְ כַּךְ יָבֹא לִידֵי סַכָּנָה, אוֹ שֶׁמָּא יָקְלוּ הַנָּשִׁים בַּדָּבָר וְיָבֹאוּ לְחַלֵּל שַׁבָּת בְּמָקוֹם אַחֵר [רַמְבַּ"ם]: (לד) **אֶלָּא עַל יְדֵי וְכוּ׳.** וּכְשֶׁיֵּשׁ שָׁם בְּמַעֲמָד זֶה חֲכָמִים, מִצְוָה לְכַתְּחִלָּה לַעֲשׂוֹת חִלּוּל זֶה עַל יְדֵיהֶם [ר"מ פֵּרוּשׁ הַמִּשְׁנָה פֶּרֶק מְפַנִּין, וְרִיאַ"ז וְתַשְׁבַּ"ץ חֵלֶק א סִימָן נד]. וְדַע, דְּכָל סָעִיף זֶה מִיָּרֵי שֶׁכֻּלָּם עוֹמְדִים בְּאוֹתוֹ מַעֲמָד, אֲבָל אִי לֵיכָּא שָׁם אֲנָשִׁים וְיֵשׁ נָשִׁים שָׁם, בְּוַדַּאי אֵין לָהֶם לְהַמְתִּין וְהֵם זְרִיזוֹת וְנִשְׁכָּרוֹת [תַּשְׁבַּ"ץ וְרִיאַ"ז]: (לה) **וּבְלֹא אִחוּר עַל יְדֵי שִׁנּוּי.** דְּכָל כַּמָּה דְּנוּכַל לַעֲשׂוֹת בְּהֶתֵּר לֹא שָׁבְקֵי הֶתֵּרָא וְנַעֲשֶׂה בְּאִסּוּר. וְנִרְאֶה דְּהוּא הַדִּין אִם עַל יְדֵי הַשִּׁנּוּי מִתְאַחֵר הַדָּבָר מְעַט, רַק דְּאֵין הַחֹלִי בְּהוּל, נַמִּי מִתְאַחֲרִים מְעַט כְּדֵי לַעֲשׂוֹת עַל יְדֵי שִׁנּוּי, דְּאֵינוֹ אֶלָּא אִסּוּר דְּרַבָּנָן: (לו) **עַל יְדֵי אֵינוֹ יְהוּדִי.** וְהוּא הַדִּין עַל יְדֵי קְטַנִּים: (לז) **וְכֵן נוֹהֲגִים.** וְהַטַּ"ז כָּתַב דְּלָאו מִנְהַג וָתִיקִין הוּא, דְּאַף שֶׁיָּכוֹל לַעֲשׂוֹת עַל יְדֵי אֵינוֹ יְהוּדִי, מִכָּל מָקוֹם הַיִּשְׂרָאֵל יְזָרֵז בַּדָּבָר

שַׁעַר הַצִּיּוּן

ט יג. מאירי ביצה כב: יד. רש"י: **י** טו. אסור והתר:

Printed from Otzar HaChochma website משנה ברורה <מהדורת אור החיים> - ג / כהן, ישראל מאיר בן אריה זאב (page 334) 3374372

יג. [ב]כָּל הַזָּרִיז לְחַלֵּל שַׁבָּת בְּדָבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סַכָּנָה הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח, אֲפִלּוּ אִם [ג]מִתְקַן עִמּוֹ דָּבָר אַחֵר, כְּגוֹן שֶׁפֵּרַשׁ מְצוֹדָה לְהַעֲלוֹת תִּינוֹק שֶׁנָּפַל לַנָّהָר וְצָד עִמּוֹ דָּגִים, (לח) וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה: **יד.** [ד]הָיָה חוֹלֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סַכָּנָה צָרִיךְ בָּשָׂר, [ה](לט) שׁוֹחֲטִים לוֹ, וְאֵין אוֹמְרִים נַאֲכִילֶנּוּ נְבֵלָה, אֲבָל אִם הָיָה הַחוֹלֶה צָרִיךְ לַאֲכִילָה לְאַלְתַּר וְהַנְּבֵלָה מוּכָנָת מִיָּד וְהַשְּׁחִיטָה מִתְאַחֶרֶת לוֹ, מַאֲכִילִין אוֹתוֹ הַנְّבֵלָה: **טו.** [ו]אֲמָדוּהוּ (פִּרוּשׁ, הִתְבּוֹנְנוּ בְּמַחֲלָתוֹ וְשִׁעֲרוּ) הֲרוֹפְאִים שֶׁצָּרִיךְ גְּרוֹגֶרֶת אַחַת, (מ) וְרָצוּ עֲשָׂרָה (מא) וְהֵבִיאוּ לוֹ כָּל אֶחָד גְּרוֹגֶרֶת, כֻּלָּם פְּטוּרִים, [*ט]וְיֵשׁ לָהֶם שָׂכָר טוֹב מֵאֵת ה׳, (מב) אֲפִלּוּ הִבְרִיא בָּרִאשׁוֹנָה: **טז.** [ז]אֲמָדוּהוּ לִשְׁתֵּי גְּרוֹגָרוֹת וְלֹא מָצְאוּ אֶלָּא שְׁתֵּי גְּרוֹגָרוֹת בִּשְׁנֵי עֲקָצִין וְשָׁלֹשׁ בְּעֹקֶץ אֶחָד, כּוֹרְתִים הָעֹקֶץ (מג) שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שָׁלֹשׁ, וְאִם הָיוּ שְׁתַּיִם בְּעֹקֶץ אֶחָד וְשָׁלֹשׁ בְּעֹקֶץ אֶחָד, (מד) לֹא יִכְרְתוּ אֶלָּא הָעֹקֶץ שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שְׁנַיִם.

הגה וְאִם הַדָּבָר בָּהוּל אֵין מְדַקְדְּקִין בְּכָךְ, שֶׁלֹּא יָבֹא לִידֵי דְּחוּי וְעִכּוּב (הגהות מרדכי פרק מפנין): **יז.** [ח]חוֹלֶה שֶׁנָּפַל

ב יוֹמָא שָׁם. ג רא״ש בְּיוֹמָא וּתְשׁוּבָה כְּלָל כז. ד מְנָחוֹת סד מֵימְרָא דְּרַבָּא. ה שָׁם בַּגְּיָא דְּנִפְשְׁטָה. ו כֵּן פֵּרֵשׁ הַר״ן בְּפֶרֶק יד דְּשַׁבָּת מֵימְרָא דְּרַב הַמְנוּנָא דְּבָר שֶׁאֵין בּוֹ סַכָּנָה וְכוּ׳ בְּשַׁבָּת קכט.

בֵּאֵר הֵיטֵב

וְעַל יְדֵי זֶה יִסְתַּכֵּן הַחוֹלֶה בְּמַה שֶׁיִּמְתִּינוּ עַל הָאֵינוֹ יְהוּדִי, וְהָאֲרִיךְ הַטַּ״ז בְּרְאָיוֹת וּמְסֵיִם, עִקָּרָא דְּמִלְּתָא שֶׁלֹּא יַשְׁגִּיחַ עַל הָאֵינוֹ יְהוּדִי כָּל עִקָּר אַף עַל פִּי שֶׁהָאֵינוֹ יְהוּדִי לְפָנֵינוּ, וְאַף שֶׁכָּתַב רַמ״א וְכֵן נוֹהֲגִין, אֵין מִזֶּה רְאָיָה, דְּלָאו מִנְהַג וְתִיקִין הוּא זֶה, עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ, עַיֵּן שָׁם: **ו. מְתַקֵּן.** נָפַל תִּינוֹק לְבוֹר, עוֹקֵר חוּלְיָא אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מִתַּקֵּן מַדְרֵגָה, רַמְבַּ״ם, עַיֵּן מָגֵן אַבְרָהָם: **ז. שׁוֹחֲטִים.** כִּי בִּנְבֵלָה יַעֲשֶׂה עֲבֵרָה בְּכָל כַּזַּיִת וְכַזַּיִת, הַר״ן, עַיֵּן שָׁם. וְיֵשׁ לְהַקְשׁוֹת עַל הַר״ן, דְּאָמְרִינָן בְּיוֹמָא, מִי שֶׁאָחֲזוֹ בְּלִמּוּס מַאֲכִילִין אוֹתוֹ הֵקֵל הֵקֵל תְּחִלָּה, טֶבֶל וּנְבֵלָה מַאֲכִילִין אוֹתוֹ נְבֵלָה, כִּי פְּלִיגֵי בְּדִלֹּא אֶפְשָׁר, מַר סָבַר טֶבֶל חָמוּר וּמַר סָבַר תְּרוּמָה חֲמוּרָה, מַר סָבַר טֶבֶל חָמוּר אֲבָל תְּרוּמָה חַזְיָא לְכֹהֵן, וּמַר סָבַר תְּרוּמָה חֲמוּרָה אֲבָל טֶבֶל אֶפְשָׁר לְתַקּוּנֵי וְכוּ׳, עַיֵּן שָׁם, וּלְפִי דַּעַת הַר״ן קָשֶׁה לְמַאן דְּאָמַר דְּמַאֲכִילִין אוֹתוֹ טֶבֶל, הָא עַל כָּל זַיִת וְזַיִת חַיָּב, וְאִם כֵּן מוּטָב שֶׁיַּפְרִישׁ מִמְּנוּ תְּרוּמָה וַיַּאֲכִילֻנוּ חֵלֶק בְּפָנֵי עַצְמוֹ וּתְרוּמָה בְּפָנֵי עַצְמָהּ דְּמִמֵּעַט בְּאִסּוּר עָדִיף טְפֵי, וְגַם לְמַאן דְּאָמַר דְּמַאֲכִילִין אוֹתוֹ תְּרוּמָה, אַמַּאי הֵצְרַךְ לָתֵת טַעַם דְּטֶבֶל חָמוּר וּתְרוּמָה חַזְיָא לְכֹהֵן, תֵּפּוּק לֵהּ דַּאֲפִלּוּ דְּנִימָא דְּטֶבֶל וּתְרוּמָה שָׁוִים מִכָּל מָקוֹם מוּטָב שֶׁיַּאֲכִילֻנוּ תְּרוּמָה מִשּׁוּם דְּקָא מְמַעֵט בְּאִסּוּר מִמַּה שֶׁיַּאֲכִילֻנוּ טֶבֶל דְּמַפִּיש בְּאִסּוּר דְּעַל כָּל זַיִת וְזַיִת חַיָּב, וְקַל לְהָבִין. וְעַתָּה חֲדָשִׁים מִקָּרוֹב בָּאוּ סֵפֶר פָּרָשַׁת דְּרָכִים וְרָאִיתִי שָׁם שֶׁהִקְשָׁה כֵּן, עַיֵּן שָׁם פִּלְפּוּל חָרִיף וּדְרוּשׁ נֶחְמָד עַל זֶה, וְעַיֵּן מַה שֶׁתֵּרֵץ עַל זֶה הַיִּד אַהֲרֹן. וְכָתַב הַגְּהוֹת מָרְדְּכַי, אִם צְרִיכִים לְחַמֵּם לוֹ יַיִן יְמַלֵּא יִשְׂרָאֵל וְיָחֵם הָאֵינוֹ יְהוּדִי וּמוּטָב שֶׁיִּתְנַסֵּךְ הַיַּיִן מִשֶּׁיִּתְחַלֵּל שַׁבָּת, עַד כָּאן, וְכָתַב בְּדִבְרֵי מֹשֶׁה שֶׁכֵּיוָן שֶׁאִסּוּרוֹ מִדִּבְרֵיהֶם מֻתָּר, וְגַם אִסּוּרוֹ קַל מְאֹד, עַד כָּאן, וְגַם בִּתְשׁוּבָתוֹ מַתִּיר רַמְ״א אֲפִלּוּ לְחוֹלֶה שֶׁאֵין בּוֹ סַכָּנָה לִשְׁתּוֹת סְתָם יַיִנָם וְעַיֵּן בְּיוֹרֶה דֵּעָה סִימָן קכה סָעִיף י דְּאֶפְשָׁר בְּלֹא נִסּוּךְ, וְעַיֵּן סִימָן שיח סָעִיף יג, מָגֵן אַבְרָהָם. וְטַ״ז כָּתַב דְּטוֹב יוֹתֵר שֶׁיִּשְׂרָאֵל יְחַמֵּם, כִּי אִם יִתְנַסֵּךְ אָז עַל כָּל טִפָּה וְטִפָּה שֶׁשּׁוֹתֶה עוֹשֶׂה אִסּוּר כְּמוֹ הַטַּעַם בִּנְבֵלָה, וְכֵן פָּסַק הַבַּ״ח, עַיֵּן שָׁם:

מִשְׁנָה בְּרוּרָה

יוֹתֵר, וְלָכֵן אִם יֵשׁ אֲפִלּוּ סְפֵק הַצָּלָה וְיֵשׁ סַכָּנָה בְּבֵרוּר, כָּל הַזָּרִיז הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח: **יג (לח) וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בּוֹ.** כְּגוֹן [ט]נָפַל תִּינוֹק לְבוֹר, עוֹקֵר חוּלְיָא וּמַעֲלֵהוּ אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מִתַּקֵּן בָּהּ מַדְרֵגָה בִּשְׁעַת עֲקִירָתוֹ. נִנְעַל הַדֶּלֶת בִּפְנֵי הַתִּינוֹק, שׁוֹבֵר הַדֶּלֶת וּמוֹצִיאוֹ אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מְפַצֵּל אוֹתָם כְּמִין עֲצִים שֶׁרְאוּיִים לְמְלָאכָה, שֶׁנַּעֲשִׂים כְּמִין נְסָרִים אוֹ קֵסָמִין לְהַדְלָקָה, אֲפִלּוּ הָכִי מֵתָּר הַשְּׁבִירָה שֶׁמָּא יִבְעֹת הַתִּינוֹק וְיָמוּת, וְלֹא אָמְרִינָן שֶׁאֶפְשָׁר לְקַרְקֵשׁ לְהַתִּינוֹק בֶּאֱגוֹזִים מִבַּחוּץ עַד שֶׁיָּבִיאוּ הַמַּפְתֵּחַ, וַאֲפִלּוּ אִם הָיָה צָרִיךְ לְהַחוּלְיָא וּלְהַנְּסָרִים וְהַקֵּסָמִין גַּם כֵּן שָׁרֵי, [י]כֵּיוָן שֶׁאֵינוֹ מְכַוֵּן לָזֶה: **יד (לט) שׁוֹחֲטִים לוֹ.** הַרְבֵּה טְעָמִים נֶאֱמְרוּ עַל זֶה. [יא]יֵשׁ אוֹמְרִים מִשּׁוּם דְּשַׁבָּת הֻתְּרָה אֵצֶל פִּקּוּחַ נֶפֶשׁ, וְלָכֵן שׁוֹחֲטִין לוֹ כְּדֶרֶךְ שֶׁשּׁוֹחֲטִין בְּיוֹם טוֹב, וַאֲפִלּוּ אִסּוּר דְּרַבָּנָן אֵין מַאֲכִילִין אוֹתוֹ בְּמָקוֹם שֶׁאֶפְשָׁר לוֹ לִשְׁחֹט, מִטַּעַם זֶה. [יב]אֲבָל הַרְבֵּה רִאשׁוֹנִים כָּתְבוּ דְּשַׁבָּת רַק דְּחוּיָה הִיא, [כ]אֶלָּא הַטַּעַם הוּא דְּשֶׁמָּא יִהְיֶה קָץ בַּאֲכִילַת נְבֵלָה וְלֹא יֹאכַל וְיִסְתַּכֵּן. וּבְבֵית יוֹסֵף הֵבִיא עוֹד טַעַם בְּשֵׁם הַר״ן, דְּבִנְבֵלָה עוֹבֵר עַל כָּל כַּזַּיִת מִמֶּנָּה וַחֲמִיר מֵאִסּוּר לָאו דְּשַׁבָּת, וְעוֹד טַעַם עַיֵּן שָׁם. וּלְפִי זֶה בְּוַדַּאי מוּטָב לַעֲבֹר וּלְהוֹשִׁיט לוֹ אִסּוּר דְּרַבָּנָן מִשֶּׁנִּחְלַל שַׁבָּת בְּאִסּוּר סְקִילָה. וְהִנֵּה אִם הַחוֹלֶה אוֹמֵר שֶׁאֵין קָץ בַּאֲכִילַת נְבֵלָה וְיֵשׁ נְבֵלָה מְזֻמָּן לְפָנָיו, אִם מֵתָּר לִשְׁחֹט עֲבוּרוֹ, עַיֵּן בְּאַחֲרוֹנִים, וְעַל כָּל פָּנִים לְעִנְיַן קָטָן, בְּוַדַּאי נִרְאֶה דְּטוֹב יוֹתֵר לְהַאֲכִילוֹ בְּשַׂר נְבֵילָה וְלֹא יִשְׁחֹט אָדָם עֲבוּרוֹ בְּשַׁבָּת. כָּתַב בְּהַגָּהוֹת מָרְדְּכַי, אִם צָרִיךְ לְהַרְתִּיחַ יַיִן עֲבוּר חוֹלֶה, יְמַלֵּא יִשְׂרָאֵל וְיָחֵם הָאֵינוֹ יְהוּדִי, וּמוּטָב שֶׁיִּתְנַסֵּךְ הַיַּיִן מִשֶּׁיִּתְחַלֵּל שַׁבָּת, וְהַטַּעַם עַיֵּן בְּדַרְכֵי מֹשֶׁה שֶׁכָּתַב, כֵּיוָן שֶׁאִסּוּר סְתָם יַיְנָם אֵינוֹ אֶלָּא מִדְּרַבָּנָן, וְגַם אִסּוּרוֹ קַל וְאֵין הַחוֹלֶה קָץ בּוֹ, לֹא דָּמֵי לִנְבֵלָה, וּלְכָךְ מוּטָב שֶׁיָּחֵם הָאֵינוֹ יְהוּדִי אִם הוּא מְזֻמָּן לְפָנָיו, שֶׁלֹּא יִשְׁהֶא עַל יְדֵי זֶה, וְכַנַּ״ל בְּסָעִיף יב בְּהַג״ה, [כא]וְתוּ דְּקָיְמָא לָן בְּיוֹרֶה דֵּעָה סִימָן קכה סָעִיף י, דְּאֵינוֹ יְהוּדִי הַמּוֹלִיךְ כְּלִי פָּתוּחַ וְיִשְׂרָאֵל מְשַׁמְּרוֹ שֶׁלֹּא יִתְנַסֵּךְ שָׁרֵי, אִם כֵּן אֶפְשָׁר לְחַמְּמוֹ עַל יְדֵי אֵינוֹ יְהוּדִי בְּלִי נִסּוּךְ. [כב]וּמִכָּל מָקוֹם הַמֵּקֵל בְּחוֹלֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סַכָּנָה לְהָחֵם בְּעַצְמוֹ אֵין לִמְחוֹת בְּיָדוֹ, דְּיֵשׁ לוֹ עַל מִי לִסְמֹךְ, עַיֵּן בְּטַ״ז בְּסָעִיף קָטָן ה: **טו (מ) וְרָצוּ עֲשָׂרָה.** שֶׁכָּל אֶחָד חָשַׁב שֶׁהוּא יַקִּדִים. וְעַיֵּן בְּבֵאוּר הֲלָכָה (אות ט): **(מא) וְהֵבִיאוּ לוֹ.** מִרְשׁוּת הָרַבִּים, אוֹ תָּלְשׁוּ בְּשַׁבָּת: **(מב) אֲפִלּוּ הִבְרִיא בָּרִאשׁוֹנָה.** פֵּרוּשׁ, שֶׁהֵבִיאוּ לוֹ [כג]בְּזֶה אַחַר זֶה, וּכְבָר אָכַל מִמַּה שֶׁהֵבִיא לוֹ הָרִאשׁוֹן וְהִבְרִיא, אֲפִלּוּ הָכִי כֻּלָּם פְּטוּרִים מֵחַטָּאת, מִשּׁוּם דְּכָל אֶחָד חָשַׁב שֶׁהוּא יַקִּדִים, וְלֹא לְבַד שֶׁפְּטוּרִים, אֶלָּא יֵשׁ לָהֶם גַּם שָׂכָר טוֹב עֲבוּר מַחֲשַׁבְתָּם הַטּוֹבָה: **טז (מג) שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שָׁלֹשׁ.** דְּבָזֶה מְמַעֵט הַחִלּוּל, שֶׁאֵינוֹ קוֹצֵר אֶלָּא פַּעַם אַחַת: **(מד) לֹא יִכְרְתוּ אֶלָּא וְכוּ׳.** דְּרַבּוּי בְּשֶׁעוּרָא שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ אָסוּר. וּמִכָּאן נִרְאֶה

בְּאוּר הַלָּכָה

טו [*ט]**וְיֵשׁ לָהֶם שָׂכָר טוֹב.** עַיֵּן מִשְׁנָה בְּרוּרָה בְּתִבְתִּי דְּמֵרֵי דְּכָל אֶחָד חָשַׁב שֶׁהוּא יַקִּדִים לַחֲבֵרוֹ, וּמֵרֵי בְּחֹלִי בָּהוּל, דְּאִם לֹא כֵּן מִסְתַּבְּרָא שֶׁאָסוּר לְהַרְבּוֹת בְּגִבְרֵי, וּמִי עָדִיף זֶה מֵהָא דְּמִסְפְּקִינָן אִי תְּרֵי בִּתְרֵי עֲקָצִין אוֹ תְּלָתָא בַּחֲדָא עֹקֶץ, אֲלַמָּא דְּהֵיכָא דְּאֵינוֹ בָּהוּל חָשְׁבִינָן בְּכָל דָּבָר לְהָקֵל הַחִלּוּל. וְרָאִיתִי בְּאֵלִיָּה רַבָּה סָעִיף א שֶׁהֵבִיא בְּשֵׁם תְּשׁוּבַת הַרַמ״א, דַּאֲפִלּוּ שְׁנַיִם יְכוֹלִים לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה אַחַת כְּמוֹ בְּחֹל, וְנִרְאֶה דְּמֵרֵי שֶׁעַל יְדֵי שְׁנַיִם אֶפְשָׁר שֶׁתְּהֵא נִגְמֶרֶת הַמְּלָאכָה מַהֵר, אֲבָל בְּלָאו הָכִי אָסוּר:

יג טז. גְּמָרָא, וְהוּבָא בְּמָגֵן אַבְרָהָם, אַךְ שֶׁסִּיֵּם שֶׁבַּהַגָּהוֹת מָרְדְּכַי מִשְׁמַע קְצָת דְּאֵין לְהָקֵל בָּזֶה, וְהָאֵלִיָּה רַבָּה מֵאֵן בָּזֶה, עַיֵּן שָׁם: **יז.** פְּרִי מְגַדִּים בֵּשֵׁם הַלֶּחֶם מִשְׁנֶה, עַיֵּן שָׁם, אוּלָם בְּעִקַּר דָּבָר זֶה יֵשׁ דֵּעוֹת בֵּין הָרִאשׁוֹנִים, כִּי הִנֵּה בְּחִדּוּשֵׁי ר׳ עֲקִיבָא אֵיגֶר הֵבִיא בְּשֵׁם הַר״ן לְהָקֵל בָּזֶה, וְכֵן בְּבַהַ״ג בְּפֶרֶק כג מֵהִלְכוֹת שַׁבָּת גּוֹרֵס בְּסוּגְיָא דְּיוֹמָא אַף עַל גַּב דְּמִתְכַּוֵּן לְצוּד כְּוָרֵי, וְכֵן בְּאִידָךְ כַּלְּהוּ, וְכֵן בְּרוֹקֵחַ סִימָן קט כָּתַב אַף עַל פִּי שֶׁמִּתְכַּוֵּן לְמְלָאכָה וּלְהַצִּיל חֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח. אֲכָן בְּרִי״ף וּבְרֹא״ש הַגִּרְסָא וְאַף עַל גַּב דְּמִתְבַּר בְּשִׁיפֵי, וְאַחֵר הַרִי״ף נִמְשַׁךְ גַּם הָרַמְבַּ״ם שֶׁלֹּא הִזְכִּיר וְאַף עַל פִּי שֶׁמְּכַוֵּן לָזֶה וַנִּשְׁמַט זֶה מַהֲלֶחֶם מִשְׁנֶה, וְכֵן בְּרַבֵּנוּ יְרֻחָם נִתִּיב י״ב מִשְׁמַע גַּם כֵּן דְּלֹא מְכַוֵּן לָזֶה אֶלָּא שֶׁבְּלֹא זֶה צָרִיךְ לָזֶה, וְכֵן כָּתַב בַּמַּאִירִי סוֹף יוֹמָא שֶׁלֹּא יְכַוֵּן לָזֶה, אַךְ לְכָל הַדֵּעוֹת מֵרֵי שֶׁאֵינוֹ מְרֻבֶּה בִּפְעֻלָּה בְּשִׁבִּיל זֶה, כֵּן נִרְאֶה בְּרוּר: **יד יח.** הַרֹא״ש בְּשֵׁם הַרַ״מ: **יט.** הָרַמְבַּ״ם בְּפֶרֶק ב מֵהִלְכוֹת שַׁבָּת וְהַרַשְׁבָּ״א וְהַר״ן, הוּבָא בְּבֵית יוֹסֵף: **כ.** הַרֹא״ש: **כא.** מָגֵן אַבְרָהָם. וּלְפִי זֶה נִסְתַּלֵּק מַה שֶׁכָּתַב הַטַּ״ז בְּסוֹף סָעִיף קָטָן ו, אַךְ לְפִי מַה שֶׁכָּתַב בְּסוֹף סָעִיף קָטָן ה עֲדַיִן יֵשׁ לְהָקֵל בָּזֶה: **כב.** שֻׁלְחָן עָרוּךְ שׁוּלְחָן עָרוּךְ: **טו כג.** גְּמָרָא:

שיעור בסוגיא דכלה: פיקוח נפש

HaRav Zvi Einstadter

מראה מקומות:

א) שבת ל"ג: -- "ואמאי קרו לי' ראש המדברים...טשו במערתא"

ב) גליון הש"ס שם -- שמציין למגן אברהם

ג) מגן אברהם שו"ע או"ח ס' קנ"ו -- "בשבת דף ל"ג...כדי שלא יהרג חבירו חנם" (והוא קרוב לסוף האריכות הגדולה שם)

ד) אמרי בינה שו"ע או"ח ס' י"ג -- אות ה'

ה) חידושי הגר"ח הלוי הל' יסודי התורה פ' ה' הלכה א' -- והעיקר בסופו " ונר' דכן הוא כפירוש השני..."

ו) בבא מציעה ס"ב. -- "שנים שהיו מהלכין בדרך...לחיי חברך"

לז"נ מרים חיה בת משה

יארצייט כ"ז אייר

by the

Lencz Family

In Honor of

HaRav Einstadter

by

Dr. & Mrs. Joel Pleeter

עין משפט נר מצוה

קבא א מיי׳ פ״ז מהל׳ דעות הלכה ה:

פניני רש״י

תקנו שווקים וכו׳ תקנו מרחצאות. שווקים ומרחצאות... הוא עסקן של רומיים... (ע״ז כ: ד״ה שווקים)

ובוזא. כלי חרס קטן: (לקמן עו:)

חיי עולם. תורה... (נעלי י.)

בחיי שעה. עולם הזה... (תענית כא.)

מסורת הש״ס

גמ׳ א) [כרכות סג: מנחות קג:] **ב)** [כרכות סא.] **ג)** [שנאמר וממקדשי תחלו (יחזקאל ט) כך כתב רש״י כתובות ח: ד״ה תשיב אתו] **ד)** ע״ז ג: **ה)** [קידושין פ:] **ו)** [תרגום של ויפסיטו ושלמו ועי׳ רש״י כתובות סה: ד״ה אלי מנת וכו׳ ורש״י סוטה מ: ד״ה בהני אית לה] **ז)** [עי׳ תוספות לעיל יא. ד״ה כגון ר״ש] **ח)** [לעיל י. פילה עו: תענית כא.] **ט)** [עדיות פ״ב מ״א ר״ה יז.] **י)** [גיר׳ הערוך מדני פי׳ מדן עיי״ן מובלע והוא מעגן כדכתיב מעדנות כימה איזב ל״מ ע״כ וע׳ סוכה יג: וכרש״י שם ד״ה רשמי מעדנים וכו׳ ולכאורה טוב לגרוס הכא בגמרא וברש״י מעדני אתא] **יא)** [כלומר עורך בשר גופו ומתקנו עורון] ע״ש בערך מ

גליון הש״ם

שם א״ל לבריה נשים דעתן קלה עליהן. עי׳ מג״א סס״ר קנ״ו: **שם בעידן צלויי לבשו.** עיין לעיל דף יא ע״א תוס׳ ד״ה כגון רבב״י: **גמ׳ במערתא אתא אליהו.** בירושלמי פ״ט דשביעית הוא בענין אחר ועוד שם עניינים נפלאים מרבב״י:

הגהות

גמ׳ שמע ר׳ פנחס בן יאיר התניה. נ״ב ל״ל מומניה. וכן הגיה כס׳ סדר הדורות ע״ש: (כן אריה)

רש״י ד״ה פה גומר. הכל. בענין יעקב הגילגא הקול: (ר״ש מדעסור)

תורה אור

גמ׳ א) וְהַמְּלֶךְ יִשְׂמַח בֵּאלֹהִים יִתְהַלֵּל כָּל הַנִּשְׁבָּע בּוֹ כִּי יִסָּכֵר פִּי דוֹבְרֵי שָׁקֶר: (תהלים סג, יב)

ב) אִם לֹא תֵדְעִי לָךְ הַיָּפָה בַּנָּשִׁים צְאִי לָךְ בְּעִקְבֵי הַצֹּאן וּרְעִי אֶת גְּדִיֹּתַיִךְ עַל מִשְׁכְּנוֹת הָרֹעִים: (שיר השירים א, ח)

ג) זָכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ: (שמות כ, ח)

ד) שָׁמוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ כַּאֲשֶׁר צִוְּךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ: (דברים ה, יא)

ה) וַיָּבֹא יַעֲקֹב שָׁלֵם עִיר שְׁכֶם אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ כְּנָעַן בְּבֹאוֹ מִפַּדַּן אֲרָם וַיַּחַן אֶת פְּנֵי הָעִיר: (בראשית לג, יח)

רש״י ו) מְלָשֵׁנִי בַּסֵּתֶר רֵעֲהוּ אוֹתוֹ אַצְמִית גְּבַהּ עֵינַיִם וּרְחַב לֵבָב אוֹתוֹ לֹא אוּכָל: (תהלים קא, ה)

ז) וְהָיָה מִדֵּי חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ וּמִדֵּי שַׁבָּת בְּשַׁבַּתּוֹ יָבוֹא כָּל בָּשָׂר לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְפָנַי אָמַר יְיָ: וְיָצְאוּ וְרָאוּ בְּפִגְרֵי הָאֲנָשִׁים הַפֹּשְׁעִים בִּי כִּי תוֹלַעְתָּם לֹא תָמוּת וְאִשָּׁם לֹא תִכְבֶּה וְהָיוּ דֵרָאוֹן לְכָל בָּשָׂר: (ישעיהו סו, כג-כד)

ח) הַתְקֵשֵׁר מַעֲדַנּוֹת כִּימָה אוֹ מַשְׂכִּוֹת כְּסִיל תְּפַתֵּחַ: (איוב לח, לא)

ח״ב ר״ת הלך רבי יהודה בן גריס וסיפר דבריס ונשמעו למלכות ויש ספריס שכתב בהן יהודה ואין נראה לרביעו תס דאמרינן בפרק קמא דמועד קטן (דף ט.) כי הוו מיפטרי ר׳ יהודה בן גריס ור״ש בן אלעזר מר׳ שמעון בן יוחי אמר ליה לבריה אנשים הללו אנשי טורה הם זיל גבייהו לדיברכון מכלל דגברא רבה היה ובסוף שמעתא ל״ג גל של עצמות בלשון גנגלי אלא נס נפשיה: עבד

על המעשר ר׳ אלעזר בר׳ יוסי אומר על לשון הרע אמר רבא ואיתימא ריב״ל מאי קראה [א]והמלך ישמח באלהים יתהלל כל הנשבע בו כי יסכר פי דוברי שקר איבעיא להו רבי אלעזר ברבי יוסי על לשון הרע קאמר או דילמא אף על לשון הרע נמי קאמר ת״ש כשנכנסו רבותינו לכרם ביבנה היה שם רבי יהודה ור׳ אלעזר בר׳ יוסי ור״ש נשאלה שאלה זו בפניהם מכה זו מפני מה מתחלת בבני מעיים וגומרת בפה נענה רבי יהודה ברבי אלעאי [ב]ראש המדברים בכל מקום ואמר אע״פ [ג]שכליות יועצות ולב מבין ולשון מחתך פה גומר נענה רבי אלעזר ברבי יוסי ואמר מפני שאוכלין בה דברים טמאין דברים טמאים סלקא דעתך אלא שאוכלין בה דברים שאינן מתוקנים נענה ר׳ שמעון ואמר בעון ביטול תורה אמרו לו נשים יוכיחו שמבטלות את בעליהן נכרים יוכיחו שמבטלין את ישראל תינוקות יוכיחו שמבטלין את אביהן תינוקות של בית רבן יוכיחו התם כדרבי גוריון דאמר רבי גוריון ואיתימא רב יוסף ברבי שמעיה בזמן שהצדיקים בדור צדיקים נתפסים על הדור [ג]אין צדיקים בדור תינוקות של בית רבן נתפסים על הדור א״ר יצחק בר זעירי ואמרי לה א״ר שמעון בן נזירא מאי קראה [ד]אם לא תדעי לך היפה בנשים צאי לך בעקבי הצאן וגו׳ ואמרינן גדיים הממושכנין על הרועים ש״מ אף על לשון הרע נמי קאמר ש״מ ואמאי קרו ליה ראש המדברים בכל מקום דיתבי רבי יהודה ורבי יוסי ורבי שמעון ויתיב יהודה בן גרים גבייהו פתח ר׳ יהודה ואמר כמה נאים מעשיהן של אומה זו תקנו שווקים תקנו גשרים תקנו מרחצאות ר׳ יוסי שתק נענה רשב״י ואמר כל מה שתקנו לא [ז]תקנו אלא לצורך עצמן תקנו שווקין להושיב בהן זונות מרחצאות לעדן בהן עצמן גשרים ליטול מהן מכס הלך יהודה בן גרים [א]וסיפר דבריהם ונשמעו למלכות אמרו יהודה שעילה יתעלה יוסי ששתק יגלה לציפורי שמעון שגינה יהרג אזל הוא ובריה טשו בי מדרשא כל יומא הוה מייתי להו דביתהו ריפתא וכוזא דמיא וכרכי כי תקיף גזירתא [ה]א״ל לבריה [ו]נשים דעתן קלה עליהן דילמא מצערי לה ומגליא לן אזלו טשו במערתא איתרחיש ניסא איברי להו חרובא ועינא דמיא והוו [ז]משלחי מנייהו והוו יתבי עד צואר״יהו בחלא כולי יומא גרסי [ח]בעידן צלויי לבשו מיכסו [ט]ומצלו והדר משלחי מנייהו כי היכי דלא ליבלו איתבו תריסר שני [ה]במערתא אתא אליהו וקם אפיתחא דמערתא אמר מאן לודעיה לבר יוחי דמית קיסר ובטיל גזירתיה נפקו חזו אינשי דקא כרבי וזרעי אמר [י]מניחין חיי עולם ועוסקין בחיי שעה כל מקום שנותנין עיניהן מיד נשרף יצתה בת קול ואמרה להם להחריב עולמי יצאתם חיזרו למערתכם הדור אזול איתיבו תריסר ירחי שתא אמרי [יא]משפט רשעים בגיהנם י״ב חדש יצתה בת קול ואמרה צאו ממערתכם נפקו כל היכא דהוה מחי ר׳ אלעזר הוה מסי ר״ש אמר לו בני די לעולם אני ואתה בהדי פניא דמעלי שבתא חזו ההוא סבא דהוה נקיט תרי [י]מדאני אסא ורהיט בין השמשות אמרו ליה הני למה לך אמר להו לכבוד שבת ותיסגי לך בחד חד כנגד [ג]זכור וחד כנגד [ד]שמור א״ל לבריה חזי כמה חביבין מצות על ישראל יתיב דעתייהו שמע ר׳ פנחס בן יאיר חתניה ונפק לאפיה עייליה לבי בניה הוה קא [יב]אריך ליה לבישריה חזי דהוה ביה פילי בגופיה הוה קא בכי וקא נתרו דמעת עיניה וקמצוחא ליה א״ל אוי לי שראיתיך בכך א״ל אשריך שראיתני בכך שאילמלא לא ראיתני בכך לא מצאת בי כך דמעיקרא כי הוה מקשי ר״ש בן יוחי קושיא הוה מפרק ליה ר׳ פנחס בן יאיר תריסר פירוקי לסוף כי הוה מקשי ר״פ בן יאיר קושיא הוה מפרק ליה רשב״י עשרין וארבעה פירוקי אמר הואיל ואיתרחיש ניסא איזיל אתקין מילתא דכתיב [ה]ויבא יעקב שלם ואמר רב שלם בגופו שלם בממונו שלם בתורתו [ה]ויחן את פני העיר אמר רב מטבע תיקן להם ושמואל אמר שווקים תיקן להם ור׳ יוחנן אמר מרחצאות תיקן להם אמר איכא מילתא דבעי לתקוני אמרו ליה איכא דוכתא דאית ביה ספק טומאה ואית

מלשני בסתר רעהו אותו אצמית: מתוקנין. מעושרים שהטבל במיתה בידי שמים כדיליף בגלא הן הנשרפים (סנהדרין דף פג.): **בעון בטול תורה.** דענוש נמי מיתה כדאמרן מקרא נדרש לפני פניו למען ירבו ימיכם הא אם לא תלמדו יתמעטו: **נשים יוכיחו.** שאינן מצוות על דברי תורה דכתיב ולמדתם אותם את בניכם ולא בנותיכם ומתות בשכרה אמר להן אף הן מבטלות את בעליהן: **תינוקות יוכיחו.** שאינן בני לימוד אמר להן אף הן בעון שמבטלים את אביהם להוליכן למתה ולנון ולפייסן באגוזים: **של בית רבן.** לא בטלין ולא מבטלין: **אם לא תדעי לך.** לשמור מצותי לאי לך ובקשי רחמים בזכות עקבי הצאן אבות הראשונים שהיו רגלי הצאן וחזוקם ורעי בזכותן את גדיותיך תינוקות שלך שלא יתפסו על משכנות הרועים רועי הדור ופרנסיו: **ש״מ אף על לשון הרע.** ולא פליג אמעשה דהא קאמר הכא שהם אוכלין דברים שאינן מתוקנין: **בן גרים.** בן גר וגיורת היה: **של אומה זו.** רומייס: **שווקין.** סדר מושב שוויקי עיירות וחולותיהן: **וסיפר דבריהם.** לתלמידיו או לאביו ואמו ולא להשמיענו למלכות ונשמעו על ידו למלכות: **יתעלה.** להיות ראש המדברים: **איברי להו חרובא.** לאכול פירותיו ועינא דמיא לשמות: **בחלא.** בחול שהיו פושטין בגדיהם שלא יבלו ומכסין ערותן בחול: **כרבי.** חורשים: **ועוסקין בחיי שעה.** לאפשר על ידי נכרים והקב״ה מחלק מזון וריוח לעושי רצונו: **משפט רשעים בגיהנם י״ב חדש.** שנאמר (ישעיה סו) [ז]ואש לא תכבה והיה מדי חדש בחדשו ומדי שבת בשבתו יבא כל בשר אף הגדולים בו בשמעע מה שמות למיעוי שלהם אף חדשים למיעוי שלהן והאי ודאי בפושעי גיהנם משמעי דכתיב לעיל מייה וילאו ולאו בפגרי האנשים הפושעים בי הכי תני לה בסדר עולם (פ״ו): **די לעולם.** בעוסקי תורה אני ואתה: **תרי מדאני.** מבילות של הדס להריח בשבת: **מדאני.** כמו מעדנות כימה (איוב לח) [ח]: **אריך.** מתקן ומתליץ: **פילי.** בקעיים סדקים ממתת הסול: **וקמצווחו ליה.** לר׳ שמעון שהדמעות מלוחין ומלאיצין את המכה בתחלתן: **אתקין מילתא.** כדרך שעשה יעקב כשגיעול מיד עשו: **שלם בגופו.** שנתרפא מלגעתו: **שלם בתורתו.** שלא שכח תלמודו מפני טורח הדרך: **תיקן להם.** דברי חן וחגייה ולי גרלה מויקן את מלקת הסדה לשון תיקון: ואית

מקבצת מראי מקומות

ב [ד] ב״מ לא: ע״ז ד: ר״ה יח: **ג** [ד] ר״ה יח: **ד** [ד] ר״ה יח: **ה** [ד] ר״ה יח: **ו** [ד] ר״ה יח: **ז** [ד] ר״ה יח: **ח** [ד] ר״ה יח: **ט** [ד] ר״ה יח: **י** [ד] ר״ה יח: **יא** [ד] ר״ה יח: **יב** [ד] ר״ה יח: **יג** [ד] ר״ה יח: **יד** [ד] ר״ה יח: **טו** [ד] ר״ה יח: **יז** [ד] ר״ה יח: **יח** [ד] ר״ה יח: **יט** [ד] ר״ה יח: **כ** [ד] ר״ה יח: **כא** [ד] ר״ה יח: **כב** [ד] ר״ה יח: **כג** [ד] ר״ה יח: **כד** [ד] ר״ה יח: **כה** [ד] ר״ה יח: **כו** [ד] ר״ה יח: **כז** [ד] ר״ה יח: **כח** [ד] ר״ה יח: **כט** [ד] ר״ה יח: **ל** [ד] ר״ה יח: **לא** [ד] ר״ה יח: **לב** [ד] ר״ה יח: **לג** [ד] ר״ה יח: **לד** [ד] ר״ה יח: **לה** [ד] ר״ה יח: **לו** [ד] ר״ה יח: **לז** [ד] ר״ה יח: **לח** [ד] ר״ה יח: **לט** [ד] ר״ה יח: **מ** [ד] ר״ה יח: **מא** [ד] ר״ה יח: **מב** [ד] ר״ה יח: **מג** [ד] ר״ה יח: **מד** [ד] ר״ה יח: **מה** [ד] ר״ה יח: **מו** [ד] ר״ה יח: **מז** [ד] ר״ה יח: **מח** [ד] ר״ה יח: **מט** [ד] ר״ה יח: **נ** [ד] ר״ה יח: **נא** [ד] ר״ה יח: **נב** [ד] ר״ה יח: **נג** [ד] ר״ה יח: **נד** [ד] ר״ה יח: **נה** [ד] ר״ה יח: **נו** [ד] ר״ה יח: **נז** [ד] ר״ה יח: **נח** [ד] ר״ה יח: **נט** [ד] ר״ה יח: **ס** [ד] ר״ה יח: **סא** [ד] ר״ה יח: **סב** [ד] ר״ה יח: **סג** [ד] ר״ה יח: **סד** [ד] ר״ה יח: **סה** [ד] ר״ה יח: **סו** [ד] ר״ה יח: **סז** [ד] ר״ה יח: **סח** [ד] ר״ה יח: **סט** [ד] ר״ה יח: **ע** [ד] ר״ה יח: **עא** [ד] ר״ה יח: **עב** [ד] ר״ה יח: **עג** [ד] ר״ה יח: **עד** [ד] ר״ה יח: **עה** [ד] ר״ה יח: **עו** [ד] ר״ה יח: **עז** [ד] ר״ה יח: **עח** [ד] ר״ה יח: **עט** [ד] ר״ה יח: **פ** [ד] ר״ה יח: **פא** [ד] ר״ה יח: **פב** [ד] ר״ה יח: **פג** [ד] ר״ה יח: **פד** [ד] ר״ה יח: **פה** [ד] ר״ה יח: **פו** [ד] ר״ה יח: **פז** [ד] ר״ה יח: **פח** [ד] ר״ה יח: **פט** [ד] ר״ה יח: **צ** [ד] ר״ה יח: **צא** [ד] ר״ה יח: **צב** [ד] ר״ה יח: **צג** [ד] ר״ה יח: **צד** [ד] ר״ה יח: **צה** [ד] ר״ה יח: **צו** [ד] ר״ה יח: **צז** [ד] ר״ה יח: **צח** [ד] ר״ה יח: **צט** [ד] ר״ה יח: **ק** [ד] ר״ה יח: **קא** [ד] ר״ה יח: **קב** [ד] ר״ה יח: **קג** [ד] ר״ה יח: **קד** [ד] ר״ה יח: **קה** [ד] ר״ה יח: **קו** [ד] ר״ה יח: **קז** [ד] ר״ה יח: **קח** [ד] ר״ה יח: **קט** [ד] ר״ה יח: **קי** [ד] ר״ה יח: **קיא** [ד] ר״ה יח: **קיב** [ד] ר״ה יח: **קיג** [ד] ר״ה יח: **קיד** [ד] ר״ה יח: **קטו** [ד] ר״ה יח: **קטז** [ד] ר״ה יח: **קטח** [ד] ר״ה יח: **קט

יג) **האי** מאן דסייר נכסיה בכל יומא משכח (פריטא) [אסתירא] [חולין קה, א]: יד) **ישלש** מעותיו שליש בקרקע שליש בפרקמטיא שליש תחת ידו [בבא מציעא מב, א]: **ואהבת** לרעך כמוך, הוי דן חבירך לכף זכות [אבות פ"א משנה ו], עיין בשבת דף קכ"ז [ע"א וע"ב]: **אל** יוציא דבר מגונה מפיו [פסחים ג, א], ולכן לא יאמר בתלמוד בגיס, אלא בעיס (יס של שלמה בבא קמא פרק ד' סימן יא): **לא** יהרוג כנה בפני חבירו (חגיגה פרק א' ה, א): **מסבת** דרך ארץ [רבה, סוף] פרק (ג') [ד] בעל הבית נכנס תחלה ואורח יוצא תחלה: זריזין מקדימין למצות, ואין מקדימין טפי מצפרא (פסחים דף (ז') [ד] ע"א): ז) **הקורא** לאברהם אברם עובר בעשה ולאו (סוף פרק קמא דברכות יג, א): **הנהנה** מסעודת חתן ואינו משמחו עובר בה' קולות (ברכות פרק א' ו, ב): טו) **השח** שיחת חולין עובר בעשה. פירוש, דבר גנאי וקלות ראש (יומא יט, ב): **לא** יאמר אדם יש לי יותר ממה שהיה ראוי לי לפי מעשי ושעבודי נגד ה', דאם כן אומר הקב"ה ותרן הוא, אלא יסייס בה זולת זכות אבות מסייע לי (יס של שלמה בבא קמא פרק ה' סימן כג). ולי נראה דהקב"ה נותן שכר יותר, אך שאינו מוותר עבירה, ומאריך אף: **בשבת** דף ל"א [ע"א] בשעה שמכניסין אדם לדין שואלין אותו נשאת ונתת באמונה, קבעת עתים לתורה, עסקת בפריה ורביה, צפית לישועה (פירוש, לדברי הנביאים), פלפלת בחכמה, הבנת דבר מתוך דבר. ואף על פי כן אי ירא' ה' היא אוצרו [ישעיה לג, ו] אין, אי לא לא. ועיין במדרש משלי [שוחר טוב פ"י ד"ה אמר] שהאריך הרבה מה ששואלין לאדם, אם למד שיעור קומה. ובעוותיהו הרבים אין אתנו יודע עד מה, וה' יתן חכמה. ופירש רש"י [שבת שם ד"ה קבעת] לפי שאדם צריך להתעסק בדרך ארץ, שאם אין דרך ארץ אין תורה [אבות פ"ג משנה יז], הוצרך לקבוע עתים לתורה בדבר קבוע שלא ימשך כל היום לדרך ארץ, עכ"ל. משמע דמי שאינו צריך לכך, חייב לקיים והגית בו יומם ולילה [יהושע א, ח], עיין בי"ד סימן רמ"ו [סעיף א]: **קידושין** דף (ל"ו) [ל*] ע"ב, חייב אדם ללמד בנו אומנות או לעסוק בסחורה, ואם אינו עושה כן כאלו מלמדו ליסטות: **שבת** דף קכ"ט [ע"א], כל מי שהקיז דם ואין לו מה יאכל יקח דינר רע וילך לחנווני ויטעום אצל כל אחד יין, ואח"כ כשירצה לקנות לא יקחנו החנווני, עד דטעים שיעור רביעית. ואע"ג דבהקזות שלנו אין בו כל כך חשש, מכל מקום יש ללמוד מזה לשאר חולה: **סוטה** סוף פרק ז' [מא, א], בשעה שקרא אגריפס המלך לא תוכל לתת עליך אים נכרי [דברים יז, טו] וגו' זלגו עיניו דמעות, מפני שלא היה מזרע ישראל, אמרו לו אחיו אתה, ובאותה שעה נתחייבו ישראל כליה על שהניחו לאגריפס [שם ע"ב]. דאע"פ שלא היה בידם למחות, מכל מקום היה להם לשמוק ולא להחזיקו בכך. וזהו עונש המחניף בדבר עבירה מחמת ירא' מפניו, ואינו חושש על ירא' הקב"ה. ומיהו אם מתירא שלא יהרגנו מותר לומר לו יפה עשית, אפילו עבר עבירה (תוספות שם ד"ה כל): **ברכות** דף ז' [ע"ב], רשע שהשעה משחקת לו אל תתגרה בו: **בשבת** דף ל"ג [ע"ב] אמרינן נשים דעתן קלות בזמן שמותר לו אחיו אתה, אבל אם האדם עושה דבר טוב בעבורתא. משמע שמותר לו לברוח כשיש סכנת נפשות אע"פ שמתוך זה גורם לעבר לחבירו, ומשמע טז) שהוא מחויב לסבול לעבר כדי שלא יהרג חבירו בחנם: **סוף** ברכות [סד, א], כל הדותק את השעה, שעה דותקתו. וכל הנהנה מפני השעה, שעה נדחה מפניו: **כל** הנהנה מסעודה שתלמיד חכם שרוי בתוכה כאלו נהנה מזיו השכינה [שם]: **שבת** דף ל' [ע"ב], בדברי תורה ענה כסיל כאולתו [משלי כו, ה], ובמילי דעלמא אל תען [שם, ד], כההוא דאמר לרבי אשתך זנתה עמי: **שם** דף ל"ב [ע"א], אל יעמוד אדם במקום סכנה. רב לא עבר במבול דאית ביה עכו"ם, אמר דילמא מפקד דינא עליה ומתפסנא בהדיה. שמואל לא עבר אלא במבול דאית ביה עכו"ם, אמר שטנא בתרי אומי לא שליט.

ואם כן בישראל מומר או רשע לגולי עלמא אין לעבור עמו:

קנז א שעה רביעית. א) משמע בפסחים דף י"ב [ע"ב] דאשכינן מעלות השחר שעות זמניות, דהא מייתי לה לענין חמץ בפסח, והתם אשכינן כן כמו שכתוב סימן תמ"ג [סעיף א בהגה ומ"א ס"ק ג].

הלכות נטילת ידים

סימן קנז זמן קביעות סעודה. ובו סעיף אחד:

א ב) **כשיגיע א שעה** (א) **רביעית יקבע סעודתו ואם**

קנז ב. פסחים דף י"ב [ע"ב] ושבת דף י' [ע"א]:

הגהות והערות

לא) ברש"י יומא כתב קלות ראש, ובסוכה כח, ב ד"ה שיחת חולין כתב דברי הגאי. ועיין מהר"ם ופמ"ג בסוף הסימן, ובספר פלאים בלקוטו מפרשים גרס בדברי המ"א "דבר הגאי":

לב) כוונתו למ"ש שם דשמואל הוה קא עבר במבולא וכו':

הגהות רעק"א

יג) (שם) **האי מאן דסייר**. חולין ק"ה [בת"ר]: יד) (שם) **ישלש מעותיו**. בבא מציעא מ"ב [בת"ר]: טו) (שם) **השח שיחת חולין וכו' וקלות ראש**. עיין בי"ד סימן רמ"ו סעיף כ"ה בהג"ה. ועיין בדמיו יונה פרק ב' דברכות (בדף הספר (י"ח)) [ט] ב' ד"ה ודברת בם עשה) השח שיחת חולין עובר בעשה, ושיחת חולין היינו כשמדבר בדברי הגאי, אבל כשמדבר בעסקיו לצורך פרנסתו אף על פי שאינו שיחה של תורה מותר, עכ"ל. ובפירוש רש"י יומא [יט, ב ד"ה ולא בדבריהם] שיחת חולין גנאי וקלות ראש לא]: טז) (שם) **שהוא מחויב לסבול צער כדי שלא יהרג חבירו בחנם**. אם אחד קטן נפשא ורוצים להרגו בדיניהם, אף דבדינו אינו חייב מיתה כיון שלא היה התראה, מכל מקום אסור למטמריה ולהצילו, עיין נדה דף ט"א ע"א, וברא"ש שם [פ"ט סימן ד] שהקשה על רש"י [שם ד"ה מיתם] דמיתה לומר דמשום קלא בעלמא יהא אסור להצילו, משמע דבדיור גמור אסור להצילו:

מחצית השקל

כל כתבי מיירי דמצערי ליה במה שאינו נוגע למילי דשמיא, ולכן מחל אע"ג דלא פייסוהו: **האי מאן דסייר נכסיה**. פרק כל הבשר דף ק"ה, מפני שמתקן הצריך תיקון. והוא הדין בעוסק במשא ומתן: **ישלש מעותיו**. בבא מציעא דף מ"ב. וכתב מהרש"א [שם ע"ב ד"ה לעולם] על שליש בקרקע שני פירושים. א', שליש יהיה מוטמן בקרקע, שיהיו שמורים, דכספים אין להם שמירה אלא בקרקע (ולפי זה לדידן ליתא, כמו שכתב סמ"ע סימן רצ"א סעיף ט"ו ס"ק כד, כיון שיש לנו בתים חזקים ושמורים אין צריך טמינה בקרקע). פירוש שני, שיקח בשליש מעותיו קרקע, שהן בטוחים מאחריות גניבה ושריפה, ועיין עוד שם: **הוי דן חבירך לכף זכות**. ובפרקי אבות פרק א' משנה ו' כתב הר"ע מברטנורא [ד"ה והוי דן] דוקא באדם שאין מעשיו ידועים אם צדיק אם רשע ועשה מעשה שיש לדונו לזכות או לחובה והדבר ספק, מדת חסידות לדונו לכף זכות. אבל אדם שהוחזק ברשע מותר לדונו לכף חובה, ע"ש: **לא יהרוג כנה כו'**. מפני שחברו קץ בה, והוא הדין כל דבר מאוס: **בעל הבית נכנס תחלה כו'**. מפני החשד: **טפי מצפרא**. דכן מצינו באברהם וישכם אברהם בבקר [בראשית כב, ג]: **השח שיחת חולין עובר בעשה [כו']** (יומא). דף י"ט ע"ב. ודרשו דכתיב [דברים ו, ז] ודברת בם ולא בדברים אחרים (פירש רש"י ד"ה ולא שיחת הילדים וקלות ראש) [לא], ולאו הבא מכלל עשה עשה: **דא"כ אומר הקב"ה ותרן**. והאמרינן [ירושלמי ביצה פ"ג הלכה ח; תענית פ"ב הלכה א] כל האומר הקב"ה ותרן יוותרו בני מעיו, אלא מאריך אפיה וגבה דיליה: **נותן שכר יותר**. ר"ל, דהא דאמרינן דאין הקב"ה מוותר היינו אם אדם עבר עבירה אין הקב"ה מוותר מעונשו או בעולם הזה או בעולם הבא אלא א"כ עשה תשובה, אלא מאריך אף ואם לא חזר בו גובה דיליה, אבל אם האדם עושה דבר טוב הקב"ה מוותר ונותן לו יותר משכר הראוי לו לאותה מצוה: **ופירש רש"י לפי שאדם צריך כו' משמע דמי שאינו צריך כו'**. ועיין מה שכתבתי בס"ק א' בשם הב"ח: **בשעה שקרא אגריפס כו' זלגו עיניו דמעות כו' רשע כו' אל תתגרה בו**. ולחד תירוץ הש"ס שם אפילו במילי דשמיא אם שעה משחקת לו אל יתגרה בו: **בשבת דף ל"ג אמרינן נשים כו' משמע שמותר לו לברוח כו' ומשמע שהוא מחויב כו'**. דאיתא התם ר' יהודה ור' יוסי ור' שמעון בן יוחאי ור' יודא בן גרים הוי יתבי, והיה ר' שמעון בן יוחאי מזלזל במעשה העכו"ם, ואמר שכל מה שמתקנים בעולם מרחצאות שוקים גשרים הכל עושים לכבוד עצמם. הלך יהודה בן גרים וסיפר דברים ונשמעו למלכות (ופירש רש"י שם ד"ה וסיפר סיפר דברים לתלמידיו או לאביו ולאמו, ולא להשמיע למלכות), וגזרו על ר' שמעון בן יוחאי הריגה. ותחלה הטמין ר' שמעון בן יוחאי ובנו את עצמם בבית המדרש, ולבסוף אמרו נשים דעתן קלות דלמא מצער להו המלכות להודיע באיזה מקום אנחנו מוטמנים וע"י קלות דעתן יגלו, ולכך ברחו והטמינו את עצמם במערה שגם נשותיהם לא ידעו מקומם. ומבואר שם לבסוף כשיצאו מן המערה פגע בר' יהודה בן גרים והענישו ר' שמעון בן יוחאי ונח נפשיה. ומדאמר נשים דעתן קלות כו', משמע שמחמת קלות דעתן יעשו שלא כדין ויגלו, מוכח דמצד הדין אף דהוי מצער להו הוה להו לסבול הצער ולא לגלות. ולבסוף כשברחו, אע"ג שיש לחוש פן יצערו הנשים לגלות מקומם ולאשר הנשים לא ידעו מקומם יסבלו צער עבורם, משמע דמותר להציל את עצמו מסכנות נפשות אע"ג שגורם ע"י זה צער לחבירו: **כל הנהנה מסעודה שתלמיד חכם כו'**. ויליף לה מיתרו, דכתיב [שמות יח, יב] ויקח יתרו כו' ויבא אהרן וכל זקני ישראל לאכל לחם עם חותן משה לפני אלקים, וכי לפני אלקים אכלו הלא לפני משה אכלו, אלא לומר לך כל הנהנה מסעודה שתלמיד חכם שרוי בתוכה כאלו נהנה מזיו השכינה, גמרא סוף ברכות. ועיין שם במהרש"א [סג, ב ד"ה והלא]: **רב לא עבר כו'**. חולין פרק גיד הנשה [צד, א] לב):

קנז (ס"ק א) **שעה רביעית**. משמע כו' כמו שכתוב סימן תמ"ג. ר"ל, דמהתם

חייבים, וכמו כן בשעת קריאת התורה המכבדה לעמוד ממש כבוד יתשב ואינו זילזול מ"ו.

אם מותר להציל עצמו אם עי"ז יגרם לחבירו סכנה, ובדין הצלת חבירו כשעי"ז יגרום לעצמו סכנה

[ה] **כתב** המג"א או"ח (סי' קנו בסוף הסימן) בשבת (לג:) אמרינן נשים דעתן קלות דלמא מצערי להו ומגלי לן אזלו טשו במערתא, משמע שמותר לו לברוח כשיש סכנת נפשות אעפ"י שמתוך זה גורם צער לחבירו, ומשמע שהוא מחויב לסבול צער כדי שלא יהרג חבירו בחנם[214], ולכאורה מדבא להוכיח משם דרשאי לברוח משמע מדבריו דרק אם גורם צער לחבירו, אבל אם יגרום בזה סכנות נפשות לחבירו היה אסור לברוח, ולא משמע כן כיון דהוא מציל את עצמו מה לו בזה שיגרום לחבירו איהו נפשיה מציל ומה איכפת לו בזה אם יתגלגל על ידי זה סכנת נפשות לחבירו, ואף בהיזק ממון מבואר ברמ"א חו"מ (סי' שפה ס"ב) היה רואה גזק בא עליו מותר להציל עצמו אעפ"י שעל ידי זה בא הגזק לאחר, והוא מגימוקי יוסף פ"א דב"ב (ריש ו. מדפי הרי"ף) משם הירושלמי (ב"ק פ"ג ה"א) ראה אמת המים שוטפת ובאה לתוך שדהו עד שלא נכנסו רשאי לפנותן למקום אחר [כלומר רשאי] לסתום גדר שדהו שלא יכנסו שם אעפ"י שנכנסין לשדה חבירו אבל אם נכנסו המים לתוך שדהו אינו רשאי לפנותן למקום אחר דכיון דמוטל הגזק על זה לאו כל כמיניה לסלקו מעליו ולהטילו על חבירו, והיינו אם עושה מעשה בגוף המזיק לסלקו אסור כשגורם בזה היזק לחבירו אבל אם אינו עושה מעשה בדבר המזיק רק להציל את שלו ודאי דרשאי, ומכ"ש להציל נפשו ולברוח מיין לנו לאסור אף אם על ידי זה גורם סכנת נפשות לאחרים, ובפרט כמו בעובדא דרשב"י שמביא המג"א דלא הוי ברור שיגרום לאחרים מדקאמר דלמא מצערי להו ומגלי לן, ובכה"ג אף אם יש ספק שיגרום סכנות נפשות לאחרים, ג"כ אין ספק מוציא מידי ודאי ורשאי לברוח.

ומ"ש המג"א דמשמע דמחויב לסבול צער כדי שלא יהרג חבירו וכוונתו מדקאמר נשים דעתן קלות משמע מצד קלות יעשו שלא כדין לגלות, יותר מזה מובא ב"י סוף ח"מ משם ירושלמי[215] דלהציל חבירו מסכנת נפשות אפי' להכניס את עצמו בספק סכנה חייב וכתב הטעם מפני שהלה ודאי והוא ספק ק"ו דחייב לסבול ושלא לגלות, ובאמת יש להבין אמאי יתחייב להכניס עצמו בספק סכנה כיון דאסור לאדם להכניס את עצמו בספק סכנה ואיך יתחייב בשביל להציל חבירו, ואף למיטרח ומיגר אגורי ברואה חבירו טובע בנהר דחייב ילפינן בש"ס סנהדרין (עג.) מקרא דלא תעמוד על דם רעך וברש"י שם (ד"ה קמ"ל) לא תעמיד על עצמך משמע אלא חזור על כל צדדין שלא יאבד דם רעך ועיין במהר"ם לובלין, מ"מ זה דוקא במקום דליכא ספק סכנת נפשות אבל באיכא מנ"ל דחייב להכניס את עצמו בספק סכנת נפשות להציל חבירו בפועל, כיון דאם יניח מלהציל אינו עושה שום דבר אבל ודאי שלא יעשה מעשה בקום ועשה לגלות אף אם יסבב על ידי זה שלא יגלה ספק סכנת נפשות חייב בדבר מן הדין, ורא"תי בפמ"ג במשבצות (סי' שכח סק"ז) שהביא דברי רבב"ז (ח"א אלף נב) דנשאל באם שולטן אמר לאחד הנך לקצוץ לך אבר שאינך מת בו או אמית ישראל חבירך, שי"ל ק"ו אם סכנת אבר אחד אין דומה שבת ושבת נדחה מפני פקוח נפש אינו דין דסכנת אבר אחד נדחה מפני פקוח נפש, והשיב דאין עונשין מן הדין ועוד בשבת משמיע הוא, אבל שביא הוא אונס א"א מפני פקוח נפש לא שמענו וגם לפעמים יש סכנת נפש באבר אחד ושיולא רוב דם וספק דידיה ודאי עדיף מודאי דחבריה[216], וכתב הפמ"ג דאם אומר אתה תמית לחבירך או אקוץ לך אבר י"ל דחייב מיתה בכה"ג ורולא הוא, והדבריס פשוטים דהא מחויב לסבור צער אף שלא לגלות ק"ו דאם להסר צערו וספק סכנת נפש שלו במיתת חבירו בודאי דהוי רולא, אולם מה דפשיטא ליה לרבב"ז שביא הוא אונס א"א לא שמענו תמהני הא בירושלמי הנזכר בב"י חו"מ מבואר דחייב להכניס את עצמו בספק סכנת נפש היכא דחבירו הוא ודאי ודאי דחבירו עדיף מספק דידיה וצ"ע לדין[217].

עבד כנעני אם הוה בכלל רעך ובענין גר תושב

[ו] **כתב** הפמ"ג באשל אברהם (או"ח סי' קנו סק"ב) נסתפקתי עבד כנעני אם בכלל ואהבת לרעך כמוך, ובהרא"ם פ' שמות[218] רעהו ולא עכו"ם הא עבד דחייב במצות בכלל רעך הוה[219], ובדרמב"ם רולא (פ"ה ה"ג) ובמכות (ח:) ישראל גולה ע"י עבד כנעני דהוי בכלל רעהו, וצ"ע בש"מ ב"מ (לו.) בדברי הר"ש די וידש דכתב בהא דקאמר שם בש"ס האומר לעבדו לא והשאל עם פרתי מהו תבעי למ"ד שלותו של אדם כמותו ה"מ שליח דבר מצוה הוא אבל עבד דלאו בר מצוה לא ופירש דמיעטי קרא משאלה בני ישאל איש מעם רעהו דעבד לאו ריע הוא לגמרי, וכמו שדרשו ז"ל ברעך רשע כמותך מכלל דדרשינן רעך להשוואה ע"כ, וקשה הא אף דכתיב וכי יזיד איש על רעהו בכל זאת עבד בכלל וכמ"ש הרא"ש הנזכר וברש"י בחומש ובמכילתא שם[220], והא ראה דישראל גולה על ידו אלמא דבכלל רעהו ולא דרשינן בכל מקום רעך כמותך להשוואה, ומלבד זה שם לענין שאלה אם עבד שאל מן העבד ישנו בדין שאלה בלי ספק וא"כ מאי קאמר דמיעטיה קרא משאלה ועיין פמ"ג בפתיחה כוללת (ח"ב אות מ').

ויש להעיר בדברי רמב"ם הל' רולח (פ"ב הי"א) שכתב ישראל שהרג גר תושב אינו נהרג בב"ד שנאמר (שמות כא, יד) וכי יזיד איש על רעהו, ובפ"ד (הי"א) כתב אבל גויים שאין בינינו ובינם מלחמה כו' אין מסבבים להם המיתה ואסור להנילן אם נטו למות כו' שנאמר (ויקרא יט, טז) לא תעמוד על דם רעך ואין זה רעך ואם בשביל דאין זה רעך א"כ הוא הדין גר תושב ג"כ לאו בכלל רעך הוא ולמה כתב גויים, ובאמת בהכרח לומר דבדקדוק נקט גויים ולא גר תושב דבהל' מלכים (פ"י הי"ב) כתב דנוהגין עם גר תושב בדרך ארץ ובגמ"א כישראל שהרי אנו מצווין להחיותו, ומ"מ זה רק מפני דרכי שלום

ד"ה אף הלאו דביאר דברי הרמב"ן דהיכי שהמצוה בקום ועשה גם הלאו שבו אינו אלא לחזק את העשה, ועי' בקהילות יעקב שם סי' כח דכתב כדברי רבינו והוסיף דאין צריך לומר דהתוס' שם פליגי על יסוד זה. **214.** מבאר במחצית השקל דמדאמר נשים דעתן קלות משמע שמחמת קלות דעתן יעשו שלא כדין ויגלו דמן הדין אף דמצערו להו אסור לגלות, והא דברחו מוכח דאף דזה גורם צער לנשים דלא ידעו מקומם ויצערו אותם ע"ז, משמע דמחמת סכנת נפשות מותר. **215.** כתב העמק שאלה שאילתא קמז ס"ד דכוונת הב"י להירושלמי בתרומות סוף פ"ח רב אימי איתצד בספסיפה (ניצוד במקום סכנה) וכו' אמר ר' שמעון בן לקיש עד דאנא קטיל אנא מתקטיל (או אני אהרוג או אני נהרג). **216.** עיין באור שמח רוצח פ"ז ה"ח. **217.** עיין באיסור והיתר כלל נט סי' לח וזר זהב שם אות כא. **218.** עיי"ש פרק כא, כ. **219.** וכ"כ המנחת חינוך מצוה שלח. **220.** עיי"ש בפמ"ג שו"ע

Printed from Otzar HaChochma website

חדושי רבנו חיים הלוי

על הרמב"ם

הלכות יסודי התורה

פ"ה הל"א כשיעמוד נכרי ויאנס את ישראל לעבור על אחת מכל מצות האמורות בתורה או יהרגנו יעבור ואל יהרג וכו' בד"א בשאר מצות חוץ מע"ז וגילוי עריות ושפיכות דמים, אבל שלש עבירות אלו אם יאמר לו עבור על אחת מהן או תהרג יהרג ואל יעבור עכ"ל. והוא בסוגיא דסנהדרין דף ע"ד אמר ר' יוחנן משום ר"ש בן יהוצדק נמנו וגמרו בעלית בית נתזה בלוד כל עבירות שבתורה אם אומרים לו לאדם עבור ואל תהרג יעבור ואל יהרג חוץ מע"ז וג"ע ושפ"ד וכו', ע"ז כר"א דתניא ר"א אומר ואהבת את ד' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך וכו', ג"ע ושפ"ד כדרבי דתניא רבי אומר כי כאשר יקום איש על רעהו ורצחו נפש כן הדבר הזה וכו' ומקיש נערה המאורסה לרועה, מה רועה יהרג ואל יעבור אף נערה המאורסה תהרג ואל תעבור, ורועה גופי' מנלן סברא הוא וכו' מי יימר דדמא דידך סומק טפי דילמא דמא דהאי גברא סומק טפי. ואם בסוגיא עוד לא אמרו אלא בגיעה אבל בפרהסיא אפילו מצוה קלה יהרג ואל יעבור וכו', והא אסתר פרהסיא הואי, אמר אביי אסתר קרקע עולם היתה, רבא אמר הנאת עצמן שאני. **ובתוס'** אם הקשו דתיפוק ליה דאסתר בכלל עריות הואי וכמבואר במגילה דף ט"ו כאשר אבדתי מבית אבא כך אבדתי ממך, ותירצו דאי משום עריות כו"ע ס"ל דמהני טעמא דקרקע עולם לענין דלא מיחייבא למסור עצמה משום עריות, דהא מרוצח קא יליפינן לה, ורוצח גופיה כי מיחייב למסור עצמו ה"מ קודם שיהרוג בידים, אבל היכא דלא עביד מעשה כגון שמשליכין אותו על התינוק ונתמעך מסתברא שאינו חייב למסור עצמו, דמאי אמר אדרבה מאי חזית דדמא דהבראי סומק טפי דלמא דמא דידי סומק טפי כיון דלא עביד מעשה. והרמב"ם דסתם ולא הזכיר כלל הך דקרקע עולם משמע דחולק ע"ז וס"ל דבכל גווני יהרג ואל יעבור בגילוי עריות, וכבר נחלקו הראשונים בזה, וכמבואר בבעל המאור ובמלחמות שם, עיי"ש דס"ל דאסתר לא הואי עריות כלל, דהך סוגיא ס"ל דהיתה פנויה, או דביאת נכרי לא חשיבא בכלל עריות וכשיטת ר"ת בתוס' שם, וע"כ זהו שסתם הרמב"ם דבעריות מיהא בכל גווני תהרג ואל תעבור. **אלא** לל"ע דהרי התוס' הוכיחו מרוצח דהיכא דהוי שב ואל תעשה אינו מחויב למסור עצמו ולמה פסק דבכל גווני תהרג ואל תעבור. וי"ל דכיון דברליחה גופא הא דחלוק שב ואל תעשה ממעשה בידים הלא אין זה משום חומר דמעשה בידים, ורק דכיון דשני הנפשות שקולות הן ע"כ צריך להיות שב ואל תעשה, ודינו כשני רציחות שאין דומות זא"ז דדינו בשב ואל תעשה,[1] (א) וע"כ לא שייך זאת בעריות דיימא דפקוח נפשו שקול כעריות, וכיון דילפינן מרוצח בעיקר הדין דאינו נדחה בפני פקו"נ ממילא הדר דינא דשב ואל תעשה ומעשה בידים שוין ובכל גווני תהרג ואל תעבור.[2] (ב)

ביאור הדין דשוא"ת ברציחה, ולפ"ז בג"ע הדי שונה

מח' הראשונים אם פיקו"נ דוחה ג"ע בשוא"ת

וי"ל עוד, דהנה ל"ע בדברי התוס', דמאי ענין נערה המאורסה למי שמשליכין אותו על התינוק ונתמעך, דהתם אינו לא הוי רוצח כלל ולא עבר על שפ"ד, דהא לא הוי רק כאבן ומך ביד הרוצח שמשליך אותו, דמי שמשליך אותו הוא הרוצח, ולהכי לא חייב למסור את עצמו, משא"כ בנערה המאורסה אף דלא קעבדה מעשה, מ"מ הרי היא עוברת על ג"ע, ולהכי שפיר הדין נותן דתהרג ואל

ביאור ד' התוס' דמ שמשליכי אותו הוי רוצח בשוא"ת

ביאורים

1. היינו דהא דפיקוח נפש אין דוחה איסור רציחה היכא דרוצח בקו"ע, אין זה משום דרציחה חמורה יותר מפיקוח נפש ועדיף שימות ולא יעבור באיסור רציחה (כמו בע"ז), דבאמת **פיקוח נפש דוחה איסור רציחה**, דאין איסור רציחה חמיר טפי משאר איסורים שבתורה שנדחים מפני פיקו"נ, אלא שמצד הלכות ההצלת נפש שבאה לדחות הרציחה אינו יכול לנקוט במעשה להציל את עצמו מפני פיקו"נ, שכיון שאם יציל את עצמו יצטרך להרוג מישהו אחר הרי שניהם שוים ואין לו להעדיף אחד על השני בקו"ע, דמאי אולמיה האי מהאי, וממילא אין מה שידחה את האיסור רציחה. וזהו שכ' רבינו "ודינו כשני רציחות שאין דוחות זו את זו", והיינו דדמי האי דינא להיכא שבעל כרחו יהרוג אחד משני אנשים, ואם ימנע מרציחת ראובן בהכרח יהרוג את שמעון, ואם ימנע מרציחת שמעון בהכרח יהרוג את ראובן, שאין נפק"מ מצד האיסור רציחה שעליו שהרי בכל מקרה יהרוג, ומ"מ דינו בשוא"ת כיון שאין דוחין נפש מפני נפש, וה"נ כן הוא.

2. היינו, דלפי הגדר הנ"ל שנתבאר ברציחה שבעצם פיקוח נפש דוחה רציחה אלא שכיון שהנפשות שקולות אין לו להציל אחד בחיי חברו, בהכרח הא דילפינן לג"ע הוא בגדר אחר, דהתם לא שייך לומר שפיקוח נפש דוחה ג"ע ואעפ"כ אסור לו לעבור בג"ע כיון דהגילוי עריות שקול עם נפשו, דהא אם מעיקר הדין הג"ע נדחה מפני פיקו"נ, אם כן בהכרח אין

עצי החיים

(א) לדברי רבינו יתכן לומר דגם היכא שעושה מעשה כדי להגיע למצב של רציחה בשוא"ת, ג"כ אסור, אע"ג שגוף הרציחה היא בשוא"ת, כיון דסו"ס הוא מביא את המצב של הרציחה, ולא מהני שגוף הרציחה היא בשוא"ת, דשוא"ת אינו רציחה קילא טפי שנדחה מפני פיקו"נ, דהא כל רציחה נדחית מפני פיקו"נ, אלא שאין כאן פיקוח נפש שמחייב להציל את עצמו כיון שאין דוחין נפש מפני נפש, ובשב ואל תעשה הדין הוא להיפך, שעליו לנקוט בשוא"ת וממילא ידחה הפיקו"נ את האיסור. וא"כ גם היכא שהמעשה אינו בגוף האיסור אלא מכשיר אל האיסור נמי אין לו לנקוט במעשה להעדיף רציחה של אחד על פני השני. ומפורש כז בשטמ"ק כתובות ג:. דהיכא שעושה מעשה כדי להיבעל בשוא"ת, כגון שהולכת מרצונה להיבעל, אסור לה לעשות כן, וכל ההיתר באסתר היה משום שהוליכוה בע"כ. אלמא דאע"ג דגוף הבעילה היא בשוא"ת מ"מ אסור, וזהו על פי המתבאר מדברי רבינו דהחילוק בין קו"ע לשוא"ת הוא לא מצד גוף הרציחה דרציחה בקו"ע דוחה פיקו"נ ורציחה בשוא"ת אינה דוחה, אלא כל רציחה דוחה פיקו"נ ורק יש הלכה נוספת ששתי הנפשות שקולות ואין להכריע ביניהם.

(ב) בגליונות חזו"א הקשה, דגם בג"ע אפשר לומר שהתורה שקלה את הג"ע עם חומר הענין של איבוד נפש שוה בשוה וממילא צריך להיות בשוא"ת כמו ברציחה. עכ"ד. ולפי מה שנתבאר בביאורים לכאורה הוא מיושב. דלא יתכז

תעבור.(ג) ונראה דכוונת התוס' כך היא, דכיון דרואה הוא מסברא דמאי חזית דידך וכו', א"כ הא גם אם הוה משכחינן דיהא בזה דין רואה ורק דלא ליעבד מעשה ג"כ לא היה חייב למסור עצמו, דמאי אמר אדרבה מאי חזית דדמא דחברתי סומק טפי דילמא דמא דידי סומק טפי כיון דלא קעביד מעשה,[3] וא"כ ה"ה בנערה המאורסה דילפא מרואה אף דעוברת על ג"ע כיון דלא קעבדה מעשה אין בה הך דינא דתהרג ואל תעבור. **אלא** דברואה גופא ל"ע בזה, דבאמת יש לפרש מאי דקאמר הגמ' הך סברא דמאי חזית דדמא דידך סומק טפי דילמא דמא דחברך סומק טפי בתרי גווני, או דינא דכיון דשקולין הם שניהם ע"כ ממילא הוי דינא דלריך להיות בשב ואל תעשה ועל מעשה בידים יהרג ואל יעבור, או דינא דכיון דשקולין הן ממילא אינה נדחית בפני פקו"נ, ואין חילוק בין שב ואל תעשה למעשה בידים דלעולם אין בה דין דחיה, וממילא דהוי דינא דיהרג ואל יעבור בכל גווני, וגם ברליחה גופה אם היה שוא"ת בגוונא דיש בה דין רליחה ג"כ אמרינן כיון דשקוליס הם ואין חבירו נדחה מפני פקוח נפשו ממילא יהרג ואל יעבור כיון דלא חלה דין דחיה בהרליחה.[4] (ד) ונראה דכן הוא כפירוש השני שכתבנו מהא דאיתא בב"מ דף ס"ב שנים שהיו מהלכין בדרך וביד אחד מהן קיתון של מים וכו'[5] עד שבא ר"ע ולימד ומי אחיך עמך חייך קודמין לחיי אחיך. הרי דאע"ג דהתם הוי בשוא"ת, ועוד יותר דלא הוי התם דין רליחה כלל ורק משום דין הצלה, ומ"מ צריכין לקרא דומי אחיך עמך דחייך קודמין,[6] וש"מ דדווקא בהצלה דאיכא קרא דומי

גדר דין מאי חזית

ביאורים

הנפש שקולה עם גילוי עריות אלא עדיפה ממנה, וא"כ אמאי באמת אין פיקו"נ דוחה ג"ע. והרי בהכרח עלינו ללמוד מרציחה לגילוי עריות דהא גלי קרא דילפינן מרציחה לגילוי עריות. וע"כ דלא ילפינן את גדר הדין משפ"ד אלא רק את הדין בפועל, שכמו שברציחה למעשה איסור רציחה דוחה פיקו"נ, ה"נ יהיה הדין בגילוי עריות, שאיסור ג"ע ידחה פיקוח נפש, והגדר יהיה בהכרח לא כמו ברציחה שפיקוח נפש בעצמותו דוחה איסור רציחה, אלא שאין פיקוח נפש דוחה גילוי עריות, דג"ע חמור טפי מפיקוח נפש. וממילא לא שייך לחלק בין עובר על הג"ע בקו"ע לבין עובר בשוא"ת, דאין חילוק בחומרת האיסור בין קו"ע לשוא"ת, וגם ברציחה כל מה שחילקו בין קו"ע לשוא"ת אינו משום חומרת האיסור אלא משום שאין להכריע בקו"ע בין שתי נפשות שקולות. (וכן ביאר הגר"מ סולובייצ'יק זצ"ל בכוונת רבינו, הובא בספר "גליונות הגר"ח").

3. היינו דפיקוח נפש דוחה רציחה, ורק **אין היכי תימצי** של פיקוח נפש שיכול לדחות רציחה, דבכל פיקוח נפש שבא לדחות רציחה הוא דוחה נפש מפני נפש ואין כאן העדפה של פיקוח נפש לדחות חברו מפניו, אבל לו יצויר שהיה היכי תימצי של פיקוח נפש היה דוחה איסור רציחה, וכוונת התוס' בנזרק על התינוק היא, דגם לו יצויר שהיה עובר בזה על איסור רציחה היה לו מותר להניח לזרוק אותו כיון שבזה הפיקוח נפש אומר להיפך שאין לו להעדיף את התינוק על עצמו, והדר דינא דפיקוח נפשו דוחה את האיסור רציחה.

4. היינו דלהצד הראשון גם כשיש ב' נפשות שקולות **כל נפש דוחה איסור רציחה**, דסו"ס יש להציל כל אחד מהם, אלא שאין להציל אחד על חשבון השני בקו"ע, דאין להכריע בין שניהם, אבל בעצם הדבר נשאר כאן פיקוח נפש הדוחה כל איסורים שבתורה. ולהצד השני כשיש שתי נפשות שקולות **אין כח בשום אחד מהם לדחות איסור רציחה**, דפיקוח נפש כזה שכנגדו עומד איבוד נפש אחר אין בכוחו לדחות איסור רציחה, כיון שאין כאן דין חיובי להציל עצמו, אלא רק דין של שוא"ת, וכיון שאין כאן דין חיובי לעשות כך וכך, אין מה שידחה את האיסור. ולפ"ז מש"כ התוס' דמותר להרוג בשוא"ת היכא שמציל בזה את נפש עצמו משום דפקו"נ דוחה רציחה, תלוי בחקירה זו, דלהצד הראשון מותר לו לעבור על איסור רציחה, דפיקוח נפשו דוחה רציחה, והרי יש כאן פיקוח נפש כיון דאם לא יעשה כן יהרג, ואע"פ שעכשיו שמציל עצמו חברו נהרג, מ"מ אכתי נשאר כאן הדין דפיקוח נפש דוחה רציחה כיון שזה מה שצריך לעשות כשיש ב' נפשות סותרות, אבל להצד השני שכשיש ב' הצלות סותרות בטל הדין של הדחיה, אזי היכא שהורג בשוא"ת חייב למסור עצמו כדי לא לעבור באיסור רציחה אפילו בשוא"ת, דאין כאן פיקוח נפש המתיר את האיסור, כיון דכשיש ב' נפשות שקולות אסור להכריע בין שניהם וצריך להיות במצב של שוא"ת ומה שיקרה יקרה, ואין כח במצב של פיקו"נ כזה לדחות שום איסור שבתורה, כיון שאין דין חיובי להציל את פלוני.

5. המשך לשון הגמ' שם: אם שותין שניהם מתים ואם שותה אחד מהן מגיע לישוב, דרש בן פטורא מוטב שישתו שניהם וימותו ואל יראה אחד מהם במיתתו של חבירו.

6. דבלאו הקרא היה חייב להציל את חברו אע"פ שע"י זה הוא מת, דאין פיקו"נ דוחה חיוב הצלה היכא ששתי הנפשות שקולות, דכשיש שתי נפשות שקולות אין כלל כח דחיה של פיקוח נפש על כל האיסורים שבתורה.

עצי החיים

ללמוד מרציחה שהתורה שקלה את האיבוד נפש בדרגה שוה לאיסור, דהא גם ברציחה גופה האיבוד נפש אינו שקול עם האיסור אלא עדיף עליו, דהא רציחה נדחית מפני פיקו"נ, ורק בשיקול הפיקוח נפש עצמו אמרינן ששתי הנפשות שקולות, ואם נרצה ללמוד לעריות את גדר הדברים בהכרח הוי תרתי דסתרי, דלא יתכן שהתורה גם העדיפה את הפיקו"נ יותר מהרציחה וגם אמרה שהדברים שקולים. **ובעיקר** הקושיא אמאי לדעת הרמב"ם לא ילפינן שוא"ת בעריות מרציחה, באבן האזל כאן כתב די"ל דכיון דבעריות גילתה התורה דשוא"ת של הנבעלת הוי כמעשה כדכתיב ונכרתו הנפשות העושות, ממילא חייבת למסור עצמה דהוי כקו"ע, ודמיא לרוצח שצריך למסור עצמו כדי לא להורג בקו"ע. עכ"ד. ויל"ע בזה, דהנה הא דמחלקינן הכא בין קו"ע לשוא"ת, דאין לו להרוג את חברו בקו"ע בשביל להציל עצמו אבל מותר לו להרגו בשוא"ת, אין זה משום שאיסור רציחה בקו"ע חמור יותר, אלא שאין לו להכריע בינו לבין חברו דשניהם שקולים, ולכן אמרינן שישאר בשוא"ת ומה שיקרה ממילא יקרה. ולפ"ז אין נפק"מ בזה שהתורה גילתה דבעריות חשיב שוא"ת כאילו הוא קו"ע, דזה שייך רק לענין הגדרת מעשה העברה דנחשב הדבר לעברה של קו"ע, אבל לענין זה שאין לאדם לקום ולהחליט בידיים, זה תלוי במציאות, ובזה אין שייך חידוש התורה דאחשביה רחמנא כמעשה.

(ג) בגליונות חזו"א הקשה, דהא וודאי אם עולה על הגג ומזמין עצמו לזריקה על התינוק הוי איסור רציחה, וא"כ גם בכה"ג שדיברו התוס' שאינו עולה ומזמן עצמו אלא מניח לנכרי להשליכו הוי איסור רציחה בשוא"ת. והגר"מ סולובייצ'יק זצ"ל (בספר הנ"ל) כתב ליישב בדעת רבינו, דאמנם היכא שמזמן עצמו ע"י מעשה שישליכוהו על התינוק הוי איסור רציחה, אבל זהו רק משום שעושה מעשה שמביא את הנפילה שלו על התינוק, ולכן הנפילה מתייחסת אליו, אבל היכא שאינו עושה כלום ורק מניח לנכרי להשליכו מהכ"ת שיתייחס אליו רק משום שזה נעשה ע"י גופו. **ובאבן** האזל כאן כתב להוכיח מהא דב"ק כז. נפל מן הגג ברוח מצויה והזיק חייב בארבעה דברים דהיכא שגופו מזיק ע"י כובדו הוי בגדר אדם המזיק אע"פ שאינו עושה שום מעשה בידיים, וא"כ ה"נ הכא שגופו הורג ע"י כובדו הוי איסור רציחה. עכ"ד. אמנם גם ראיה זו יש לדחות לפי הנ"ל, דהתם הוא המזמן את גופו למצב שמביא את הנזק ובזה נחשב שהוא מזיק ע"י גופו, ואע"פ שאינו מזיק ע"י מעשה מ"מ הוא מזיק על ידי גופו, ואדם שמזיק ע"י גופו נחשב לאדם המזיק. אבל הכא הגוי הוא הרוצח ע"י שימוש בגופו של הישראל, שהרי הישראל לא זימן את עצמו למצב שגופו ירצח, ובזה אין הישראל נחשב לרוצח רק בגלל שהרציחה נעשתה ע"י גופו.

(ד) בחידושי רבי שמואל פסחים סי' י"ב כ' לדקדק כצד זה השני מלשון רש"י בפסחים כה: (ד"ה מאי חזית) שכ' וז"ל: דמ"מ יש כאן אבוד נפש והתורה לא התירה לדחות את המצוה אלא מפני חיבת נפשו של ישראל וכאן עבירה נעשית ונפש אבודה מי יאמר שנפשך חביבה לפני המקום יותר משל זה דילמא

אחיך עמך דחייך קודמין, אבל ברליחה דליכא קרא בכל ענין יהרג ואל יעבור אף בשוא"ת ובלא עביד מעשה, אם אך יש בו דין רליחה,[7] (ה) ולפ"ז שפיר פסק הרמב"ם דבעריות תהרג ואל תעבור בכל גווני אף בקרקע עולם, כיון דגם ברליחה הדין כן דאינה נדחית בפני פקו"נ בכל גווני, וה"ה לעריות דילפינן מינה דאין בה דין דחיה כלל לעולם, וע"כ בכל גווני תהרג ואל תעבור אף בקרקע עולם ובשב ואל תעשה וכמש"כ.

הלכות תפילה

פ"ד הל"א ה' דברים מעכבין את התפלה אע"פ שהגיע זמנה וכו' וכוונת הלב וכו' כיצד כל תפלה שאינה בכוונה אינה תפלה ואם התפלל בלא כוונה חוזר ומתפלל בכוונה. מלא דעתו משובשת ולבו טרוד אסור לו להתפלל עד שתתישב דעתו עכ"ל. מסתימת לשון הרמב"ם מבואר דדין כוונה הוא על כל התפלה שכל התפלה הכוונה מעכבת בה, וקשה ממה שפסק הרמב"ם בפ"י שם ז"ל מי שהתפלל ולא כיון את לבו יחזור ויתפלל בכוונה ואם כיון את לבו בברכה ראשונה שוב אינו צריך, דמבואר להדיא דהכוונה אינה מעכבת רק בברכה ראשונה, וצ"ע.

שני דיני כונה בתפילה

ונראה לומר דתרי גווני כוונות יש בתפלה, האחת כוונה של פירוש הדברים, ויסודה הוא דין כוונה, ושנית שיכוון שהוא עומד בתפלה לפני ה', כמבואר בדבריו פ"ד שם ז"ל, ומה היא הכוונה שיפנה את לבו מכל המחשבות וירגיש עצמו כאלו עומד לפני השכינה. ונראה דכוונה זו אינה מדין כוונה רק שהוא מעצם מעשה התפלה, ואם אין לבו פנוי ואינו רואה את עצמו שעומד לפני ד' ומתפלל אין זה מעשה תפלה, והרי הוא בכלל מתעסק דאין בו דין מעשה,[1] (א) וע"כ מעכבת כוונה זו בכל התפלה. דבמקום שהיה מתעסק דינו כלא התפלל כלל, וכאלו דלג מלות אלה. והלא ודאי דלעניין עצם התפלה כל הי"ח ברכות מעכבות, ורק היכא שמכוון ומכיר מעשיו ויודע שהוא עומד בתפלה אלא שאינו יודע פירוש הדברים שזה דין מסויים רק בתפלה לבד, הוספת דין כוונה. זה הוא דאיירי הסוגיא דברכות דף ל"ד המתפלל צריך שיכוון לבו בכל

ביאורים

7. דגם למסקנא דדרשינן חייך קודמין לחיי חברך, לא נאמר בזה שבכה"ג שנפשו נאבדת חשיב פיקוח נפש גם היכא שכנגד זה נאבדת נפש חברו, אלא עצם היסוד נשאר גם למסקנא דדבר זה לא חשיב פיקוח נפש, ורק בהצלה נאמר שבטל עיקר מצות הצלת נפשות היכא שע"י ההצלה יסתבב מיתה לעצמו, אבל לגבי שאר המצוות שבתורה נשאר הדין דבכה"ג שע"י שיציל את עצמו ימות חברו אין בזה כח לדחות שום איסור שבתורה, דכיון ששניהם שקולים ואין להעדיף אחד על השני אין מה שידחה איסור רציחה. וא"כ היכא שהורג את חברו בשוא"ת אין כח בפיקוח נפשו לדחות איסור רציחה זה, כיון שכנגד הצלת נפשו יש הצלת נפש אחרת, ואין להעדיף נפש אחת על הנפש השניה, וא"כ הפקו"נ שלו לא יכול לדחות איסור רציחה ואסור לו להרוג את חברו אפי' בשוא"ת, ודלא כהריב"ם.

1. בפשטות כוונת רבינו דמעשה תפילה הוא לעמוד לפני המלך, והמציאות של "עומד לפני המלך" תלויה במחשבתו, שאם הוא חושב שעומד לפני המלך הרי הוא באמת עומד לפניו ואם אינו חושב ע"ז הרי אינו עומד בפניו,

עצי החיים

של זה חביבה טפי עליו ונמצא עבירה נעשית ונפש אבודה, עכ"ל, הרי מבואר מדברי רש"י שהגדר במאי חזית הוא שבטל כל דין הפקו"נ כיון שממ"נ נפש מישראל אבודה. עכ"ד. ונראה מדבריו שהבין בכוונת רבינו דהטעם שכשיש שתי נפשות שקולות בטל כל הדחיה של פיקו"נ הוא משום שאין כאן הצלת נפש מישראל דממ"נ נפש אבודה. אמנם לפמש"כ בביאורים הגדר הוא דהיכא שיש שתי נפשות שקולות אסור לו לבחור בין שניהם, ולא שבטל כל הוחי בהם, דאין מחשבים שבסך הכל יהיה יהודי אחד יותר, דהצלת כל נפש עומדת בפני עצמה, אלא שאעפ"כ כיון שהצלת אחד תלויה באיבוד אחר אין לבחור ביניהם, וממילא אין מה שידחה את האיסור רציחה, ולא בטל עיקר הפיקוח נפש אלא רק הדין דחיה. וכן יש לבאר בלשון רש"י, דאין כוונתו דמחשבים שבסך הכל נפש מישראל נאבדת, אלא שכיון שיש נפש כנגד נפש ושניהם שקולים אין לבחור ביניהם וממילא אין מה שידחה את הלאו. ומעתה אין הוכחה מלשון רש"י האם בטל לגמרי הדין דחיה שבפקו"נ כשיש כנגדו נפש אחרת, או שרק בפועל אין לנו לבחור בקו"ע ואיננו יכולים לדחות זה מפני זה. ובגלינות חזו"א כ' דהוא תימה לומר שאדם חייב להרוג עצמו כדי להציל את השני (וכהצד השני בדברי רבינו), והיינו דלדברי רבינו דכשיש ב' נפשות שקולות בטל הפיקו"נ אסור לו להרוג, ממילא חייב להרוג את עצמו כדי לא לעבור באיסור רציחה. ועוד, דלפ"ז גם חייבים כל ישראל להרגו כדי שלא ישליכוהו על התינוק, שהרי אסור לו להרוג את התינוק. עכ"ד. ולמש"כ בביאורים מיושב היטב לכאורה, דאין כוונת רבינו שבטל עיקר הפיקו"נ, אלא שאין דין דחיה באופן שהפיקו"נ הוא בחירה בין ב' נפשות, וא"כ אין מה שיתיר לו איסור רציחה דאין כאן וחי בהם, אבל להרוג את עצמו בקו"ע בוודאי אסור לו, דעל הריגת עצמו בקו"ע עלינו לדון להיפך, שאסור לבחור בין ב' הנפשות בקו"ע וא"כ אין מה שיתיר לו איסור רציחת עצמו, דהרי ב' הנפשות שקולות. ולכן גם מש"כ החזו"א שלפ"ז חייבים כל ישראל להרגו בוודאי אינו כן גם לרבינו, דרק הוא עצמו חייב למסור עצמו למיתה כדי לא לעבור על איסור רציחה כיון שאסור לו לבחור בין ב' הנפשות, ועליו להיות במצב של שוא"ת אע"פ שזה פיקו"נ. אבל לכל ישראל זה להיפך, שהרי לגביהם הבחירה להרגו היא בקו"ע, ואסור להרגו בשביל להציל את התינוק דהא להם יש חיוב הצלה על שניהם, והכלל בכה"ג הוא שוא"ת.

(ה) העולה מדברי רבינו דאי לאו קרא דחייך קודמין חייב אדם למסור נפשו להציל את חברו, כיון דאין כח בפיקוח נפשו לדחות חיוב הצלה. ותמהו בזה האחרונים, דאיזו סברא יש בזה שיצטרך להרוג את עצמו לצורך הצלת חברו. והחזו"א בגלינות הוסיף דא"כ גם כשיתן לחברו את המים יצטרך חברו לחזור ולתת לו דאז יצטרך הוא להציל אותו, ואין לדבר סוף. וכן תמה בחידושי רבי שלמה כתובות סי' ב', דאטו מי שחברו מושלך בבור צריך למסור נפשו כדי להוציאו. ולכאו' לפמש"נ בכוונת רבינו דאסור לאדם לבחור בין ב' נפשות שקולות, ומכח שאסור לו לבחור פוקע לגמרי הדין דחיה, י"ל דזה לא שייך לחייבו לעשות מעשה בידיים להרוג עצמו כדי להציל את חברו, דאדרבה שם הסברא היא להיפך שאסור לו להעדיף את חברו על עצמו, ותמיד ההכרעה היא שוא"ת ומה שיקרה יקרה, שאין להעדיף אחד על השני. וא"כ אין מקום לקושיא מה ידחה את החיוב הצלה, דוודאי פיקוח נפשו מחייב שיהיה שוא"ת, וזה מה שדוחה את החיוב הצלה. ולפ"ז צ"ל דגם בסוגיא דב"מ דמבואר שחייב להניח לחברו לשתות וזה עדיף מפיקוח נפש, יסוד הדין דישתו שניהם הוא דכיון שהמים מזומנים לפני שניהם אסור לבעל המים למנוע את חברו מלשתות דבזה הוא בוחר נפש אחת על פני השניה, (ואע"פ שהמים שלו מ"מ כיון שבמציאות הם מזומנים לפני חברו ומותר לו לשתותם בלא רשותו, שהרי פיקוח נפש דוחה איסור גזל (ורק צריך לשלם) חשיב מניעה ממנו, והוא חידוש), וממילא לא ימנע אף אחד מחברו וישתו שניהם וימותו. ובאבהא"ז כאן הקשה, דמהיכ"ת דחייב למסור עצמו כדי להציל את חברו, הא רק ג' עברות דוחות פקו"נ, וחיוב הצלה אינו מג' עברות ולמה לא יידחה מפני פקו"נ. ורק אי נימא דאביזרייהו דג' עברות נמי דוחה פיקו"נ נוכל לומר שהימנעות מהצלה היא בגדר אביזרייהו דרציחה, אבל מה נעשה להשיטות שאביזרייהו אינו דוחה פיקו"נ. וכן הקשה באבי עזרי פ"א מהל' רוצח ה"ט. ולכאו' דברי רבינו מבוארים, דיסוד דבריו הוא שפיקוח נפש שיש כנגדו הצלת נפש אחרת אין בו כח לדחות שום איסור, דאין כאן דין חיובי של הצלת נפש אחת אלא מצב של שוא"ת, ולכן אין נדחה אפי' חיוב הצלה.

(א) בגלינות חזו"א הקשה דזה דבר שאי אפשר, דבשעה שמהרהר באיזה דבר הרי מסיח דעתו מכוונת עומד לפני המלך, והרי כל אדם אין ניצול

א[ו]וחי אחיך עמך אהדר ליה כי היכי דניחי (ה) ורבי יוחנן האי וחי אחיך עמך מאי עביד ליה מבעי ליה לכדתניא שנים שהיו מהלכין בדרך וביד אחד מהן קיתון של מים אם שותין שניהם מתים ואם שותה אחד מהן מגיע לישוב דרש בן פטורא מוטב שישתו שניהם וימותו ואל יראה אחד מהם במיתתו של חבירו עד שבא ר' עקיבא ולימד וחי אחיך (ו)עמך חייך קודמים לחיי חבירך מיתיבי (ז)**א**הניח להם אביהם מעות של רבית אע"פ שיודעים שהן של רבית אינן חייבין להחזירן (ח) הא אביהן חייב להחזיר בדין הוא דאבוהון נמי לא מיחייב להחזיר ואידי דקא [ב]בעי למתני סיפא (ט)[ב]הניח להן אביהם פרה וטלית וכל דבר המסוים חייבין להחזיר מפני כבוד אביהם תני נמי רישא בדידהו והני מפני כבוד אביהם מי מיחייבי קרי כאן [ג]ונשיא בעמך לא תאר (י)בעושה מעשה עמך כדאמר (יא)ר' פנחם משמיה (יב)דרבא בשעשה תשובה הכא נמי [ד]בשעשה תשובה אי עשה תשובה מאי בעי גביה [ה]שלא הספיק להחזיר עד שמת (יג)מיתיבי הגזלנין ומלוי רבית אע"פ שגבו מחזירין גזלנין מאי אע"פ שגבו איכא אי גזול גזול אי לא גזול גזלנין קרית להו אלא אימא גזלנין (ג) מאי ניהו מלוי רבית אע"פ שגבו מחזירין תנאי היא דתניא רבי נחמיה ורבי אליעזר בן יעקב (יד)פוטרין את המלוה ואת הערב מפני שיש בהן קום עשה מאי קום עשה לאו משום דאמרינן להו קומו אהדורו מכלל דתנא קמא סבר לאו בני אהדורי נינהו לא מאי קום עשה לקרוע שטרא מאי קסבר אי קסבר (טו)שטר העומד לגבות כגבוי דמי (ז) והא עבדו איסורייהו ואי לאו כגבוי דמי הא לא עבוד ולא כלום לעולם קסבר שטר העומד לגבות לאו כגבוי דמי והא קא משמע לן דשומא מילתא היא הכי נמי מסתברא דתנן (טז)ואלו עוברים בלא תעשה המלוה והלוה הערב והעדים בשלמא כולהו עבוד מעשה אלא עדים מאי עבוד אלא לאו שמע מינה דשומא מילתא היא ש"מ אמר רב ספרא כל שאילו בדיניהם מוציאים מלוה למלוה בדינינו מחזירין ממלוה ללוה כל שאילו בדיניהם אין מוציאין מלוה למלוה בדינינו אין מחזירין ממלוה ללוה א"ל אביי לרב יוסף וכללא הוא והרי סאה בסאה דבדיניהם מוציאין מלוה למלוה ובדינינו אין מחזירין ממלוה ללוה אמר ליה אינהו בתורת פקדון אתא לידיה **א**"ל רבינא לרב אשי והרי משכנתא בלא נכייתא דבדיניהם מוציאין מלוה למלוה ובדינינו

אי עשה תשובה מאי בעי גביה. למ"ד רבית קלולה יוצאה בדיינין פריך שפיר דהיה לו להחזיר ואפילו למאן דאמר איכה יוצאה מ"מ הוה לו להחזיר משום לעז ובושת וכיון דלא חשש גם בניו אין להם לחוש לכבודו: **גזלן מאי אע"פ שגבו איכא.** וא"ת דאף על פי שגבו משום מלוה ברבית נקטי' וי"ל דא"כ גזלנין למאי מנינהו פשיטא דמחזיר להכי איצטריך ליה לשנויי הגזלנין מאי ניהו מלוי ברבית:

תנאי היא. וא"ת דבהגזל (ב"ק דף לד:) משני דמחזירין לגאה ידי שמים ואמאי לא משני נמי הכא הכי והתם נמי אמאי לא משני תנאי היא כדמשני הכא וי"ל דהכא קאמר אליבא דר' יוחנן ולדידיה דאמר איכה יוצאה בדיינין אף לגאה ידי שמים אינו צריך להחזיר ולכך לא מצי לשנויי הכא אלא תנאי היא וסוגיא דהתם אמי כההוא תנא דאית ליה יוצאה בדיינין דפריך אהכיא בריינתא דסברה דמן התורה מחזירין אלא משום מעשה שהיה תקנו דאין מחזירין ופריך מהך בריינתא דהויא לאחר התקנה ותנאי דהכא נחלקו אם יוצאה בדיינין מן התורה ולגא [ו] כפי' ריב"ן דפירש לעיל למורא ניתן שיש לו להחזיר מירלאת שמים ולא להסכון על פי בית דין:

לא מאי קום עשה לקרועי שטרא. פרש"י וכולהו סבירא להו כוותיה דר' יוחנן דאי גבו אין מחזירין דמו ליכא קום עשה לאהדורי רבית ופלוגתייהו בלא גבו וקשה דמעיקרא פריך אדר' יוחנן ומשני תנאי היא ופלוגתייהו בדבי יוחנן ודמי דכולהו סבירא להו כוותיה כל שכן דאמר ליה שפיר טפי וי"ל דמעיקרא ודאי סבר דפליגי בלאו דוחל תקח מאתו נשך ופליגי בדבי יוחנן ורבי אלעזר ומסיק דכולהו אית להו דר' אלעזר ולא לקי אלאו דחל תקח משום דניתק לעשה הוא בהשבה אבל פליגי בלאו דלא תשימון והיכא דלא גבה עדיין הרבית דמ"ק סבר מיד כשנכתב השטר נגמרה השומא והוי כאילו גבה כבר ואין עוד תקנה לתקן הלאו דלא תשימון ור' נחמיה ורבי אלעזר [ב"י] סברי לאו דשומא מתלא תלי וקאי שאם יקרע השטר קודם שיגבה פטור והמקשה לא הבין יפה טעמו ופריך אי כגבוי דמי כו' ואי לאו כגבוי דמי אמאי חייב לרבנן ומשני לאו כגבוי דמי וטעמייהו דרבנן דסברי משעת כתיבה נגמרה השומא וא"ת והיכי ס"ד מעיקרא דפליגי בחל תקח הא אמרינן לקמן (דף עה:) דערב אינו עובר אלא משום לא תשימון בלבד וי"ל דהיינו כשהערב לא קבל רבית מן הלוה אבל הכא שהערב קבל רבית מן הלוה ונתנו למלוה לכך חייב גם משום חל תקח לת"ק ואם תאמר ואמאי לא דמי דכולהו סבירא להו כר' אלעזר ופליגי אי חייב על לאו הניתק לעשה אי לא לגאו וי"ל יג)(להכא) הלכה דפטור ועוד דברים תמוהה (דף ד:) פי' דלכ"ע פטור:

אינהו בתורת פקדון אתא לידיה. דאמר (לקמן דף סג:) מי קדמו תטין בחלבאי כמו כן הייתי שומרם בבית ומוכרם ביוקר: לקח

וחי אחיך עמך. ריסיה דקרא ברבית קאי אל תקח מאתו וגו': **אם ישתו שניהם ימותו.** בגמא אמין מספיק לשניהם: **ואם ישתה האחד מגיע לישוב.** וימלא מים: **עמך.** חייך קודמין: **אינהו הוא דאין חייבין להחזיר.** כדתלה (ה)רבה בהגזל בתרא (ב"ק דף קיב.) ומי אמיך עמך לדיליה הוא לאזהריה דמתנא אהדר ליה דניחי בהדך דסיפיה דקרא אריסיה קאי אל תקח ואם לקחת החזר אבל לבריה לא אזהר: **בדין הוא בו'.** כרבי יוחנן דהאי ומי אמיך לכדר"ע: **המסוים.** שניכר שהוא (ו)גזל ואביהם נזכר בה לקולן: **דר' פנחם.** בסוף מומר בקודש (מגיגה דף כו.): **גזלנין קרית להו.** בתמיה: **פוטרין את המלוה ואת הערב.** מן לא תעשה ומלקות: **מפני שיש בהן קום עשה.** והוה ליה לאו הניתק לעשה: **קומו אהדורו.** מה שגביתם וזהו נתקו לעשה כדאמרינן אל תקח ואם לקחת החזר ומי אמיך: **לאו בני אהדורי נינהו.** ומי אמיך לכדר"ע: **לא.** לעולם אימא לך אם גבה דברי הכל אינו מתוקן בחזרה מן המלקות דאין כאן ניתק לעשה והאי דתני פטורין בשלא גבו דהתם לא הואי אלא שומא בעלמא שמטו עליו נשך על ידי תנאי ואמו רבי נחמיה ור' אלעזר למימר דלא תשימון עליו נשך דקאמר דממנא לאו אשומא גרידתא קפיד אלא אשומא הבא לידי גיבוי וכל כמה שלא גבו איכא קום עשה לקרועי שטרא והשתא קפריך ואזיל לפרושי שיטיא מאי קסבר כו': **כגבוי דמי.** שהרי שיעבד לו קרקעותיו על הקרן ועל הרבית: **עבדו לאיסורייהו.** וקריעתו הוא הסבתו ואם גבו נמי הוו מיתייבי ליה לאהדורי: **לא עבד כלום.** ומאן פליג עלייהו: **לעולם לאו כגבוי דמי.** ואשומא גרידתא מתייב ליה תנא קמא: **דתנן כו'.** ואי אמרת לא מתייבי עד דגבו בשלמא כולהו עבדי מעשה בגבייתו מלוה גובה מן הערב והערב מן הלוה הלוה נתן ביד המלוה ועבר בלא תשיך (דברים כג.)[ג] אלא עדים מאי עבוד: **אלא לאו משום שומא.** הלכך מלוה וערב נמי מתחילתן חייבין משום שומא: **בדיניהם.** של אומות שלא נאסר להם רבית: **מוציאין מן חלוה למלוה.** אם אין לו משכון ע"י תנאי שביניהם כגון רבית קלולה: **בדינינו.** אם גבה מחזירין לו כר' אלעזר ולקמיה פריך ליה מאבא רבית דבדיניהם מוציאין ובדינינו אין מחזירין: **כל שבדיניהם אין מוציאין.** מפרש לקמן: **ובדינינו אין מחזירין.** את העודף ביוקר שהוקיר החטים בשעת תשומין דהא אבא רבית הוא: **אינהו בתורת פקדון אתו לידיה.** אינהו כי מגבו סאה בסאה מן הלוה למלוה לאו בתורת רבית קא מגבו ליה אלא בתורת פקדון הוא בעייהם דהא סאה מסר לו בידו וכי אמר רב ספרא למילתיה הכי אמרה כל שבדיניהם מוציאין בתורת רבית בדינינו מחזירין: **משכנתא בלא נכייתא.** מלוה מעות על הכרם ואוכל את הפירות ואינו פוסק לנכות לו מן המוב כלום בשביל אכילתו ואוכל בתורת רבית: **דבדיניהם מוציאין.** אם אכל הלוה הפירות משמשכנה: ובדינינו

מסורת הש"ם

גמ' ה) ע' תוס' ע"ז ו. ד"ה והשתא] ג) ב"ק לד: קיב. [תוס' סס"ה] ג) [שבת ל. וש"נ] ד) ב"ק לד: ה) ג"ז בס' סנהדרין פה. יבמות כב: [לעיל מח: ב"ב ד. מכות מ:] ו) ג"ז שם מגיגה כו. ז) [ביבמות איתא דרב פפא ומגיגה איתא דרב ובסנהדרין ובב"ק איתא כדאמר רב פנחס בשעשה] ח) [ב"ק לד:] ט) [יבמות לח: וש"נ] י) [לקמן עה:] רש"י יא) [לפנינו איתא רבא] יב) פי' וע"ע רבינ בלה לידו. רש"ל תוס' יג) [ל"ל דהכי]

הגהות הב"ח

(ה) גמ' כי היכי דניחי בהדך ור' יוחנן:
(ג) שם אינן חייבין להחזירן אינהו דאין חייבין להחזיר הא אבוהון חייב להחזיר:
(ג) שם ומאי ניהו:
(ד) שם כגבוי דמי הא כל"ל ואות ו' נמחק:

הגהות הגר"א

[ה] תוס' ד"ה תנאי. כפי' ריב"ן כו'. נ"ב וכ"פ נ"י אבל הרשב"ם כתב כתוס' (ועמ"ש רפינו פיו"ד סי' קס"ח ס"ק ז):

גליון הש"ם

גמ' א"ל רבינא לרב אשי. עיין לקמן סז ע"ח תוס' ד"ה פיני ודף סד ע"ב תוס' ד"ה ונא ודף קיד ע"ב ברש"י ד"ה מאי קאמר:

תורה אור

גמ' א) אַל תִּקַּח מֵאִתּוֹ נֶשֶׁךְ וְתַרְבִּית וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ וְחֵי אָחִיךָ עִמָּךְ: (ויקרא כה, לו)
ב) אֱלֹהִים לֹא תְקַלֵּל וְנָשִׂיא בְעַמְּךָ לֹא תָאֹר: (שמות כב, כז)
רש"י ג) לֹא תַשִּׁיךְ לְאָחִיךָ נֶשֶׁךְ בֶּסֶף נֶשֶׁךְ אֹכֶל נֶשֶׁךְ כֹּל דָּבָר אֲשֶׁר יִשָּׁךְ: (דברים כג, כ)

עין משפט נר מצוה

טו א ב ג ד מיי' פ"ד מהל' מלוה ולוה הל' ד סמג לאוין קלג טוש"ע י"ד סי' קסא סעי' ו:
טז ה מיי' שם הל' ג סמג שם:
יז ו מיי' שם הלכה ב וסמג שם טוש"ע שם סי' קס סעי' ג:

לשון חכמים ◆ שומא - הערכת הנכס לצורך גביה בעל חוב (ע"פ רש"י לעיל מח:): משכנתא - נכס הממושכן למלוה, והוא אוכל מפירותיו (ע"פ רש"י כאן ולקמן סז.): נכייתא - ניכוי, הפחתה מהחוב (ע"פ רש"י):

Printed from Otzar HaChochma www.otzar.com

שיעור בסוגיא דכלה: פיקוח נפש

HaRav Dovid Rosenbaum

מראה מקומות:

א) סנהדרין ע"ד. -- "אמר ר' יוחנן משום ר"ש בן יהוצדק" עד סוף העמוד

ב) מנחת חינוך רצ"ה -- ד"ה ולכאורה

ג) סנהדרין ע"ד: -- תוס' ד"ה בן נח מצווה

ד) סנהדרין ע"ד: -- "והא אסתר פרהסיא..."

ה) חידושי הר"ן שם -- ד"ה רבא אמר הנאת עצמן שאני

ו) שו"ע יו"ד ס' ק"נ סעיף ג' -- וע' הגר"א שם ס"ק ד'

לז"נ הרב מרדכי בן ר' יהודה הלוי זצ"ל

סימא פיגא בת ר' ישראל דוד ע"ה

by

Mr. & Mrs. Joel Yarmack

Mr. & Mrs. Shimmy Yarmack

Mr. & Mrs. Shua Barber

רב פפא אמר. הא דקתני אמותו יש לה קנס במפותה קאמר דבמה קנסא נמי היא ולהילה לא ניתן דהא אינה מקפדת: **אביי אמר.** לעולם באמוסה וכגון דיכול המגיל להגיל באחד מאבריו של זה שלא ניתן להורגו מעתה ור' יונתן בן שאול היא: **ויכול.** הנרדף או הרודהו להגיל באחד מאבריו ולא הגיל אלא בנפשו נהרג עליו: **במצות שבמיתה.** שהוא מתכוין להרוג את מבירו והכה את האשה הכתוב מדבר: **דכתיב ואם אסון יהיה.** ומי לא מתכוין להרוג דשוגג הוא אמאי מקטיל אלא לאו ש"מ במתכוין ואסתם רודף ניתן להגילו בנפשו כדאמרינן לעיל וזה רודף היה שהיה מתכוין ואפ"ה כתיב דאסה לא יהיה אסון כאן מיהו אינה מיתה עונש יענש דמי ולדות: **אי אמרת בשלמא** וכו'. כגון שיכול הרודה להגיל באחד מאבריו דהוא לא ניתן להורגו הלכך אין כאן מיתה ויענש: **אלא אי אמרת** וכו'. אמאי יענש הא רודף הוא וניתן להגיל בנפשו: **דילמא שאני הכא.** להכי משלם ואע"ג (לילכא[ד]) לד מיתה משום דמיתה לזה ותשלומין לזה הממיתה והתשלומין אינן באין לו ע"י אדם אחד שהממיתה באה עליו בשביל מבירו שהיה מריב עמו והתשלומין דבעל האשה הן דאינים דעלמא הוא הלכך לא מיפטר מתשלומין דהאי משום חיוב מיתה דמיתייב אחידך: **לא שנא.** אם היה כאן חיוב מיתה אין חילוק להתחייב תשלומין בין שהמיתה באה עליו בשביל בעל התשלומין בין שבאה עליו בשביל אחר פטור: **מתחייב בנפשו הוא.** כדליפה זו שהרי ניתן להגיל בנפשו ואע"ג דכלים הללו של שאר כל אדם הן דמיתה לזה ותשלומין לזה פטור: ורודף שהיה רודף. אחר מבירו להורגו וזה רודף אחריו להגילו ושיבר את הכלים כו' **סבר** לה **כאבוה.** בעבודת כוכבים דעונשים מן הדין והדל ליף שבת בחול חלול מעבודת כוכבים מחללייה מות יומת (שמות לא) ומזרעך לא תתן להעביר למולך—ולא תחלל (ויקרא יח): **נתזה.** אם האיש: **יעבור ואל יהרג.**[ע] ומי בהם ולא שימות בהם: חוץ מעבודת כוכבים וכו'. לקמן ליף לה: **בפרהסיא.** לקמן מפרש כמה פרהסיא: **לא תחללו.** בפרהסיא אינה חלול השם ולריך לקדש את השם וזהו ונקדשתי שמוסר נפשו על אהבת יולרו: **ואהבת את ה' אלהיך.** משמע שלא תמירנו בעבודת כוכבים: **לבך נאמר** וכו'. כלומר הרא אהבתו תביבה לך יותר מכל אהבתך לך: מה רוצה יהרג **ואל יעבור.** ואם[ד] אמר לו הוי רוצה והרוג את עלמך ואל תעבור: **סברא הוא.** שלא תדחה נפש תבירו דאינה תרתי אחוד נשמה ועבירה מפני נפשו דליכא אלא תדא אחוד נשמה והוא לא יעבור דכי אמר רחמנא לעבור על המצות משום ומי בהם משום דיקרה בעיניו נשמה של ישראל והכא גבי רוצח כיון דסוף סוף איכא אחוד נשמה למה יהא מותר לעבור מי יודע שנפשו תביבה ליולרו יותר מנפש תבירו הלכך דבר המקוש לא ניתן לדחות: **מרי דוראי.** אדון עילי ונכרי הוה: **מאי חזית דדמא דידך סומק טפי.** מי יודע שיהא דמך תביב ונאה ליולרך יותר מדם תבירך הלכך אין כאן לומר ומי בהם ולא שימות בהם שלא התיר הכתוב אלא משום תבינות נפשם של ישראל להקב"ה וכאן שיש אחוד נפש תבירו[ד] לא ניתן דבר המלך לדחות שהיה על הריליחה: **ואפילו מצוה קלה יהרג ואל יעבור.** שלא ירגילו העובדי כוכבים להמרין את הלבבות לכך: ערקתא

רב פפא אמר במפותה ודברי הכל אביי אמר ביכול להציל באחד מאבריו ורבי יונתן בן שאול היא דתניא [ה] רבי יונתן בן שאול אומר [א] רודף שהיה רודף אחר חבירו להורגו ויכול להצילו באחד מאבריו ולא הציל נהרג עליו מאי טעמא דרבי יונתן בן שאול דכתיב [א] וכי ינצו אנשים (יחדו) וגו' [ב] וא"ר אלעזר [ג] במצות שבמיתה הכתוב מדבר דכתיב [ב] ואם אסון יהיה ונתתה נפש ואפ"ה אמר רחמנא [ג] ולא יהיה אסון ענוש יענש אי אמרת בשלמא יכול להציל באחד מאבריו לא ניתן להצילו בנפשו היינו דמשכחת לה דיענש כגון שיכול להציל באחד מאבריו אלא אי אמרת יכול להציל באחד מאבריו נמי ניתן להצילו בנפשו היכי משכחת לה דיענש [ד] דילמא שאני הכא דמיתה לזה ותשלומין לזה (ו) לא שנא [ז] דאמר רבא [ח] רודף שהיה רודף אחר חבירו ושיבר את הכלים בין של נרדף ובין של כל אדם פטור מאי טעמא מתחייב בנפשו הוא ונרדף ששיבר את הכלים של רודף פטור של כל אדם חייב של רודף פטור שלא יהא ממונו חביב עליו [ט] מגופו של כל אדם חייב שמציל עצמו בממון חבירו ורודף שהיה רודף אחר רודף להצילו ושיבר את הכלים בין של רודף בין של נרדף בין של כל אדם פטור ולא מן הדין שאם אי אתה אומר כן נמצא אין לך כל אדם שמציל את חבירו מיד הרודף: אבל הרודף אחר בהמה: תניא רשב"י אומר העובד עבודת כוכבים ניתן להצילו בנפשו מק"ו ומה פגם הדיוט ניתן להצילו בנפשו פגם גבוה לא כל שכן [י] וכי עונשין מן הדין קא סבר עונשין מן הדין תניא רבי אלעזר ברבי שמעון אומר המחלל את השבת ניתן להצילו בנפשו סבר לה כאבוה דאמר עונשין מן הדין ואתיא שבת [ג] בחילול [ד] חילול מעבודת כוכבים א"ר יוחנן משום ר"ש בן יהוצדק נימנו וגמרו בעליית בית נתזה בלוד [ג] כל עבירות שבתורה אם אומרין לאדם עבור ואל תהרג [ה] יעבור ואל יהרג חוץ מעבודת כוכבים וגילוי עריות ושפיכות דמים ועבודת כוכבים לא והא תניא [ו] א"ר ישמעאל מנין שאם אמרו לו לאדם עבוד עבודת כוכבים ואל תהרג מנין [ז] שיעבוד ואל יהרג ת"ל [ח] וחי בהם [ט] ולא שימות בהם יכול אפילו בפרהסיא תלמוד לומר [י] ולא תחללו את שם קדשי ונקדשתי אינהו דאמור בר"א [כ] דתניא ר"א אומר [כא] ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך אם נאמר בכל נפשך למה נאמר בכל מאדך ואם נאמר בכל מאדך למה נאמר בכל נפשך אם יש לך אדם שגופו חביב עליו מממונו לכך נאמר בכל נפשך ואם יש לך אדם שממונו חביב עליו מגופו לכך נאמר בכל מאדך גילוי עריות ושפיכות דמים כדרבי דתניא [כב] רבי אומר [כג] כי באשר יקום איש על רעהו ורצחו נפש כן הדבר הזה וכי מה למדנו מרוצח מעתה הרי זה בא ללמד ונמצא למד מקיש רוצח לנערה המאורסה מה נערה המאורסה ניתן להצילו בנפשו אף רוצח ניתן להצילו בנפשו ומקיש נערה המאורסה לרוצח מה רוצח יהרג ואל יעבור אף נערה המאורסה תהרג ואל תעבור רוצח [כד] גופיה מנא לן סברא הוא דההוא דאתא לקמיה דרבה [כה] ואמר ליה אמר לי מרי דוראי זיל קטליה לפלניא ואי לא קטלינא לך אמר ליה לקטלוך ולא תיקטול מי יימר דדמא דידך סומק טפי דילמא דמא דההוא גברא סומק טפי כי אתא רב דימי א"ר יוחנן לא שנו אלא שלא בשעת גזרת המלכות [כו] דאבל בשעת גזרת המלכות אפי' מצוה קלה יהרג ואל יעבור כי אתא רבין א"ר יוחנן אפי' שלא בשעת גזרת מלכות לא אמרו אלא בציבור [כז] אבל בפרהסיא אפי' מצוה קלה יהרג ואל יעבור מאי מצוה קלה אמר רבא בר רב יצחק [כח] אמר רב אפילו

שלא יהא ממונו חביב עליו. דמדייתן להצילו בנפשו כל שכן דייתן בממונו:

קסבר עונשין מן הדין. לא דמי לעונשין מן הדין [ט] דאפילו בה אמי ורבא לקמן בפ' הנערפין (ד' עו.) (ב) כדפרישית בפרק ד' מיתות (ד' עג: ד"ה האמת) והא דאיעטריכא לעיל חד למעוטי עבודת כוכבים היינו נמי למתן דאמר עונשין ומ"ד אין עונשין הוה משני חד למעוטי בהמה דדמי לעריות ואידך אידי דכתיב נער כתיב נמי נערה:

אפילו

מסורת הש"ס עם הוספות

א) [לעיל נז.], ב) לקמן עט. כתובות לב., ג) [ע"ש לקמן עט. על הגליון], ד) ב"ק קיז., ה) [לעיל נד. ושם נאמן], ו) [ע"ז כז:], ז) יומא פה. ע"ז כז: נד:, ח) ברכות סא: פסחים כה. יומא פב., ט) [לעיל עג. וש"נ].

הגהות הב"ח

(א) גמ' ותשלומין לזה. נ"ב עי' לעיל דף ט ע"ב וכנ"ק דף כג ע"א בתוס': (ב) תוס' ד"ה קסבר וכו' כדמפרש בפרק אדבא מיתות:

גליון הש"ם

גמ' יעבור ואל יהרג חוץ. עי' סוטה י ע"ב תוס' ד"ה עוש:

תורה אור השלם

א) וְכִי יִנָּצוּ אֲנָשִׁים וְנָגְפוּ אִשָּׁה הָרָה וְיָצְאוּ יְלָדֶיהָ וְלֹא יִהְיֶה אָסוֹן עָנוֹשׁ יֵעָנֵשׁ כַּאֲשֶׁר יָשִׁית עָלָיו בַּעַל הָאִשָּׁה וְנָתַן בְּפִלְלִים: [שמות כא, כב]

ב) וְאִם אָסוֹן יִהְיֶה וְנָתַתָּה נֶפֶשׁ תַּחַת נָפֶשׁ: [שמות כא, כג]

ג) וְשִׁמַרְתֶּם אֶת הַשַּׁבָּת כִּי קֹדֶשׁ הִוא לָכֶם מְחַלְּלֶיהָ מוֹת יוּמָת כִּי כָל הָעֹשֶׂה בָהּ מְלָאכָה וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִקֶּרֶב עַמֶּיהָ: [שמות לא, יד]

ד) וּמִזַּרְעֲךָ לֹא תִתֵּן לְהַעֲבִיר לַמֹּלֶךְ וְלֹא תְחַלֵּל אֶת שֵׁם אֱלֹהֶיךָ אֲנִי יְיָ: [ויקרא יח, כא]

ה) וְשִׁמַרְתֶּם אֶת חֻקֹּתַי וְאֶת מִשְׁפָּטַי אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֹתָם הָאָדָם וָחַי בָּהֶם אֲנִי יְיָ: [ויקרא יח, ה]

ו) וְלֹא תְחַלְּלוּ אֶת שֵׁם קָדְשִׁי וְנִקְדַּשְׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִי יְיָ מְקַדִּשְׁכֶם: [ויקרא כב, לב]

ז) וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ: [דברים ו, ה]

ח) וְלַנַּעֲרָ לֹא תַעֲשֶׂה דָבָר אֵין לַנַּעַר חֵטְא מָוֶת כִּי כַּאֲשֶׁר יָקוּם אִישׁ עַל רֵעֵהוּ וּרְצָחוֹ נֶפֶשׁ כֵּן הַדָּבָר הַזֶּה: [דברים כב, כו]

הגהות וציונים

(ט) ראשונים וכת"י בנפשו **אמאי יענש:** (ב) [בב"ק איתא **רבה** רע"י תוס' כתובות ל ע"ב בד"ה רב אשי] (גליון) רע"י מהרש"ל שכצ"ל: (ג) צ"ל ממונו **המור** מגופו (מהרש"ל): (ד) תיבת "מנין" ליתא בכת"י ובע"ז: (ה) צ"ל **ורוצה** (כ"ה בכת"י): (ו) להעביר את ישראל מדתם לעבודת כוכבים (גליון) ובדפו"י שלפני הצענורה הנוסח בשעת **השמד**, וכן בסמוך: (ז) [צ"ל **דאיכא**] (גליון) כ"ה בדפו"ר: (ח) יש להוסיף **דכתיב** (באה"מ, וכ"ה בנמוקי יוסף): (ט) צ"ל **אם** (רש"ש, וכ"ה בנמוקי יוסף): (י) צ"ל **הבירך** (דק"ס): (כא) עי' נו"ב תנינא חו"מ סי' ס ד"ה ולכן, מה שהקשה והגיה בדברי התוס':

ליקוטי רש"י

ויכול. הנרדף להגיל עצמו באחד מאבריו של רודף כגון לקטע רגלו. **ולא הציל.** אלא הרגו [לעיל נז:]. **וכי ינצו אנשים.** זה עם זה ונתכוין להכות את חבירו והכה את האשה [שמות כא, כב]. **דכתיב ואם אסון יהיה.** שמתה האשה. **ונתתה נפש תחת נפש.** ואע"פ שלא נתכוון אלא להכעיס נתכוון להרוג ואשמעינן נתכוון להרוג את זה והרגו את זה חייב [בתובות לב.]. ואי לא נתכוון להרוג חייבת מקצתו וכי מיתכוון מיהא חייב אף על גב דלא נתכוון אלא לחבירו דהא כתיב וכי ינצו אנשים וגו' [לקמן עט.]. **ולא יהיה אסון.** באשה. **ענוש יענש.** לשלם דמי ולדות לבעל שמין אותה כמה היתה לוראה לאחר בשוק להבעלות בדמים בשביל הריונה. עונש יענש, יגבו ממון ממנו כמו (דברים כב יט) ועבשו אותו מאה כסף [שמות שם]. **ושיבר את הכלים.** בין של נרדף בין של כל אדם פטור מלשלם שהרי מתחייב בנפשו הוא בדליפה זו ואפילו אין הורגו דתנן בפרק בן סורר ומורה ואלו ניתנו להגיל בנפשו הרודף אחר חבירו להרגו וממלא תשלומין ומחוץ מיתה כאין באחד. **מגופו.** שהרי נרדף זה רשאי להרוג את רודפו שנאמר (שמות כב) אם במחתרת הוא מצוי הוא אמורה אם בא להרגך השכם להרגו. **ולא מן הדין.** שהרי המגיל עצמו בממון חבירו חייב כ"ש מגיל אחרים בממון חבירו [ב"ק קיז:]. **וכי עונשין מן הדין.** דתניא בפ"ק דמכות (ה:) אינם כי יקח אם אמותו וגו' אין לי אלא בת אביו שלא בת אמו אמו בת אמו שלא בת אביו בת אביו ובת אמו מנין תלמוד לומר ערות אמותו גילה הכא קל וחומר הוא למדתה שאין עונשין מן הדין וכו' ופליגי תנאי בפ' בתרא ואיתא דדרים לשלי אמותו גילה דגבי עונש לדרשא [אחריתא] ועונש דבת אביו ובת אמו קסבר עונשין מן הדין [ובחיים קז:]. **ושפיכות דמים.** כגון אמרו לו הרוג ישראל אחיך ואם לאו מיהרג [פסחים כה:]. **ולא תחללו.** לעבור על דברי חזיזין ממשמע שנאמר ולא תחללו מה תלמוד לומר ונקדשתי אמור אני עצמי ונקדשתי אמור אני עצמי ויקדש שמי יכול בחיבי תלמוד לומר בתוך בני ישראל ונסתרה אמור אני עצמי יתקדש עצמו על מנת שכל המוסר עצמו על מנת הגם אין עושין לו גם שכן מלינו בחנניה מישאל ועזריה שלא מסרו עצמן על מנת הגם שנאמר (דניאל ג, יח) וכן לא ידע להוא לך מלכא וגו' מגיל ולא מגיל ידע להוא לך וגו' [ויקרא כב, לא]. **אמה נאמר בכל מאדך וגו'.** יאמר אחביב שבהן ולא שכן שאינו אחביב [ירמא פב:]. יאמר אחביב מאיהן ודיו ומפרש לפי שפעמים שזה אחביב ופעמים שזה אחביב לכך הוצרכו שיהן לומר אהוב את בוראך יותר מן אחביב עליך [פסחים שם.]. **כי כאשר יקום וגו'.** בנערה המאורסה כתיב [ירמא שם]. לפי שסוגיו זהו משמעו כי אונסה היא ומחוקה עמד עליה כאדם הטומד על מבריו להרגו

מנת למות שכל המוסר עצמו על מנת הגם אין עושין לו גם שכן מלינו בחנניה מישאל ועזריה שלא מסרו עצמן על מנת הגם שנאמר (דניאל ג, יח) וכן לא ידע להוא לך מלכא וגו' מגיל ולא מגיל ידע להוא לך וגו' [ויקרא כב, לא]. **אמה נאמר בכל מאדך וגו'.** יאמר אחביב שבהן ולא שכן שאינו אחביב [ירמא פב:]. יאמר אחביב מאיהן ודיו ומפרש לפי שפעמים שזה אחביב ופעמים שזה אחביב לכך הוצרכו שיהן לומר אהוב את בוראך יותר מן אחביב עליך [פסחים שם.]. **כי כאשר יקום וגו'.** בנערה המאורסה כתיב [ירמא שם]. לפי שסוגיו זהו משמעו כי אונסה היא ומחוקה עמד עליה כאדם הטומד על מבריו להרגו

ורטוחיו לרשו בו הרי זה בא ללמד ומגלא ללמד ומד' [דברים כב, כו]. **מה למדנו מרוצח.** לנערה המאורסה שהוא כמשפט הרוצח כן משפט הדבר הזה [ירמא שם]. לנערה המאורסה ולא פירש בה אונס פטור כדאמרינן הלעברה לא תעשה דבר אלא נגלה כמי שרוצח בא ללמד כאן ומגלא שהוקש כאן לחיות למד מכאן והכי קאמר כרוצח בנערה שיהן שוין כמו והיה העם ככהן [ישעיה כד] ולא נאמר והיה העם ככהן [פסחים שם:]. כאן לפטור את האונס דקאמר ליה קרא אין לנערה פטור אות כי כאשר יקום איש המשמע כי היכי דהתם אונס פטור כמי שמע מה פעורה, אלא משמע שזה בא ללמד על הנערה, ומגלא שנכתב כאן ללמד היאמנה בלומר ממנה אף למד דמשום מילי אחריני איתקוש ותגרייהו ולפי מהדלי [לעיל עג.]. **מה נערה המאורסה.** ניתן רשות למגיל הלילה מבעולתו זו בנפשו של בועל זה להורגו על שלא עליה כדכתיב אין מושיע ויושיעה בכל לידי תשועה [ירמא שם]. ניתן רשות לרוחה שהוא רודף אחריה שיגילנה ממנו בנפשו של רודף דכתיב (דברים כב) ואין מושיע לה אם יש מושיע צריך להושיעה בכל אשר יכול אפילו בהריגתו אם אין יכול להגיל באחד מאבריו ויהרגנו [פסחים שם]. **רוצה יהרג ואל יעבור.** אם אמרו לו הרוג אחיך ואם לאו אהרוג אותך יהרג ואל יעבור ועבירה זו כדמפרש לקמן. **אף נערה המאורסה.** אם יאמרו נעול אחרוסה אחיך או מיהרג יהרג ואל יעבור אבל היא אינה עושה להיא אינה עושה כלום דקרקע עולם בעלמא היא ורואים לדבר [ירמא שם]. **רוצה גופיה מנלן.** דיהרג ואל יעבור [שם:]. **מרי דוראי.** מוקל עילי [פסחים שם]. שלטון של כפר שלמי לר שם [ירמא שם]. דוחא כפר כדאמר (עירובין ז:) דוחא דרשותא, ל"ל מרי דוחאי [קידושין ע.]. **מי יימר דדמא דידך סומק טפי.** כלומר כלום באתה לרשאל על כך אלא מפני שאתה יודע שאין מלוה מומדת בפני פיקוח נפש וקטור אתה שלף זו דומה לשאר עבירות דמכל מקום יש כאן אבוד נפש והתורה לא התירה לדחות את המלוה אלא מפני מיכח

הודפס מאתר אוצר החכמה

עין משפט נר מצוה

נה א מיי' פ"ח מהל' רוצח הלכה יג סמג לאוין קפא עוש"ע ס"מ מ' תכה סעיף ג:

נו ב מיי' פ"ח מהל' רוצח ומזיק הלכה יב סמג עשין ע עוש"ע ס"מ סימן שפ סעיף ג:

נז ג ד ה ו ז מיי' פ"ה מהל' יסודי תורה הלכה ח ט ג סמג עשין ה עוש"ע י"ד סי' קנז סעיף ג:

ג' עבירות

ולכאורה קשה למה לא נקטו המוס' בדבריהם עבודה זרה ג"כ, אך באמת מעבודה זרה לא הוי ילפינן שאר עבירות שחייב למסור נפשו, כי עבודה זרה הוא מחמת אהבת השי"ת כדילפינן סנהדרין ע"ד ע"א מואהבת [דברים ו', ה'], א"כ שאר מצוות לא הוי ילפינן מינה דהיא העיקר שהכל תלוי בה, אבל מאלו עבירות שפיר ילפינן, לזה איצטריך ומי בהם. אך קשה לרבי ישמעאל דסובר דגם בעבודה זרה בגנבה יעבור רק לא בפרהסיא מקרא דלא תחללו, א"כ מכל שכן לרבי ישמעאל בגילוי עריות ושפיכות דמים בודאי יעבור בגנבה, א"כ למה כתבה התורה ומי בהם, בלא זה מצד הסברא אינו מחוייב למסור את עצמו, ולא שייך לומר [כמו שכתבו המוס'] דילפינן [מרוצח ונערה המאורסה] וכו', כיון דלדידיה באמת גם שם אינו מחוייב למסור נפשו בגנבה. אך זה אינו, דאף לרבי ישמעאל דסובר בעבודה זרה יעבור מ"מ בשפיכות דמים מודה דיהרג מטעם דמאי חזית וכו', עיין בגמרא [פסחים כ"ה ע"ב וברש"י שם ד"ה מאי] כיון דאינו גילוי נפש מישראל יהרג, וא"כ גם נערה המאורסה דהוקש לשפיכות דמים גם שם מודה רבי ישמעאל דיהרג, א"כ קמה וגם בגנבה דאיצטריך ומי בהם כדי שלא ילף מעבירות הנ"ל דיהרג בכל העבירות. וזה מדוקדק במוס' בסנהדרין שם, שכתבו דשני עבירות אלו יהרג ואל יעבור לכולי עלמא, היינו אף לרבי ישמעאל[ב]. וכן כתבו המוס' לעיל [שם] ד"ה והא אסתר, שהקשו תימה דהוה ליה להקשות והא אסתר גילוי עריות דלכולי עלמא יהרג, היינו אף לרבי ישמעאל, דאי אליבא דרבי ישמעאל בגלוי העבירות יעבור עדיף להקשות הא אסתר בפרהסיא, דקאי הקושיא אף לרבי ישמעאל, עיין במוס' עבודה זרה [כ"ז ע"ב ד"ה יכול][ג], על כרחך צריך לומר דגם בגילוי עריות ושפיכות דמים מודה רבי ישמעאל דיהרג ואל יעבור, על כן נקטו בלשונם אליבא דכולי עלמא, ועיין במוס' יומא [פ"ב ע"א ד"ה מה רואה], כן נראה פשוט. וממילא גילוי עריות ושפיכות דמים לרבי ישמעאל מעבודה זרה מחמת ההיקש. <ולכאורה יש לישב קושית המוס' שכתבו דומי בהם מישראל כתיב, דהא באמת מבואר בסנהדרין נ"ט ע"א דאף גוי העוסק בתורה וכו' שנאמר אשר יעשה אותם האדם ומי בהם, ועי"ש במוס' ד"ה אלא, דיש חילוק בין אדם להאדם דהאדם קאי ג"כ על בני נח, ויש לדחות>[ד].

בשאר עבירות

(ב) והנה מבואר בגמרא בכמה דוכתי [סנהדרין ע"ד ע"א ועוד], דרבי ישמעאל סובר דכל המצוות אף בעבודה זרה בגנבה יעבור ואל יהרג מקרא דומי בהם. ועיין ביומא פרק יום הכיפורים פ"ה ע"א שמפלפל הש"ס מנין לפקוח נפש שדוחה שבת, ומבואר שם כמה תנאים דילפי דין זה, ורבי ישמעאל ילף מבא במחתרת עי"ש, ושמואל אמר מומי בהם, ואמר רבא לכולהו אית להו פירכא לבר מדשמואל, עי"ש. ולכאורה צ"ע, דרבי ישמעאל כל פעם יליף דפקוח נפש דוחה כל העבירות מקרא ומי בהם, ולמה לענין שבת הוצרך לו ילפותא אחריתי, ולמה לא יליף מקרא זה דהוא בעצמו יליף שאר עבירות מפסוק זה, וכבר עמד על זה בתוספות יום הכיפורים [שם ד"ה מנין][ה].

לרפא עצמו

ונראה לי דיש חילוק גדול בין אנסו אנס לעבור עבירה זו ואם לאו יהרגנו, וא"כ אונס ההריגה בא לו על ידי מצות השי"ת, וכל לומר דהכתוב אמר ומי בהם דעל ידי המצוות יחיה האדם ולא שימות על ידי סיבתם, אבל אם לא אנס אותו על העבירה רק שהלה ונטה למות ועל ידי העבירה יוכל להציל נפשו מרדת שחת אבל המולי אינו בא לו מחמת המצוה, זה נוכל לומר דלא שייך ומי בהם ולא שימות בהם, כי לא מחמת המצוה הלה רק היא מניעת הלה. וכעין זה מבואר בשו"ע חו"מ סי' שפ"ח ס"ב לענין מסור, דאם אנסו בחזקה אונס והרגה ממון חבירו ועל ידי זה ניצל חייב לשלם, כמו גרדף שסיבר את הכלים, אבל אם אנסו להרגות ממון חבירו פטור כי האנס אנסו על דבר זה ואין לך דבר שעומד בפני פקוח נפש אף [אם] נשא ונתן ביד עי"ש בש"ך [ס"ק כ"ד], א"כ חזינן דיש חילוק בין אנסו לדבר זה [שאז] אין לך דבר שעומד בפני פקוח נפש, אבל אם מציל עצמו בזה חייב לשלם, א"כ הכי נמי סובר רבי ישמעאל דמומי בהם לא נוכל למילף רק אם האנס אנסו לעבור על דבר זה אין צריך למסור נפשו, אבל אם הלה ועל ידי העבירה יתרפא אינו רשאי להציל עצמו בזה, לכן הוצרך רבי ישמעאל ילפותא אחרת, ושמואל סובר דמקרא זה דומי נפיק שלא יהיה שום צד מיתה, כן נראה לענ"ד נכון בעזה"י. אחר זמן האיר השי"ת את עיני ומצאתי סברה זו כתובה בהפלאה [כתובות י"ט ע"א] סוגיא דהעדיס שאמרו כתב ידינו וכו', לרבא דאף דסברא ליה כרבי ישמעאל בעבודה זרה יעבור ואל יהרג בגנבה, מ"מ הוא דוקא באם אנסוהו שיעבוד עבודה זרה אבל להתרפאות לא, והביא גם כן ממו"מ סי' שפ"ח הנ"ל, והנאתי שכיוונתי לדעתו תלי"ת[ה].

אונס וחולי בגוי

(ג) והנה לפי מה שכתבתי לעיל [אות ג'] בשם המוס', דאף בלא קרא ומי בהם ולא שימות בהם אין צריך למסור נפשו דהוא מצד הסברא, רק כדי שלא ילף מרוצח ונערה המאורסה הוצרך הכתוב לכתוב ומי בהם, אבל בבן נח אף דלא קאי עליו הפסוק מכל מקום מצד הסברא אין צריך למסור נפשו וכמסקנת הגמרא. נראה לפענ"ד לומר גם כן סברא זו, דמצד הסברא התורה לא ציותה למסור נפשו עבור העבירה שבא אנס לאנסו כי מה יעשה אדם אם אינו עובר במזיד ובשאט נפש, אבל אם לא נאנס על זה רק הוא חולה וחולה להציל

ברצונו בעבור שהוא אנוס, לפי שאין לבית דין שיקיימו גבול מלקות או הרג אלא במזיד ברצון בעדים והתראה[ה]. ולשון ספרא[ו] בנותן מזרעו למולך, ושמתי אני את פני באיש ההוא[ז], אמרו זכרונם לברכה, ההוא ולא אנוס ולא שוגג ולא מוטעה[ח]. וכבר התבאר לך שעובד עבודה זרה באונס אינו חייב כרת, וכל שכן מיתת בית דין, ואמנם עבר על חילול השם[ט].

והחלק השני הכללי, שיעשה האדם עבירה אין תאוה בה ולא עריבות אבל יכוין בפעולתו להכעיס, וזה כמו כן מחלל שם שמים וילקה[י]. ולפיכך אמר [שם י"ט, י"ב] ולא תשבעו בשמי לשקר וחללת את שם אלהיך, שזה יראה הכעסה בזה הדבר ואין עריבות גשמי בזה.

והחלק אשר על הפרט, שיעשה איש מפורסם[יא] בגמילות חסדים ומעשים טובים מעשה אחד שיראה לרבים שהוא עבירה, וכגון המעשה ההוא אינו ראוי לכמו האיש החסיד ההוא שיעשהו אע"פ שהוא מעשה היתר, חילל את השם. והוא אמרם זכרונם לברכה [יומא פ"ו ע"א] היכי דמי חילול השם, כגון אנא[יב] דשקילנא בשרא מבי טבחא ולא יהיבנא דמי לאלתר[יג]. רבי פלוני אמר[יד] כגון אנא דמסגינא ארבע אמות בלא תורה ובלא תפילין[טו]. וכבר נכפל לאו זה ואמר [שם י"ח, כ"א] ולא תחלל את שם אלהיך אני יי, עד כאן.

שורש מצוה זו וקצת דיניה וכל עניניה, כמנהגי, כתבתי במצות קידוש השם עשה ו' בסדר זה[א].

מצוה רצו

מצות קידוש השם

(א) שנצטוינו לקדש את השם, שנאמר [ויקרא כ"ב, ל"ב] ונקדשתי בתוך בני ישראל, כלומר שנמסור נפשינו למות על קיום מצות הדת. וכבר ביארו זכרונם לברכה מפי הקבלה ומן הכתובים באי זה ענין ובאי זו מצוה נצטוינו בזה. ואע"פ

ה. כ"ה ברמב"ם כאן ה"ד. ו. פי' קדושים פרשתא ד' פיסי' י"ג. ז. ויקרא כ', הי'. ברוב הדפוסים "ונתתי את פני באיש ההוא", וכ"ה בסה"מ וברמב"ם כאן פ"ה ה"ד. **והמנחת יצחק** כתב דקרא כזה לא נמצא שם וט"ס הוא, וצ"ל "ואני אתן את פני באיש ההוא" [שם כ', ג'] ובשו"ת הריב"ש (סי' ד', י"א וקע"א) מובא זה מקרא דושמתי וגו', כמו הנוסח שלפנינו. ח. וכ"ה גם בספרא שם פיסי' הי' ט. עיין מנ"ח אות הי' ד"ה ולפי. י. עיין מנ"ח אות ל"ו. יא. עיין מנ"ח אות ל"ו. יב. מימרא דרב. יג. וכשאני מאחר לפרוע הוא אומר שאני גזלן, ולמד ממני להיות מזלזל בגזל (רש"י שם ד"ה ולא). והמאירי ביומא שם כתב, כל ת"ח המביא עצמו לידי חשד, כגון שלוקח בחקפה במקום שאין רגילין בה ועושה עצמו כשוכח כדי שלא יפרע, ע"ש. יד. מימרא דרבי יוחנן. טו. ואין הכל יודעין שנחלשתי בגרסתי ולמדין הימני להבטל מתלמוד תורה (רש"י שם).

רצו. רסח. אמור עשה ו'. רמב"ם עשין ס', הלכות יסודי התורה פ"ה. סמ"ג עשין ה'. סמ"ק מ"ד. טור יו"ד סי' קנ"ז.

ב) אולם בכתובות י"ט ע"א ד"ה דאמר, סוברים דר"י פליג אכולהו לא רק בע"ז. וכ"כ בהגהות אשרי שם ג, ע"ב, ועליהם תקשה קושית רבינו. ובתוס' הרא"ש סנהדרין שם מבואר ככל הנמצא בתוס' שלפנינו פרט למלה לכ"ע, אך בתוס' הרא"ש לעיל ד"ה והא אסתר, כתב שלכו"ע יהרג ואל יעבור ברציחה וג"ע, וראה להלן.

ג) רבינו מפרש מש"כ התוס' שם שלר' ישמעאל אין שום חילוק דבצנעא בכולן יעבור וכו' כוונתו לשאר מצות ולע"ז, שהרי קאי על מש"כ בתחלת דבריהם שלחכמים בצנעא, יש חילוק בין ע"ז לשאר מצוות, וכן להלן בדבריהם הזכירו רק ע"ז. וכ"ה בתוס' הר"ש משאנץ שם, נדפס בשיטת הקדמונים לע"ז. אבל ברציחה וגילוי עריות י"ל דס"ל דאף בצנעא יהרג לר' ישמעאל. אולם בחי' הרשב"א ע"ז שם כתב שלר' ישמעאל אין חילוק בין הנך שלש לשאר עבירות.

ד) בלבנת המנחה העיר שהמהרש"א סנהדרין שם כבר הקשה כן על תוס'. וביאר המהרש"א דעל כרחך הגמ' שם לא סברה הכי, דאי הך קרא וחי בהם קאי נמי אבן נח א"כ מאי קמבעיא ליה לגמ' אם בן נח מצווה על קידוש השם, הא ודאי לא נצטוה.

ה) ועיין מש"כ ע"ד רבינו בביאור שיטת ר' ישמעאל בזכרון שמואל סי' ס"ה ענף ב'.

אפילו לשנויי ערקתא דמסאנא. לכאורה משמע דמנעליהם משונין משל עכו"ם כדאמר נמי בפרק הכונס (כ"ק נט: ושם) גבי אלעזר זעירא דהוה סייס מסאני לוכמי וקאמר שהיה מתאבל על ירושלים וכך משמע במסכת תענית (דף כב.) גבי הוא גברא דהוה מסיים מסאני לוכמי ולא רמי חוטי וקשה דבסוף פ"ק דבילה (דף טו.) תנן אין משלחין מנעל לבן ציו"ע מפני שלריך בילת הגיר להשחירו ומפרש ר"ת דדוקא לרועות המנעל היו משונות משל עכו"ם דשל עכו"ם שחורות ושל ישראל לבנות ומסאני לוכמי דבכל דוכתי הייגו לרועות שחורות אבל המנעל ודאי היה שחור:

והא אפתר פרהסיא הואי. תימה דה"ל לאקשויי עריות הואי דרועה וערה המאורסה לבוא עלמה יהרג ואל יעבור וכמו כן קשה בריש כתובות (דף ג: ושם) דאמר דאיכא לרועות דמסרו נפשייהו ופריך ולידרוש לה דאונס שרי ומאי קושיא הא שפיר עבדן דמסרו נפשייהו משום גילוי עריות ותירץ ר"ת דאין חייבין מיתה על בעילת עובד כוכבים משום דרחמנא אפקריה לזרעיה דעובד כוכבים כדאמרינן בפ' נושאין על האונסה (יבמות לח.) דכתיב וזרמת סוסים זרמתם ומתוך כך היה רואה ר"ת להתיר בת ישראל שהמירה ובא עליה עובד כוכבים ושוב נתגייר עמה לקיימה ביהדות אלא שייך למימר אחר לבועל בביאת עובד כוכבים דהויא כביאת בהמה והקשה הר"ר יצחק ב"ר מרדכי דע"כ בביאת עכו"ם נאסרה לבעל כדאמרי' התם דאיכא פרוצות בפ' האשה שנתארמלה (כתובות כו: ושם) גבי האשה שנתבשה בידי עכו"ם על ידי נפשות אסורה לבעלה ואמרינן נמי במגילה (דף טו.) כאשר אבדתי מבית אבא כך אבדתי ממך אלמא לגבי בעלה לא חשיב' ביאת עובד כוכבים כביאת בהמה וגם לכהונה נפסלת בביאתו אע"פ שביאת בהמה אינה נפסלת דאין זונות לבהמה כדאמרינן בפ' הבא על יבמתו (יבמות דף נט.) דזרעיה דעובד כוכבים הוא דאפקריה רחמנא לענין חייס אבל ביאת דעובד כוכבים לא אפקריה וכיון דנאסרה לבעל אסורה לבועל מונטמאה ונטמאה ואמרינן נמי בסוטה בפרק אלו הן (ד' כו: ושם) דכותי מקנין על ידו ופוסל בתרומה ופריך פשיטא ונסתרה והיא נטמאה אמר רחמנא אחד לבעל ואחד לתרומה ומשני מהו דתימא כי אמר ונסתרה והיא נטמאה היינו מילי היכא דבהך ביאה אסירה ליה לאפוקי עכו"ם דבלא הכי אסירה ליה קמ"ל אלמא אפילו גבי עובד כוכבים שייך ונטמאה לאסור לבעל והוא הדין לבועל והא דלא פריך הכא והא אסתר עריות הואי דקיים ליה דמהני טעמא דקרקע עולם לענין דלא מיחייב למסור עלמה מרוצח ילפינן ורולא גופיה כי מיחייב למסור עלמו ה"מ קודם שיהרג בידיס אבל היכא דלא עביד מעשה כגון שמשליכין אותו על התיוגן ומתמעך מסתברא שאין חייב למסור עלמו דמלי אמר אדרבה מאי חזית דדמא דאבראי קומקי טפי דילמא דמא דידי קומק טפי כיון דלא עביד מעשה והא דקאמר אף ערוה המאורסה תהרג ואל תעבור יהרג גרסינן ואבועל קאי דעביד מעשה אבל הערוה עלמה שהיא קרקע עולם אין חייבת למסור עלמה ואי גרס תהרג יש לפרש דתהרג הערוה קודם שתעשה מעשה שתביא עליה את הערוה אבל לענין מלוי הסס משום פרהסיא לא ס"ד דמהני טעמא דקרקע עולם וכן נמי יש לפרש בהאיא דריש פרק הבא על יבמתו (יבמות ד' ע: ושם) דאמר רבא אין לערוה שאין קישוי אלא לדעת דאם אומר לו שיהרגהו או יניח שיביאוהו על הערוה ויודע שאם יביאוהו אי אפשר שלא יתקשה לא מלינו למימר דלא עביד מעשה שהקישוי חשיב מעשה ואם היה כבר מקושה ועומד והעכו"ס הביאוהו על הערוה התם ודאי יש לומר ואין לו למסור עלמו והא דפריך פרק מלוה חגילה (שם ד' קג. ושם) גבי יעל והא קא מתהניא מעבירה ומשני עוזבתן של רשעים רעה היא אלא לדיקים דכשבא נחש על חוה הטיל בה זוהמה לא בעי למימר דמהאי טעמא היה לה למסור עלמה אע"פ שהיא קרקע עולם משום דהנאה חשיבא כמעשה כדדרים בפרק המניח (ב"ק ד' נב.) ונכרתו הנפשות העושות דא"כ בשמעתין נמי ה"ל לאקשויי גבי אסתר ועוד דנראין הדברים אלא היתה אונסה שהרי בורח היה ולא הוה רשאי לאנסה ואדרבה היה לריך שתטמינהו מן הרודפים כמו שמוכיח הענין והיא שילמנו בדבריה עד שבא עליה להתיש כחו והתם פריך על מה שהכתוב משבחה מנשים באהל מברך שרה רבקה רחל ולאה דאמרינן בפ' מי שאמר ואני בנזיר (ד' כג: ושם) גדולה עבירה לשמה ממלוה אלא לשמה שהיו מתכוונות להבנות מבעליהן וחשיב לה אלא לשמה משום דהנין מן המלוה ולא הוי לשמה כל כך ומש"ה פריך דיעל נמי מיתהניא והשתא ניחא שהכתוב משבחה דאם היתה אונסה בחה הכתוב משבחה וא"ת כשמתרלית אסתר לאחשורוש שאמרה כאשר אבדתי אבדתי למה לא גילתה מרדכי תחילה כדי שתהא מותרת לחזור לו דמחזיר גרושתו לא אסירה בזנות בלא נישואין כדאמר בפ"ב דסוטה (ד' יח:[1]) הכל מודים שאין מתנה עמה לא על קודם שתתארס ולא על אחר שתתגרש שתתארי לאחר ותטמאי שאם תתארי ותטמאי ואח"כ יחזירנה זה הכלל כל שתיבעל ולא תהא אסורה לו לא היה מתנה עמה וי"ל דלא היה רולה לגרשה שהיה ירא פן יודע למלך[1]: **קטול אספסתא ושדי לחיותא כו'.** ההוא עובדא דשלחי יבמות (ד' קכא: ושם) דאמר ליה עכו"ס לישראל קטול אספסתא ואי לא קטילנא לך דבקטילנא לפלגיא בר ישראל דאמרי ליה בשל לי קדירה בשבתא ולא בשיל וקטילתיה שמא לא היה בקי בהלכה דמן הדין לא היה לו למסור עלמו במקום הנאת עלמו של עכו"ס: **בן נח מצווה על קידוש השם.** וא"ת והא והא בהם בישראל כתיב ואפילו ישראל היה מחויב למסור עלמו אפילו בגיענא אי לא דכתיב ואי בהם ויש לומר דדילמא לא אילטריך ואי בהם אלא כי היכי דלא נילף אחר מצות מרוצח וערה המאורסה דאפילו בגיענא יהרג ואל יעבור לכ"ע:

ואם

אפילו [6]**לשנויי ערקתא דמסאנא** דרך הנעל שאם דרך העובדי כוכבים לקשור כך ודרך ישראל בענין אמר כגון שיש לד יהדות בדבר ודרך ישראל להיות לנועים אפילו שנוי זה שאין כאן מלוה אלא מנהג בעלמא יקדש את השם בפני תבירינו ישראל ומאי פרהסיא מדבר בישראל: **אתיא תוך תוך.** לעשרה בעינן וכולהו ישראל: **להלן.** במרגליס: **והא אפתר פרהסיא הואי.** ונבעלה לעובד כוכבים ולא מסרה נפשה לקטלא: **קרקע עולם היא.** אינה עושה מעשה הוא עושה בה מעשה: **הנאת עצמו.** שאין העובד כוכבים מתכוין להעבירו מילאתו אלא להנאת עלמו מתכוין שאני ואין כאן אונס השם ליהרג על כך: **הני קוואקי ודימוניקי.** כלי נחשת שנותנין בהם גחלים וגוהרין הן ועומדין לפני שולחן מלכים להתחמם כנגדן: **חייבי יהבינן להו.** יוס חג היה לפרסיים שנוטלין משרתי עבודת כוכבים אור מכל בית ובית ומעמידין בבית עבודת כוכבים שלהם ומתחממין העם כנגדן והיו נוטלין אף מבית ישראל בעל כרחם חייבי יהבינן להו ולא מסרי נפשייהו אקדושת השם הלא חק עבודת כוכבים הוא: **אלא.** הואיל והעכו"ס אינו מתכוין להעבירו אלא להנאת עלמו מתכוין שלריך לאותו הכלי אין כאן קידוש השם ליהרג עליו ואף על פי שהעכו"ס אינו לריך לו אלא לאוק עבודת כוכבים הנאת עלמו הוא שלריך לאותו כלי ואינו אומר לי שאעבוד אני: **קטיל אספסתא.** קלור עשב מאכל בהמה: **לקטול.** האספסתא ולא לקטליה העכו"ס דכיון דאינו מתכוין להעבירו אלא לצורכי עלמו אין כאן חילול השם: **שדי לנהרא.** להעבירו הוא מתכוין ואי פרהסיא הוא אי אינה גזרת המלכות לקטליה ולא ליקטול אספסתא: בן נח מוזהר על עבודת כוכבים כדאמר בד' מיתות (ד' נו.) ואם אמר עבור ואל תהרג מלוה היא לקדש את השם או לא: **אבזרייהו.** כל מידי דשייך בהו קדושת השם שייכא בהו דאם אומר לו לעבור על אותן מלות אי יהרג ואם לא יקדש את השם יעבור עליהם הלכך האי נמי בכלהן הוא: **אבזרייהו.** לוד אפרטנמנ"ט ודוגמתו במנחות (דף עג:) עולה וכל [7]אבזרהא: **לדבר הזה.** מאחר שקבל עליו שנעמן שלא לעבוד עבודת כוכבים אמר לו אלישע לדבר הזה יסלח ה' לעבדך שאני אנוס בדבר שאדוני נשען ע"י וכתיב ויאמר לו לך לשלום אלמא הודה לו: ואם

ערקתא דמסאנא. שרוך הנעל שאם דרך העובדי כוכבים לקשור כך ודרך ישראל בענין אמר כגון שיש לד יהדות בדבר ודרך ישראל להיות לנועים אפילו שנוי זה שאין כאן מלוה אלא מנהג בעלמא יקדש את השם בפני תבירינו ישראל ומאי פרהסיא מדבר בישראל: **אתיא תוך תוך.** לעשרה בעינן וכולהו ישראל: **להלן.** במרגליס: **והא אפתר פרהסיא הואי.** ונבעלה לעובד כוכבים ולא מסרה נפשה לקטלא: **קרקע עולם היא.** אינה עושה מעשה הוא עושה בה מעשה: **הנאת עצמו.** שאין העובד כוכבים מתכוין להעבירו מילאתו אלא להנאת עלמו מתכוין שאני ואין כאן אונס השם ליהרג על כך: **הני קוואקי ודימוניקי.** כלי נחשת שנותנין בהם גחלים וגוהרין הן ועומדין לפני שולחן מלכים להתחמם כנגדן: **חייבי יהבינן להו.** יוס חג היה לפרסיים שנוטלין משרתי עבודת כוכבים אור מכל בית ובית ומעמידין בבית עבודת כוכבים שלהם ומתחממין העם כנגדן והיו נוטלין אף מבית ישראל בעל כרחם חייבי יהבינן להו ולא מסרי נפשייהו אקדושת השם הלא חק עבודת כוכבים הוא: **אלא.** הואיל והעכו"ס אינו מתכוין להעבירו אלא להנאת עלמו מתכוין שלריך לאותו הכלי אין כאן קידוש השם ליהרג עליו ואף על פי שהעכו"ס אינו לריך לו אלא לאוק עבודת כוכבים הנאת עלמו הוא שלריך לאותו כלי ואינו אומר לי שאעבוד אני: **קטיל אספסתא.** קלור עשב מאכל בהמה: **לקטול.** האספסתא ולא לקטליה העכו"ס דכיון דאינו מתכוין להעבירו אלא לצורכי עלמו אין כאן חילול השם: **שדי לנהרא.** להעבירו הוא מתכוין ואי פרהסיא הוא אי אינה גזרת המלכות לקטליה ולא ליקטול אספסתא: בן נח מוזהר על עבודת כוכבים כדאמר בד' מיתות (ד' נו.) ואם אמר עבור ואל תהרג מלוה היא לקדש את השם או לא: **אבזרייהו.** כל מידי דשייך בהו קדושת השם שייכא בהו דאם אומר לו לעבור על אותן מלות אי יהרג ואם לא יקדש את השם יעבור עליהם הלכך האי נמי בכלהן הוא: **אבזרייהו.** לוד אפרטנמנ"ט ודוגמתו במנחות (דף עג:) עולה וכל [7]אבזרהא: **לדבר הזה.** מאחר שקבל עליו שנעמן שלא לעבוד עבודת כוכבים אמר לו אלישע לדבר הזה יסלח ה' לעבדך שאני אנוס בדבר שאדוני נשען ע"י וכתיב ויאמר לו לך לשלום אלמא הודה לו: ואם

לשון חכמים ◆ **קוואקי** - כלי נחושת גבוה שנותנין בו גחלים ועומד לפני שולחן מלכים להתחמם כנגדו (ע"פ רש"י). מין מחתה שמוליאין בה אש ומוליכין לעבודה זרה ביום איד (חג) שלהן (הערוך). כלי של טיט, ודומה לעלין, וכשמתחמם אדם כנגד המדורה ורלה אומו על הגחלים כדי שלא תלא האש בגדיו (הערוך): **דימוניקי** - כלי נחושת גבוה שנותנין בו גחלים ועומד לפני שולחן מלכים להתחמם כנגדו (ע"פ רש"י). מין מחתה שמוליאין בה אש ומוליכין לעבודה זרה ביום איד (חג) שלהן (הערוך). כלי עשוי לחתות בו גחלים ממקום למקום (הערוך): **שדי** - השלך (ע"פ רש"י לעיל סז:): **חיותא** - בהמות (רש"י ב"מ לג.):

לעזי רש"י ◆ **אפרטנמנ"ט** - מה שייך להם:

עין משפט נר מצוה

נח א מיי' פ"ה מהל' יסודי התורה הלכה ג' סמג עשין ה טוש"ע י"ד סי' קז סעיף ג':
נט ב (מיי' שם הלכה ג) טוש"ע שם בהג"ה:
ס ג מיי' שם הלכה ב טוש"ע שם סעיף ג':
סא ד מיי' פ"י מהל' מלכים הלכה ג':

פניני רש"י

מה להלן עשרה. עלה. אין פחותה מעשרה שנאמר עד מתי לעדה הרעה הזאת ילאו יהושע וכלב: (מגילה כג: ד"ה עדה)
קטול אספסתא. שתא וקוצרין אותו ג' פעמים בחדש ואחד ולומח: (שבת עג:)

מסורת הש"ס

גמ' ו)[עי' חוס' שבת מט. ד"ה נטלה] **ז)**[ברכות כח: ע"ש מגילה כג: ע"ש] **ג)**[צ"ל ואתיא עדה עדה דכתי' התם עד מתי לעדה הרעה הזאת כך איתא במגילה כג: ובזה תבין פירש"י ד"ה להלן במרגלי'] **ד)**[לעיל יו.] **רש"י ה)**[כ"ה גי' הערוו' שם אבל לפנינו איתא וכל תבירתה] **תוס' ו)**ע"ש הגוסתא **ז)**[וע"ע חוס' מגילה טו. ד"ה כשם]

תורה אור

גמ' א) וְלֹא תְחַלְּלוּ אֶת שֵׁם קָדְשִׁי וְנִקְדַּשְׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִי יְיָ מְקַדִּשְׁכֶם:
(ויקרא כב, לב)

ב) הַבְדֵּלוּ מִתּוֹךְ הָעֵדָה הַזֹּאת וַאֲכַלֶּה אֹתָם כָּרָגַע:
(במדבר טו, כא)

ג) לְדָבָר הַזֶּה יִסְלַח יְיָ לְעַבְדְּךָ בְּבוֹא אֲדֹנִי בֵית רִמּוֹן לְהִשְׁתַּחֲוֹת שָׁמָּה וְהוּא נִשָּׁעֵן עַל יָדִי וְהִשְׁתַּחֲוֵיתִי בֵּית רִמֹּן בְּהִשְׁתַּחֲוָיָתִי בֵּית רִמֹּן יִסְלַח נָא יְיָ לְעַבְדְּךָ בַּדָּבָר הַזֶּה:
(מלכים-ב ה, יח)

ד) וַיֹּאמֶר לוֹ אֲלֵךְ לְשָׁלוֹם וַיֵּלֶךְ מֵאִתּוֹ כִּבְרֹת אָרֶץ:
(מלכים-ב ה, יט)

Printed from Otzar HaChochma website. תלמוד בבלי <וילנא החדש> - כה סנהדרין / תלמוד בבלי. ש"ס ווילנא החדש (page 154) 3374372

ואם איתא לא לימא ליה. לא היה לו להודות לדבר איסור דל"ל לך לשנוס ש"מ אין בן נח מצווה על קידוש השם ומשני הא בצנעה הא בפרהסיא נעמן צנעה הוה דלא היו ישראל בבית רמון וגבי קדוש השם בתוך בני ישראל כתיב ואפילו למאן דאמר בצנעה נמי יהרג ואל יעבור הני מילי ישראל אבל כותי לא ולעולם אימא לך דבן נח מצווה על קדוש השם כגון פרהסיא ולמסקנא זו לא איפשטא בעיין ולשון מאי הוי עלה משמע דמסקנא דפשיטות היא וגראה יותר כספרים דגרסינן ואם איתא לימא ליה הא בצנעה הא בפרהסיא וקא פשיט דלא מפקיד מדאמר ליה סתם לך לשנוס:

הדרן עלך בן סורר ומורה

ומאי נינהו חמותו ואם חמותו. הוה מלי למימר בתה ובת בתה אלא הכי נקט דכתיב בהו שריפה בהדיא:

מנין

ואם איתא לא לימא ליה הא בצנעה הא בפרהסיא אמר רב יהודה אמר רב מעשה באדם אחד שנתן עיניו באשה אחת והעלה לבו טינא ובאו ושאלו לרופאים ואמרו אין לו תקנה עד שתבעל [א]אמרו חכמים ימות ואל תבעל לו תעמוד לפניו ערומה ימות ואל תעמוד לפניו ערומה תספר עמו מאחורי הגדר ימות ולא תספר עמו מאחורי הגדר פליגי בה ר' יעקב בר אידי ור' שמואל בר נחמני חד אמר אשת איש היתה וחד אמר [ב]פנויה היתה בשלמא למאן דאמר אשת איש היתה שפיר אלא למ"ד פנויה היתה מאי כולי האי רב פפא אמר משום פגם משפחה רב אחא בריה דרב איקא אמר [ג]כדי שלא יהו בנות ישראל פרוצות בעריות ולינסבה מינסב לא מייתבה דעתיה כדר' יצחק דא"ר יצחק [ד]מיום שחרב בית המקדש ניטלה טעם ביאה וניתנה לעוברי עבירה שנאמר [א]מים גנובים [ה]ימתקו ולחם סתרים ינעם:

הדרן עלך בן סורר ומורה

ואלו [ו]הן הנשרפין הבא על אשה ובתה בתו ובת בתו ובת בנו ובת אשתו ובת בתה ובת בנה חמותו ואם חמותו ואם חמיו: **גמ'** הבא על אשה שנשא בתה לא קתני אלא הבא על אשה ובתה מכלל דתרוייהו לאיסורא ומאן נינהו [ז]חמותו ואם חמותו וקתני יש בכלל אשה ובתה מכלל דתרוייהו כתיבי בהדיא והנך מדרשא אתיא הניחא לאביי דאמר [ח]משמעות דורשין איכא בינייהו מתניתין מני רבי עקיבא היא אלא לרבא דאמר [ט]חמותו לאחר מיתה איכא בינייהו מתניתין מני אמר לך רבא תני הבא על אשה שנשא בתה: יש בכלל אשה ובתה חמותו ואם חמותו ואם חמיו: לאביי איידי דקא בעי למיתנא אם חמיו תני נמי חמותו ואם חמותו לרבא איידי דקא בעי למיתנא אם חמיו ואם חמותו תני נמי חמותו מנהני מילי דת"ר [י]איש אשר יקח את אשה ואת אמה אין לי אלא אשה ואמה בת אשה ובת בתה ובת בנה מנין נאמר כאן זמה ונאמר להלן זמה מה להלן בתה ובת בתה ובת בנה אף כאן בתה ובת בתה ובת בנה מנין לעשות זכרים כנקבות נאמר כאן זמה ונאמר להלן זמה מה להלן זכרים כנקבות אף כאן זכרים כנקבות מנין לעשות למטה כלמעלה נאמר כאן זמה ונאמר להלן זמה מה להלן למטה כלמעלה אף כאן למטה כלמעלה ומה כאן למעלה כלמטה אף להלן למעלה כלמטה אמר מר מנין לעשות זכרים כנקבות מאי זכרים כנקבות אילימא בת בנה כבת בתה בהדי הדדי קאתיאן אלא אם חמיו כאם חמותו השתא אם חמותו לא קמה לן אם חמיו מיהדר עלה אמר**

לך לשנוס ש"מ אין בן נח מצווה על קידוש השם ומשני הא בצנעה הא בפרהסיא נעמן צנעה הוה דלא היו ישראל בבית רמון וגבי קדוש השם בתוך בני ישראל כתיב ואפילו למאן דאמר בצנעה נמי יהרג ואל יעבור הני מילי ישראל אבל כותי לא ולעולם אימא לך דבן נח מצווה על קדוש השם כגון פרהסיא ולמסקנא זו לא איפשטא בעיין ולשון מאי הוי עלה משמע דמסקנא דפשיטות היא וגראה יותר כספרים דגרסינן ואם איתא לימא ליה הא בצנעה הא בפרהסיא וקא פשיט דלא מפקיד מדאמר ליה סתם לך לשנוס:

הדרן עלך בן סורר ומורה

ומאי נינהו חמותו ואם חמותו. הוה מלי למימר בתה ובת בתה אלא הכי נקט דכתיב בהו שריפה בהדיא:

מנין

אלו הן הנשרפין הבא על אשה ובתה. בגמרא מפרש לה: **ובת בתן.** כלומר וכן בת בתן שזינתה היא בשריפה אבל בועלה לאו בשריפה הוא: **יש בכלל אשה ובתה.** כלומר אשה ובתה כתיבי בהדיא כדמפרש בגמרא דהאי אשה ובתה היינו חמותו דשריפה כתיבא בה כדכתיב (ויקרא כ:ב) [ה](כי יקח איש) את אשה ואת אמה זמה היא בתם ישרפו אותו ואתהן: **ויש בכללן.** כלומר מייתיהו יליפינן כולהו הנך בגזירה שוה כדלקמן בברייתא: **בתו.** מאנוסתו דלאו בת אשתו דגתייב עליה משום בת אשתו דהא אנוסה לאו אשתו היא: **בת בתו ובת בנו.** שהיה לו מאנוסתו: **בת אשתו.** בין שהיא בתו בין שהיא חורגתו: **גמ' הבא על האשה שנשא בתה לא קתני.** כלומר מכדי מדקתני סיפא יש בכלל וכו' מכלל דהאי אשה ובתה בהנך דכתיבן מיילי ולאו באשתו ובבת אשתו קאמר אלא באמותו דשריפה כתיב בה והא הבא על האשה דקתני לאו באשתו הוא דל"כ הבא על האשה ואמה מבעי ליה למתניה וא"נ הך אשה אמותו קאמר הוה ליה למתנייה הבא על האשה שנשא בתה דהיינו אמותו הא לא קתני אלא הבא על אשה ובתה מכלל דתרוייהו לאיסורא ולא הוזכרה אשתו לכאן ומאן ניהו אמותו ואם אמותו והכי קאמר הבא על אם אמותו או על בתה דהיינו אמותו וקתני יש בכלל אשה ובתה כולהו הנך אלמא הך אשה ובתה כתיבי בהדיא: **הניחא לאביי דאמר.** בפירקין (דף עו.) גבי פלוגתא דרבי ישמעאל ורבי עקיבא: **משמעות דורשין איכא בינייהו.** ומסיק למילתיה דלרבי עקיבא כתיבא בהדיא אם אמותו מתניתין מני ר"ע היא: **אלא לרבא דאמר.** בין לרבי ישמעאל בין לרבי עקיבא לא כתיבא אלא באמותו שבא עליה לאחר מיתת אשתו פליגי מתניתין מני: **אמר לך רבא תני על אשה שנשא בתה.** דהיינו אמותו דכתיבא בהדיא אים כי יקח את אשה דהיינו אשתו ואת אמה דהיינו אמותו: **יש בכלל אשה ובתה וכו'.** קתני נמי אמותו ומילתא דתמיה היא דההוא לאו מדרשא אתא וקתני בהדייהו: **לאביי.** דאמר אמותו ואמה כתיבן בהדיא איידי דתנא בהאי כללא אם אמיו דאתא מדרשא נקט אגב רייהטא אמותו ואם אמותו: **אין לי אלא אשה ואמה.** דהיינו אמותו: **נאמר כאן.** בשריפה זמה היא: **ונאמר.** בגזירה בתה ובת בתה ובת בנה שהרי הנה זמה היא: **אף כאן.** לענין עונש שריפה בתה ובת בתה ובת בנה בהאי דינא דהאי קרא: **מנין לעשות זכרים כנקבות.** לקמן מפרש: **מנין לעשות למטה כלמעלה.** לקמן נמי מפרש: **ומה כאן למעלה כלמטה אף להלן למעלה כלמטה.** לקמן מפרש: **בהדי הדדי אתיין.** הא דגיעהו לתרוייהו בגזירה שוה לחתיא זמה זמה: **אלא אם חמיו כאם חמותו.** השתא אם אמותו אכתי לא קמה לן עדיין לא העמידה על בוריה בשריפה מן המורה דהא האי תנא לפוס רייהטא שמעינן ליה דהאי אשה דקרא הייגו אשתו ואפי' למאן דאמר אם אמותו כתיבא לאו ממשמעותא דאם אשה ואמה נפקא ליה אלא ממשמעותא דאמותו ואתהן: **אם חמיו קא מהדר עלה.** מחזר עליה להבאה לתורת אם אמותו דקאמר זכרים כנקבות הא אכתי לא אשמעינן תנא אם אמותו: אמר

מסורת הש"ס

גמ' א)[עי' תוספות ב"ב יב. ד"ה אמו] **ב)**[נדרים לא:] **ג)**[יומא ל"ג חמותו וכו'] **ד)**[לקמן עו:] **רש"י ה)**[ל"ל ואיש אשר יקח]

הגהות

גמ' ומה כאן למטה כלמעלה אף להלן למעלה כלמטה. כן הגיה המהרש"ל לקמן: (רש"ש)

תורה אור

גמ' א) מַיִם גְּנוּבִים יִמְתָּקוּ וְלֶחֶם סְתָרִים יִנְעָם: (משלי ט, יז)

ב) וְאִישׁ אֲשֶׁר יִקַּח אֶת אִשָּׁה וְאֶת אִמָּהּ זִמָּה הִוא בָּאֵשׁ יִשְׂרְפוּ אֹתוֹ וְאִתָּהֶן וְלֹא תִהְיֶה זִמָּה בְּתוֹכְכֶם: (ויקרא כ, יד)

רש"י ג) לֹא תִשְׂנָא אֶת אָחִיךָ בִּלְבָבֶךָ הוֹכֵחַ תּוֹכִיחַ אֶת עֲמִיתֶךָ וְלֹא תִשָּׂא עָלָיו חֵטְא: (ויקרא יט, יז)

ד) וַיַּעֲזֹב כָּל אֲשֶׁר לוֹ בְּיַד יוֹסֵף וְלֹא יָדַע אִתּוֹ מְאוּמָה כִּי אִם הַלֶּחֶם אֲשֶׁר הוּא אוֹכֵל וַיְהִי יוֹסֵף יְפֵה תֹאַר וִיפֵה מַרְאֶה: (בראשית לט, ו)

עין משפט נר מצוה

סב א ב ג מיי' פ"ה מהלכות יסודי התורה הלכה ט ועיין בצ"א ר"ל סימן קמ:
א ד מיי' פ"ל מהלכות אסורי ביאה הלכה ה ופע"ו מהלכות סנהדרין הלכה יא סמג עשין קיב:

לשון חכמים ◆ **לינסבה מינסב** - שישאנה לאשה (ע"פ תוספות נדרים פט.):

Printed from Otzar HaChochma website. תלמוד בבלי <וילנא החדש> - כה סנהדרין / תלמוד בבלי. ש"ס ווילנא החדש (page 155) 3374372

צריכה למסור עצמה למיתה. ותירץ אביי אסתר קרקע עולם היתה, שאינה עושה שום מעשה כלל, אפילו בפרהסיא דאיכא חילול השם, אין לה למסור את עצמה למיתה, שהיא אינה מחללת את השם, שאינה עושה שום מעשה. ורבא פליג עליה דאביי[141], ואמר דאשת איש גמורה בצנעא אינה מחוייבת למסור עצמה, מ"מ כשהיא בפרהסיא, אע"ג דאינה עושה מעשה, ראוי למסור עצמה למיתה מפני חילול השם[141]*, אלא דטעמא דאסתר לא מסרה עצמה למיתה, משום דלהנאת עצמן (היתה) [היה] ולהנאת עצמן אין שם חילול השם. ולפי שיטה זו, מאי דאמרינן בגמרא אף נערה מאורסה תהרג ואל תעבור, קשה דלמה תהרג, והלא אינה עושה שום מעשה, ופטורה בין לאביי בין לרבא. לפיכך גרס הר"ז הלוי ז"ל[142], אף נערה המאורסה יהרג ואל יעבור, והיינו הבועל דקא עביד מעשה, אלא דלא קשיא גירסת

תהרג ואל תעבור, משום[143] דמיירי כגון שאמרו לה אם לא תביאי עליך פלוני (תהרג) [תהרגי] ובכהאי גוונא בדין הוא שתהרג, דהא עבדא מעשה, אי נמי בשעלה בלבה טינא, שאין לה להתרפאות בג"ע.

רבא אמר הנאת עצמן שאני. כבר פירשנו[144], דרבא דשרי הנאת עצמן, היינו דוקא בשאר מצות, אבל ע"ז ג"ע וש"ד אפילו להנאת עצמן יהרג ואל יעבור, שלא כדברי הר"ז הלוי ז"ל[145], שכתב שאפילו בג"ע הנאת עצמן מותר, והביא ראיה מאסתר[146], וליתא, וכדכתיבנא לעיל דלאו ג"ע הויא[147], והביא עוד ראיה מקאווקי ודימונקי, והיה מאבק עבודה זרה, והיה בדין יהרג ואל יעבור, דודאי אביזרא דעבודה זרה היא, אלא דמשום הנאת עצמן מותר. ואין זו ראיה ג"כ[148], דקאווקי ודימונקי לאו משום עבודה זרה היא כלל, אלא שהיו (משאילן) [משאילין] להם הכלים, והכותים היו משתמשים

141 עיין בש"ך יו"ד סי' קנז סק"ט דכן יש לדייק מר' ירוחם סוף נ"ח דבקרקע עולם אין ליהרג אלא אם היה הדבר בפרהסיא, והש"ך תמה מהו המקור של ר' ירוחם, שהרי בפשטות אין מח' בין אביי לרבא ותרוייהו ס"ל דקרקע עולם מהני בגילוי עריות אפי' כשזה בפרהסיא, וכדמשמע מתוס' והרא"ש בסוגיין, והעלה כמ"ש רבינו כאן דר' ירוחם ס"ל דרבא דמשני הנאת עצמו שאני פליג אאביי וס"ל כקס"ד דהש"ס מעיקרא דקרקע עולם בפרהסיא יהרג ואל יעבור, אלא שתמה מניין לו לר' ירוחם כן, ועיין בהגהות רעק"א שם דכן נקטו תוס' ביומא פב, א ד"ה מה דאביי ורבא חולקים, וכ"כ תלמיד הרמב"ן בחי' בסוגיין משם ר"ח שדברי אביי נדחים מפני רבא, וכן משמע מר' דוד בפסחים כה, ב שמוכיח מהגמ' בכתובות ג, ב ולדרוש להו דאונס שרי דביאת גוי לא נכללת בגלוי עריות, והעלה דאין לדחות דהגמ' שם קאי אליבא דאביי, דהסוגיא שם אליבא דכו"ע, והיינו דרבא חולק על אביי, ומשמע שם שאפי' בצנעא רבא חולק על אביי. 141* ראה לקמן הע' 146, ונראה דכאן ס"ל כשיטת הרמ"ה שם, דאין כאן איסורא דג"ע, אלא חילול השם בלבד דהוי בפרהסיא. 142 יז, ב בדפי הרי"ף. 143 כ"כ תוס' בסוגיין ד"ה והא. 144 בדיבור הקודם. 145 יח, א בדפי הרי"ף. ועיין בביאור הגר"א יו"ד קנז סק"ז דכן ס"ל לרש"י, וראה אור גדול סי' א (טו, א). ועיין בבעל המאור שדין יהרג ואל יעבור בעריות חל דוקא כאשר אחרים אונסים אותו לבוא על אשה האסורה עליו, אבל כאשר האשה אונסת את האיש אינו חייב ליהרג דזה הוי הנאת עצמו. 146 דס"ל כהאי מ"ד דהיתה אשתו של מרדכי וכדעת הריב"ם דביאת עכו"ם הוי ג"ע, וס"ל דבפרהסיא דינם של העבירות שאין בהם מעשה, כמו כל העבירות שעם מעשה שחייבין ליהרג עליהם ואין להתירם אלא בזמן שמתכוון להנאת עצמו. אכן שיטת הרמ"ה דמסתבר דה"מ דומיא דקרקע עולם אבל עביד מעשה לא וכו'. ועיין בשיעורי ר' דוד פוברסקי למסכתין עמ' רמט, דאפשר דס"ל לרמ"ה דהא דהנאת עצמו אינו אלא תי' על הקושיא דפרהסיא הויא, אבל לגבי הא דהוי ג"ע נשאר התי' הקודם דהוי קרקע עולם, אלא דאכתי אף דהוי קרקע עולם יש כאן איסור שעושה עבירה שאינה ג"ע בפרהסיא, ושפיר תי' דהוי הנאת עצמן, ואין כאן חילול השם, אבל במקום דעביד מעשה והוי עריות ממש לא מהני תי' דהנאת עצמו, ובעל המאור ס"ל דבאסתר לא היה קרקע עולם וכמ"ש המאירי דזה שאמרו באסתר שלהנאת עצמו שאני כלומר אפי' לא היה בה קרקע עולם כגון שהיו אומרים לה שתלך מעצמה ונמצא עונש הליכה בידה, ואעפ"כ לא נענשה משום דשאני הנאת עצמן. 147 דהיתה פנויה, ולמ"ד דהיתה אשתו של מרדכי פטורה מדרשא דאשת רעהו פרט לאשת אחרים. 148 זוהי דעת הרמב"ן במלחמות כאן דהנאת עצמו לא מהני בג' עבירות, וכ"כ המאירי במסקנה, וכן ס"ל לר' יונה, ר' דוד בפסחים כה א, הריטב"א קידושין לט משם מורו, ובפסחים שם משם הרא"ה, והחינוך רצו.

בכלים ההם לעבודה זרה, ובהא לא עביד ישראל שום אבק עבודה זרה, אלא שהיה בהם לאו כולל כל התורה, משום לפני עור לא תתן מכשול[149], ובכהאי גוונא להנאת עצמן שרי. וראיה לדבר דהנאת עצמן בע״ז ג״ע וש״ד אסור, מההיא דפרק כל שעה[150], בכל מתרפאין במקום סכנה חוץ מעצי אשרה, אע״פ שאינו משתמש מהאשרה אלא להנאת עצמן, וכן ממה שאמרנו בסמוך[151], (תמות) [ימות] ואל תספר עמו מאחורי הגדר, אלמא אפילו אביזרייהו דעריות יהרג ואל יעבור[152]. ואין לומר דטעמא הוא משום שלא יהיו בנות ישראל פרוצות עריות, דההיא טעמא ליתיה אלא למ״ד פנויה הואי, (אלא) [אבל] למ״ד אשת איש הואי נקטינן מילתא כפשטא, דיהרג ואל יעבור ואע״ג דהוי הנאת עצמן, אלא ודאי דבכל אלו הג׳ עבירות החמורות, מפני חומר שבהן אמרינן יהרג ואל יעבור, והנאת עצמן לא שרי, ושפיכות דמים יוכיח שאינו מותר להרוג חבירו להציל עצמו[153], ואין לך הנאת עצמן יותר מלהציל עצמו. עוד הביא הרמב״ן ז״ל ראיה ברורה, מירושלמי בפרק אין מעמידין[154], א״ר חנא זאת אומרת שאין מתרפאין בעריות, דתני שבת הותרה מכללה נערה המאורסה לא הותרה מכללה, כלומר שבת הותרה מכללה שמותר לעשות מלאכה לחולה בשבת, אבל נערה מאורסה לא הותרה מכללה, כלומר שאין לה שום צד היתר, ומשמע אפילו הנאת עצמן, דאילו הנאת עצמן שרי, הרי נערה מאורסה הותרה באונס להנאת עצמן, אלא שמע מינה דהנאת עצמן אסור בג׳ העבירות. וכבר האריך הרמב״ן ז״ל בספר המלחמות, וכן פסק הרמב״ם ז״ל בפ״ה מהל׳ יסודי התורה[155].

[עה, א] **ואם איתא לא לימא ליה הא בצנעא והא בפרהסיא.** פירש רש״י ז״ל, ואם איתא דבן נח מוזהר על קדושת השם, למה אמר אלישע לנעמן לך לשלום, אדרבה היה לו למחות בנעמן שלא ישתחוה בבית רמון[156], אלא ודאי מדאמר ליה לך לשלם, שמע מינה דבן נח אינו מוזהר על קדושת השם, ודחי תלמודא, לעולם א״ל[157] דבן נח מוזהר על קדושת השם, וכי איתיה קדושת השם, ה״ד[158] בפרהסיא בפני עשרה ישראל, אבל בפני כותים

149 עיין בקובץ הערות סי׳ מח סק״ט, ותוכן דבריו דבעל המאור והרמב״ן פליגו בגדר של לפני עוור וכו׳, דלדעת הרמב״ן לפני עוור הוא לאו כללי שלא להכשיל ואינו חלק של כל איסור ואיסור, ולכן אינו נחשב כאן כעובר על ע״ז, ואילו בעל המאור סובר דלפני עוור הוא חלק ופרט בכל איסור ואיסור ולכן נחשב שעובר כאן על ע״ז, ובזה רצה לפשוט ספקו אם בג׳ עבירות שיהרג ואל יעבור, כשכופין אותו להכשיל אחרים בג׳ עבירות ג״כ יהרג ואל יעבור, ועיין בהשמטות דבמח׳ הנ״ל יש לתלות מח׳ הראשונים אי לאו דלפני עוור הוי לאו שבכללות, וזה כשיטת בעל המאור, ברם לפי הרמב״ן שזהו לאו כללי שלא להכשיל אינו לאו שבכללות דמאי נ״מ אם המכשול הוא עץ או אבן. 150 פסחים כה, א. 151 עה, א. 152 עיין בחי׳ הר״ן פסחים ו, א בדפי הרי״ף, דיש לדחות ראיות הרמב״ן, דכי אמרינן הנאת עצמן שאני ה״מ גבי אסתר והתרצתה לג״ע מחמת שהיתה אנוסה שהיתה רוצה להנצל ממיתה, משא״כ אלו שרוצים להתרפאות בע״ז, הרי הם רוצים ליהנות מאותו דבר שאסרה אותו התורה מחמת ההנאה שבו, וכן מי שהעלה לבו טינא שהתורה אמרה שלא ליהנות מן הערוה והוא רוצה אותה מחמת הנאה שבה, וכעי״ז כתב בדעת בעל המאור בשיעורי ר׳ דוד פוברסקי למסכתין עמ׳ רנ. והשלטי גבורים דחה ראיות הרמב״ן בדרך שונה, ולדעתו אין הסכנה ברורה לגמרי בכל אלו ופעמים שאף הרופאים טועים, ולפיכך אין להקל אע״פ שאין כאן רצון להעביר על דת. 153 עיין בספר האשכול (הל׳ ע״ז) שההיתר של הנאת עצמו קיים גם גבי שפיכות דמים, וראה ביאור דבריו בקובץ תושבע״פ כרך יד. 154 פ״ב דע״ז ה״ב. 155 ה״ב, וכ״כ המאירי הב״ח והב״י יו״ד סי׳ קנז דיש לדייק מהרמב״ם דסובר כשיטת הרמב״ן להחמיר בג׳ עבירות אף בנאנס להנאת עצמו. וכ״כ הרמב״ם להדיא באיגרת השמד שחומרת ג׳ עבירות אינה נפחתת גם כאשר האנס מתכוין להנאת עצמו. 156 צ״ע, דכאן משמע דרש״י ס״ל דאלישע היה מצווה למחות בנעמן, וברש״י לפנינו איתא להיפך דלא היה מחוייב להוכיחו, דהוכח תוכיח את עמיתך כתיב ולא גר תושב. וראה מרגליות הים אות א משם ספר חסידים, וראה עינים למשפט. 157 = איכא למימר. 158 = היינו דוקא.

קנ (א) פרצופות המקלחות מים בפני אלילים. נעור לא כתוב המי בפני אליליס אלא כתוב שם בכרכין, וכן הוא בגמרא שלנו [עבודה זרה יב, א], ומשמע דאפילו אינו עבודת אליליס אלא לנוי בעלמא כדאיתא ריש סימן קמ"א דבכרכיס דרך לעשות לנוי, ואפילו הכי אסור. וכאן שהוא לשון רמב"ם [עבודה זרה] פרק ג' [הלכה ח] משמע שאין איסור אלא בעומד לפני עבודת אליליס. וכבר הביא מו"ת ז"ל [ב"ח ד"ה ומ"ש] שיש בזה חילוק בין הראשונים, ויש להחמיר אפילו הפרלוף אינו עומד בפני

ב בפני אלילים. אבל שלא בפני אליליס שרי, והמחמיר אפילו שלא בפני אליליס תבא עליו ברכה, ב"ח [עמוד שכו סוף דבור ראשון]:

ישב [ג] **או יפנה אחריו או צדו לצד אלילים ואחר כך יטול:**

ג (א) [ב] **פרצופות המקלחות מים ב** (*) **בפני אלילים לא יניח פיו על פיהם וישתה** [ב] **מפני שנראה כמנשק לאלילים:** הגה [ד] [ג ס"ח] יש אומרים דכל שאינו אסור אלא מפני מראית העין [ג] כגון בדין זה אם יש סכנה בדבר כגון אם יומות אם לא ישתה מותר לשתות ואין בזה משום א) ואל יעבור. [ג] שרים או כהנים שיש להם שמי וערב בנגדיהם או שנושאים נלם לפניהם כדרך הגמונים אסור להשתחוות להם [ד] או להסיר הכובע לפניהם רק בדרך שאינו נראה [ה] כמו שנתפזרו מעות כו' [ג*] או שיקוס לפניהם קודם בואם [ד*] וכן יסיר הכובע וישתחוה קודם בואם [ה] [ה] ויש מקילין בדבר הואיל וידוע שגם הגויים אינם מסיריס הכובע או משתחויס לנלס רק להשר וטוב להחמיר כסברא הראשונה:

ערך לחם למהריק"ש

סוף סעיף ג [**לא יניח פיו על פיהם וישתה**]. ואי מאיזה מי לא שמי מותר כיון שאינו אלא מפני מראית העין: שרים שיש להם שמי וערב בנגדיהם מותר להשתחוות להם, ומכל מקום יעלים עיניו בכל היכולת או יקוס בראש, מרומת הדשן הלכות עבודה זרה [סימן קלו]:

ביאור הגר"א

[ג] **או כו' או כו'.** רש"י [שם יב, א] ד"ה ואם אינו [נראה כמשתחוה] כו': [ד] [**סעיף ג הגה**] **יש אומרים כו'.** לשון הר"ן [שם ג, ב ד"ה גמ'] מדאמרינן [שם] אבל מעיין כו', משמע דאפילו במקום סכנה אסור ואפילו אין אדם רואהו, והרי זה בכלל בכל מתרפאין כו' [פסחים כה, א]. מיהו עיר שיש בה עבודה זרה דאסור לילך לשם מפני שנראה כהולך לעבודה זרה [עבודה זרה יא, ב ורש"י שם ד"ה בזמן], מסתברא דבמקום סכנה מותר. ואפשר עוד דאף במעין מותר במקום סכנה, והא דאמרינן [שם סוף יב, א] מאית, לאו דוקא, אלא שאפשר לבא לידי סכנה, שאם לא ישתה עכשיו שמא ימות בצמא קודם שימצא מים, [עכ"ל הר"ן].

ודבריו דחוקים, וכן כתב הטור כאן בהדיא ואפילו אי מאית אי לא שתי, וכן כתב הרשב"א [שם ד"ה בזמן] הביאו הטור בסימן קמ"ט [עמוד שכ־שכא, וז"ל], וכתב הרשב"א ומשום הך טעמא דחשדא כו' ואפילו על פקוח נפש אסור ליכנס לשם כדאמרינן גבי מעיין כו', וכל זה שלא כדברי הר"ן. וכן אמרינן בסנהדרין ע"ה א' בשלמא כו', ואף על גב דסיפור עמה מדרבנן בעלמא לדעת הרמב"ן [השגות על ספר המצות לאוין שנג] ושאר פוסקים: (ליקוט) **יש אומרים כו'.** עיין במדרש [רבה] אסתר [פרשה ז אות ר"ז] על פסוק [אסתר ג, א] אחר הדברים האלה גדל כו' ופסוק [שם, ב] וכל עבדי המלך כו', מה עשה המן כו' [צלם מרוקם על בגדיו ועל לבו] [ה] וכל מי שהיה משתחוה להמן משתחוה לעבודה זרה. וכל עבדי המלך כו', רבי יוסי בר חנינא פתח [תהילים קמ, ו] טמנו גאים כו', רבונו של עולם מצודה כו' (ע"כ): [ה] **ויש מקילין כו'.** ממה שכתוב שם [סנהדרין] ס"א ב' יכול אפילו נעבד כו', משמע דוקא נעבד. וראייתו [של תרומת הדשן סימן קצו] תמוה, ומשם משמע להיפך, ועיין תוספות שם ד"ה רבא כו' וי"ל כדאמר כו'. וכן בשבת ע"ב ב' בד"ה רבא כו'. וכן במעיין שם [עבודה זרה יב, א], אף על פי שידוע ששוחה לשתות אף על פי כן אסור. ובתרומת הדשן [שם] דחק לחלק בינ"הם, ומאד דחוקין דבריו. ועיין בשו"ע או"ח סימן קי"ג סעיף ח'. וכתב בתרומת הדשן שם דאף באותן צלמים שהן לזכרון, שמותר בהנאה כמו שכתוב לעיל סימן קמ"א סעיף א' בהג"ה, לענין השתחואה אין חילוק:

הגהות רעק"א

א) (הגה סעיף ג) **ואל יעבור.** אולם במוהרי"ק שרש קל"ז [ד"ה ומשר דקדק] כתב בשם שאלתות [פרשת ומלא שמילתא מב] דהא דאמרינן [סנהדרין עד, ב] אפילו על ערקתא דמסאנא היינו דמכריחים אותו להתיר רצועות סנדלו לפני עבודה זרה כדי (שישתחוה) [שישחה] ויהיה נראה כמשתחווה לעבודה זרה, עיי"ש, הרי דסבירא ליה אפילו באיסור מראית עין יהרג ואל יעבור. ואפשר לחלק דהתם במכוון המכריחו שיהיה נראה כעובר על דת, ואינו מכריחו להנאתו:

באר היטב

אין שום אדם רואהו אסור. ועיין מה שכתוב בא"א סימן ש"מ סעיף מ"ה וסימן ש"ה סעיף י"ח, [ש"ך ס"ק ח]: (ב) **פרצופות.** כתב הט"ז דיש להחמיר אפילו הפרלוף אינו עומד בפני אליליס:

גליון מהרש"א

[ג] [**הגה סעיף ג**] **כגון בדין זה אם יש סכנה בדבר.** אבל אם רק אפשר לבא לידי סכנה אסור, עיין בהר"ן [עבודה זרה ג, ב ד"ה גמ']. ודוקא בגראה כעובד, אבל בגראה כהולך, לעיל ריש סימן קמ"ט, יש לומר דגם בליכא סכנה ודאית שרי, שם בהר"ן:

אוצר מפרשים

נראה כמשתחוה, ועוד שתדיר פונה כנגד עבודת אלילים וכתיב [ויקרא יט, ד] אל תפנו אל האלילים. ולא ישים על חלון ספרים כנגד עבודת אלילים. ולבית הכנסת לא יהיה לו חלון פתוח כנגד עבודת אלילים: (בית לחם יהודה פ"ק א)

ב (שם סעיף ג) **מפני שנראה כמנשק וכו'.** ואפילו אין שם אדם, דכל מה שאסרו חכמים מפני מראית העין אפילו בחדרי חדרים אסור [עבודה זרה יב, א], אחרונים: (שיורי ברכה אות א)

ג (הגה שם) **יש אומרים דכל שאינו אסור אלא מפני מראית העין כגון בדין זה אם יש סכנה בדבר כגון אם יומות אם לא ישתה מותר לשתות ואין בזה משום יהרג ואל יעבור.** כן הוא דעת הר"ן [עבודה זרה ג, ב ד"ה גמ']. אבל הטור בסימן זה חולק עליו, וכן הביא בסימן הקודם [עמוד שכ־שכא] בשם הרשב"א [שם יב, א ד"ה בזמן] דאפילו אם מאית אם לא ישתה אסור לשתות כי הוא בכלל יהרג ואל יעבור. וראיתי להגאון החסיד ר"א ז"ל בביאוריו לשו"ע [ביאור הגר"א ס"ק ד] הביא ראיה לדעת הטור והרשב"א מהא דאמרינן בסנהדרין דף (ע"ד) [עה] גבי אדם אחד שנתן עינו באשה אחת וכו', תעמוד לפניו ערומה יומות ואל תעמוד לפניו, וכן לא תספר עמו אחורי הגדר, ואמרינן בש"ס בשלמא למאן דאמר אשת איש היתה שפיר. הרי אמרינן דימות ואל יספר עמה אחורי הגדר, אף דזה אינו אלא איסורא דרבנן לדעת הרמב"ן דקורבא דגלוי ערויות אינו אלא מדרבנן, ואף על פי כן אמרו ימות. **ולפענ"ד** אין ראיה משם, דמה שאסרו חז"ל קורבא דגלוי ערויות היינו שלא יבוא לידי גלוי ערויות ממש, אם כן היא בכלל יהרג ואל יעבור כיון דיכול לבוא מזה גלוי ערויות ממש, מה שאין כן כאן דאינו יכול לבוא לידי עבודת כוכבים ממש, רק משום מראית העין, אפשר דאינו בכלל יהרג ואל יעבור, והא ראיה דחזינן ביו"ד סימן קצ"ה סעיף י"ז בהגהות הרמ"א דהתירו לבעלה רופא למשמש את אשתו בניתחה הדפק, ועיין שם בש"ך ס"ק כ' דאפילו לדעת הרמב"ם [איסורי ביאה כא, א; ספר המצות לאוין שנג] דסובר דקורבא דגלוי ערויות אסור מן התורה הכא שרי כיון דאינו עושה כך דרך תאוה וחיבה, אלמא כל היכא שאין אנו חוששים שיבוא לידי גלוי ערויות ממש התירו איסור דרבנן במקום סכנה. ועיין במאור ובמלחמות ה' בסנהדרין [יח, א] בסוגיא דאסתר קרקע עולם היתה מה שכתבו בזה. **אמנם** נראה לי לכאורה ראיה לדעת הטור והרשב"א מהא דאמרינן בגיטין באגדתא דחורבן דף נ"ד ע"ב על (גבי) אשה ושבעת בניה, בבן האחרון שלא רצה לעבוד עבודת כוכבים ואמר ליה קיסר אשדי לך גושפנקא וגחין ושקליה כי היכי דלימרו קיבל עליו הורמנא דמלכא, ולא רצה הבן ההוא ונהרג על קידוש השם, הרי דשם לא היה אלא מראית העין ודמיא ממש לעובדא דידן לשתות בפני עבודת כוכבים דהאיסור הוא שלא יראה משתחוה לעבודת כוכבים, דמחויב למסור את עצמו על קידוש השם ובכלל יהרג ואל יעבור הוא. ואפשר לדחות דמחמיר על עצמו היה, אך לפי זה לא יספוק לשיטות הפוסקים דסוברים דבכל מקום דאינו צריך למסור עצמו אסור לו למסור עצמו ובכלל איסורא הוא דאך את דמכם וגו' [בראשית ט, ה], והוא שיטות הרמב"ם [יסודי התורה ה, ד] ורמב"ן [מלחמות סנהדרין סוף יז, ב] ושאר גדולי הפוסקים. ואפשר ליישב דההיא עובדא דשם שעת השמד היה, וכדמשמע שם, ובשעת השמד בכל ענין יהרג ואל יעבור, דהא אפילו על ערקתא דמסאני חייב למסור עצמו בשעת גזירה [סימן קנז סעיף א], ודו"ק: (מקור מים חיים)

ד (שם) **או להסיר הכובע וכו'.** דאיסורא רבא דחמיר טובא איכא בהסרת הכובע וקצת שחייה, מכל שכן וקל וחומר מדין ב', אף על גב דלא מקרי השתחויה אלא בפשוט ידים ורגלים [רמב"ם עבודה זרה ז, ו] דאז יש מיתה וכרת ממש [ע"ש הלכה ח]. ולשון הרב תרומת הדשן [סימן קצו] לכאורה אינו מדוקדק, אמנם נראה דעל עיקר השתחויה קאמר, עיין בדבריו ודוק היטב: (שיורי ברכה אות ב)

ה (שם) **כמו שנתפזרו מעות וכו'.** קצור לשון יש כאן, ועיין בגוף תשובת הרב תרומת הדשן [שם] שהאריך, יעויין בדברי קדשו באורך: (שיורי ברכה אות ג)

באר הגולה עם ציונים מהש"ך

ג. שם:

(*) [ג] בגמרא [שם] לא גרסינן לפני עבודה זרה, אלא בכרכים סתם, אבל המחבר נקט לשון הרמב"ם פרק ג' דעבודה זרה [הלכה ח] וסמ"ג לאוין י"ט וכך הוא בהלכות גדולות סוף הלכות עבודה זרה [סימן נד עמוד תקנב]. וטעמא, דנעשה הפרלוף לנוי עבודה זרה, והמנשק לפרלוף כאלו נושק לעבודה זרה עצמה, ב"ח [ד"ה ומ"ש]:

ציונים לרמ"א עם ציונים מהש"ך

קנ ח) ר"ן פרק קמא דעבודה זרה [ג, ב ד"ה גמ'], ובעש הר"ר אשר [ד]:

ג) תרומת הדשן סימן קצ"ו:

ג*) תרומת הדשן שם בשם מהר"ר יצחק מאופנהיים:

ד*) דברי עצמו:

ה) שם ומהר"י ווייל [דיינין והלכות סימן כח] בשם רבי יצחק (מאפנו"ם) [מאופנהיים]:

הגהות והערות

ג] קטע זה נוסף ממהדורת מ"ד תנ"ם:

ד] כעין זה כתוב בשו"ת הרא"ש כלל יט סימן יז:

ה] נוסף ע"פ מהדורת הולאנדא תקס"ו:

שיעור בסוגיא דכלה: פיקוח נפש

HaRav Tzvi Berkowitz

מראה מקומות:

א) יומא פ"ג., פ"ה. -- משנה פ"ג., סוף פ"ה. "מניין לפקוח נפש...שדוחה את השבת"

ב) גבורת ארי שם -- ד"ה ומה זה

ג) סנהדרין ע"ב.,ע"ב:,ע"ג. -- משנה ע"ב., ברייתא ע"ב: "תנו רבנן...קמ"ל קטלינן" ודברי רש"י על הג"מ הנ"ל, משנה ע"ג.

ד) משנה למלך שבת פרק כ"ד -- ד"ה אין עונשין

ה) סנהדרין נ"ז. -- סוף העמוד "כיוצא בו" ודברי רש"י שם

ו) ע"ז י: -- תוס' ד"ה חד קטיל

ז) סנהדרין ע"ד: -- "בעו מניה מר' אמי בן נח..." ותוס' ד"ה בן נח

ח) מנחת חינוך רצ"ה -- אות ב', ג'

לז"נ יעקב ראובן בן משה

אדל בת חיים הכהן

Ronnie and Adele Hanover

by the

Hanover, Klugman and Brecher Families

מסורת הש"ס

גמ' ה)[שבת קכט. וש"נ] **ב)**[תמורה כז: ונשבועות מב. אמר מר' ר"ה ברי' דר"י לרב פפא] **ג)**[נ"ל ה"מ וכן איתא בריש"ף והרא"ש] **ד)** ערכין ז: **ה)**[תוספ' פ"ד] **רש"י ו)**ובערוך פי' כעין טרידת דעת בעצמה **ז)**עיין ספ"ח דכלאים **תוס' ח)**רש"א מ"ז **ט)**[וע' תוס' מנחדרין כט: ד"ה מר ותוס' שבועות מא. ד"ה ולמר ותוס' חולין עו: ד"ה מר ותוס' כתובות פד: ד"ה והוא ולף לו. ד"ה אלמנה]

הגהות

רש"י ד"ה אין מאכילין. אינה רפואה גמורה. הר"ן השמיט תיבת גמורה ועי' כפות תמרים:

(גליון מהרש"א)

תורה אור

גמ' א) זֹרוּ רְשָׁעִים מֵרָחֵם תָּעוּ מִבֶּטֶן דֹּבְרֵי כָזָב: (תהלים נח, ד)

ב) לֵב יוֹדֵעַ מָרַת נַפְשׁוֹ וּבְשִׂמְחָתוֹ לֹא יִתְעָרֵב זָר: (משלי יד, י)

עין משפט נר מצוה

סה א מיי' פ"ב מהלכות שביתת עשור הלכה ח סמג לאוין סט עוש"ע או"ח סי' תריט סעיף ח:

סו ב עוש"ע שם סעיף ג:

סז ג שם סעיף ד:

סח ד שם סעיף ח:

סט ה מיי' פי"ד מהל' מלכות אסורות הל' עז וסי"ב מהל' שביתת עשור הל' ט סמג לאוין סט עוש"ע או"ח סי' תריט סעיף ט:

ע ו מיי' פ"ב מהלכות שבת הלכה ח סמג לאוין סה עוש"ע או"ח סי' שכח סעיף י:

עא ז מיי' שם הל' יח עוש"ע או"ח סי' שכט סעיף ג:

עב ח מיי' פי"ד מהל' מלכות אסורות הל' עז עוש"ע או"ח סי' תריט סעיף ט:

עג ט י כ ל מיי' שם הל' יז:

פנינ' רש"י

ספק נפשות. דיש נפשות להקל דהא הלילו העלה כתיב (במדבר לה):

(כתובות טו.)

תוס' ישנים

חולה אמר צריך כו'. וכגון שיראה להיות מסוכן דאם לא כן אין מאכילין אותו ולא דמי להיתה צריכה לגר שחביריתה מדלקת לה את הגר ומוקמינן לה בפרק מפנין (שבת קמח:) בסומא ומשמע שמדליקין לה בשבת ואפילו אינה אומרת כן דהתם נמי קים להו לרבנן דבייתובי דעתא דהדלקת נר דילה איכא פקוח נפש ונועל דלת דלקמן דאמרינן שובר דלת ומוציאו איכא נמי פקוח נפש לתינוק אבל במאכיל לחולה בענין שיאמר או הוא או בקיאין שצריך מחמת שרואה סכנה פן יכביד עליו חוליו ויש ספרים שכתוב בהן בהא מילתא דרבי יוסי פשיטא ספק נפשות להקל מהו דתימא האי דקאמר חולה אגב תוגביה וכל הני דאמרי צריכין אנו דמחללין עליהן השבת כולהו מיירי דמחמת דאגת סכנה אומר כן. מ"ר. וגם נראה לי הדברים ידועין כגון צמחין וכיוצא בו יש הרבה אנשים שבקיאין בכך ואין נראה דרופא ובקי בכך בענין:

מר בר רב אשי אמר כל היכא דאמר צריך אני כו'. וכוותיה קיימא לן דחוא בתראה ועוד קיימא לן כוותיה בכולי תלמודא לבר ממיפך שבועתא ואודיתא כמו שכתוב בתשובת הגאונים כמו שפי' בשבועות:

רבינו חננאל

אילחישא וקרו עליה זורו רשעים מרחם נפק מינה שבתא אוצר פירי:

ירושלמי בתחלה חוחבין לה ברוטב אם שבה נפשה הרי יפה ואם לאו נותנין לה מגופו של איסור ב' עוברות באר לפני ר' טרפון שלח תרין

זורו רשעים מרחם. נעשו זרים ונתנכרו לאביהם שבשמים: **אצר פירי.** להפקיע שעריס ותניא (ע"ב דף ל:) אין אוצרין פירות בארץ ישראל וכל דבר שהוא חיי נפש לפי שמפקיעין את השעריס: **תונבא.** שעות אשטורדישו"ן[1] ממתא חוליו: **על פי בקיאין.** תרי

[1]זורו רשעים מרחם נפק מינה שבתאי אצר פירי: חולה מאכילין אותו על פי בקיאין: אמר ר' ינאי חולה אומר צריך ורופא אומר אינו צריך שומעין לחולה מ"ט [2]לב יודע מרת נפשו פשיטא מהו דתימא רופא קים ליה טפי קמ"ל [3]רופא אומר צריך וחולה אומר אינו צריך שומעין לרופא מ"ט תונבא הוא דנקיט ליה תנן חולה מאכילין אותו ע"פ בקיאין ע"פ בקיאין אין ע"פ עצמו לא ע"פ בקיאין אין על פי בקי אחד לא הכא במאי עסקינן דאמר לא צריכנא וליספו ליה ע"פ בקי לא צריכא [4]דאיכא אחרינא בהדיה דאמר לא צריך מאכילין אותו ע"פ בקיאין פשיטא ספק נפשות הוא [5]וספק נפשות להקל לא צריכא דאיכא תרי אחריני בהדיה דאמרי לא צריך ואע"ג דאמר [6]רב ספרא תרי כמאה ומאה כתרי ה"מ

הא מדקתני סיפא אם אין שם בקיאין מאכילין אותו ע"פ עצמו מכלל דרישא דאמר צריך. והכי קאמר כל כמה דמצינו להדורי אבקיאין מהדרינן ולא סמכי' אחולה גופיה אלא היכא דליכא בקיאין כלל וכ"ש היכא דרופא בקי אומר אינו צריך ואחולה אומר צריך דלא סמכינן עליה להכחיש בקי: **מר בר רב אשי אמר כל היכא דאמר צריך אני.** פלוגתא דרבוותא הוא אי הלכתא כמר בר רב אשי אי לא בסדר תנאים ואמוראים כתב הלכתא כמר בר רב אשי בכולי הש"ס לבר ממיפך שבועה ואודיתא מיפך שבועה בפרק שבועת הדיינין (שבועות דף מא.) ואודיתא בסוף פרק זה בורר (סנהדרין דף כט:) ור"ח כתב דהלכתא כוותיה בכוליה הש"ס בר ממיפך שבועה וחיוורי חוורי גבי טומת הגידין שילהי פרק בהמה המקשה (חולין דף עו:) וסימניך הפך לבן ורב אלי ורבינו גרשום ז"ל פסקו הלכתא כוותיה [7](בר) במיפך שבועה ואודיתא ובכולי הש"ס לא[8]:

הכי

לענין עדות אבל לענין אומדנא בתר דעות אזלינן [9]וה"מ לענין אומדנא דממונא [10]אבל הכא ספק נפשות הוא והא מדקתני סיפא ואם אין שם בקיאין מאכילין אותו על פי עצמו מכלל דרישא דאמר צריך חסורי מיחסרא והכי קתני בד"א דאמר לא צריך אני אבל אמר צריך אני אין שם בקיאין תרי אלא חד דאמר לא צריך מאכילין אותו על פי עצמו מר בר רב אשי אמר [11]כל היכא דאמר צריך אני אפי' איכא מאה דאמרי לא צריך לדידיה שמעינן שנאמר לב יודע מרת נפשו תנן אם אין שם בקיאין מאכילין אותו ע"פ עצמו טעמא דליכא בקיאין הא איכא בקיאין לא ה"ק בד"א דאמר לא צריך אני אבל אמר צריך אני אין שם בקיאין כלל מאכילין אותו ע"פ עצמו שנאמר לב יודע מרת נפשו: **מתני'** [12]מי שאחזו בולמוס מאכילין אותו אפי' דברים טמאים עד שיאורו עיניו מי שנשכו כלב שוטה אין מאכילין אותו מחצר כבד שלו ור' מתיא בן חרש מתיר ועוד אמר ר' מתיא בן חרש החושש בגרונו מטילין לו סם בתוך פיו בשבת [13]מפני שהוא ספק נפשות וכל ספק נפשות דוחה את השבת [14]זמי שנפלה עליו מפולת ספק הוא שם ספק אינו שם ספק חי ספק מת ספק כותי ספק ישראל מפקחין עליו את הגל מצאוהו חי מפקחין ואם מת ינחוהו: **גמ'** ת"ר [15]מניין היו יודעין שהאירו עיניו משיבחין בין טוב לרע אמר אביי ובטעמא ת"ר [16]מי שאחזו בולמוס [17]מאכילין אותו הקל הקל [18]טבל ונבילה מאכילין אותו נבילה [19]טבל ושביעית שביעית טבל ותרומה תנאי היא דתניא [20]מאכילין אותו טבל ואין מאכילין אותו תרומה בן תימא אומר תרומה ולא טבל אמר רבה [21]היכא דאפשר בחולין דכולי עלמא לא פליגי דמתקנינן ליה ומספינן ליה כי פליגי בדלא אפשר בחולין מר סבר טבל חמור ומר סבר תרומה חמורה מר סבר טבל חמור אבל תרומה חזיא לכהן ומר סבר תרומה חמורה אבל טבל אפשר לתקוניה

אפשר

חרש מתיר. קסבר רפואה גמורה היא: **גמ' אמר אביי ובטעמא.** משיודע להבחין בין טעם תבשיל יפה לטעם תבשיל רע: **מאכילין אותו הקל הקל.** אם אין לנו דברים מותרים כדי לרכו ויש לפנינו מיני איסורין מאכילין אותו הקל הקל שבהם: **טבל ושביעית מאכילין אותו שביעית.** לאחר זמן הביעור שהטבל ממיתה בידי שמים והשביעית בעשה: **בדאפשר בחולין.** שיש די בחולין של טבל זה להאכילו לאחר שתיטול תרומתו: **דכולי עלמא לא פליגי דמתקנינן ליה ומספינן ליה.** חולין ואין מאכילין אותו לא טבל ולא תרומה: **כי פליגי דלא אפשר בחולין.** אלא אם כן אוכל את כולו וקאמר מאכילין אותו הטבל כמות שהוא ולא יפריש ממנו תרומתו להאכילו לעצמה וחולין לעצמן וכן תימא אומר מוטב שיפרישו תרומתו ויאכילוהו כל אחד לעצמו ולא יאכילוהו טבל כמות שהוא: **מר סבר טבל חמור.** שאפי' להכניס אינו רואוי: **ומר סבר תרומה חמורה.** שאין לה היתר אבל טבל אפשר דמתקן להו וחולין יהו רואוין לכל אדם:

אפשר

תלמידין ואמרו להו זימא דין צומא רבא אמרין לחדא [6]ושדיך (וקריין). וקרין עלוי מבטן אמי אלי אתה. אמרין לאחריתי ולא שדיך וקרין עלוי זורו רשעים מרחם: **חולה** מאכילין אותו ע"פ בקיאין. אין שם בקיאין מאכילין אותו ע"פ עצמו עד שיאמר דיי. א"ר ינאי חולה אמר צריך. רופא אומר אינו צריך מאכילין אותו ע"פ עצמו מ"ט לב יודע מרת נפשו. רופא אומר צריך חולה אומר איני צריך שומעין לרופא. מ"ט תונבא נקיט ליה. וספק נפשות להקל. תנן חולה מאכילין אותו כו' ואע"ג דאמר רב ספרא תרי כמאה ומאה כתרי ה"מ לענין עדות אבל לענין אומדנא בתר דעות אזלינן ה"מ לממונא אבל הָכָא ספק נפשות להקל. מר בר רב אשי אמר כל היכא דאמר חולה (אינו) צריך אני אפי' ק' אומרים אינו צריך לחולה שומעין כדכתיב לב יודע מרת נפשו. ומקשה ליה ממתני' דקתני מאכילין אותו ע"פ בקיאין. מתרץ הכי קתני בד"א בדלא אמר חולה צריך אני. אבל אם אמר חולה צריך אני. אין שם בקיאין כלומר אין משגיחין לבקיאין אלא מאכילין אותו ע"פ עצמו. מ"ט [לב] יודע מרת נפשו: **מי** שאחזו בולמוס. פי' בולמוס בלשון יון גרונו של שור. כלומר זה החולי אולי אוכל הרבה כלחוץ השור מאכילין אותו אפי' דבר טמא עד שיאורו עיניו. מנא ידעין שהאירו עיניו כדי שיכיר בין טוב לרע. אמר אביי ובטעמ'. ת"ר מי שאחזו בולמוס מאכילין אותו הקל הקל טבל

[6] וכ"ה בערוך ערך שדך ושכו המיס תרגום ירושלמי ושדכי מיא ע"ש.

לשון חכמים ◆ **אצר** - אוסף ומכנס: **תונבא** - שעות (רש"י). מוסר הרגשה והכנה למעשים (ע"פ רש"י ערוכין פט. ועדה לז:). טרדת הדעת (הערוך): **וליספו** - יתנו, יאכילו: **חצר הכבד** - (הנקרא) טרפש הכבד (רש"י מולין לח:): **מפקחין** - מגליים, מוציאים מהסכנה (ע"פ רש"י נקמן פד:):

לעזי רש"י ◆ **אשטורדישו"ן** - חיבור מוסיס:

ושמואל אמר לפקח עליו את הגל. קאמר דאם רוב ישראל (ג) אבל במאכלה על מאכלה לא וכ"ש ברוב כותים: אינו כן. דאמר אפילו ברוב כותים מפקחין: למאי הילכתא. הוי כותי אליבא דשמואל כיון דאמר מפקחין עליו כל שכן דמצוה להחיותו ולמאי הילכתא הוי כותי: להאכילו נבילות. עד שיגדל ויקבל עליו גילות: אם רוב ישראל ישראל למאי הילכתא. הוי ישראל ברוב ישראל טפי ממאכלה על מאכלה (ג) אי אתה להאכילו נבילות במאכלה על מאכלה לא ספינן ליה: לנזקין. שור של ישראל שגנח של כותי פטור ושור של כותי שגנח של ישראל בין תם בין מועד משלם נזק שלם ושל ישראל שגנח של ישראל תם משלם חצי נזק מועד משלם נזק שלם: אי נימא דנגחיה תורא דידן לתורא דידיה. וקאמרינן דמחייבינן ליה לשלומי: נייתי ראיה. דישראל הוא ונשקול וכל זמן שלא עבד בדית דין לשם גילות לא מלינן (ד) לישראל למיזד לשלומי: פלגא. משלם כישראל לחידך פלגא ספק הוא וזה תובעו נזק שלם כדין כותי אמר ליה אייתי ראיה דלאו ישראל אנא ושקול: מאי קאמר. כל הני ספיקי דקתני מאי אתו לאשמועינן: שמצילין את המת. לאגר המעורבת דליכא איסור אלא טלטול: אבל הבא. כי לא שרית ליה לפקוחי מאי אית ליה למיעבד דתיהוי איסורא דאורייתא דנשרי הא מקמי הך: עד היכן הוא בודק. אם דומה למת שאינו מזיז איבריו עד היכן הוא מפקח לדעת האמת: עד חוטמו. ואם אין חיות בחוטמו שאינו מוציא רוח ודאי מת ויניחוהו: הכי גרסינן אמר רב פפא מחלוקת מלמטה למעלה. מחלוקת דהכא דמר אמר עד לבו ומר אמר עד חוטמו מלמטה למעלה שמולאו דרך מרגלותיו תחלה ובודק והולך כלפי ראשו דמר אמר לבו יש להבחין אם יש בו חיות שנשמתו דופקת שם ומר אמר עד חוטמו דזימנין דאין חיות ניכר בלבו וניכר בחוטמו: (ה) גזי נזרך. ונזר הוא שער הראש: אפילו תימא אבא שאול. נמי סבירא ליה עד חוטמו: ולוי הסדר [6]לא פוסק לי מהו: ושפיכות דמים. שהותר לבעל בית לשפוך דמו של זה להצלת ספק נפשו עבירה חמורה היא שמטמאת את הארץ כדכתיב (במדבר לה:)[7] ולא תטמא את הארץ גדי פרשת רוצחין: וגורם לשכינה שתסתלק. דכתיב (שם:)[8] אשר אני שוכן בתוכה הא אם תטמאו אני שוכן וגדי רוצח כתיב: מעם מזבחי. אם כהן הוא שבא לעבוד עבודה: ולא מעל מזבחי. [9]אם התחיל בעבודה אין מפסיק לבא לידון אלא משלים עבודתו: אבל

ולפקח הגל אינו כן. אומר ר"י דהיינו טעמא דאין הולכין בפקוח נפש אחר הרוב משום דכתיב (ויקרא יח)[1] וחי בהם ולא שימות בהם שלא יוכל לבוא בשום ענין לידי מיתת ישראל: להאבילו נבילות. לא הוה אלי למימר שלא להחיותו משום דאפילו מאכלה על מאכלה אינו חייב להחיותו דלוקח ברוב ישראל אמרינן לא שנו אלא להחיותו:

ושמואל אמר לפקח עליו את הגל כי איתמר דשמואל אריש איתמר אם רוב כותים כותי אמר שמואל [a]ולענין פקוח נפש אינו כן אם רוב כותים כותי למאי הילכתא אמר רב פפא [b]להאכילו נבלות אם רוב ישראל ישראל למאי הילכתא [c]להחזיר לו אבידתו מחצה על מחצה ישראל למאי הילכתא אמר ריש לקיש [d]לנזקין היכי דמי אי נימא דנגחיה תורא דידן לתורא דידיה נייתי ראיה ונשקול לא צריכא דנגחיה תורא דידיה לתורא דידן פלגא יהיב ליה אידך פלגא נימא ליה אייתי ראיה דלאו ישראל אנא ושקול: מי שנפל עליו מפולת וכו': מאי קאמר לא מיבעיא קאמר לא מיבעיא ספק הוא שם ספק אינו שם דאי איתיה חי הוא דמפקחין אלא אפילו ספק חי ספק מת מפקחין ולא מיבעיא ספק חי ספק מת דישראל אלא אפילו ספק כותי ספק ישראל מפקחין: מצאוהו חי מפקחין: מצאוהו חי פשיטא לא צריכא [e]דאפי' לחיי שעה: ואם מת יניחוהו: הא נמי פשיטא לא צריכא [f] לר' יהודה בן לקיש דתניא [g]אין מצילין את המת מפני הדליקה אמר רבי יהודה בן לקיש [h]שמעתי שמצילין את המת מפני הדליקה ואפילו רבי יהודה בן לקיש לא קאמר אלא [i]מתוך שאדם בהול על מתו אי לא שרית ליה אתי לכבויי אבל הכא אי לא שרית ליה מאי אית ליה למעבד תנו רבנן עד היכן הוא בודק [j]עד חוטמו ויש אומרים עד לבו בדק ומצא עליונים מתים לא יאמר כבר מתו התחתונים מעשה היה ומצאו עליונים מתים ותחתונים חיים נימא הני תנאי כי הני תנאי דתניא [k]מהיכן הולד נוצר מראשו שנאמר [a]ממעי אמי אתה גוזי ואומר [b]גזי נזרך והשליכי אבא שאול אומר מטיבורו ומשלח שרשיו אילך ואילך אפילו תימא אבא שאול עד כאן לא קא אמר אבא שאול התם אלא לענין יצירה דכל מידי ממציעותיה מיתצר אבל לענין פקוח נפש אפי' אבא שאול מודי דעיקר חיותא באפיה הוא דכתיב [c]כל אשר נשמת רוח חיים באפיו אמר רב פפא מחלוקת ממטה למעלה אבל ממעלה למטה כיון דבדק ליה עד חוטמו שוב אינו צריך דכתיב כל אשר נשמת רוח חיים באפיו [d]וכבר היה ר' ישמעאל ורבי עקיבא ורבי אלעזר בן עזריה מהלכין בדרך ולוי [e]הסדר ורבי ישמעאל בנו של רבי אלעזר בן עזריה מהלכין אחריהן נשאלה שאלה זו בפניהם מניין לפקוח נפש שדוחה את השבת נענה ר' ישמעאל ואמר [f]אם במחתרת ימצא הגנב ומה זה שספק על ממון בא ספק על נפשות בא [i]ושפיכות דמים מטמא את הארץ וגורם לשכינה שתסתלק מישראל ניתן להצילו בנפשו ק"ו לפקוח נפש שדוחה את השבת נענה ר"ע ואמר [g]וכי יזיד איש על רעהו וגו' מעם מזבחי תקחנו למות מעם מזבחי ולא מעל מזבחי ואמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן לא שנו אלא להמית אבל

להחזיר לו אבידתו. הא דלא קאמר להחיותו דקאמר רב לעיל פירש רש"י דלשמואל איצטריך דסבירא ליה דאפילו לפקח את הגל בשבת אין הולכין אחר הרוב כל שכן להחיותו ואע"ג דסבירא ליה לשמואל (ב"ב דף לב:) אין הולכין בממון אחר הרוב הני מילי היכא דאתי לידיה ברשות בעליה כמו מוכר שור לחבירו ונמצא נגחן אבל הכא דלא אתא לידיה ברשות בעליה אזלינן בתר רובא [j]ובכתובות סוף פ"ק (דף עו:) פירש דרבותא נקט אפילו להחזיר לו אבידה דאיכא עבירה גדולה כדאמרי' (סנהדרין דף עו:) המחזיר אבידה לבותי עליו הכתוב אומר למען ספות הרוה את הצמאה וגו' ואפי' הכי מחזירין היכא דאיכא רוב ישראל וכל שכן להחיותו דליכא עבירה כולי האי דמפרנסין עניי כותים עם עניי ישראל מפני דרכי שלום [גיטין סא.]:

להחזיר לו אבידה. אבל מחלה על מחלה לא דאמר ליה אייתי ראיה דישראל את ואחזיר לך:

לא צריכא דנגחיה תורא דידיה לתורא דידן. תימה לי דהוה מצי למימר כולהו לנזקין אם רוב ישראל ישראל דנגחיה תורא דידן לתורא דידיה מחלה על מחלה ישראל דנגחיה תורא דידיה לתורא דידן ולא משלם אלא פלגא אם רוב כותים כותי משלם זוק שלם אלא ניחא למימר מידום בכל חד:

אבא שאול אומר מטיבורו. הקשה רבינו תם דבפרק המפלת (נדה דף כה.) תניא איזהו שפיר מרוקם אבא שאול אומר מחילת בריאתו מראשו ועוד הקשה דהא התם משמע דלא אייתי אלא בגודל האיברים ובקוטנן דדקא מסייע עלה שתי עיניו כשני טיפין של זפת וכו' להכי גרס ר"ת מחילת בריאתו כרשון פירוש שנגמר מחילת צורתו הוי כל גופו גדול כשלעם כדמתרגמינן רשונא וכן פירש בערוך [ערך רשון]:

עם

[a] תוספתא שבת פי"ד] 3) שבת מג: קיז: ג) סוטה מה. ד) מכלתא פ' כי תשא ה) [בערוך ערך רבד ד' איתא דלוי הסדר פי' גאון יש אומרים שהי' עושה בגדי שרד לפיכך נקרא שרד או שהיה עושה כלי שרד כגון מלוזות] ו) [שבת נג. וע"ש] תוס' ז) [ועי' תוס' ב"ק מז: ד"ה קמ"ל]

הגהות הב"ח

(א) גמ' לא לריכא אלא לר' יהודה בן לקיש:
(ב) רש"י ד"ה ושמואל כו' דאם רוב ישראל ישראל אבל:
(ג) ד"ה אם רוב כו' על מאכלה דאי שלא להאכילו וכו' על מאכלה נמי לא ספינן:
(ד) ד"ה נייתי כו' נשם גילות לא מלינן לחייבה לישראל לשלומי:
(ה) ד"ה גזי מזרך וד"ה אפילו תימא ל"ל קודם ד"ה הכי גרסינן:

גליון הש"ם

רש"י ד"ה ולוי הסדר. לא פורש לי. עי' ברכות כה: רש"י ד"ה מאן שמעת ליה וש"ע: שם ד"ה ולא מעל מזבחי אם התחיל בעבודה. עי' ברש"י מכות יב. ד"ה טעה יואב ול"ע:

תורה אור

גמ' א) עָלֶיךָ נִסְמַכְתִּי מִבֶּטֶן מִמְּעֵי אִמִּי אַתָּה גּוֹזִי בֶּךְ תְּהִלָּתִי תָמִיד:
(תהלים עא, ו)
ב) גְּזִי נִזְרֵךְ וְהַשְׁלִיכִי וּשְׂאִי עַל שְׁפָיִם קִינָה כִּי מָאַס יְיָ וַיִּטֹּשׁ אֶת דּוֹר עֶבְרָתוֹ:
(ירמיהו ז, כט)
ג) כֹּל אֲשֶׁר נִשְׁמַת רוּחַ חַיִּים בְּאַפָּיו מִכֹּל אֲשֶׁר בֶּחָרָבָה מֵתוּ:
(בראשית ז, כב)
ד) אִם בַּמַּחֲתֶרֶת יִמָּצֵא הַגַּנָּב וְהֻכֶּה וָמֵת אֵין לוֹ דָּמִים:
(שמות כב, ב)
ה) וְכִי יָזִד אִישׁ עַל רֵעֵהוּ לְהָרְגוֹ בְּעָרְמָה מֵעִם מִזְבְּחִי תִּקָּחֶנּוּ לָמוּת:
(שמות כא, יד)
רש"י ו) וְלֹא תְטַמֵּא אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם יֹשְׁבִים בָּהּ אֲשֶׁר אֲנִי שֹׁכֵן בְּתוֹכָהּ כִּי אֲנִי יְיָ שֹׁכֵן בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:
(במדבר לה, לד)
תוס' ז) וּשְׁמַרְתֶּם אֶת חֻקֹּתַי וְאֶת מִשְׁפָּטַי אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אוֹתָם הָאָדָם וָחַי בָּהֶם אֲנִי יְיָ:
(ויקרא יח, ה)

עין משפט נר מצוה

פא א ב ג ד מיי' פט"ו מהל' מאכלי בית הבחירה הל' כו עטיש"ע אה"ע סי' ד' סעיף לד:
פב ה מיי' פ"ב מהלכות שבת הלכה יח סמג לאוין סה עטיש"ע או"ח סי' שכט סעיף ד:
פג ו מיי' פכ"ו מהל' שבת הל' כא סמג לאוין סה עטיש"ע או"ח סי שיח סעיף ג:
פד ז מיי' פ"ב מהלכות שבת הל"ע עטיש"ע או"ח סי' שכט סעיף ד:

פניני רש"י

ושפיכות דמים. כגון אמרו לו הרוג ישראל מכיר ואם לאו תיהרג:
(פסחים כה:)

תוס' ישנים

אמר רב פפא להאכילו נבילות. וה"נ הוה מצי למינקט [6]לענין להחיותו אי במחצה על מחצה מצוה להחיותו אבל גבי רוב ישראל לא הוה מצי למינקט להחיותו כיון דאפילו במחצה על מחצה חייב להחיותו אם כן לא היה חייב להחיותו ואם נאמר דבמחצה על מחצה אינו חייב להחיותו הוה מצי למימר על רוב ישראל דחייב להחיותו אלא רבותא נקט דאפילו להחזיר לו אבידה שיש בכותים עבירה כמו ששנינו בסנהדרין (דף עו:) לא יאבה ה' סלוח לו זה המחזיר אבידה לכותי אפילו הכי אם רוב ישראל כישראל אבל להחיותו אין כל כך עבירה [3]כדתנן בגיטין (דף סא.) מפרנסין עניי נכרים עם עניי ישראל וכן נראה לרבי שאין צריך להחיותו כיון דליכא פקוח נפש אלא ברוב ישראל והשתא אתי שפיר דלא הוי מצי למינקט במחצה על מחצה כדי להחיותו ורב דאמר לעיל לא שנו אלא להחיותו ארוב ישראל קאי והכי נמי הוה מצי למינקט במחצה על מחצה כדי להחיותו כרב דאמר לעיל לא שנו כו' אלא דנקט החזרת אבידה שהיא חידוש יותר כדפרישית:
לא נצרכה אלא לחיי שעה. והא דאמר בפרק שני דמס' ע"ז (דף מ:) דלחיי שעה לא חיישינן פי' ומתרפא מן הכותי ואע"פ שיש לחוש שמא ימית אותו לאלתר היינו הכא והתם לטובתו כי כאן מפקחין כדי להחיותו ושם מרפאין אותו אולי יחיה:
מתוך שאדם בהול על מתו אי לא שרית ליה אתי לכבויי. ולא דמי למתון דאמר בפרק כל כתבי (שבת קז:) מתוך שאדם בהול על ממונו אי שרית ליה אתי לכבויי דהתם כיון שאינו טרוד להציל (לא יבא להציל) לא יבא לחלל שבת בשביל ממונו אבל בשטרוד בהצלה אז יבא לחלל שבת אגב טרידה אבל במת הוי איפכא שבקל יכול להצילו ובשעת הצלה לא הוי טרוד אבל אי לא שרית ליה אגב טרידה וצערה יבא לכבות. מ"ר:

6) לענין שלא להחיותו דאי במחלה וכו' וה"ק הו"מ למינקט כרוב ישראל כדי להחיותו אלא נקט החזרת אבידה שהוא חידוש יותר כדפר' לע"ל עיין ש"י. 3) ע"ל בדתניא.

אמר שמואל לא הילכו בפקוח נפש אחר הרוב כו' הא דרב 6)דאמר את הגל כו' כבר פירשנוהו 3)בבבא קמא: מי שנפלה עליו מפולת שפק הוא שם שפק אינו שם שפק חי ספק מת ספק כותי ספק ישראל מפקחין עליו. מצאוהו חי מפקחין עליו מצאוהו מת יניחוהו. אוקימנא אפי' לר' יהודה בן לקיש דאמר שמעתי שמצילין את המת מפני הדליקה הכא מדה שאם מצאו (חי) [מת] יניחהו ופשוטה

6) תוס' ל"ל הא דרב דאמר ל"ש אלא כו' ושמואל דאמר לפקח עליו את הגל כבר פירשנוהו וכו'. 3) תוס' ל"ל בפ"ק דכתובות דף עו.

רבינו חננאל

היא: ת"ר עד היכן בודק עד טבורו. וי"א עד חוטמו. בדק ומצא עליונים מתים לא יאמר שכבר מתו התחתונים. מעשה היה ובדקו ומצאו עליונים מתים ותחתונים חיים. אמר רב פפא מחלוקת כשבדק ממטה למעלה. שלא יאמר כיון שאין חיותא בשבורו כבר מת אלא צריך לבדוק עד חוטמו אבל אם בדק ממעלה למטה כיון שבדק בחוטמו ואין לו חיותא תוב לא צריך שנאמר כל אשר נשמת רוח

לשון חכמים ◆ גזי - כמו גזזי:

Printed from Otzar HaChochma website .תלמוד בבלי <וילנא החדש> - ח יומא / תלמוד בבלי. ש"ס ווילנא החדש (page 171) 3374372

יעבור, השתא דאיכא קל וחומר לכל המצות שפיקוח נפש דוחה אותן מהשתא בע"כ וחי בהם לעבודה זרה אתי שיעבור ואל יהרג:

[איך אפשר ללמוד דין פקוח נפש מבא במחתרת הא שאני התם דהוא מדין רודף]

ומה זה שספק על ממון בה כו' קל וחומר לפיקוח נפש שדוחה את השבת. קשה לי היכי נפקא ליה פיקוח נפש מבא במחתרת[קלג] הא התם לאו מטעמא דפיקוח נפש דוחה רציחה הוי דהא אמרינן לעיל אין לך דבר שעומד בפני פיקוח נפש חוץ מעבודה זרה גילוי עריות ושפיכות דמים, ואע"ג דפליג ר' ישמעאל אעבודה זרה כדפירשתי בסמוך אשפיכות דמים ודאי לא פליג דהא סברא היא מאי חזית דדמא דידך סומק טפי כדאמרינן לעיל (דף פב:), ותדע דהא בפ"ד דע"ז (דף נד.) משמע לכאורה דרבא כר' ישמעאל סבירא ליה דאמר רבא התם הכל היה בכלל לא תעבדם כשפרט הכתוב וחי בהם ולא שימות בהם יצא אונס ואפילו הכי בשפיכות דמים מודה שיהרג כדאמרן לעיל, אלא שהתוס' שם בפ"ד פירשו דרבא שפיר אית ליה דבעבודה זרה יהרג, מכל מקום הדבר מוכרע מעצמו דבשפיכות דמים מודה דיהרג מסברא דמאי חזית, וכיון שכן הא דניתן להצילו בנפשו של בא במחתרת לאו משום פיקוח נפש הוא דהא אין פיקוח נפש דוחה רציחה אלא ודאי לאו משום האי טעמא הוא ואיך יליף מיניה לפיקוח נפש שדוחה שבת[קלד], וכי תימא היינו הא דקאמר בסמוך מדר' ישמעאל דילמא כדרבא דאמר מאי טעמא דמחתרת חזקה פירוש טעמא לא הוי משום פיקוח נפש אלא משום התורה אמרה בא להרגך השכם והרגו דהוה ליה רודף משום הכי ניתן להצילו בנפשו אבל פיקוח נפש לא תלמוד מהא, אם כן איך מסיים עלה אשכחן ודאי ספק מנלן הא ודאי נמי לא אשכחן מהא דהכא לאו משום פיקוח נפש הוא אלא משום דרודף הוא וכמו דלא נפקא מהא ספק ודאי נמי לא נפקא מהא:

דף פ"ה ע"ב

[מת מצוה דוחה עבודה דוקא קודם שהתחיל בעבודה]

ועבודה דוחה את השבת קל וחומר לפיקוח נפש שדוחה את השבת. קשה לי הא איכא למימר קבורת מת מצוה תוכיח שדוחה עבודה מולאחותו ואינו דוחה שבת, דהכי אמרינן בפ"ק דיבמות (דף ז.) שתהא רציחה דחייבי מיתות ב"ד דוחה שבת מקל וחומר דעבודה שדוחה שבת רציחה דוחה אותה שנאמר מעם מזבחי תקחנו למות שבת שנדחית מפני עבודה אינו דין שתהא רציחה דוחה אותה וקאמר קבורת מת מצוה תוכיח שדוחה את העבודה ואינו דוחה את השבת. ויש לומר דודאי הא דקבורת מת מצוה דוחה עבודה היינו קודם שהתחיל בעבודה דהוי דומיא דמעם מזבחי אבל כשהתחיל כבר בעבודה דהוי מעל מזבחי אינו דוחה עבודה[קלה], דהרי הא

[קלג] בעצם הדבר דכדי ללמוד מבא במחתרת בעינן ק"ו הקשו האחרונים מהא דתניא (סנהדרין עב:) אין לו דמים בין בחול ובין בשבת דסד"א מידי דהוה אהרוגי ב"ד דבשבת לא קטלינן קמ"ל דקטלינן משום פיקוח נפש דבעה"ב ע"ש, אלמא מבואר בעיקר דין בא במחתרת דפיקוח נפש דוחה שבת ולמה לי להך ק"ו. ובמצפה איתן כתב ליישב דמההוא דמחתרת אין ראיה לפיקוח נפש שדוחה שבת דהתם איכא תרתי פיקוח נפש דבעה"ב והצלה מחילול שבת לגנב דמסתמא מחלל באיזה מלאכה, אבל משום פיקוח נפש לחוד הו"א דלא דחי ולכן איצטריך ר' ישמעאל למילף דפיקוח נפש דוחה שבת מק"ו מהא דרשאי להרוג לבא במחתרת בימות החול דליכא רק חדא משום הצלת נפשות. וע"ע במשנה למלך (פכ"ד משבת) שנסתפק אם מותר בשבת להרוג את הרודף אחר הערוה כדי להצילו מן העבירה בנפשו [אבל ברודף אחר חבירו להרגו פשיטא דמותר משום פיקוח נפש], ומסיק דלרי"ף ולרב שרירא גאון מותר, ולהתוס' אין הכרע. וע"ע כנסת הגדולה (חו"מ סי' תכה).

[קלד] בשפת אמת גם הקשה דאיך יליף מבא במחתרת והא שאני התם דרודף הוא, וכתב דאפשר דר' ישמעאל לשיטתו דס"ל דגם בע"ז בצינעה יעבור ואל יהרג וי"ל דגם בשפיכות דמים ס"ל הכי, וצ"ע.

[קלה] וכן כתב הרש"ש. ומשמע מדבריהם דדין דמת מצוה נלמד מדין רוצח דשניהם דוחים עבודה דוקא כשעוד לא התחיל בעבודה אבל אם התחיל אין להפסיק. אמנם יש לחלק על פי מה שכתב באבי עזרי (פ"ב מביאת מקדש

גמ׳ מגמר. מכלה: למודו. מה שהורגל בבשר ויין: [ד]**שקט לצדיקים הנייה להם והנייה לעולם.** שיש להם פנאי לעסוק בתורה ובמצות: **מתני׳ הבא במחתרת.** שאמרה תורה יהרג: **נידון על שם סופו.** להא לא קטל ומקטיל משום דסופו להרוג בעל הבית כשיעמוד כנגדו להציל ממונו: **יש לו דמים חייב.** אם איננו ראוי ליהרג כגון אב על הבן דתניא בקמן דאין הבן רשאי להרוג את אביו הבא עליו במחתרת משום דרחמי האב על הבן ולא בא על עסקי נפשות ואי הוה קאי ברייה לאפייה להציל ממונו אין בדעתו של אביו להורגו: **חייב.** לשלם החבית כשאר מזיק: **אין לו דמים.** כגון שאר כל האדם שאינן רשות לבעל הבית להורגו פטור מלשלם דחיוב מיתה וחיוב תשלומין באין כאחד ואע״פ שנילא פטור מן התשלומין דקי״ל (כתובות דף לה.) חייבי מיתות שוגגין כגון שלא התרו בהן אין משלמין ממון שעשה המיתה אע״פ שאין נהרגין: **גמ׳ מאי טעמא דמחתרת.** שאמרה תורה אין לו דמים כלומר הרי הוא לך כמי שאין לו דם ונשמה ומותר להורגו: **חזקה אין אדם מעמיד עצמו על ממונו.** שרואה שאחר עוטה ושותה הלכך יודע הנגד הזה שבעל הבית עומד על ממונו להצילו ומימר אמר הנגד אי אזילנא לגביה קאי באפאי ואי קאי קטילנא ליה ואמרה לך תורה אין לו דמים ומלמדתך מאחר שהוא בא להרגך השכם אתה להרגו: **הבא במחתרת.** אתר את הבית ממש: **פטור.** מלהחזירה אע״פ שהם קיימין: **בדמים קננהו.** בדמי נפשו קנאן הואיל ונתחייב מיתה בנקיתתם: **מסתברא.** מילתא דרב דפטור בשאבר בין עכשיו בין לאחר זמן דליתנהו ותשלומין מדידיה לא מציגן לחיוביה במקום מיתה: **אבל נטל לא.** מסתברא בהא מילתא דרב דפטר בה דכיון דקיימין הן כל היכא דליתנהו דמרייהו מינהו ואין זה חייב בתשלומין דפקדון בעלמא מינהו גביה: **והאלהים.** שבועה אמר רב דפטור ואפי׳ איתנהו וטעמא מהכא [ט]דהאי אם יש לו דמים כגון אב על הבן דמודה בהו רב דלא קנה וחייב להחזיר אחרי כן אמרינן דאפילו נאנסו מיניה משבאו לרשותו חייב להחזיר דמיהן אלמא לא אמרינן פקדון הוו גביה ואבדו לבעליה אלא אמרינן ברשותו הן ואבדו לו הכא נמי לענין אין לו דמים אע״פ דאיתנהו אמרינן לאו פקדון מינהו ובאחריותו קיימי וכי נגו להו בי דינא מיניה יש כאן תשלומין עם חיוב מיתה כאילו גונבין משאר נכסים: **ולא היא.** משקנא דמילתא דרבא הוא ולא היא לא מסתברא טעמא דרב בהא דאע״ג דהיכא דיש לו דמים חייבין באחריותו לאו קנין הן לו להיות כשאר נכסיו דכי אוקמיה רחמנא ברשותיה וחייב את הגזלנין לשלם ה״מ לענין שלומי דלא מצי למימר ליה נאנסו דאשכחן בשומרין דחייבין הכתוב ליסבע אם לא שלח יד במלאכת רעהו הא שלח אע״ג דטעין מת או נשבר דהיינו אונס חייב דנעשה עליה גזלן בשליחות יד: **אבל לענין מקנא לא קני.** אם קיימין הן אצלו והוא היה בא לעכבו ואומר דמים אני מחזיר לך לא קני ומהדר להו בעייניהו דכתיב (ויקרא ה)[ז] והשיב את הגזילה והאי דכי נאנסו מחזיר דמים ולא מצי אמר ליה נאנסו ומיפטר משום דלא גרע גזלן משואל דמשום דכל הנאה שלו אוקמינהו רחמנא ברשותו לשלומי אם נאנס דכל כמה דקיימא הדרה בעינא הא נמי כל הנאה שלו ומיחייב לשלומי: **מועד לעולם.** אפילו שלא בכוונה: **קשיא.** קשיא מתניתין לתרוצא אליבא דרב ומ״מ תיובתא לא הוי דלאו בהדיא קתני לה נטל חייב ואיכא לשנויי בדוחקא כדשנין דמשום ריעא נקט שבר והייני דאיכא בין קושיא לתיובתא: **מתיב רב ביבי.** לרבא פריך דאמר נטל דאיתנהו חייב: **הגונב כים בשבת.** שהגביהו וקנאו בהגבהה חייב להחזיר ואע״ג שהוציאו אח״כ לרה״ר ונתחייב בהוצאתו מיתה: **שהרי נתחייב בגניבה קודם שיבא לידי איסור שבת.** ובשביל חיוב מיתה הבא עליו לאחר מכן אינו נפטר מן התשלומין: היה מגרר ויוצא. שלא הגביהו ולא קנאו בתוך הבית אבל כשיוצא לרה״ר קנאו בשני רשות שהוציאו מרשות הבעלים ולילך ידו למטה משלשה וקבלה בידו דידו חשובה לו כארבעה על ארבעה והרי הוא לו כחצרו ואע״פ שאין כאן הגבהה והכי מוקים לה בכתובות: **פטור מתשלומין.** אלמא אע״פ שהכיס והמעות קיימין אמרינן בדמי קנאנו ולא מפקינן ליה מיניה ותיובתא דרבא דאמר נטל לא: **והלכתא.** הא דקתני פטור כגון דשקלהו בנהרא דליתנהו: **דברי.** אילים: **אהדרינהו ניהליה.** הגגיס: ה״ג **ת״ר אין לו דמים אם זרחה וגו׳ אלא אם ברור לך הדבר כשמש שאין לו שלום עמך הרגהו וכו׳** אין לו דמיס וסמיך ליה אם זרחה השמש ודרשינן סמוכין אימתי מותר להורגו בזמן שהשמש זרחה עליו כלומר שברור לך שלהרגך בא אם תעמוד כנגדו אבל מספק אל תהרגהו: **ותניא אידך אם זרחה השמש עליו דמים לו.** אימתי אסור להרגהו בזמן שזרחה השמש עליו כלומר שברור הדבר לך כאור שהוא רחמני עליך ואפילו אתה עומד כנגדו להציל ממונך מידו לא יהרגך ואם לאו שספקא הוא לך הרגהו קשיין אהדדי:

אב

מסתברא מילתיה דרב בששיבר. ואם תאמר מאי קמ״ל תנינא ושיבר את החבית פטור ויש לומר אי ממתני׳ ה״א שיבר בעודו במחתרת קמ״ל רב אפילו שיבר אחר כך: **אפילו נטל.** תימה הא תנן במרובה (ב״ק דף סב:) אין הגונב אחר הגנב משלם תשלומי כפל פירוש כדדרשינן[ו] וגונב מבית האיש ולא מבית הגנב ואמר רב בגמרא[ח] לא שנו אלא לפני יאוש אבל לאחר יאוש קנאו בגנב ראשון וגנב שני משלם תשלומי כפל לגנב ראשון אלמא קודם יאוש לא קני ויש לומר דהתם בגנב מגנבו תנינו וקפיפיו דלאו בר קטלא הוא דבעי התראה אבל הכא במחתרת דמחתרתו זו היא התראתו דלקמן:

לא קבלינהו הואיל ונפק מפומיה דרב. תימה הא מיחייב לאתא ידי שמים כדאמר בפ׳ הפועלים (ב״מ דף לא. ושם) גבי המוסס פרה ודש בה יב)(ואתנן) אסרה תורה אפילו בא על אמו ויש לומר דכאן [ט]לא היו רוצים להחזיר אא״כ יתחייבו בדיני אדם: כאן

גמ׳ תניא רבי יוסי הגלילי אומר וכי מפני שאכל זה תרטימר בשר ושתה חצי לוג יין האיטלקי אמרה תורה יצא לבית דין ליסקל אלא הגיעה תורה לסוף דעתו של בן סורר ומורה שסוף מגמר נכסי אביו ומבקש למודו ואינו מוצא ויוצא לפרשת דרכים ומלסטם את הבריות אמרה תורה ימות זכאי ואל ימות חייב שמיתתן של רשעים הנאה להם והנאה לעולם ולצדיקים רע להם ורע לעולם שינה ויין לרשעים הנאה להם והנאה לעולם לצדיקים רע להם ורע לעולם שקט לרשעים רע להם ורע לעולם ולצדיקים הנאה להם והנאה לעולם פיזור לרשעים הנאה להם והנאה לעולם ולצדיקים רע להם ורע לעולם: **מתני׳** [א]הבא במחתרת נידון על שם סופו [ב]היה בא במחתרת ושבר את החבית אם יש לו דמים חייב אם אין לו דמים פטור: **גמ׳** [ג]אמר רבא מאי טעמא דמחתרת [ד]חזקה אין אדם מעמיד עצמו על ממונו והאי מימר אמר אי אזילנא קאי לאפאי ולא שביק לי ואי קאי לאפאי קטילנא ליה [ה]והתורה אמרה אם בא להורגך השכם להורגו אמר רב [ו]הבא במחתרת ונטל כלים ויצא פטור מאי טעמא בדמים קננהו א] [ז]אמר [ח]רבא [ט]מסתברא מילתיה דרב בששיבר דליתנהו אבל נטל לא והאלהים אמר רב אפילו נטל דהא יש לו דמים ונאנסו חייב אלמא ברשותיה קיימי הכא נמי ברשותיה קיימי ולא היא כי אוקמינא רחמנא ברשותיה לענין אונסין אבל לענין מקנא ברשותיה דמרייהו קיימי מידי דהוה אשואל תנן בא במחתרת ושיבר את החבית יש לו דמים חייב אין לו דמים פטור טעמא דשיבר דכי אין לו דמים פטור הא נטל לא הוא הדין דאפילו נטל נמי והא דקא תני שבר את החבית קמ״ל דכי יש לו דמים אע״ג דשיבר נמי חייב פשיטא מזיק הוא הא קמ״ל דאפילו שלא בכוונה מאי קמ״ל אדם מועד לעולם תנינא [י]אדם מועד לעולם בין בשוגג בין במזיד בין באונס [יא]בין ברצון קשיא מתיב רב ביבי בר אביי [יב]הגונב כים בשבת חייב שהרי נתחייב בגניבה קודם שיבא לידי איסור שבת היה מגרר ויוצא פטור שהרי איסור גנבה ואיסור סקילה באין כאחד [יג]והלכתא דשדנהו בנהרא רבא איגנבו ליה דיכרי במחתרתא אהדרינהו ניהליה ולא קבלינהו אמר הואיל ונפק מפומיה דרב ת״ר [יד]אין לו דמים אם זרחה השמש עליו וכי השמש עליו בלבד זרחה אלא אם ברור לך הדבר כשמש שאין לו שלום עמך הרגהו ואם לאו אל תהרגהו תניא אידך אם זרחה השמש עליו דמים לו וכי השמש עליו בלבד זרחה [טו]אלא אם ברור לך כשמש שיש לו שלום עמך אל תהרגהו ואם לאו הרגהו קשיא סתמא אסתמא לא קשיא

כאן

מסורת הש״ס

גמ׳ א) יומא פה: ב) [נדרים נח: ולקמן סב:] ג) [ב״ק קיד.] ד) רבה רש״ל ה) ב״ק כו. ע״ש ו) [עי׳ תוס׳ יבמות נג: ד״ה הבא **על הבית** וכו׳] ז) כתובות לא. ב״ב פו. שבת לא: [תוספתא ב״ק פ״ט] **רש״י** ח) [דיבור זה שייך לעיל במשנה עח:] ט) ל״ל דהא **תוס׳** י) [שם סט:] יא) [שם סז:] יב) [ל״ל אתנן]

גליון הש״ם

גמ׳ אמר רבא מסתברא. כעין זה כתובות קב ע״ב גיטין יג ע״ב: **תוס׳** ד״ה **לא. לא** היו **רוצים** להחזיר. עי׳ טורי אבן מגיגה בתמי שוהס דף י ע״א ד״ה נפק:

הגהות

מהר״ב רגשבורג

א) **גמ׳ אמר רבא מסתברא מלתא דרב.** ב״ב ע״ב כתובות לד: תוס׳ ד״ה אבל וגרסתם היה כאן אמר רבה וכו׳ ומהתימה על הגאון מהר״י פיק שלא ציין עליהם בש״ס המדפיס:

הגהות

גמ׳ איגנוב ליה. בתוספת זקנים בב״מ דף לא מביא בשם מדוקי הרא״ש דהגי בכאן רבה: (כריון טעם)

רש״י ד״ה אבל לענין מקנה. לשלומי אם נאנס וכל כמה כו׳. כל״ל: (רש״ש)

תורה אור

גמ׳ א) אם בַּמַּחְתֶּרֶת יִמָּצֵא הַגַּנָּב וְהֻכָּה וָמֵת אֵין לוֹ דָמִים: אִם זָרְחָה הַשֶּׁמֶשׁ עָלָיו דָּמִים לוֹ שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם אִם אֵין לוֹ וְנִמְכַּר בִּגְנֵבָתוֹ: (שמות כב, ב-ג)

רש״י ב) וְהָיָה כִּי יֶחֱטָא וְאָשֵׁם וְהֵשִׁיב אֶת הַגְּזֵלָה אֲשֶׁר גָּזָל אוֹ אֶת הָעֹשֶׁק אֲשֶׁר עָשָׁק אוֹ אֶת הַפִּקָּדוֹן אֲשֶׁר הֻפְקַד אִתּוֹ אוֹ אֶת הָאֲבֵדָה אֲשֶׁר מָצָא: (ויקרא ה, כג)

עין משפט נר מצוה

לג א מיי׳ פ״ו מהל׳ גניבה הלכה ט ומצג לאין קב טוש״ע ח״מ סי׳ תכה סעיף ג בהג״ה:
לד ב מיי׳ שם הלכה יג:
לה ג מיי׳ שם הלכה ט:
לו ד מיי׳ שם הלכה יג במגיד משנה:
לז ה מיי׳ פ״ח מהל׳ חובל הלכה יא ופ״ו הלכה ג סמג עשין עי׳ טוש״ע ח״מ סי׳ שעח סעיף ג וסי׳ תכה סעיף ג:
לח ו ז מיי׳ פ״ג מהל׳ גניבה הלכה כ:
לט ח מיי׳ פ״ט מהל׳ גניבה הלכה ז בהשגת רא״ב במ״מ סמג לאין קט טוש״ע ח״מ סי׳ תכה סעיף ג בהג״ה:

מ״ל מ״ל מ״ל

כאן באב על הבן. ברייתא דאם ברור לך כשמש שאין לו אנוס עמך הרגהו הא סתמא אל תהרגהו ובשמעתא קמייתא דפסחים (דף ג: ושם) דדרשינן לאור יקום רומא מי פשיטא לך מילתא כגהורא דאנפשות קאתי רומא הוא ונימן להליו בנפשו ופירש שם בקונטרס כגון בן על האב או כל אדם ולא יתכן כדאמרינן הכא דהכי אפילו בסתמא רומא הוא ולא בעינן שיהא פשוט כגהורא אלא הכא יש לומר כולה באב על הבן דאי קיים ליה בגוויה שאונאו רומא הוא ונימן להליו בנפשו ואי מספקא לך מילתא כליליא יהא בעיינך כגנב ולא ניתן להליו בנפשו: **ישראל הוא בן ברית הוא.** ישראל ולא כותי בן ברית ולא מומר לעבודת כוכבים דמומרין לעבודת כוכבים היו מורידין ולא מעלין[ט]:

[א]כאן באב על הבן כאן בבן על האב אמר רב כל דאתי עלאי במחתרתא קטילנא ליה לבר מרב חנינא בר שילא מאי טעמא אילימא משום דצדיק הוא הא קאתי במחתרתא אלא משום דקים לי בגוויה דמרחם עלי כרחם אב על הבן תנו רבנן [א]דמים לו בין בחול בין בשבת אין לו דמים [ב]בין בחול בין בשבת בשלמא אין לו דמים בין בחול בין בשבת איצטריך סלקא דעתך אמינא מידי דהוה אהרוגי בית דין דבשבת לא קטלינן קמ"ל דקטלינן אלא דמים לו בין בחול בין בשבת השתא בחול לא קטלינן ליה בשבת מבעיא אמר רב ששת לא נצרכא [ג]אלא לפקח עליו את הגל תנו רבנן [ג]והוכה [ד]בכל אדם ומת [ה]בכל מיתה שאתה יכול להמיתו בשלמא והוכה בכל אדם איצטריך סד"א בעל הבית הוא דקים [ו](להו) דאין אדם מעמיד עצמו על ממונו אבל אחר לא קמ"ל דרודף הוא ואפילו אחר נמי אלא ומת בכל מיתה שאתה יכול להמיתו למה לי מרוצח נפקא [ז]דתניא [ח]מות יומת המכה רוצח הוא אין לי אלא במיתה האמורה בו ומנין שאם אי אתה יכול להמיתו במיתה הכתובה בו שאתה רשאי להמיתו בכל מיתה שאתה יכול להמיתו ת"ל מות יומת מ"מ שאני התם דאמר קרא מות יומת ונגמר מיניה משום דהוה רוצח וגואל הדם שני כתובין הבאין כאחד [ז]וכל שני כתובין הבאין כאחד אין מלמדין תנו רבנן [ז]מחתרת אין לי אלא מחתרת גגו חצירו וקרפיפו מנין ת"ל [ז]ימצא הגנב מ"מ אם כן מה ת"ל מחתרת [ו]מפני שרוב גנבים מצויין במחתרת תניא אידך מחתרת אין לי אלא מחתרת גגו חצירו וקרפיפו מנין תלמוד לומר ימצא הגנב מ"מ א"כ מה תלמוד לומר מחתרת [ט][ו]מחתרתו זו היא התראתו אמר רב הונא [י]קטן הרודף ניתן להצילו בנפשו קסבר רודף אינו צריך התראה לא שנא גדול ולא שנא קטן איתיביה רב חסדא לרב הונא [ו]מ[יצא] ראשו אין נוגעין בו לפי שאין דוחין נפש מפני נפש ואמאי רודף הוא שאני התם דמשמיא קא רדפי לה נימא מסייעא ליה רודף שהיה רודף אחר חבירו להורגו אומר לו ראה שישראל הוא ובן ברית הוא והתורה אמרה [ז]שופך דם האדם באדם דמו ישפך אמרה תורה הצל דמו של זה בדמו של זה ההיא רבי יוסי ברבי יהודה היא [ו]דתניא רבי יוסי בר' יהודה אומר חבר אין צריך התראה לפי שלא ניתנה התראה אלא להבחין בין שוגג למזיד ת"ש רודף שהיה רודף אחר חבירו להורגו אמר לו ראה שישראל הוא ובן ברית הוא והתורה אמרה שופך דם האדם באדם דמו ישפך [ט]אם אמר יודע אני שהוא כן פטור ע"מ כן אני עושה חייב לא צריכא דקאי בתרי עיברי דנהרא דלא מצי אצוליה מאי איכא דבעי איתויי לבי דינא בי דינא בעי התראה איבעית אימא אמר לך רב הונא אנא דאמרי כתנא דמחתרת דאמר מחתרתו זו היא התראתו:

מתני'

אב הבא על הבן. במחתרת מספק אל יהרגהו בנו דולאי רחמי האב על בנו ואפילו הוא מגיל ממונו לא יהרגהו אלכך דמיס לו עד שיודע לך כשמש שהוא אזהרי עליך ושונאך: **בן על האב.** וכ"ש אינים דעלמא הרגהו מספק דולאי אדעתא דהכי אתא דאי קיימת ליה לאפיה קטיל לך עד שיודע לך כשמש שהוא רחמי עליך כאב על הבן: **דמים לו.** לשון רבים הוא להכי אתא לומר לך דבין בחול בין בשבת אסור לבן להרוג את אביו במחתרת שהרי לא בא על עסקי נפשות: **אין לו דמים.** לשון רבים דלמיב גבי אינים דעלמא להכי אתא לומר לך אין לו דמיס לא בחול ולא בשבת והרגהו: **הרוגי בית דין בשבת לא קטלינן.** דלאמרינן בפרק אחד דיני ממונות (לעיל דף לה.) מלא תבערו אש בכל מושבותיכם: **קא משמע לן.** דקטלינן משום פקוח נפש דהאיך: **לפקח עליו את הגל.** אם כשהיה מותר נפל עליו (את) הגל מפקחין עליו היכא דלא בא על עסקי נפשות אבל אם בא על עסקי נפשות כיון דניתן להרגו בלא התראה גברא קטילא הוא משעת [ט](שמירה): **והוכה.** בכל אדם אפילו אינו בעל הממון מותר להרגו מדלא למיב והכהו: **בעה"ב.** הוא דמותר להרגו משום דלהאי גנב קים ליה בגוויה דבעה"ב אינו מעמיד עצמו על ממונו הלכך אדעתיה דלמקטליה אתא: **אבל שאר כל אדם לא.** שהרי גנב זה לא בא אלא על עסקי נפשות של זה: קמ"ל. דכיון דעל עסקי נפשות ישראל אתא רודף הוא וניתן להליל לבעל הבית בנפשו של זה: **שאם אי אתה יכול להרגו בסייף.** כגון שהיה מכשף או שהיה לו נהר מפסיק ואתה יכול לירות בו חץ או אבן: **שני כתובין הבאין כאחד.** בפרק גנבת הדין דלא בעינן בהו קרא דלכתיב הלכך אי לא רציה הוה אמינא ליבעי מיתה הכתובה בו כגון הכאה אבל לא לאוקמו להטביעו במים: **ואין לי אלא מחתרת.** שאתה כותל: **גגו.** ועלה לו בסולם: **חצרו וקרפיפו.** ונכנס בו דרך הפתח שמצאו פתוח מנין: **ת"ל ימצא הגנב.** מדלא כתיב אם במחתרת ימצאנו וכתיב הגנב יתירה משמע בכל דדין שיהא נראה לך גנב: **מצויין במחתרת.** כלומר מצויין ורגילין לאתור: **זו היא התראתו.** שא"ל התראה אתרא אלא הורגו מיד דכיון דעבר ומסר נפשיה לאתור אדעתא דהכי אתא דאי קאי לאפאי קטילנא ליה ואמרה תורה כיון דרודף הוא א"ל התראה אלא מצילין אותו בנפשו אבל נכנס לאגרו וגנבו דרך הפתח אינו הורגו עד שיאמרו בו בעדים תוז דקאימנא באפך וקטילנא לך וזה יקבל עליו התראה ויאמר יודע אני ועל מנת כן אני עושה שאם תעמוד לנגדי אהרוג אותך אבל בלא התראה לא דדילמא לאו אדעתא דנפשות קא אתי אלא דאסכת פתחא לדליא ועל אדעתא דאי קאי באפאי ליפוק: **קטן הרודף.** את קטן אחר להרגו: **ניתן להצילו בנפשו.** כדלפיין לקמן (דף עב.) רוצח נתן להליל בנפשו והאי אע"ג דקטן הוא ולאו בר קבולי התראה הוא לגבי רדיפה דינו כגדול: **קסבר.** רב הונא רודף אין צריך התראה לענין להליל בנפשו דלא ניתנה התראה אלא לענין ב"ד דלא מצי למקטליה אם הרג בלא התראה: **יצא ראשו.** בשאה המקשה לילד ומסוכנת וקתני רישא התיה פושטת ידה ומתכתא ומוציאתו לאבריס דכל זמן שלא יצא לאויר העולם לאו נפש הוא וניתן להורגו ולהליל את אמו אבל יצא ראשו אין נוגעים בו להורגו דהוה ליה כיולד ואין דוחין נפש מפני נפש ואם תאמר מעשה דשבע בן בכרי (שמואל ב כ) [ז]הא הכא ראשו מושלך אליך דדמו נפש מפני נפש התם משום דאפילו לא מסרוהו לו היה הרג בעיר כשיתפשנה יואב והן הרגין עמו אבל אם היה הוא ניצול אע"פ שהן הרגין לא היו רשאין למסרו כדי להליל עצמן אי נמי משום דמורד במלכות הוא והכי מפרש לה בתוספתא [י](דתמורה): **משמיא קא רדפי לה.** לאמיה: **והתורה אמרה שופך דם האדם באדם דמו ישפך.** כל הרואה אותו ישפוך דמו בשביל אותו אדם שהוא רודף להיינו באדם בשביל הצלת אדם הנרדף והא הכא דלא קתני יודע אני ועל מנת כן אני עושה ואין כאן קבלת התראה ואפילו הכי מיחייב: **החוא ר' יוסי בר' יהודה היא.** דאפילו בהרוגי ב"ד לא בעי התראה אלא לבחין הלכך חבר לא בעי התראה ולא הבחנה ועם הארץ בעי לאיתרויי דלא ניחא שוגג הייתי אבל קבלת התראה אפילו בעם הארץ לא בעי: **פטור.** כל כמה דלא אמר על מנת כן אני עושה שאהרג עליו כדילפינן בהיו בודקין (לעיל דף מא.) יומת המת עד שיתיר עצמו למיתה קא תני הכא גבי רודף דבעי התראה ואם לאו אין מצילין אותו בנפשו: **דקאי בתרי עברי נהרא.** הממהרה מלד זה והרודף והנרדף מלד אחר: **דאצולי לא מצי.** והאי פטור וחייב דקאמר אמיתת בית דין קאי ולאחר שהרגו לנרדף: **מאי איכא.** לאומר מאי קא רמי עלייהו דהנך רואין למעבד: **דבעי לאיתויי לבי דינא ומקטליה.** דכתיב (דברים כב) [ז] ובערת הרע מקרבך הלכך בעי התראה דבלאו הכי לא מקטלי ליה: **זו היא התראתו.** אלמא משום דמחזקינן ליה רודף לא בעי התראה:

מתני'

עין משפט נר מצוה

מ א מיי' פ"ט מהלכות גניבה הלכה י סמג לאוין סס:
מא ב מיי' שם הלכה ז:
מב ג מיי' שם הלכה יט:
מג ד ה מיי' שם הלכה ז:
מד ו ז מיי' שם הלכה ח:
מה ח מיי' פ"ג מהל' רוצח הלכה ו סמג לאוין קפא טוש"ע ח"מ סי' תכה סעיף ג:
מו ט מיי' שם הלכה ט טוש"ע שם סעיף ב:

פניני רש"י

אין לי. אי לא כתיב אלא יומת: (לעיל מה:)
אלא במיתה האמורה בו. סייף... (לעיל מה:)
שאם אי אתה יכול להמיתו במיתה הכתובה בו. והיינו סייף כגון שהיה בספינה ובולע ואתה יכול לזרוק בו חץ או לטובעו: (כ"מ לא:)
ת"ל מות יומת. ריבויא הוא: (לעיל מה: ד"ה מות)
אלא להבחין בין שוגג למזיד. אלא יכול לומר סכור הייתי שמותר: (לעיל ח:)

מסורת הש"ס

גמ' ו)[עי' תוס' לקמן עג. ד"ה לף] **ז)**[ל"ל ליה] **ג)**כ"מ לא: לעיל מה: עג. **ד)**[קידושין כד. וש"נ] **ה)**[כתובות לד.] **ו)**[אהלות פ"ז משנה ז ושם אינם יצא ריבו וכן משמע בר"ש ובברטנורא ובתי"ט אמנם בתוספ' יבמות סוף פ"ט אינם לאלא וע' תוס' לעיל נט. ד"ה ליבא] **ז)**לעיל מ: מא. מכות ו: ט: **ח)**[תוספ' פי"ל] **רש"י ט)**[ל"ל תמירה] **י)**[ל"ל דתרומות פ"ו] **תוס' יא)**[ע"ז כו:]

הגהות

גמ' אין לי אלא במיתה האמורה בו'. לעיל (מה: נג. הגי' הכתובה כנסמוך: (רש"ש)
רש"י ד"ה לפקח. אם כשהוא חותר נפל עליו גל. כל"ל: (רש"ש)

תורה אור

גמ' א) אִם וְרֻחָה הַשֶּׁמֶשׁ עָלָיו דָּמִים לוֹ שֹׁפֵךְ יִשָּׁפֵךְ אִם אֵין לוֹ וְנִמְכַּר בִּגְנֵבָתוֹ: (שמות כב, ב)
ב) אִם בַּמַּחְתֶּרֶת יִמָּצֵא הַגַּנָּב וְהֻכֶּה וָמֵת אֵין לוֹ דָּמִים: (שמות כב, ג)
ג) אוֹ בְּאִיבָה הִכָּהוּ בְיָדוֹ וַיָּמֹת מוֹת יוּמַת הַמַּכֶּה רֹצֵחַ הוּא גֹּאֵל הַדָּם יָמִית אֶת הָרֹצֵחַ בְּפִגְעוֹ בוֹ: (במדבר לה, כא)
ד) שֹׁפֵךְ דַּם הָאָדָם בָּאָדָם דָּמוֹ יִשָּׁפֵךְ כִּי בְּצֶלֶם אֱלֹהִים עָשָׂה אֶת הָאָדָם: (בראשית ט, ו)
רש"י ה) לֹא כֵן הַדָּבָר כִּי אִישׁ מֵהַר אֶפְרַיִם שְׁמוֹ וְגָם בֶּן בִּכְרִי שְׁמוֹ נָשָׂא יָדוֹ בַּמֶּלֶךְ בְּדָוִד תְּנוּ אֹתוֹ לְבַדּוֹ וְאֵלֵכָה מֵעַל הָעִיר וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה אֶל יוֹאָב הִנֵּה רֹאשׁוֹ מֻשְׁלָךְ אֵלֶיךָ בְּעֵד הַחוֹמָה: (שמואל־ב כ, כא)
ו) וְהוֹצִיאוּ אֶת הַנַּעַר אֶל פֶּתַח בֵּית אָבִיהָ וּסְקָלוּהָ אַנְשֵׁי עִירָהּ בָּאֲבָנִים וָמָתָה כִּי עָשְׂתָה נְבָלָה בְּיִשְׂרָאֵל לִזְנוֹת בֵּית אָבִיהָ וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ: (דברים כב, כא)

לשון חכמים ◆ **קים לי בגוויה** - מכיר אני בו (ע"פ רש"י ע"ז עו:): **לפקח עליו את הגל** - לפתוח בגל לאפשר תחתיו ולהוציאו (ע"פ פיה"מ להרמב"ם פסחים ח, ו). לפנות את המפולת מעליו כשנפל עליו מקום ואין יודע מת או חי (ע"פ פיה"מ להרמב"ם אהלות טו, ה): **קרפיפו** - מקום שמיר לו ומוקף ממולות בלא קירוי (ע"פ רש"י ב"מ פו:): **מצי** - יכול (ע"פ רש"י ב"מ פו:):

Printed from Otzar HaChochma website. תלמוד בבלי <וילנא החדש> - כה סנהדרין / תלמוד בבלי. ש"ס ווילנא הדש (page 150) 3374372

מתני' ואלו שמצילין אותן. מן העבירה: **בנפשן.** ניתנו ליהרג לכל אדם כדי להצילן מן העבירה ומקראי נפקי: **אבל הרודף אחר בהמה.** לרבעה והרולה לעבוד עבודת כוכבים ולחלל שבת וכל שכן שאר כריתות ומיתות ב"ד שאין עריות דלא ניתן להצילו בנפשו אלא מדבר שהוא ערוה ויש בה קלון ופגם לגרדף כגון זכר וערבה המאורסה ומיהו רולא בהדיא כתיב ביה והאי דנקט בהמה משום דלמיא לעריות ונקט נמי עבודת כוכבים משום דסד"א מיתי בק"ו כדלקמן ושבת נמי מיתי בגזירה שוה:

גמ' לא תעמוד. לא תעמוד עלמך על דמו אלא הצילהו: **לפגמה.** לביישה ולזלזלה אמרה תורה נתנה להצילה בנפשו כדילפינן לקמן מואין מושיע לה: מן הדין. ק"ו: הקישא הוא. שהוקש רולא לנערה המאורסה וכל היקש וגזירה שוה המופנת הרי הוא כמפורש במקרא ועושין ממנו לפי שלא ניתנה למדרש מעצמו אבל מקל וחומר שאדם דן ק"ו מעצמו אע"פ שלא קבלו מרבו אין עושין ממנו כדילפינן במכות (דף יד.): **וכי מה למדנו מרוצח.** כאן לפטור את האונס דקאמר ליה קרא אין לנערה מטא מות כי כאשר יקום איש הם דמשמע כי היכי דהתם אונס פטור הכי נמי פטורה אלא משמע שזה בא ללמד על הנערה ומנלא שנכתב כאן ללמד הימנה כלומר נמצא אף למד דמשוס מילי אחריני איתקוש ותרוייהו ילפי מהדדי: **מה נערה המאורסה ניתן להצילה.** מן העבירה בנפשו אף רולא וכו' ואכתי ילפי נערה מרולא שתהרג ואל תעבור כדלקמן ומיהו הכא לא אסיקנא במילתיה דר' דאגב גררא אתיא: **ומדקאמר אין מושיע.** מכלל דבעיא תשובה: **אבדת גופו.** כגון נטבע בנהר מיין שאתה מלווה על השבתו: **ת"ל והשבותו לו.** קרא יתירא הוא למדרש השב את גופו לעלמו: **הני מילי בנפשו.** אם זה הרואהו יכול להצילהו יצילהו: קמ"ל. לא תעמוד על דם רעך לא תעמוד על עלמך משמע אלא חזור על כל לדדין שלא יאבד דם רעך: חייבי כריתות וחייבי מיתות ב"ד דעריות קאמר דאיכא עבירה ופגם ותנא דמתני' נמי הכי סבירא ליה מדלא קא מרמיין שתמא אשתמא ותנא הני והוא הדין לכל עריות: אלמנה לכהן הגדול. כ"ג הרודף אלמנה לאונסה אע"פ שיש שם פגם דקא משוי לה חללה אין מצילין אותה בנפשו כדמפרש לקמן דחייבי לאוין אין ניתנין להציל בנפשם: **נעבדה בה עבירה.** כבר: **אין מצילין.** דהא אפגימה לה וקרא אפגימה קפיד מדגלי בהני ולא בעבירות אחרות: **יש מושיע לה.** ע"י דבר אחר בלא הריגה אין הורגין אותו ברליפתו שהרי כשיגוהו יהיה לה מושיע: **האומרת.** למצילין הרודפין אחריו הניחו לו ואל תרדפו אחריו שלא יהרגנה קודם שתשיגוהו אף על פי דאונסה היא ומילתא היא דקאמרה אין מצילין אותה וטעמא מפרש לקמן: **לנערה חטא מות.** אכולהו קאי אין מושיע לה וקרא יתירא הוא ולדרשה דהא כתיב ולנערה לא תעשה דבר: נער כתיב וקרינן נערה נדרש ונדרש מסורת נער להביא את הזכור נערה כמשמעו: **דלאו אורחיה.** ליבעל ואיכא בזיון ובשת גדול: **פגים לה.** בבתולין ומגנה על בעלה: דאורחייהו

מתני' [א]ואלו הן שמצילין אותן בנפשן הרודף אחר חבירו להרגו [ב]ואחר הזכר ואחר הנערה המאורסה [ג]אבל הרודף אחר בהמה [ד]והמחלל את השבת ועובד עבודת כוכבים אין מצילין אותן בנפשן: **גמ'** ת"ר מניין לרודף אחר חבירו להרגו שניתן להצילו בנפשו ת"ל [א]לא תעמוד על דם רעך והא להכי הוא דאתא האי מיבעי ליה לכדתניא [ה]מניין לרואה את חבירו שהוא טובע בנהר או חיה גוררתו או לסטין באין עליו שהוא חייב להצילו ת"ל לא תעמוד על דם רעך אין ה"נ ואלא ניתן להצילו בנפשו מגלן אתיא בקל וחומר מנערה המאורסה מה נערה המאורסה שלא בא אלא לפוגמה אמרה תורה ניתן להצילה בנפשו רודף אחר חבירו להרגו על אחת כמה וכמה [ו]וכי עונשין מן הדין דבי רבי תנא הקישא הוא [ז][ח]כי כאשר יקום איש על רעהו ורצחו נפש וכי מה למדנו מרוצח מעתה [ט]הרי זה בא ללמד ונמצא למד מקיש רוצח לנערה המאורסה מה נערה המאורסה ניתן להצילה בנפשו אף רוצח ניתן להצילו בנפשו ונערה מאורסה גופה מנלן כדתנא דבי ר' ישמעאל דתנא דבי רבי ישמעאל [י]ואין מושיע לה הא יש מושיע לה בכל דבר שיכול להושיע גופא מניין לרואה את חברו שהוא טובע בנהר או חיה גוררתו או לסטין באין עליו שהוא חייב להצילו ת"ל לא תעמוד על דם רעך והא מהכא נפקא מהתם נפקא [יא]אבדת גופו מניין ת"ל והשבותו לו אי מהתם הוה אמינא ה"מ בנפשיה [יב]אבל מיטרח ומיגר אגורי אימא לא קמ"ל תנו רבנן [יג][יד]אחד הרודף אחר חבירו להרגו ואחר הזכר ואחר נערה המאורסה ואחר חייבי מיתות ב"ד ואחר חייבי כריתות מצילין אותן בנפשו אלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן הדיוט אין מצילין אותן בנפשו [טו]נעבדה בה עבירה אין מצילין אותה בנפשו יש לה מושיע אין מצילין אותה בנפשו רבי יהודה אומר אף האומרת הניחו לו שלא יהרגנה מנה"מ אמר קרא [יז]ולנערה לא תעשה דבר אין לנערה חטא מות נער זה זכור נערה זו נערה המאורסה חטא אלו חייבי כריתות מות אלו חייבי מיתות ב"ד כל הני למה לי צריכי דאי כתב רחמנא נער משום דלאו אורחיה אבל נערה דאורחה אימא לא ואי כתב רחמנא נערה משום דקא פגים לה אבל נער דלא קא פגים ליה אימא לא ואי כתב רחמנא הני משום

ומה נערה המאורסה שלא בא וכו'. וא"ת ההוא פגם תמור מרולא שזה בסקילה וזה בסייף לאו פירכא היא דהכא לא קפיד קרא אאיסורא אלא אפגימ' דהא נעבדה בה עבירה או שאין מקפדת על פגמה אין מצילין אותה בנפשו כדמוכח שמעתין ופשיטא דיש פגם גדול בנהרג מבנערה המאורסה שנאסה וא"ת ומנא לן דאפגימ' קפיד רחמנא דילמא אאיסורא קפיד מדאיצטריך למעוטי עובד עבודת כוכבים ומחלל שבת ובהמה ובקונטרס פי' לקמן דאפגימ' קפיד מדגלי בהני ולא בעבירות אחרות ועוד י"ל דאין מושיע לה משמע דאבוסתה קפיד קרא: **הדר זה בא ללמד ונמצא למד.** פירוש ונמצא אף למד דהא ללמד נמי אתא כדדרשינן לקמן [ב]מה רולא יהרג ואל יעבור וכן בההוא דלעיל בפרק ד' מיתות (דף נד.) משכבי אשה מגיד לך הכתוב ששני משכבות באשה וקאמר הרי זה בא ללמד ונמצא למד והיינו נמי אף למד דהא ילפינן מיניה הערלה בזכור בהיא שמעתין ולשמואל דמחייב אזכר בבן ג' שנים והא דאמר ברים פ"ב דחולין (דף כח.) גבי בני ואיל הרי זה בא ללמד ונמצא למד מה פסולי המוקדשים בשחיטה אתם נמי יש לפרש דאף למד קאמר דללמד אפסולי המוקדשין נמי קא אתי לפטור מן המתנות כדדרשינן בפ"ק דבכורות (דף טו.):

אף רוצח ניתן להצילו בנפשו. ואם תאמר מוהוסה בכל אדם נפקא כדדרשינן לעיל (דף עב:) וי"ל דהתם רשות ואשמעינן קרא דאין לו דמים אבל הכא קמ"ל דמוכח להציל:

להצילו בנפשו כו'. משמעות הלשון שמצילין הנרדף בנפשו של רודף אבל לא יתכן לפרש כן ברודף אחר הבהמה וכיולא בה לפיכך נראה לפרש דמצילין את האדם מן העבירה בנפשו של עצמו אבל קשה מנערה המאורסה דקאמר שניתן להצילה בנפשו וא"ת וכיון דמהכא יליפינן דרולא ניתן להצילו בנפשו למה לי קרא בטובע בנהר ואיה גוררתו השתא תנרו הורג כדי להציל התם לא כ"ש ולא משתבר למימר דחבירו הורג טפי לאפרושי מאיסורא אלא נראה דאי מהכא ה"א עשה קמ"ל התם דעובר בלאו דלא תעמוד על דם רעך:

תלמוד לומר והשבותו לו. הכא מוקי ליה לאבידת גופו ובפרק שני דבבא מציעא (דף כח:) מוקי ליה שלא יאכיל עגל לעגלים התם דרים והשבותו והכא לו יתירה:

חייבי כריתות וחייבי מיתות ב"ד. בעריות מייירי דומיא דנערה וא"ת מיפוק ליה מדאיתקוש כל עריות בפ' אחרי מות כדאמרינן ברים הבא על יבמתו (יבמות דף נד:) י"ל מדמעטו בהמה ס"מ דלא מקשינן הכי מיהו קשה הא בהמה לא איתקש מדמיבעיא לן קרא לרבות הערלה בבהמה בפרק ד' מיתות (לעיל דף נה.):

נער נערה. פירש בקונטרס נער כתיב וקרי נערה נדרש מקרא ומסורת ואף על גב דאמרינן בפרק אלו נערות (כתובות דף מ: ושם) גבי קנס כל מקום שנאמר נער אפילו קטנה במשמע הכא הוי מלי למיכתב נערה דעל כרחיך לאו בקטנה איירי אלא בבת עונשין ועוד יש לפרש דטובא נערה כתיבי בפרשה ומיהו בסמוך משמע דמחד דרש דקאמר איידי דכתב נער כתב נמי נערה פירוש איידי דכתב נער למעוטי בהמה כתב נערה כלומר כשאטיה דקרא דעל כרחיך נערה קרינן להא בנערה משמעי:

מסורת השי"ס

גמ' א) [נעשל מד. וש"כ] **ב)** [לקמן עד. פסחים כה: יומא פב.] **ג)** [פסחים כה: וש"כ] **ד)** ב"ק פא: **ה)** [מוספ' פרק י"ל] **תוס' ו)** [דף עד.]

הגהות

רש"י ד"ה יש מושיע לה. שהרי בשישיגה כו'. כל"ל:

(רש"ם)

תורה אור

גמ' א) לֹא תֵלֵךְ רָכִיל בְּעַמֶּיךָ לֹא תַעֲמֹד עַל דַּם רֵעֶךָ אֲנִי יְיָ:

(ויקרא יט, טז)

ב) וְלַנַּעַר לֹא תַעֲשֶׂה דָּבָר אֵין לַנַּעַר חֵטְא מָוֶת כִּי כַּאֲשֶׁר יָקוּם אִישׁ עַל רֵעֵהוּ וּרְצָחוֹ נֶפֶשׁ כֵּן הַדָּבָר הַזֶּה:

(דברים כב, כו)

ג) כִּי בַשָּׂדֶה מָצָאָה צְעָקָה הַנַּעַר הַמְאֹרָשָׂה וְאֵין מוֹשִׁיעַ לָהּ:

(דברים כב, כז)

עין משפט נר מצוה

מז א מיי' פ"ז מהל' רוצח הלכה י סמג לאוין קסד קסה טוש"ע ת"מ סי' תכה סעיף ז [וכרב אלפס עוד בפסחי פ"ג דף קמח.]:

מח ב ג מיי' שם הלכה י יא טוש"ע שם סעיף ב:

מט ד מיי' שם הלכה יא:

נ ה ו מיי' שם הלכה יב סמג שם טוש"ע ת"מ סי' תכו סעיף ז:

נא ז ח מיי' שם הלכה יא יב סמג שם טוש"ע ת"מ סי' תכה סעיף ג:

פניני רש"י

וכי עונשין מן הדין. ...מדין ק"ו דיני ממונות ומלות עשה והלכות עבודה ופסולי קדשים אתה למד בק"ו אבל לא אזהרות ועונשין...

(מגיגה יא: ד"ה לפתח)

מה למדנו מרוצח. ...לנערה המאורסה. שהוא כמשפט הרולח כן משפט הבכר הזה:

(יומא פב.)

מה למדנו מרוצח. והלא פירש בה אונס פטור כדכתיב ולנערה לא תעשה דבר אלא נרלה כמי שרולח בא ללמד כאן ומנלא שהוקש כאן להיות למד מכאן והכי קאמר כרולח בנערה שניהן שוין כמו והיה כעם ככהן (ישעיה כד) ולא נאמר והיה העם ככהן:

(פסחים כה:)

ניתן להצילה בנפשו. ניתן רשות לרולה שהוא רודף אחריה שילילנה ממנו בנפשו של רודף כדכתיב (דברים כב) ואין מושיע לה הא אם יש מושיע צריך להושיעה בכל אשר יכול אפילו בהריגתו אם אין יכול להציל בחחד מאבריו יהרגנו:

(פסחים כה:)

Printed from Otzar HaChochma website. תלמוד בבלי <וילנא החדש> - כה סנהדרין / תלמוד בבלי. ש"ס ווילנא החדש (page 151) 3374372

פכ"ד יכל הדברים שהם אסורים משום וכו'. כתב הר' אברהם בנו של רבינו בתשובה דלענ"ג דרבינו סתם אמר כל דבר שהוא שבות לא גזרו עליו בין השמשות ולא חילק בין דבר מצוה לדבר הרשות מאחר דמייתי לה בגמרא (עירובין ל"ד:) גבי עירובי תחומין וקי"ל אין מערבין אלא לדבר מצוה ולפיכך דרבינו לא שרי אלא לדבר מצוה. ומ"ש דה"ה לאם היה טרוד או נתפז למד כן מדתנן (שבת ל"ד.) ספק תשיכה מערבין עירובי חצירות ואין בהנתנן מצוה אלא שנטרד ונתפז ולא הניח מבעוד יום עכ"ל:

קטן

טומאה. ופוסקין צדקה לעניים. והולכין לבתי כנסיות ולבתי מדרשות. ואפילו לטרטיאות וטרקלין של כותים. לפקח על עסקי רבים בשבת. ומשדכין על התינוקת ליארס [ה]ועל התינוק ללמדו ספר וללמדו אומנות. ומבקרין חולין ומנחמים אבלים. והנכנס לבקר את החולה אומר שבת היא מלזעוק [ו]ורפואה קרובה לבוא. ומחשיכין על התחום לפקח על עסקי כלה ועל עסקי המת להביא לו ארון ותכריכין. ואומר לו לך למקום פלוני לא מצאת שם הבא ממקום פלוני לא מצאת במנה הבא במאתים. ובלבד שלא יזכיר לו סכום מקח. שכל אלו וכיוצא בהן מצוה הן ונאמר עשות חפציך וכו' חפציך אסורין חפצי שמים מותרין: **ו** מפליגין [א]בים הגדול בערב שבת לדבר מצוה ופוסק עמו לשבות ואינו שובת. ומפירין נדרים בשבת בין לצורך שבת בין שלא לצורך [ז]שבת. [ב]ונשאלין לחכם על הנדרים שהן לצורך השבת ומתירין אף על פי שהיה להן פנאי להתירן קודם השבת שדברים אלו מצוה הן: **ז** אין עונשין בשבת אף על פי שהעונש מצות עשה אינה דוחה שבת. כיצד הרי שנתחייב בבית דין מלקות או מיתה אין מלקין אותו ואין ממיתין אותו בשבת שנאמר לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת זו אזהרה לבית דין שלא ישרפו בשבת מי שנתחייב שריפה והוא הדין לשאר עונשין: **ח** מותר לאדם לשמור פירותיו בשבת בין תלושים בין מחוברין. [ג]ואם בא אדם ליטול מהן או בהמה וחיה לאכול מהן גוער בהן ומכה בהם ומרחיקן. והלא דבר זה מחפציו הוא ולמה הוא מותר. מפני שלא נאסר אלא לקנות לעצמו חפצים שאינן עתה מצויים או להשתכר ולהרויח ולהטפל בהנאה שתבוא לידו. אבל לשמור ממונו שכבר בא לידו עד שיעמוד כמות שהוא מותר הא למה זה דומה לנועל ביתו מפני הגנבים: **ט** המשמר [ד]זרעיו מפני העופות ומקשאיו ומדלעיו מפני החיה לא יספק ולא ירקד כדרך שעושה בחול גזירה שמא יטיל צרור ויזרוק ארבע אמות ברשות הרבים: **י** כל [ה]הדברים שהן אסורין משום שבות לא גזרו עליהן בין השמשות אלא בעצמו של יום הוא שהן אסורין

א טור סימן רמ"ח פסק כרשב"ג: ב טור סי' שמ"ג לאחר ס"ה: ג טור סי' ש"ז סמ"ג שם: ד שם: ה טור סימן ש"ז ושמ"ב:

ומפירין נדרים וכו'. ונשאלין לנדרים וכו'. משנה במי שהחשיך שהפרה מותרת אפי' בדברים שאינן לצורך השבת והשאלה דוקא בדברים שהם לצורך השבת, והטעם מפני שאין לשאלה עת קבוע ויש להפרת האב והבעל זמן ידוע כל אותו היום ששמעו ולא מעט לעת כמבואר פי"ג מהלכות נדרים ואם לא יפרו בשבת שוב לא יוכלו להפר וכן מבואר בגמרא והלכות. ומ"ש אע"פ שהיה להם פנאי להתירם מבואר בגמרא שם:

ז אין עונשין בשבת וכו'. בסנהדרין (דף ל"ה.) בפ' אחד דיני ממונות וכבר מנה רבינו זה במנין המצות בספר המצות ובפתיחת משנה תורה בכלל הלאוין שלא לענוש בשבת. ובפתיחת הלכות אלו נמנה במקצת ספרים שלא להתענות בשבת והוא ט"ס ועיקר הנוסחא הוא שלא לענוש:

ח מותר לאדם לשמור פירותיו וכו'. משנה פ' שואל (שבת דף ק"נ.) הזכרתיה ועוד יתבאר בסמוך וכתב רבינו והלא דבר זה וכו' ודבריו הם ונראים ממנו ז"ל:

ט המשמר זרעיו וכו'. בריש פרק עירובין (דף ק"ד.) הדין והטעם. ופירוש מקשאיו ומדלעיו שגוף הפירות קרויין קשואין ודלועים ומקום שגדלים ונולדין בו קרויין מקשאין ומדלעין:

י כל הדברים שהן אסורין משום שבות וכו'. בעירובין (דף ל"ד:) פ' בכל מערבין מ"ר כל דבר שהוא משום שבות לא גזרו עליו בין השמשות וסתם משנה שם גבי עירוב שנתנו בכרמלית כמותו. וקשה לזה מה ששנינו פרק במה מדליקין (שבת ל"ד.) ספק תשיכה ספק אינה תשיכה אין מעשרין את הודאי ואין מטבילין את הכלים ואין בדברים אלו אלא משום שבות. לפיכך

משנה למלך

פכ"ד ז **אין** עונשין בשבת אע"פ שהעונש מ"ע אינה דוחה את השבת. נסתפקתי בהא דכתב רבינו בפ"א מהל' רוצח שהרודף אחר חבירו ניתן להצילו בנפשו ויש בזה עשה דכתיב וקלותה את כפה ולא תעשה דכתיב לא תחוס עינך. וכן הרודף אחר אחת מכל העריות חוץ מן הבהמה ניתן להצילו מן העבירה בנפשו. אם היה זה בשבת מהו שנחלל שבת בשביל הצלתו מן העבירה. והנה ברודף אחר חברו להורגו פשיטא לי דמחללין שבת כדי להצילו דאין לך דבר שעומד בפני פקוח נפש ודמו של רודף כבר החיכתו תורה ובשביל שהוא שבת פשיטא שלא נימתו להורגו. אך מאי דמספקא לי הוא ברודף אחר אחת מכל העריות דאף שהתורה התירה דמו מ"מ אפשר שלא שבת. ויש דוגמת לזה שהרי אף שהוא מצות עשה להרוג מחוייבי מיתת ב"ד ע"מ החזרתו שלא לענוש בשבת וכמ"ש רבינו בפרקין וא"כ ה"נ ברודף אחר הערוה שניתן רשות להורגו הוא אחד מדיני העונשים ואפשר שלא נחלל שבת בשביל זה. וכי תימא דלא תשיב אלול שבת משום דהוי מקלקל בחבורה. הא ליתא שהרי כתבו התוס' סנהדרין דף נ"ה. ד"ה אין רציחה דומה שבת דהרציחה תשיב תקון משום דיש לו כפרה. וה"נ תשיב תקון כיון שנצילו מן העבירה וכ"כ התוספות בפ' בן סורר דף ע"ג ד"ה חד למעוטי ע"ז יע"ש. ומההיא דאמרינן בפרק בן סורר דף ע"ד דר"מ בר ר"ש אומר המחלל את השבת ניתן להצילו בנפשו דאלמא שרי לחלל שבת בשביל להצילו מן העבירה אף דאתן לא קי"ל כותיה היינו משום דס"ל דשבת אינה מן העבירות שניתן להצילו בנפשו וכמבואר שם. מ"מ נראה דליכא ראיה מהתם לנ"ד משום דע"כ התם גזרת הכתוב הוא דאין יתכן דבשביל שלא יחלל זה שבת שנחלל אנחנו וכמו שאמרתו שם התוספות בד"ה חד למעוטי ע"ז. וא"כ איכא למימר דאף לר"מ בר"ש שאני חלול שבת שהתורה התירה חלול שבת כדי שלא יחלל זה שבת אבל מצוה עבירה אחרת מנין לנו שנחלל שבת: שוב **ראיתי להרי"ף בס"פ** אלו עוברין דאותקמה להיא דאמר בגמרא דף מ"ט אר"א ע"ה מותר לנותנו ביוה"כ שחל להיות בשבת דמיירי בגוון שהיה רץ אחר הזכור או אחר נערה המתארסה ביום הכפורים כו' שמותר להצילו בנפשו לחתנו ואלו שמצילין אותם בנפשם ע"כ. הרי לך מבואר דס"ל דכל אותם שמצילין אותם בנפשם הוא אפילו בשבת וכן מדברי רב שרירא גאון שהביא הר"ן שם בפירוש דברי ר"א הלוי יש ללמוד כן דרודף אחר אחת מכל העריות מותר להורגו בשבת. אך כפי מ"ש התוס' דאותקמוה להיא דר"א בע"ה שכופר להכעים דהו"ל הריגתו כמו פקוח נפש שהוא לסטים ומשוד על הדמים דאי נאו הכי היאך מותר להורגו ביה"כ שחל להיות בשבת וכו'. אין ללמוד דין זה מהוא דשאני פקוח נפש דהא ק"ל דדוחה את השבת וכיון שהתורה התירה דמו של רודף פשיטא דנהרג אף בשבת וכדאתינא. אך ברודף אחר אחת מכל העריות עדין אפשר שאין מצילין אותו בנפשו בשבת שלא הותר לנו לחלל שבת בשביל להצילו מן העבירה והדבר צריך תלמוד. ודע דאליבא דר' יהודה דאית ליה דהאומר הניחו לו שלא יהרגני דאין הורגין אותו ואמרינן התם דר"י ס"ל דהא דקאמר רחמנא קטליה משום דמסר נפשיה לקטלא ואמרה תורה הלל דמה בדמו. נראה דפשיטא דאף בשבת הורגין אותו משום דחשיב רודף. אבל לרבנן דאית להו דאפילו אם היה רחמנא קפיד רחמנא יש להסתפק אם הורגין אותו בשבת ול"ע:

שבין

מגדל עוז

ופוסקין צדקה עד קרובה לבא. פרק השואל ופ"ק דשבת ופ"ק דכתובות (דף ה'): ומחשיכין על התחום וכו' עד תפלי שמיש מתמרן. פרק השואל: **ו מפליגין בים** הגדול עד ואינו שובת. ספ"ק דשבת: ומפירין נדרים עד אלו מצות הן. סוף מסכת שבת (דף קכ"ו) ופ' כירה ונגדלים פרק נערה המאורסה (דף ע"ז): **ז אין עונשין בשבת** עד לשאר עונשין. בסנהדרין פ' אחד דיני ממונות (דף ל"ה) וביבמות פ"ק (דף ו'): **ח מותר לאדם** וכו' עד הגנבים. פרק בתרא דיומא ופרק בתרא דמועד קטן: **ט המשמר** זרעים עד בהרה"ר. פרק בתרא דמסכת עירובין (דף ק"ד): **י כל הדברים** שהן אסורין עד אסור. פ' בכל מערבין (דף ל"ב):

הגהות מיימוניות

דסוף שבת רבה בר בר חנה יתיב באוונא דמיא וקא משח וכו' עד א"ל מתעסק בעלמא אנא ואי משום להישה התגיא בתוספתא לוחשין להישות וכן לעיל פרק כ"א אצל הלכתא כ"ה ע"ש ודלא כר"י בהן דאסר ע"כ: [ה] וכן הורה מהר"ם בכל אלו ואסר לעשות סכום המעות עם מלמדי תינוקות ע"כ: [ו] בת"ק ע"ש ע"כ: ז [ז] בסוף מכילתין ובנדרים פרק נערה שאין הלכה כאותו הזוג שחולק על זה כראיתא התם ע"כ:

טור

לפיכך

Printed from Otzar HaChochma website 3374372 (page 109) (משנה תורה <מהדורה חדשה> - ג (זמנים) / משה בן מימון (רמב"ם

ותשחת הארץ. מדלינעם עלייהו שמע מינה לאיפקוד עלייהו: **כי השחית כל בשר את דרכו על הארץ.** גלוי עריות דכתיב (משלי ג)[ה] דרך גבר בעלמה ודור המבול על העריות נענשו כדכתיב (בראשית ו)[ו] וילכו בני האלהים את בנות האדם כי טובות הנה: **ואידך.** מאן דדריש ולו אמר לך מזהרה מוילו הוזהר אדם הראשון וגבי דור המבול אומרייהו מגבי להודיעך על מה נענשו: **קטלייהו דקא מגלי.** באיזו מיתה ימיתם ועונה הוזהרו מוילו: **כירק עשב.** עשב קרי עשב האפר וכל הגדל מאיליו שאין בו טורח למרוח ולזרוע: **למישרי בשר הוא דאתא.** כדאמר לקמן בפרקין (דף נט:) אדם הראשון לא היתר לו בשר באכילה אלא עשבים ואילנות דכתיב הנה נתתי לכם את כל עשב זורע זרע לכם יהיה לאכלה ולחיה הארץ העשבים והאילנות תאכלו אתם וחיה הארץ ולא חיה הארץ לכם והוזהרו על אבר מן החי מאכול תאכלו וגלמדך דאפי' איכך ממיתה אלא שנפל ממנה אבר מאליו לא תאכלנו ובאו בני נח והתיר להם להמית ולאכול ולאו למדרש מינה ולא כירק גנה אתא דלגופיה אצטריך לפי שירק עשב הוזהר לאדם הראשון אלה להו לבני נח בהמות וחיות כירק עשב: **בשר בנפשו דמו.** בעוד שהוא הבשר בנפשו הרשיע דמו לא תאכלו הבשר: **למישרא שרצים הוא דאתא.** משום שהוזהרו באבר מן החי מאכול תאכל אתא האי קרא למדרש אבר מן החי בשרצים והכי דרשינן לקמן בפרקין (דף נט:) אותו בשר שקרוי דמו בנפש והבשר קרוי בשר הרשיעו דמו אלוק מבשרו אסרנא לכו באבר מן החי ולא בשרצים שאין דמו קרוי נפש אלא הרי הוא כבשרו דאילו בישראל לא אמרייני עליה כרת כדאמר בכריתות (דף כא.) דלית ביה אלא לאו דאדם דשרצים בבשר: **לברכה בעלמא.** לא לפרות ולא לרבות לוות אלא ברכה בפריה ורביה: **מן העוף למינהו.** מדלגטוה להדיא זכר ונקבה לחיבה מכל מין ולא שיזדווג לו מין אחר שמע מינה אסורין להרביע כלאים: **ואידך.** לאו משום איסור כלאים אלא לגזרה בעלמא שכל אחד ואחד נוח לו לגוות מינו מלגוות מין אחר: **על שלש מצות בן נח נחרג.** ואף על פי שנלטוו בשבע אין הרגין אלא על שלש כדפרישנא להו רב ששת דבשפיכות דמים כתיבא בהדיא דמו יספך וגלוי עריות וברכת השם כתיב גבי ישראל אין אדם ודרשי' להו לרבות את הכותים להיות במיתה כישראל: **בעבודת כוכבים נמי.** כתיב גבי מולך אין אדם בקדושים תהיו: **על ד' מצות.** עבודת כוכבים הוסיף עמהם: **בעבודת כוכבים דברים שב"ד ישראל וכו'.** הכי קאמר באיסור עבודת כוכבים אותם דברים שב"ד ישראל מאיימין עליהם כגון כל עבודות שדרכן של עבודת כוכבים בכך וזבוח וקיטור אפי' שלא בדרכה כדלקמן בפירקין (דף ס:): **אזהרה שלהם.** כלומר כל אזהרה דמצוה מצוה גבי בני נח זו היא מיתה שלהם אלא דייק בהו מצוה למיתני מיתה גבי מייני מיתות ואזהרה בשאין בהן מיתה כלגבי ישראל: **גלי רחמנא בחדא.** בשפיכות דמים: **על חנוקן.** כך הוא מצות בני נח נגד וגזל וכן יפת תואר דהוי נמי גזל שגוזלין את אשתו במלחמה: **וכן כיוצא בהן.** שאינן ממש גזל אלא דומין להם ולקמן מפרש להו: **ישראל בכותי מותר.** דלא תעשוק את רעך כתיב (ויקרא יט)[יא] ולא כותי ומדרבנן [לא] איכא למאן דאסר משום חילול השם בהגזל במרא (ב"ק דף קיג.): **משום דקבעי למיתנא סיפא ישראל בכותי מותר.** ואי תנא גבי כותי בכותי מייב הוה תני ישראל בכותי פטור ומשמע פטור מן המיתה אבל עובר עליו בלאו ומשום הכי תנא בריש לשון איסור דליתני גבי ישראל מותר דס"ל כמאן דאמר מותר ממש: **הא כל היכא דאיכא חיוב מיתה מתנא.** תנייה בלשון חיוב ומדלקמן הכא לשון איסור ס"מ דוחקא תנאנו: **היכי ליתני.** בעולם הכא לאו דוקא איסור אלא דוקא איסור נקט אלא משום סיפא דקאמר לא ריש מדלא נקט נמי לשון איסור ס"מ דוקא תני אי להו הכא לא מצי למיתנא לשון איסור משום דנבעי למימר ישראל בכותי מותר ולא מצי מתני ליה: **ה"ג הכותי וכן רועי בהמה דקה ישראל.** שסתמן גזלנים שמרעים בהמתן בשדות אחרים: **לא מעלין ולא מורידין.** לא מעלין אותם מן הבור להעלות מן המיתה ולא מורידין אותם לבור להמיתם בידים [אבל המיתה דין זה אינו נוהג כי בטלו ד"ר]: **פועל בכרם.** ואוכל מן הענבים: **בשעת גמר מלאכה.** כגון שסכרו לבור: **חתירא הוא.** ואפי' ישראל בישראל דכתיב (דברים כג)[יב] ואכלת ענבים כנפשך שבעך ואל כלך לא תתן בשעה שאתה אוכל ונתן לכליו של בעל הבית אתה אוכל ובריית קתני ישראל בכותי מותר הא ישראל בישראל אסור ותו בכותי היכי אסור ליה מי איכא מידי דישראל בישראל שרי ולכותי אסור: **אי לאו בשעת גמר מלאכה גזל מעליא הוא.** וגזל תנא ליה ריש: **צערא בשעתא מי לית ליה.** הלכך גזל הוא אלא שאין ב"ד ישראל מזקקין להשיבו דנתר הכי מחיל ליה ובישראל בישראל נמי אסור ומעבר לא עבר דכתיב (ויקרא יט)[יא] לא תגזול (שם ה)[יג] והשיב את הגזילה אמידי דהשבון קרי גזל ואידך לא אבל בכותי דלאו בר השבון הוא שכל דינו למיתה לא נפיק פחות משוה פרוטה מכלל פרוטה ואפי' מישראל דמחיל ליה בתר הכי: **כותי בכותי כיוצא בו.** בתמיהה וגבי כותי בכותי מוליא פחות מ"שוה פרוטה מכלל פרוטה וקרי כיוצא בו בגזל ולא גזל ממש: **בכובש שכר שכיר.** דגזל לא הוי אלא בחוטף דבר מיד חבירו דכתיב בב"ק במרובה (דף עט:) מקרא דויגזול את החנית מיד המצרי: כיוצא בו בגנב נראה בעיני מדלא קבעי לה מאי היא לא משכחת ליה ולאו עליה קאי אלא לגזל ויפת תואר: **נחרג עליו.** משום גזל ואף על פי שאין זו בעולת בעל דאישות אלא דזנות בעלמא כחמור ובהמתו כותי בישראל שפחה כנענית שייחד ישראל לעבד עברי ובא עליה כותי נהרג ישראל בכותי מותר כותי שייחד שפחה לעבדו ובא ישראל ולקחה בשביה מותר דהא אפי' אשתו גמורה מותרת לו ישראל בישראל אסור דהיינו שפחה חרופה אחייבין עליה אאש: **ביוצא בו גבי שפיכות דמים לא תנא.** האי תנא דלעיל משום דאין לשפיכות דמיס שאינו חייב גמור או מותר לגמרי (לא) כגון נרדף שניתן להגלל עצמו בנפשו של רוצח דאילו אופך דס בשוגג שפיכות דמים גמור הוא אלא רחמנא חס עליה: **ויבול.** הנרדף להגיל עצמו באחד מאבריו של רודף כגון לקטע רגלו: **ולא הציל.** אלא הרגו: נהרג

דכתיב [א]**ותשחת הארץ לפני האלהים ותנא דבי רבי ישמעאל בכל מקום שנא'** [ב]**השחתה אינו אלא דבר ערוה ועבודת כוכבים דבר ערוה שנא'** [ג]**כי השחית כל בשר את דרכו עבודת כוכבים דכתיב** [ד]**פן תשחיתון ועשיתם וגו' ואידך אורחייהו דקא מגלי שפיכות דמים דכתיב** [ה]**שופך דם האדם וגו' ואידך קטלייהו הוא דקמגלי גזל דכתיב** [ו]**כירק עשב נתתי לכם את כל וא"ר לוי כירק עשב ולא כירק גנה ואידך ההוא למישרי בשר הוא דאתא אבר מן החי דכתיב** [ז]**אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו ואידך ההוא** [ח]**למישרי שרצים הוא דאתא סירוס דכתיב** [ט]**שרצו בארץ ורבו בה ואידך לברכה בעלמא כלאים דכתיב** [י]**מהעוף למינהו ואידך ההוא לצותא בעלמא אמר רב יוסף אמרי בי רב על שלש מצות בן נח נהרג: גש"ר סימן: על גילוי עריות ועל שפיכות דמים ועל ברכת השם מתקיף לה רב ששת בשלמא שפיכות דמים דכתיב** [יא]**שופך דם האדם וגו' אלא הנך מנא להו אי גמר משפיכות דמים אפילו כולהו נמי אי משום דאיתרבאי מאיש איש עבודת כוכבים נמי איתרבי מאיש איש אלא אמר רב ששת אמרי בי רב על ארבע מצות בן נח נהרג ועל עבודת כוכבים בן נח נהרג והתניא** [יב]**בעבודת כוכבים דברים שב"ד של ישראל ממיתין עליהן בן נח מוזהר עליהן אזהרה אין מיתה לא אמר רב נחמן בר יצחק אזהרה שלהן זו היא מיתתן רב הונא ורב יהודה וכולהו תלמידי דרב אמרי** [א]**על שבע מצות בן נח נהרג גלי רחמנא בחדא והוא הדין לכולהו ועל הגזל בן נח נהרג והתניא** [ב]**על הגזל גנב וגזל וכן יפת תואר וכן כיוצא בהן** [ג]**כותי בכותי וכותי בישראל אסור וישראל בכותי מותר ואם איתא ניתני חייב משום דקבעי למיתני** [ד]**סיפא ישראל בכותי מותר תנא רישא אסור והא כל היכא דאית ליה חיובא מיתנא קתני דקתני רישא** [ה]**על שפיכות דמים כותי בכותי וכותי בישראל** [ו]**חייב ישראל בכותי פטור התם היכי ליתני ליתני אסור ומותר והתניא**[1] [ז]**כותי ורועי בהמה דקה לא מעלין ולא מורידין כיוצא בו בגזל מאי היא אמר רב אחא בר יעקב לא נצרכה אלא לפועל בכרם פועל בכרם אימת אי בשעת גמר מלאכה התירא הוא** [ח]**אי לאו בשעת גמר מלאכה גזל מעליא הוא אלא אמר רב פפא לא נצרכה** [ט]**אלא לפחות משוה פרוטה אי הכי כותי בישראל אסור הא** [י]**בר מחילה הוא נהי דבתר הכי מחיל ליה צערא בשעתיה מי לית ליה כותי בכותי כיוצא בהן כיון** [יא]**דלאו בני מחילה נינהו גזל מעליא הוא אלא אמר רב אחא בריה דרב איקא לא נצרכה אלא** [יב]**לכובש שכר שכיר כותי בכותי וכותי בישראל אסור ישראל בכותי מותר כיוצא ביפת תואר מאי היא** [יג]**כי אתא רב דימי א"ר אלעזר א"ר חנינא** [יד]**בן נח שייחד שפחה לעבדו ובא עליה נהרג עליה כיוצא בו דשפיכות דמים לא תניא אמר אביי אי משכחת דתניא רבי יונתן בן שאול היא דתניא** [טו]**רבי יונתן בן שאול אומר 'רודף אחר חבירו להורגו ויכול להצילו באחד מאבריו ולא הציל נהרג**

ותשחת. ולא (ג) נענש אלא אם כן הזהיר: לנערה

מסורת השי"ם

גמ' א)ע"ז כג: חולין כג. תמורה כח: בכורות מ. **ב)**[לקמן עט.] **ג)**לעל יו: **ד)**[תוספתא דע"ז פ"ט] **ה)**שבת ל. וש"נ) **ו)**ע"ז כו. ע"ש [ולקמן יג: ובתוספ' בב"מ פ"ב] **ז)**פסחים כ. **ח)**[לקמן נח:] **ט)**[לקמן עד.]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה כיולא וכו' כגון (גרלקם) תז"מ וז"ב ס"א רדדף: **(ב) [תוס'] ולא** ענש אלא:

הגהות הגר"א

[א] רש"י ד"ה ישראל בנכרי כו' ומדרבנן איכא כו'. נ"ב תמורה מאל ומע"ש (בתו"מ) בסימן שמח (ס"ק ח. ובאה"ע סי' כ"ח סק"ה):

תורה אור

גמ' א) וַתִּשָּׁחֵת הָאָרֶץ לִפְנֵי הָאֱלֹהִים וַתִּמָּלֵא הָאָרֶץ חָמָס:
(בראשית ו, יא)

ב) וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת הָאָרֶץ וְהִנֵּה נִשְׁחָתָה כִּי הִשְׁחִית כָּל בָּשָׂר אֶת דַּרְכּוֹ עַל הָאָרֶץ:
(בראשית ו, יב)

ג) פֶּן תַּשְׁחִתוּן וַעֲשִׂיתֶם לָכֶם פֶּסֶל תְּמוּנַת כָּל סָמֶל תַּבְנִית זָכָר אוֹ נְקֵבָה:
(דברים ד, טז)

ד) שֹׁפֵךְ דַּם הָאָדָם בָּאָדָם דָּמוֹ יִשָּׁפֵךְ כִּי בְּצֶלֶם אֱלֹהִים עָשָׂה אֶת הָאָדָם:
(בראשית ט, ו)

ה) כָּל רֶמֶשׂ אֲשֶׁר הוּא חַי לָכֶם יִהְיֶה לְאָכְלָה כְּיָרֶק עֵשֶׂב נָתַתִּי לָכֶם אֶת כֹּל:
(בראשית ט, ג)

ו) אַךְ בָּשָׂר בְּנַפְשׁוֹ דָּמוֹ לֹא תֹאכֵלוּ:
(בראשית ט, ד)

ז) וְאַתֶּם פְּרוּ וּרְבוּ שִׁרְצוּ בָאָרֶץ וּרְבוּ בָהּ:
(בראשית ט, ז)

ח) מֵהָעוֹף לְמִינֵהוּ וּמִן הַבְּהֵמָה לְמִינָהּ מִכֹּל רֶמֶשׂ הָאֲדָמָה לְמִינֵהוּ שְׁנַיִם מִכֹּל יָבֹאוּ אֵלֶיךָ לְהַחֲיוֹת:
(בראשית ו, כ)

רש"י ט) דֶּרֶךְ נָחָשׁ עֲלֵי צוּר בַּשָּׁמַיִם דֶּרֶךְ נָחָשׁ עֲלֵי צוּר דֶּרֶךְ אֳנִיָּה בְּלֶב יָם וְדֶרֶךְ גֶּבֶר בְּעַלְמָה:
(משלי ל, יט)

י) וַיַּרְאוּ בְנֵי הָאֱלֹהִים אֶת בְּנוֹת הָאָדָם כִּי טֹבֹת הֵנָּה וַיִּקְחוּ לָהֶם נָשִׁים מִכֹּל אֲשֶׁר בָּחָרוּ:
(בראשית ו, ב)

יא) לֹא תַעֲשֹׁק אֶת רֵעֲךָ וְלֹא תִגְזֹל לֹא תָלִין פְּעֻלַּת שָׂכִיר אִתְּךָ עַד בֹּקֶר:
(ויקרא יט, יג)

יב) כִּי תָבֹא בְּכֶרֶם רֵעֶךָ וְאָכַלְתָּ עֲנָבִים בְּנַפְשְׁךָ שָׂבְעֶךָ וְאֶל כֶּלְיְךָ לֹא תִתֵּן:
(דברים כג, כה)

יג) וְהָיָה כִּי יֶחֱטָא וְאָשַׁם וְהֵשִׁיב אֶת הַגְּזֵלָה אֲשֶׁר גָּזָל אוֹ אֶת הָעֹשֶׁק אֲשֶׁר עָשָׁק אוֹ אֶת הַפִּקָּדוֹן אֲשֶׁר הָפְקַד אִתּוֹ אוֹ אֶת הָאֲבֵדָה אֲשֶׁר מָצָא:
(ויקרא ה, כג)

פח א מיי' פ"ט מהל' מלכים הלכה יד סמג עשין קכב: **פט** ב מיי' שם הלכה ט: **צ** ג מיי' שם הלכה ד: **צא** ד מיי' פ"ב מהלכות רוצח הלכה יא סמג לאוין קסג: **צב** ה מיי' פ"י מהלכות עכו"ם הלכה ו ופ"ד מהלכות רוצח הלכה יא סמג לאוין קסג טור שו"ע יו"ד סימן קנח סעיף ו וטוש"ע חו"מ סימן תכה סעיף ה: **צג** ו ז ח מיי' פ"ט מהל' מלכים הלכה ט: **צד** ט מיי' שם הלכה ח: **צה** י מיי' שם הל"ד:

פניני רש"י

כי השחית כל בשר. בדור המבול כתיב ודור המבול בעבודה קלקלו כדכתיב (בראשית ו) ויקצו לשם נשים וגו' שהיו מקקין לגני ריעיהן ולכל בהמה וחיה:

(חולין כג.)

עין משפט נר מצוה

Printed from Otzar HaChochma website. תלמוד בבלי <וילנא החדש> - כה סנהדרין / תלמוד בבלי. ש"ס ווילנא החדש (page 119) 3374372

שדך ליה כוסברתא. לפ"ה קשה מה עלה בדעתו של רבי מתתלה לומר שישתטה ועוד קשה שלבסוף חזר בו רבי מעצמו לכך נראה כפירוש ר"ח והערוך[יב] שדר ליה גרגירא כלומר נאפה גירא הנולף והנאפה תרגום ירושלמי גיירא וגיירתא שדר ליה כוסברתא כסה על קטנה והוכיחנה בסתר ואנטונינוס לא הבין מה שאלה לו והיה סבור שאמר שחוט הבת ושדר ליה כרתי כלומר וכי תתן לי עלה שיכרת זרעי שדר ליה מסת כלומר לא שלחתי לך אלא שתמוש עליה כלומר וכסה אותה אמרתי לך[יג]: **חד קטיל אבבא דבי רבי.** וא"ת והלא שפיכות דמיס הוא משבע מצות ואפילו לישראל אסור דהא תניא (לקמן כו.) העובדי כוכבים וזועי בהמה דקה לא היו מעלין ולא מורידין וי"ל שהיה ירא פן יודיעו הדבר אל השרים והיו גורמין להרגו ואומרין[יד] אם בא להרגך השכם להרגו עי"ל שהיה בורר המיעים והמסורות דאע"ג דאין מיעים באומות לענין קבלת קרבן מידם לענין הולדה אינא כדפריך בפ"ק דחולין (דף יג.): השתא דישראל היו מורידין דעובדי כוכבים מיבעיא: **אמר** ליה א"כ **לימא ליה להאי דקאי אבבא דבי'.** ר' אלחנן פירש דל"ג אם כן דאי א"ל[ט] היה לו לרבי תנינא להבין שהיה מת דאם היה יכן מה גבורה יש להקין אדם משנתו. אמרינן במדרש אלב מטמא אלב מטהר כשנולד רבי גזרו שלא למול ואבוי ואמו מלוהו שלא קיסר והביאו לרבי ואמו לפניו והתליפתו אמו באנטונינוס והניקתו עד שהביאתו לפני קיסר ומצאוהו ערל ופטרוהו לשנים ואמר אותו הגמון אני ראיתי שמלו את זה אלא הקב"ה עושה להם נסים בכל עת ובטלו הגזרה ואמרי' נמי בירושלמי שלבוף למד אנטונינוס תורה ונתגייר ומל עצמו: ה"ג **כל נשיאה ולא כל שריה פרט לקטיעה וכו'.** ולא גרס שריה ולא כל שריה דקרא כתיב מלכיה וכל נשיאיה ואורי"י דנשיא הוא הישים שמפורש בספר יוסיפון שנשבעו רומיים שלא להמליך עליהם עוד מלך בשביל אחד שלקח אשה אחת בחזקה אלא שהיו ממנים ישים אחד ולו שלש מאות יועצים ולסוף כמה שנים מלך עליהם אחד בחזקה שמתה אמו בלדתה ונבקעת בטנה ומצאוהו מי ומלך עליהם ונקרא קיסר בלשון רומי והוא לשון כרות בעברית ועל שמו נקראו כל המלכים שלאחריו קיסר: **ווי לה לאילפא דאזלא בלא מכסא.** וא"ת והא אמרינן פרט לאנטונינוס אע"ג דאזל בלא מכסא ויש לומר שגם הוא נימול דגרסינן בירושלמי דמגילה (פ"ט) א"ל אנטונינוס לרבי את מאכיליני מן לויתן לעתיד לבא א"ל אין א"ל מן אימר פסחא ליתי את מאכיליני ומן לויתן את מאכיליני א"ל מה אעביד לך דהא כתיב וכל ערל לא יאכל בו כיון דשמע כן אזל וגזר גרמיה הדא אמרה איגייר אנטונינוס:

לגון

ולימא ליה מימר [בהדיא] אמר שמעי[ט](בי) חשובי רומי ומצערו ליה ולימא ליה בלחש משום דכתיב[א]כי עוף השמים יוליך את הקול הוה ליה ההוא ברתא דשמה גירא קעבדה איסורא שדר ליה גרגירא שדר ליה כוסברתא שדר ליה כרתי שלח ליה חסא כל יומא הוה שדר ליה דהבא פריכא במטראתא וחיטי אפומייהו אמר להו אמטיו חיטי לרבי אמר [ליה רבי] לא צריכנא אית לי טובא אמר ליהוו למאן דבתרך דיהבי לבתראי דאתו בתרך ודאתי מיניייהו ניפוק עלייהו ה"ל ההיא נקרתא דהוה עיילא מביתיה לבית רבי כל יומא הוה מייתי תרי עבדי חד קטליה אבבא דבי רבי וחד קטליה אבבא דביתיה א"ל בעידנא דאתינא לא נשכח גבר קמך יומא חד אשכחיה לר' חנינא בר חמא דהוה יתיב אמר לא אמינא לך בעידנא דאתינא לא נשכח גבר קמך א"ל[ב]לית דין בר אינש א"ל[ג](אימא) ליה לההוא עבדא דגני אבבא דקאים וליתי אזל ר' חנינא בר חמא אשכחיה דהוה קטיל אמר היכי אעביד אי איזיל ואימא ליה דקטיל[ד]אין משיבין על הקלקלה אשבקיה ואיזיל קא מזלזלינן במלכותא בעא רחמי עליה ואחייה ושדריה אמר ידענא זוטי דאית בכו מחיה מתים מיהו בעידנא דאתינא לא נשכח אינש קמך כל יומא הוה משמש לרבי מאכיל ליה משקי ליה כי הוה בעי רבי למיסק לפוריא הוה גחין קמי פוריא א"ל סק עילואי לפורייך אמר לאו אורח ארעא לזלזולי

נתפרדה

במלכותא כולי האי אמר מי ישימני מצע תחתיך לעולם הבא א"ל אתינא לעלמא דאתי א"ל אין א"ל והכתיב[ה]לא יהיה שריד לבית עשו בעושה מעשה עשו תניא נמי הכי לא יהיה שריד לבית עשו יכול לכל ת"ל לבית עשו בעושה מעשה עשו א"ל והכתיב[ו]ישמה אדום מלכיה וכל נשיאיה א"ל מלכיה ולא כל מלכיה כל נשיאיה ולא כל שריה תניא נמי הכי מלכיה ולא כל מלכיה כל נשיאיה ולא כל שריה מלכיה ולא כל מלכיה פרט לאנטונינוס בן אסוירום כל נשיאיה ולא כל שריה פרט לקטיעה בר שלום קטיעה בר שלום מאי[ז](הוי) דההוא קיסרא דהוה סני ליהודאי אמר להו לחשיבי דמלכותא מי שעלה לו נימא ברגלו יקטענה ויחיה או יניחנה ויצטער אמרו לו יקטענה ויחיה אמר להו קטיעה בר שלום חדא דלא יכלת לכולהו דכתיב[ח]כי כארבע רוחות השמים פרשתי אתכם[ט]מאי קאמר אלימא דבדרתהון בד' רוחות האי כארבע רוחות לארבע רוחות מבעי ליה אלא כשם שא"א לעולם בלא רוחות כך א"א לעולם בלא ישראל ועוד קרו לך מלכותא קטיעה א"ל[י]מימר שפיר קאמרת מיהו כל דזכי[יא](מלכא) שדו ליה לקמוניא חלילא כד הוה נקטין ליה ואזלין אמרה ליה ההיא מטרוניתא ווי ליה[יב]לאילפא דאזלא בלא מכסא נפל על רישא דעורלתיה קטעה אמר יהבית מכסי חלפית ועברית כי קא שדו ליה אמר כל נכסאי לר"ע וחבריו יצא ר"ע ודרש[יג]והיה לאהרן ולבניו[יד]מחצה לאהרן ומחצה לבניו יצתה בת קול ואמרה קטיעה בר שלום מזומן לחיי העולם"ב[טו]בכה רבי ואמר יש קונה עולמו בשעה אחת ויש קונה עולמו בכמה שנים אנטונינוס שמשיה לרבי אדרכן שמשיה לרב כי שכיב אנטונינוס א"ר נתפרדה חבילה כי שכיב אדרכן אמר רב

נתפרדה

עין משפט נר מצוה

לו א מיי' פ"ד מהלכות ממרים ומוסיפין הלכה יד:

פניני רש"י

לית דין בר אינש. אלא מלאך: (שבת קיב:)

כשם שא"א לעולם בלא רוחות. אלא יתקיים מרוב הבל ומתימות: (תענית ג:)

מטרונית. שרת וגבירת. (ב"מ פד.)

רבינו חננאל

פי' גרגירה זיבתה גירה מלשון הנראף דמתרגמי' גיירא. שדר ליה כוסברתא כלומר הרוג ברתך כוס ברתא שדר ליה כרתי כלומר אם יהרגנה יכרת זרעו שדר ליה חסא כלומר אם כן חוס עליה ושבקה: פי' נקירתא היתה מערה חפורה תחת הקרקע מבית אנטונינוס עד ביתו של רבינו הקדוש שהיה אנטונינוס בא דרך המערה בכל יום בסתר אצל רבי והיה הורג העבדים שהיו באין עמו כדי שלא יגלו הדבר לבני אדם ובעת שמצא ר' חנינא יושב לפני רבי אמר לו למה יושב לפניך ואני הזהרתיך שלא ימצא כאן אדם בעת בואי אליך אמר לו לית דין ילוד אשה כלומר מלאך הוא אמר לו אם כן יצא ישלח לנו הישן בחדר והוא העבד ההרוג כלומר אם הוא מלאך יהיה אותו ונפק ואשכחיה דהוה קטיל בעא רחמי עליה ואחיה וכו'. תניא לא יהיה שריד לבית עשו בעושה מעשה עשו ותניא שמה אדום מלכיה ולא כל מלכיה [כל נשיאיה ולא כל שריה מלכיה ולא כל מלכיה] פרט לאנטונינוס וכל נשיאיה פרט לקטיעה בר שלום דהוא איגייר דההוא קיסר דהוה סאני ליהודאי ואמר לחשיבי דמלכותא מי שעלתה לו נימא ברגלו יקטענה ויחיה או יניחנה ויצטער אמר לו קטיעה בר שלום חדא כשם שאי אפשר לעולם בלא רוחות כך אי אפשר לעולם בלא ישראל ואי קטלת להני דשכיחי גבך קאדו לך מלכותא קטיעא אמר ליה [מימר] שפיר קאמרת מיהו כל מאן דזכי למלכא שדו ליה [לקמוניא] חלילא פי' לכבשן האש. פי' אילפא ספינה כי קא שאדו ליה לקמוניא אמר כל נכסיי לרבי עקיבא ולחבריו יצא ר"ע ודרש והיתה לאהרן ולבניו לאהרן מחצה ולבניו מחצה כך זה לרבי עקיבא מחצה ולחבריו מחצה יצתה ב"ק ואמרה קטיעה בר שלום מזומן לחיי העולם הבא בכה רבי ואמר יש קונה עולמו בכמה שנים קטיעה קונה עולמו בשעה אחת. אנטונינוס שמשיה לרבי כי מת אנטונינוס אמר רבי נתפרדה חבילה. אדרכן שמשיה לרב כד מית אמר רב

מסורת הש"ס

גמ' א) [נע"י ליתא] **ב)**[שבת קיב: עירובין כד.] **ג)**[ל"ל לימא] **ד)**[מגילה טו.] **ה)**[ל"ל היא] **ו)**[תענית ג: ע"ש] **ז)**[סנהדרין לט.] **ח)**[ל"ל למלכא] **ט)**[בדברים כח פס"ש מתרגם ירושל' בתגייות בתלפיות] **י)**יומא יח: סנהדרין כא. ב"ב קמג. **יא)**[לקמן יח. יח.] **תוס' יב)**[ערך כרת ג'] **יג)**[ועי' בערוך שכתב עוד פירוש אחר והוא כפירוש רש"י] **יד)**[ברכות נח. סב: סנהדרין עב.]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה שדר ליה וכו' הנולפים (יודע היה לגמוד אנטונינוס) מא"מ וע"כ ס"פ אין זה: **(ב) תוס'** ד"ה אמר וכו' דאי א"ל חבי היה לו לר' מגינא:

הגהות

רש"י ד"ה **והיתה לאהרן.** וכהן גדול נוטל מחצה כו'. כל"ל: (רש"ש)

תורה אור

גמ' א) גַּם בְּמַדְרֵךְ מַלְכֵי אַל תִּקְפֹּל וּבְחַדְרֵי מִשְׁכָּבְךָ אַל תִּקְפֹּל עָשִׁיר כִּי עוֹף הַשָּׁמַיִם יוֹלִיךְ אֶת הַקּוֹל וּבַעַל הַכְּנָפַיִם יַגִּיד דָּבָר: (קהלת י, כ)

ב) וְהָיָה בֵית יַעֲקֹב אֵשׁ וּבֵית יוֹסֵף לֶהָבָה וּבֵית עֵשָׂו לְקַשׁ וְדָלְקוּ בָהֶם וַאֲכָלוּם וְלֹא יִהְיֶה שָׂרִיד לְבֵית עֵשָׂו כִּי יְיָ דִּבֵּר: (עובדיה א, יח)

ג) שָׁמָּה אֲדוֹם מַלְכֶיהָ וְכָל נְשִׂיאֶיהָ אֲשֶׁר נִתְּנוּ בִגְבוּרָתָם אֶת חֲלָלֵי חָרֶב הֵמָּה אֶת עֲרֵלִים יִשְׁכָּבוּ וְאֶת יֹרְדֵי בוֹר: (יחזקאל לב, כט)

ד) הוֹי הוֹי וְנָסוּ מֵאֶרֶץ צָפוֹן נְאֻם יְיָ כִּי כְּאַרְבַּע רוּחוֹת הַשָּׁמַיִם פֵּרַשְׂתִּי אֶתְכֶם נְאֻם יְיָ: (זכריה ב, י)

ה) וְהָיָה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו לֶחֱק עוֹלָם מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כִּי תְרוּמָה הוּא וּתְרוּמָה יִהְיֶה מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִזִּבְחֵי שַׁלְמֵיהֶם תְּרוּמָתָם לַיְיָ: (שמות כט, כח)

רש"י ו) וְהָיָה בַּעֲבֹר כְּבֹדִי וְשַׂמְתִּיךָ בְּנִקְרַת הַצּוּר וְשַׂכֹּתִי כַּפִּי עָלֶיךָ עַד עֶבְרִי: (שמות לג, כב)

Printed from Otzar HaChochma website (page 26) 3374372 .תלמוד בבלי <וילנא החדש> - כח עבודה זרה / תלמוד בבלי. ש"ס ווילנא החדש

אפילו לשנויי ערקתא דמסאנא. לכאורה משמע דמנעליהם משונין משל עכו"ם כדאמר נמי בפרק הכונס (כ"ק נט: ושם) גבי אלעזר זעירא דהוה סייס מסאני לוכמי וקאמר שהיה מתאבל על ירושלים וכך משמע במסכת תענית (דף כב.) גבי הוא גברא דהוה מסיים מסאני לוכמי ולא רמי חוטי וקשה דבסוף פ"ק דבילה (דף טו.) תנן אין משלחין מנעל לבן ציו"ע מפני שלריך בילת הגיר להשחירו ומפרש ר"ת דדוקא לרועות המנעל היו משונות משל עכו"ם דשל עכו"ם שחורות ושל ישראל לבנות ומסאני לוכמי דבכל דוכתי הייגו לרועות שחורות אבל המנעל ודאי היה שחור:

והא אפתר פרהסיא הואי. תימה דה"ל לאקשויי עריות הואי דרועה וערה המאורסה לבוא עלמה יהרג ואל יעבור וכמו כן קשה בריש כתובות (דף ג: ושם) דאמר דאיכא לרועות דמסרו נפשייהו ופריך ולידרוש לה דאונס שרי ומאי קושיא הא שפיר עבדן דמסרו נפשייהו משום גילוי עריות ותירץ ר"ת דאין חייבין מיתה על בעילת עובד כוכבים משום דרחמנא אפקריה לזרעיה דעובד כוכבים כדאמרינן בפ' נושאין על האונסה (יבמות לח.) דכתיב וזרמת סוסים זרמתם ומתוך כך היה רואה ר"ת להתיר בת ישראל שהמירה ובא עליה עובד כוכבים ושוב נתגייר עמה לקיימה ביהדות אלא שייך למימר אחר לבועל בביאת עובד כוכבים דהויא כביאת בהמה והקשה הר"ר יצחק ב"ר מרדכי דע"כ בביאת עכו"ם נאסרה לבעל כדאמרי' התם דאיכא פרוצות בפ' האשה שנתארמלה (כתובות כו: ושם) גבי האשה שנתבשה בידי עכו"ם על ידי נפשות אסורה לבעלה ואמרינן נמי במגילה (דף טו.) כאשר אבדתי מבית אבא כך אבדתי ממך אלמא לגבי בעלה לא חשיב' ביאת עובד כוכבים כביאת בהמה וגם לכהונה נפסלת בביאתו אע"פ שביאת בהמה אינה נפסלת דאין זונות לבהמה כדאמרינן בפ' הבא על יבמתו (יבמות דף נט.) דזרעיה דעובד כוכבים הוא דאפקריה רחמנא לענין חייס אבל ביאת דעובד כוכבים לא אפקריה וכיון דנאסרה לבעל אסורה לבועל מונטמאה ונטמאה ואמרינן נמי בסוטה בפרק אלו הן (ד' כו: ושם) דכותי מקנין על ידו ופוסל בתרומה ופריך פשיטא ונסתרה והיא נטמאה אמר רחמנא אחד לבעל ואחד לתרומה ומשני מהו דתימא כי אמר ונסתרה והיא נטמאה היינו מילי היכא דבהך ביאה אסירה ליה לאפוקי עכו"ם דבלא הכי אסירה ליה קמ"ל אלמא אפילו גבי עובד כוכבים שייך ונטמאה לאסור לבעל והוא הדין לבועל והא דלא פריך הכא והא אסתר עריות הואי דקיים ליה דמהני טעמא דקרקע עולם לענין דלא מיחייב למסור עלמה מרוצח ילפינן ורולא גופיה כי מיחייב למסור עלמו ה"מ קודם שיהרג בידיס אבל היכא דלא עביד מעשה כגון שמשליכין אותו על התיוגן ומתמעך מסתברא שאין חייב למסור עלמו דמלי אמר אדרבה מאי חזית דדמא דאבראי קומקי טפי דילמא דמא דידי קומק טפי כיון דלא עביד מעשה והא דקאמר אף ערוה המאורסה תהרג ואל תעבור יהרג גרסינן ואבועל קאי דעביד מעשה אבל הערוה עלמה שהיא קרקע עולם אין חייבת למסור עלמה ואי גרס תהרג יש לפרש דתהרג הערוה קודם שתעשה מעשה שתביא עליה את הערוה אבל לענין מלוי הסס משום פרהסיא לא ס"ד דמהני טעמא דקרקע עולם וכן נמי יש לפרש בהאיא דריש פרק הבא על יבמתו (יבמות ד' ע: ושם) דאמר רבא אין לערוה שאין קישוי אלא לדעת דאם אומר לו שיהרגהו או יניח שיביאוהו על הערוה ויודע שאם יביאוהו אי אפשר שלא יתקשה לא מלינו למימר דלא עביד מעשה שהקישוי חשיב מעשה ואם היה כבר מקושה ועומד והעכו"ס הביאוהו על הערוה התם ודאי יש לומר ואין לו למסור עלמו והא דפריך פרק מלוה חגילה (שם ד' קג. ושם) גבי יעל והא קא מתהניא מעבירה ומשני עוזבתן של רשעים רעה היא אלא לדיקים דכשבא נחש על חוה הטיל בה זוהמה לא בעי למימר דמהאי טעמא היה לה למסור עלמה אע"פ שהיא קרקע עולם משום דהנאה חשיבא כמעשה כדדרים בפרק המניח (ב"ק ד' נב.) ונכרתו הנפשות העושות דא"כ בשמעתין נמי ה"ל לאקשויי גבי אסתר ועוד דנראין הדברים אלא היתה אונסה שהרי בורח היה ולא הוה רשאי לאנסה ואדרבה היה לריך שתטמינהו מן הרודפים כמו שמוכיח הענין והיא שילמנו בדבריה עד שבא עליה להתיש כחו והתם פריך על מה שהכתוב משבחה מנשים באהל מברך שרה רבקה רחל ולאה דאמרינן בפ' מי שאמר ואני בנזיר (ד' כג: ושם) גדולה עבירה לשמה ממלוה אלא לשמה שהיו מתכוונות להבנות מבעליהן וחשיב לה אלא לשמה משום דהנין מן המלוה ולא הוי לשמה כל כך ומש"ה פריך דיעל נמי מיתהניא והשתא ניחא שהכתוב משבחה דאם היתה אונסה בחה הכתוב משבחה וא"ת כשמתרלית אסתר לאחשורוש שאמרה כאשר אבדתי אבדתי למה לא גילתה מרדכי תחילה כדי שתהא מותרת לחזור לו דמחזיר גרושתו לא אסירה בזנות בלא נישואין כדאמר בפ"ב דסוטה (ד' יח:[1]) הכל מודים שאין מתנה עמה לא על קודם שתתארס ולא על אחר שתתגרש שתתארי לאחר ותטמאי שאם תתארי ותטמאי ואח"כ יחזירנה זה הכלל כל שתיבעל ולא תהא אסורה לו לא היה מתנה עמה וי"ל דלא היה רולה לגרשה שהיה ירא פן יודע למלך[1]: **קטול אספסתא ושדי לחיותא כו'.** ההוא עובדא דשלחי יבמות (ד' קכא: ושם) דאמר ליה עכו"ס לישראל קטול אספסתא ואי לא קטילנא לך דבקטילנא לפלגיא בר ישראל דאמרי ליה בשל לי קדירה בשבתא ולא בשיל וקטילתיה שמא לא היה בקי בהלכה דמן הדין לא היה לו למסור עלמו במקום הנאת עלמו של עכו"ס: **בן נח מצווה על קידוש השם.** וא"ת והא והא בהם בישראל כתיב ואפילו ישראל היה מחויב למסור עלמו אפילו בגיענא אי לא דכתיב ואי בהם ויש לומר דדילמא לא אילטריך ואי בהם אלא כי היכי דלא נילף אחר מצות מרוצח וערה המאורסה דאפילו בגיענא יהרג ואל יעבור לכ"ע:

ואם

אפילו [6]**לשנויי ערקתא דמסאנא** דרך הנעל שאם דרך העובדי כוכבים לקשור כך ודרך ישראל בענין אמר כגון שיש לד יהדות בדבר ודרך ישראל להיות לנועים אפילו שנוי זה שאין כאן מלוה אלא מנהג בעלמא יקדש את השם בפני תבירינו ישראל ומאי פרהסיא מדבר בישראל: **אתיא תוך תוך.** לעשרה בעינן וכולהו ישראל: **להלן.** במרגליס: **והא אפתר פרהסיא הואי.** ונבעלה לעובד כוכבים ולא מסרה נפשה לקטלא: **קרקע עולם היא.** אינה עושה מעשה הוא עושה בה מעשה: **הנאת עצמו.** שאין העובד כוכבים מתכוין להעבירו מילאתו אלא להנאת עלמו מתכוין שאני ואין כאן אונס השם ליהרג על כך: **הני קוואקי ודימוניקי.** כלי נחשת שנותנין בהם גחלים וגוהרין הן ועומדין לפני שולחן מלכים להתחמם כנגדן: **חייבי יהבינן להו.** יוס חג היה לפרסיים שנוטלין משרתי עבודת כוכבים אור מכל בית ובית ומעמידין בבית עבודת כוכבים שלהם ומתחממין העם כנגדן והיו נוטלין אף מבית ישראל בעל כרחם חייבי יהבינן להו ולא מסרי נפשייהו אקדושת השם הלא חק עבודת כוכבים הוא: **אלא.** הואיל והעכו"ס אינו מתכוין להעבירו אלא להנאת עלמו מתכוין שלריך לאותו הכלי אין כאן קידוש השם ליהרג עליו ואף על פי שהעכו"ס אינו לריך לו אלא לאוק עבודת כוכבים הנאת עלמו הוא שלריך לאותו כלי ואינו אומר לי שאעבוד אני: **קטיל אספסתא.** קלור עשב מאכל בהמה: **לקטול.** האספסתא ולא לקטליה העכו"ס דכיון דאינו מתכוין להעבירו אלא לצורכי עלמו אין כאן חילול השם: **שדי לנהרא.** להעבירו הוא מתכוין ואי פרהסיא הוא אי אינה גזרת המלכות לקטליה ולא ליקטול אספסתא: בן נח מוזהר על עבודת כוכבים כדאמר בד' מיתות (ד' נו.) ואם אמר עבור ואל תהרג מלוה היא לקדש את השם או לא: **אבזרייהו.** כל מידי דשייך בהו קדושת השם שייכא בהו דאם אומר לו לעבור על אותן מלות אי יהרג ואם לא יקדש את השם יעבור עליהם הלכך האי נמי בכלהן הוא: **אבזרייהו.** לוד אפרטנמנ"ט ודוגמתו במנחות (דף עג:) עולה וכל [7]אבזרהא: **לדבר הזה.** מאחר שקבל עליו שנעמן שלא לעבוד עבודת כוכבים אמר לו אלישע לדבר הזה יסלח ה' לעבדך שאני אנוס בדבר שאדוני נשען ע"י וכתיב ויאמר לו לך לשלום אלמא הודה לו: ואם

ערקתא דמסאנא. שרוך הנעל שאם דרך העובדי כוכבים לקשור כך ודרך ישראל בענין אמר כגון שיש לד יהדות בדבר ודרך ישראל להיות לנועים אפילו שנוי זה שאין כאן מלוה אלא מנהג בעלמא יקדש את השם בפני תבירינו ישראל ומאי פרהסיא מדבר בישראל: **אתיא תוך תוך.** לעשרה בעינן וכולהו ישראל: **להלן.** במרגליס: **והא אפתר פרהסיא הואי.** ונבעלה לעובד כוכבים ולא מסרה נפשה לקטלא: **קרקע עולם היא.** אינה עושה מעשה הוא עושה בה מעשה: **הנאת עצמו.** שאין העובד כוכבים מתכוין להעבירו מילאתו אלא להנאת עלמו מתכוין שאני ואין כאן אונס השם ליהרג על כך: **הני קוואקי ודימוניקי.** כלי נחשת שנותנין בהם גחלים וגוהרין הן ועומדין לפני שולחן מלכים להתחמם כנגדן: **חייבי יהבינן להו.** יוס חג היה לפרסיים שנוטלין משרתי עבודת כוכבים אור מכל בית ובית ומעמידין בבית עבודת כוכבים שלהם ומתחממין העם כנגדן והיו נוטלין אף מבית ישראל בעל כרחם חייבי יהבינן להו ולא מסרי נפשייהו אקדושת השם הלא חק עבודת כוכבים הוא: **אלא.** הואיל והעכו"ס אינו מתכוין להעבירו אלא להנאת עלמו מתכוין שלריך לאותו הכלי אין כאן קידוש השם ליהרג עליו ואף על פי שהעכו"ס אינו לריך לו אלא לאוק עבודת כוכבים הנאת עלמו הוא שלריך לאותו כלי ואינו אומר לי שאעבוד אני: **קטיל אספסתא.** קלור עשב מאכל בהמה: **לקטול.** האספסתא ולא לקטליה העכו"ס דכיון דאינו מתכוין להעבירו אלא לצורכי עלמו אין כאן חילול השם: **שדי לנהרא.** להעבירו הוא מתכוין ואי פרהסיא הוא אי אינה גזרת המלכות לקטליה ולא ליקטול אספסתא: בן נח מוזהר על עבודת כוכבים כדאמר בד' מיתות (ד' נו.) ואם אמר עבור ואל תהרג מלוה היא לקדש את השם או לא: **אבזרייהו.** כל מידי דשייך בהו קדושת השם שייכא בהו דאם אומר לו לעבור על אותן מלות אי יהרג ואם לא יקדש את השם יעבור עליהם הלכך האי נמי בכלהן הוא: **אבזרייהו.** לוד אפרטנמנ"ט ודוגמתו במנחות (דף עג:) עולה וכל [7]אבזרהא: **לדבר הזה.** מאחר שקבל עליו שנעמן שלא לעבוד עבודת כוכבים אמר לו אלישע לדבר הזה יסלח ה' לעבדך שאני אנוס בדבר שאדוני נשען ע"י וכתיב ויאמר לו לך לשלום אלמא הודה לו: ואם

לשון חכמים ◆ **קוואקי** - כלי נחושת גבוה שנותנין בו גחלים ועומד לפני שולחן מלכים להתחמם כנגדו (ע"פ רש"י). מין מחתה שמוליאין בה אש ומוליכין לעבודה זרה ביום איד (חג) שלהן (הערוך). כלי של טיט, ודומה לעלין, וכשמתחמם אדם כנגד המדורה ורלה אומו על הגחלים כדי שלא תלא האש בגדיו (הערוך): **דימוניקי** - כלי נחושת גבוה שנותנין בו גחלים ועומד לפני שולחן מלכים להתחמם כנגדו (ע"פ רש"י). מין מחתה שמוליאין בה אש ומוליכין לעבודה זרה ביום איד (חג) שלהן (הערוך). כלי עשוי לחתות בו גחלים ממקום למקום (הערוך): **שדי** - השלך (ע"פ רש"י לעיל סז:): **חיותא** - בהמות (רש"י ב"מ לג.):

לעזי רש"י ◆ **אפרטנמנ"ט** - מה שייך להם:

עין משפט נר מצוה

נח א מיי' פ"ה מהל' יסודי התורה הלכה ג' סמג עשין ה טוש"ע י"ד סי' קז סעיף ג':
נט ב (מיי' שם הלכה ג) טוש"ע שם בהג"ה:
ס ג מיי' שם הלכה ב טוש"ע שם סעיף ג':
סא ד מיי' פ"י מהל' מלכים הלכה ג':

פניני רש"י

מה להלן עשרה. עלה. אין פחותה מעשרה שנאמר עד מתי לעדה הרעה הזאת ילאו יהושע וכלב: (מגילה כג: ד"ה עדה)
קטול אספסתא. שתא וקוצרין אותו ג' פעמים בחדש ואחד ולומח: (שבת עג:)

מסורת הש"ס

גמ' ו)[עי' חוס' שבת מט. ד"ה נטלה] **ז)**[ברכות כח: ע"ש מגילה כג: ע"ש] **ג)**[צ"ל ואתיא עדה עדה דכתי' התם עד מתי לעדה הרעה הזאת כך איתא במגילה כג: ובזה תבין פירש"י ד"ה להלן במרגלי'] **ד)**[לעיל יו.] **רש"י ה)**[כ"ה גי' הערוו' שם אבל לפנינו איתא וכל תבירתה] **תוס' ו)**ע"ש הגוסתא **ז)**[וע"ע חוס' מגילה טו. ד"ה כשם]

תורה אור

גמ' א) וְלֹא תְחַלְּלוּ אֶת שֵׁם קָדְשִׁי וְנִקְדַּשְׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִי יְיָ מְקַדִּשְׁכֶם:
(ויקרא כב, לב)

ב) הַבְדֵּלוּ מִתּוֹךְ הָעֵדָה הַזֹּאת וַאֲכַלֶּה אֹתָם כָּרָגַע:
(במדבר טו, כא)

ג) לְדָבָר הַזֶּה יִסְלַח יְיָ לְעַבְדְּךָ בְּבוֹא אֲדֹנִי בֵית רִמּוֹן לְהִשְׁתַּחֲוֹת שָׁמָּה וְהוּא נִשָּׁעֵן עַל יָדִי וְהִשְׁתַּחֲוֵיתִי בֵּית רִמֹּן בְּהִשְׁתַּחֲוָיָתִי בֵּית רִמֹּן יִסְלַח נָא יְיָ לְעַבְדְּךָ בַּדָּבָר הַזֶּה:
(מלכים-ב ה, יח)

ד) וַיֹּאמֶר לוֹ אֲלֵךְ לְשָׁלוֹם וַיֵּלֶךְ מֵאִתּוֹ כִּבְרֹת אָרֶץ:
(מלכים-ב ה, יט)

Printed from Otzar HaChochma website. תלמוד בבלי <וילנא החדש> - כה סנהדרין / תלמוד בבלי. ש"ס ווילנא החדש (page 154) 3374372

ואם איתא לא לימא ליה. לא היה לו להודות לדבר איסור דל"ל לך לשנוס ש"מ אין בן נח מצווה על קידוש השם ומשני הא בצנעה הא בפרהסיא נעמן צנעה הוה דלא היו ישראל בבית רמון וגבי קדוש השם בתוך בני ישראל כתיב ואפילו למאן דאמר בצנעה נמי יהרג ואל יעבור הני מילי ישראל אבל כותי לא ולעולם אימא לך דבן נח מצווה על קדוש השם כגון פרהסיא ולמסקנא זו לא איפשטא בעיין ולשון מאי הוי עלה משמע דמסקנא דפשיטות היא וגראה יותר כספרים דגרסינן ואם איתא לימא ליה הא בצנעה הא בפרהסיא וקא פשיט דלא מפקיד מדאמר ליה סתם לך לשנוס:

הדרן עלך בן סורר ומורה

ומאי נינהו חמותו ואם חמותו. הוה מלי למימר בתה ובת בתה אלא הכי נקט דכתיב בהו שריפה בהדיא:

מנין

ואם איתא לא לימא ליה הא בצנעה הא בפרהסיא אמר רב יהודה אמר רב מעשה באדם אחד שנתן עיניו באשה אחת והעלה לבו טינא ובאו ושאלו לרופאים ואמרו אין לו תקנה עד שתבעל [א]אמרו חכמים ימות ואל תבעל לו תעמוד לפניו ערומה ימות ואל תעמוד לפניו ערומה תספר עמו מאחורי הגדר ימות ולא תספר עמו מאחורי הגדר פליגי בה ר' יעקב בר אידי ור' שמואל בר נחמני חד אמר אשת איש היתה וחד אמר [ב]פנויה היתה בשלמא למאן דאמר אשת איש היתה שפיר אלא למ"ד פנויה היתה מאי כולי האי רב פפא אמר משום פגם משפחה רב אחא בריה דרב איקא אמר [ג]כדי שלא יהו בנות ישראל פרוצות בעריות ולינסבה מינסב לא מייתבה דעתיה כדר' יצחק דא"ר יצחק [ד]מיום שחרב בית המקדש ניטלה טעם ביאה וניתנה לעוברי עבירה שנאמר [א]מים גנובים [ה]ימתקו ולחם סתרים ינעם:

הדרן עלך בן סורר ומורה

ואלו [ו]הן הנשרפין הבא על אשה ובתה בתו ובת בתו ובת בנו ובת אשתו ובת בתה ובת בנה חמותו ואם חמותו ואם חמיו: **גמ'** הבא על אשה שנשא בתה לא קתני אלא הבא על אשה ובתה מכלל דתרוייהו לאיסורא ומאן נינהו [ז]חמותו ואם חמותו וקתני יש בכלל אשה ובתה מכלל דתרוייהו כתיבי בהדיא והנך מדרשא אתיא הניחא לאביי דאמר [ח]משמעות דורשין איכא בינייהו מתניתין מני רבי עקיבא היא אלא לרבא דאמר [ט]חמותו לאחר מיתה איכא בינייהו מתניתין מני אמר לך רבא תני הבא על אשה שנשא בתה: יש בכלל אשה ובתה חמותו ואם חמותו ואם חמיו: לאביי איידי דקא בעי למיתנא אם חמיו תני נמי חמותו ואם חמותו לרבא איידי דקא בעי למיתנא אם חמיו ואם חמותו תני נמי חמותו מנהני מילי דת"ר [י]איש אשר יקח את אשה ואת אמה אין לי אלא אשה ואמה בת אשה ובת בתה ובת בנה מנין נאמר כאן זמה ונאמר להלן זמה מה להלן בתה ובת בתה ובת בנה אף כאן בתה ובת בתה ובת בנה מנין לעשות זכרים כנקבות נאמר כאן זמה ונאמר להלן זמה מה להלן זכרים כנקבות אף כאן זכרים כנקבות מנין לעשות למטה כלמעלה נאמר כאן זמה ונאמר להלן זמה מה להלן למטה כלמעלה אף כאן למטה כלמעלה ומה כאן למעלה כלמטה אף להלן למעלה כלמטה אמר מר מנין לעשות זכרים כנקבות מאי זכרים כנקבות אילימא בת בנה כבת בתה בהדי הדדי קאתיאן אלא אם חמיו כאם חמותו השתא אם חמותו לא קמה לן אם חמיו מיהדר עלה אמר**

לך לשנוס ש"מ אין בן נח מצווה על קידוש השם ומשני הא בצנעה הא בפרהסיא נעמן צנעה הוה דלא היו ישראל בבית רמון וגבי קדוש השם בתוך בני ישראל כתיב ואפילו למאן דאמר בצנעה נמי יהרג ואל יעבור הני מילי ישראל אבל כותי לא ולעולם אימא לך דבן נח מצווה על קדוש השם כגון פרהסיא ולמסקנא זו לא איפשטא בעיין ולשון מאי הוי עלה משמע דמסקנא דפשיטות היא וגראה יותר כספרים דגרסינן ואם איתא לימא ליה הא בצנעה הא בפרהסיא וקא פשיט דלא מפקיד מדאמר ליה סתם לך לשנוס:

הדרן עלך בן סורר ומורה

ומאי נינהו חמותו ואם חמותו. הוה מלי למימר בתה ובת בתה אלא הכי נקט דכתיב בהו שריפה בהדיא:

מנין

אלו הן הנשרפין הבא על אשה ובתה. בגמרא מפרש לה: **ובת בתן.** כלומר וכן בת בתן שזינתה היא בשריפה אבל בועלה לאו בשריפה הוא: **יש בכלל אשה ובתה.** כלומר אשה ובתה כתיבי בהדיא כדמפרש בגמרא דהאי אשה ובתה היינו חמותו דשריפה כתיבא בה כדכתיב (ויקרא כ:ב) [ה](כי יקח איש) את אשה ואת אמה זמה היא בתם ישרפו אותו ואתהן: **ויש בכללן.** כלומר מייתיהו יליפינן כולהו הנך בגזירה שוה כדלקמן בברייתא: **בתו.** מאנוסתו דלאו בת אשתו דגתייב עליה משום בת אשתו דהא אנוסה לאו אשתו היא: **בת בתו ובת בנו.** שהיה לו מאנוסתו: **בת אשתו.** בין שהיא בתו בין שהיא חורגתו: **גמ' הבא על האשה שנשא בתה לא קתני.** כלומר מכדי מדקתני סיפא יש בכלל וכו' מכלל דהאי אשה ובתה בהנך דכתיבן מיילי ולאו באשתו ובבת אשתו קאמר אלא באמותו דשריפה כתיב בה והא הבא על האשה דקתני לאו באשתו הוא דל"כ הבא על האשה ואמה מבעי ליה למתניה וא"נ הך אשה אמותו קאמר הוה ליה למתנייה הבא על האשה שנשא בתה דהיינו אמותו הא לא קתני אלא הבא על אשה ובתה מכלל דתרוייהו לאיסורא ולא הוזכרה אשתו לכאן ומאן ניהו אמותו ואם אמותו והכי קאמר הבא על אם אמותו או על בתה דהיינו אמותו וקתני יש בכלל אשה ובתה כולהו הנך אלמא הך אשה ובתה כתיבי בהדיא: **הניחא לאביי דאמר.** בפירקין (דף עו.) גבי פלוגתא דרבי ישמעאל ורבי עקיבא: **משמעות דורשין איכא בינייהו.** ומסיק למילתיה דלרבי עקיבא כתיבא בהדיא אם אמותו מתניתין מני ר"ע היא: **אלא לרבא דאמר.** בין לרבי ישמעאל בין לרבי עקיבא לא כתיבא אלא באמותו שבא עליה לאחר מיתת אשתו פליגי מתניתין מני: **אמר לך רבא תני על אשה שנשא בתה.** דהיינו אמותו דכתיבא בהדיא אים כי יקח את אשה דהיינו אשתו ואת אמה דהיינו אמותו: **יש בכלל אשה ובתה וכו'.** קתני נמי אמותו ומילתא דתמיה היא דההוא לאו מדרשא אתא וקתני בהדייהו: **לאביי.** דאמר אמותו ואמה כתיבן בהדיא איידי דתנא בהאי כללא אם אמיו דאתא מדרשא נקט אגב רייהטא אמותו ואם אמותו: **אין לי אלא אשה ואמה.** דהיינו אמותו: **נאמר כאן.** בשריפה זמה היא: **ונאמר.** בגזירה בתה ובת בתה ובת בנה שהרי הנה זמה היא: **אף כאן.** לענין עונש שריפה בתה ובת בתה ובת בנה בהאי דינא דהאי קרא: **מנין לעשות זכרים כנקבות.** לקמן מפרש: **מנין לעשות למטה כלמעלה.** לקמן נמי מפרש: **ומה כאן למעלה כלמטה אף להלן למעלה כלמטה.** לקמן מפרש: **בהדי הדדי אתיין.** הא דגיעהו לתרוייהו בגזירה שוה לחתיא זמה זמה: **אלא אם חמיו כאם חמותו.** השתא אם אמותו אכתי לא קמה לן עדיין לא העמידה על בוריה בשריפה מן המורה דהא האי תנא לפוס רייהטא שמעינן ליה דהאי אשה דקרא הייגו אשתו ואפי' למאן דאמר אם אמותו כתיבא לאו ממשמעותא דאם אשה ואמה נפקא ליה אלא ממשמעותא דאמותו ואתהן: **אם חמיו קא מהדר עלה.** מחזר עליה להבאה לתורת אם אמותו דקאמר זכרים כנקבות הא אכתי לא אשמעינן תנא אם אמותו: אמר

מסורת הש"ס

גמ' א)[עי' תוספות ב"ב יב. ד"ה אמו] **ב)**[נדרים לא:] **ג)**[יומא ל"ג חמותו וכו'] **ד)**[לקמן עו:] **רש"י ה)**[ל"ל ואיש אשר יקח]

הגהות

גמ' ומה כאן למטה כלמעלה אף להלן למעלה כלמטה. כן הגיה המהרש"ל לקמן: (רש"ש)

תורה אור

גמ' א) מַיִם גְּנוּבִים יִמְתָּקוּ וְלֶחֶם סְתָרִים יִנְעָם: (משלי ט, יז)

ב) וְאִישׁ אֲשֶׁר יִקַּח אֶת אִשָּׁה וְאֶת אִמָּהּ זִמָּה הִוא בָּאֵשׁ יִשְׂרְפוּ אֹתוֹ וְאִתָּהֶן וְלֹא תִהְיֶה זִמָּה בְּתוֹכְכֶם: (ויקרא כ, יד)

רש"י ג) לֹא תִשְׂנָא אֶת אָחִיךָ בִּלְבָבֶךָ הוֹכֵחַ תּוֹכִיחַ אֶת עֲמִיתֶךָ וְלֹא תִשָּׂא עָלָיו חֵטְא: (ויקרא יט, יז)

ד) וַיַּעֲזֹב כָּל אֲשֶׁר לוֹ בְּיַד יוֹסֵף וְלֹא יָדַע אִתּוֹ מְאוּמָה כִּי אִם הַלֶּחֶם אֲשֶׁר הוּא אוֹכֵל וַיְהִי יוֹסֵף יְפֵה תֹאַר וִיפֵה מַרְאֶה: (בראשית לט, ו)

עין משפט נר מצוה

סב א ב ג מיי' פ"ה מהלכות יסודי התורה הלכה ט ועיין בצ"א ר"ל סימן קמ:
א ד מיי' פ"ל מהלכות אסורי ביאה הלכה ה ופע"ו מהלכות סנהדרין הלכה יא סמג עשין קיב:

לשון חכמים ◆ **לינסבה מינסב** - שישאנה לאשה (ע"פ תוספות נדרים פט.):

Printed from Otzar HaChochma website. תלמוד בבלי <וילנא החדש> - כה סנהדרין / תלמוד בבלי. ש"ס ווילנא החדש (page 155) 3374372

ג' עבירות

ולכאורה קשה למה לא נקטו המוס' בדבריהם עבודה זרה ג"כ, אך באמת מעבודה זרה לא הוי ילפינן שאר עבירות שחייב למסור נפשו, כי עבודה זרה הוא מחמת אהבת השי"ת כדילפינן סנהדרין ע"ד ע"א מואהבת [דברים ו', ה'], א"כ שאר מצוות לא הוי ילפינן מינה דהיא העיקר שהכל תלוי בה, אבל מאלו עבירות שפיר ילפינן, לזה איצטריך ומי בהם. אך קשה לרבי ישמעאל דסובר דגם בעבודה זרה בגנבה יעבור רק לא בפרהסיא מקרא דלא תחללו, א"כ מכל שכן לרבי ישמעאל בגילוי עריות ושפיכות דמים בודאי יעבור בגנבה, א"כ למה כתבה התורה ומי בהם, בלא זה מצד הסברא אינו מחוייב למסור את עצמו, ולא שייך לומר [כמו שכתבו המוס'] דילפינן [מרוצח ונערה המאורסה] וכו', כיון דלדידיה באמת גם שם אינו מחוייב למסור נפשו בגנבה. אך זה אינו, דאף לרבי ישמעאל דסובר בעבודה זרה יעבור מ"מ בשפיכות דמים מודה דיהרג מטעם דמאי חזית וכו', עיין בגמרא [פסחים כ"ה ע"ב וברש"י שם ד"ה מאי] כיון דאינו גילוי נפש מישראל יהרג, וא"כ גם נערה המאורסה דהוקש לשפיכות דמים גם שם מודה רבי ישמעאל דיהרג, א"כ קמה וגם בגנבה דאיצטריך ומי בהם כדי שלא ילף מעבירות הנ"ל דיהרג בכל העבירות. וזה מדוקדק במוס' בסנהדרין שם, שכתבו דשני עבירות אלו יהרג ואל יעבור לכולי עלמא, היינו אף לרבי ישמעאל[ב]. וכן כתבו המוס' לעיל [שם] ד"ה והא אסתר, שהקשו תימה דהוה ליה להקשות והא אסתר גילוי עריות דלכולי עלמא יהרג, היינו אף לרבי ישמעאל, דאי אליבא דרבי ישמעאל בגלוי העבירות יעבור עדיף להקשות הא אסתר בפרהסיא, דקאי הקושיא אף לרבי ישמעאל, עיין במוס' עבודה זרה [כ"ז ע"ב ד"ה יכול][ג], על כרחך צריך לומר דגם בגילוי עריות ושפיכות דמים מודה רבי ישמעאל דיהרג ואל יעבור, על כן נקטו בלשונם אליבא דכולי עלמא, ועיין במוס' יומא [פ"ב ע"א ד"ה מה רואה], כן נראה פשוט. וממילא גילוי עריות ושפיכות דמים לרבי ישמעאל מעבודה זרה מחמת ההיקש. <ולכאורה יש לישב קושית המוס' שכתבו דומי בהם מישראל כתיב, דהא באמת מבואר בסנהדרין נ"ט ע"א דאף גוי העוסק בתורה וכו' שנאמר אשר יעשה אותם האדם ומי בהם, ועי"ש במוס' ד"ה אלא, דיש חילוק בין אדם להאדם דהאדם קאי ג"כ על בני נח, ויש לדחות>[ד].

בשאר עבירות

(ב) והנה מבואר בגמרא בכמה דוכתי [סנהדרין ע"ד ע"א ועוד], דרבי ישמעאל סובר דכל המצוות אף בעבודה זרה בגנבה יעבור ואל יהרג מקרא דומי בהם. ועיין ביומא פרק יום הכיפורים פ"ה ע"א שמפלפל הש"ס מנין לפקוח נפש שדוחה שבת, ומבואר שם כמה תנאים דילפי דין זה, ורבי ישמעאל ילף מבא במחתרת עי"ש, ושמואל אמר מומי בהם, ואמר רבא לכולהו אית להו פירכא לבר מדשמואל, עי"ש. ולכאורה צ"ע, דרבי ישמעאל כל פעם יליף דפקוח נפש דוחה כל העבירות מקרא ומי בהם, ולמה לענין שבת הוצרך לו ילפותא אחריתי, ולמה לא יליף מקרא זה דהוא בעצמו יליף שאר עבירות מפסוק זה, וכבר עמד על זה בתוספות יום הכיפורים [שם ד"ה מנין][ה].

לרפא עצמו

ונראה לי דיש חילוק גדול בין אנסו אנס לעבור עבירה זו ואם לאו יהרגנו, וא"כ אונס ההריגה בא לו על ידי מצות השי"ת, וכל לומר דהכתוב אמר ומי בהם דעל ידי המצוות יחיה האדם ולא שימות על ידי סיבתם, אבל אם לא אנס אותו על העבירה רק שהלה ונטה למות ועל ידי העבירה יוכל להציל נפשו מרדת שחת אבל המולי אינו בא לו מחמת המצוה, זה נוכל לומר דלא שייך ומי בהם ולא שימות בהם, כי לא מחמת המצוה הלה רק היא מניעת הלה. וכעין זה מבואר בשו"ע חו"מ סי' שפ"ח ס"ב לענין מסור, דאם אנסו בחזקה אונס והרגה ממון חבירו ועל ידי זה ניצל חייב לשלם, כמו גרדף שסיבר את הכלים, אבל אם אנסו להרגות ממון חבירו פטור כי האנס אנסו על דבר זה ואין לך דבר שעומד בפני פקוח נפש אף [אם] נשא ונתן ביד עי"ש בש"ך [ס"ק כ"ד], א"כ חזינן דיש חילוק בין אנסו לדבר זה [שאז] אין לך דבר שעומד בפני פקוח נפש, אבל אם מציל עצמו בזה חייב לשלם, א"כ הכי נמי סובר רבי ישמעאל דמומי בהם לא נוכל למילף רק אם האנס אנסו לעבור על דבר זה אין צריך למסור נפשו, אבל אם הלה ועל ידי העבירה יתרפא אינו רשאי להציל עצמו בזה, לכן הוצרך רבי ישמעאל ילפותא אחרת, ושמואל סובר דמקרא זה דומי נפיק שלא יהיה שום צד מיתה, כן נראה לענ"ד נכון בעזה"י. אחר זמן האיר השי"ת את עיני ומצאתי סברה זו כתובה בהפלאה [כתובות י"ט ע"א] סוגיא דהעדיס שאמרו כתב ידינו וכו', לרבא דאף דסברא ליה כרבי ישמעאל בעבודה זרה יעבור ואל יהרג בגנבה, מ"מ הוא דוקא באם אנסוהו שיעבוד עבודה זרה אבל להתרפאות לא, והביא גם כן ממו"מ סי' שפ"ח הנ"ל, והנאתי שכיוונתי לדעתו תלי"ת[ה].

אונס וחולי בגוי

(ג) והנה לפי מה שכתבתי לעיל [אות ג'] בשם המוס', דאף בלא קרא ומי בהם ולא שימות בהם אין צריך למסור נפשו דהוא מצד הסברא, רק כדי שלא ילף מרוצח ונערה המאורסה הוצרך הכתוב לכתוב ומי בהם, אבל בבן נח אף דלא קאי עליו הפסוק מכל מקום מצד הסברא אין צריך למסור נפשו וכמסקנת הגמרא. נראה לפענ"ד לומר גם כן סברא זו, דמצד הסברא התורה לא ציותה למסור נפשו עבור העבירה שבא אנס לאנסו כי מה יעשה אדם אם אינו עובר במזיד ובשאט נפש, אבל אם לא נאנס על זה רק הוא חולה וחולה להציל

ברצונו בעבור שהוא אנוס, לפי שאין לבית דין שיקיימו גבול מלקות או הרג אלא במזיד ברצון בעדים והתראה[ה]. ולשון ספרא[ו] בנותן מזרעו למולך, ושמתי אני את פני באיש ההוא[ז], אמרו זכרונם לברכה, ההוא ולא אנוס ולא שוגג ולא מוטעה[ח]. וכבר התבאר לך שעובד עבודה זרה באונס אינו חייב כרת, וכל שכן מיתת בית דין, ואמנם עבר על חילול השם[ט].

והחלק השני הכללי, שיעשה האדם עבירה אין תאוה בה ולא עריבות אבל יכוין בפעולתו להכעיס, וזה כמו כן מחלל שם שמים וילקה[י]. ולפיכך אמר [שם י"ט, י"ב] ולא תשבעו בשמי לשקר וחללת את שם אלהיך, שזה יראה הכעסה בזה הדבר ואין עריבות גשמי בזה.

והחלק אשר על הפרט, שיעשה איש מפורסם[יא] בגמילות חסדים ומעשים טובים מעשה אחד שיראה לרבים שהוא עבירה, וכגון המעשה ההוא אינו ראוי לכמו האיש החסיד ההוא שיעשהו אע"פ שהוא מעשה היתר, חילל את השם. והוא אמרם זכרונם לברכה [יומא פ"ו ע"א] היכי דמי חילול השם, כגון אנא[יב] דשקילנא בשרא מבי טבחא ולא יהיבנא דמי לאלתר[יג]. רבי פלוני אמר[יד] כגון אנא דמסגינא ארבע אמות בלא תורה ובלא תפילין[טו]. וכבר נכפל לאו זה ואמר [שם י"ח, כ"א] ולא תחלל את שם אלהיך אני יי, עד כאן.

שורש מצוה זו וקצת דיניה וכל עניניה, כמנהגי, כתבתי במצות קידוש השם עשה ו' בסדר זה[א].

מצוה רצו

מצות קידוש השם

(א) שנצטוינו לקדש את השם, שנאמר [ויקרא כ"ב, ל"ב] ונקדשתי בתוך בני ישראל, כלומר שנמסור נפשינו למות על קיום מצות הדת. וכבר ביארו זכרונם לברכה מפי הקבלה ומן הכתובים באי זה ענין ובאי זו מצוה נצטוינו בזה. ואע"פ

ה. כ"ה ברמב"ם כאן ה"ד. ו. פי' קדושים פרשתא ד' פיסי' י"ג. ז. ויקרא כ', הי'. ברוב הדפוסים "ונתתי את פני באיש ההוא", וכ"ה בסה"מ וברמב"ם כאן פ"ה ה"ד. **והמנחת יצחק** כתב דקרא כזה לא נמצא שם וט"ס הוא, וצ"ל "ואני אתן את פני באיש ההוא" [שם כ', ג'] ובשו"ת הריב"ש (סי' ד', י"א וקע"א) מובא זה מקרא דושמתי וגו', כמו הנוסח שלפנינו. ח. וכ"ה גם בספרא שם פיסי' הי' ט. עיין מנ"ח אות הי' ד"ה ולפי. י. עיין מנ"ח אות ל"ו. יא. עיין מנ"ח אות ל"ו. יב. מימרא דרב. יג. וכשאני מאחר לפרוע הוא אומר שאני גזלן, ולמד ממני להיות מזלזל בגזל (רש"י שם ד"ה ולא). והמאירי ביומא שם כתב, כל ת"ח המביא עצמו לידי חשד, כגון שלוקח בחקפה במקום שאין רגילין בה ועושה עצמו כשוכח כדי שלא יפרע, ע"ש. יד. מימרא דרבי יוחנן. טו. ואין הכל יודעין שנחלשתי בגרסתי ולמדין הימני להבטל מתלמוד תורה (רש"י שם).

רצו. רסח. אמור עשה ו'. רמב"ם עשין ס', הלכות יסודי התורה פ"ה. סמ"ג עשין ה'. סמ"ק מ"ד. טור יו"ד סי' קנ"ז.

ב) אולם בכתובות י"ט ע"א ד"ה דאמר, סוברים דר"י פליג אכולהו לא רק בע"ז. וכ"כ בהגהות אשרי שם ג, ע"ב, ועליהם תקשה קושית רבינו. ובתוס' הרא"ש סנהדרין שם מבואר ככל הנמצא בתוס' שלפנינו פרט למלה לכ"ע, אך בתוס' הרא"ש לעיל ד"ה והא אסתר, כתב שלכו"ע יהרג ואל יעבור ברציחה וג"ע, וראה להלן.

ג) רבינו מפרש מש"כ התוס' שם שלר' ישמעאל אין שום חילוק דבצנעא בכולן יעבור וכו' כוונתו לשאר מצות ולע"ז, שהרי קאי על מש"כ בתחלת דבריהם שלחכמים בצנעא, יש חילוק בין ע"ז לשאר מצוות, וכן להלן בדבריהם הזכירו רק ע"ז. וכ"ה בתוס' הר"ש משאנץ שם, נדפס בשיטת הקדמונים לע"ז. אבל ברציחה וגילוי עריות י"ל דס"ל דאף בצנעא יהרג לר' ישמעאל. אולם בחי' הרשב"א ע"ז שם כתב שלר' ישמעאל אין חילוק בין הנך שלש לשאר עבירות.

ד) בלבנת המנחה העיר שהמהרש"א סנהדרין שם כבר הקשה כן על תוס'. וביאר המהרש"א דעל כרחך הגמ' שם לא סברה הכי, דאי הך קרא וחי בהם קאי נמי אבן נח א"כ מאי קמבעיא ליה לגמ' אם בן נח מצווה על קידוש השם, הא ודאי לא נצטוה.

ה) ועיין מש"כ ע"ד רבינו בביאור שיטת ר' ישמעאל בזכרון שמואל סי' ס"ה ענף ב'.

Ner Israel Rabbinical College

The Beren Campus

Ner Israel
RABBINICAL COLLEGE

Legend

1. Tanenbaum Yeshiva Bais Medrash
2. Israel Henry Beren Mechina Bais Medrash
3. Friedman Family/Hurwitz Education Building
4. Klein/Rosenberg Dining Facility
5. Friedman Simcha Room
6. Schottenstein Dorm
7. Kolker Dorm
8. Gudelsky Dorm
9. Katz Dorm
10. Harry H. Beren Administration Building
11. 398 Mt. Wilson Lane
12. 410-424 Yeshiva Lane
13. 409 Yeshiva Lane
14. 407 Yeshiva Lane
15. 441 Yeshiva Lane
16. 405 Yeshiva Lane
17. Playground
18. 403 Yeshiva Lane
19. 426-437 Yeshiva Lane
20. 437 Yeshiva Lane
21. 421 Yeshiva Lane
22. 419-411 Yeshiva lane
23. 401 Yeshiva Lane

Ner Israel Rabbinical College • 400 Mt. Wilson Lane, Baltimore MD 21208 • 410-484-7200